

**Εκπαιδευτικό πρόγραμμα
για τη διαμόρφωση των μαθητών και
των μαθητριών ως ενεργών πολιτών**

Σεβαστή-Σοφία Ανθοπούλου, Τσαμπίκα Καρακίτσα,
Καλλιόπη Κύρδη, Ιωάννα Ντίνου

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ
ΩΣ ΕΝΕΡΓΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

ΕΝΕΡΓΩ ΩΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη διαμόρφωση των μαθητών και των μαθητριών
ως ενεργών πολιτών

Αθήνα 2023

Ο οδηγός για εκπαιδευτικούς παρουσιάστηκε στην πρώτη του μορφή το 2021 και υποστήριξε την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος "Ενεργώ ως Πολίτης".

Συγγραφή: Σεβαστή-Σοφία Ανθοπούλου, Τσαμπίκα Καράκιζα, Καλλιόπη Κύρδη, Ιωάννα Ντίνου

Σύνθεση: Καλλιόπη Κύρδη

Επιμέλεια: Καλλιόπη Κύρδη

ISBN: 978-960-370-066-1

Εκδότης: Ίδρυμα Λαμπράκη

Ίδρυμα Λαμπράκη

Το έργο «Ενεργώ ως Πολίτης» υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος Active citizens fund, με φορέα υλοποίησης το Ίδρυμα Λαμπράκη.

Το πρόγραμμα Active citizens fund, ύψους €15 εκ., χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία και είναι μέρος του χρηματοδοτικού μηχανισμού του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (EOX) περιόδου 2014 – 2021, γνωστού ως EEA Grants. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ενδυνάμωση και την ενίσχυση της βιωσιμότητας της κοινωνίας των πολιτών και στην ανάδειξη του ρόλου της στην προαγωγή των δημοκρατικών διαδικασιών, στην ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τη διαχείριση της επιχορήγησης του προγράμματος Active citizens fund για την Ελλάδα έχουν αναλάβει από κοινού το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το SolidarityNow. Διαβάστε περισσότερα εδώ: www.activecitizensfund.gr.

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

Διαχειριστής Επιχορήγησης:

**SOLIDARITY
NOW**
This is our common ground

Φορέας Υλοποίησης:

Ίδρυμα Λαμπράκη

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό διανέμεται δωρεάν. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς και υπό τον όρο ότι αναφέρονται οι συγγραφείς, εκδότες και δικαιούχοι λοιπών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του βιβλίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

01	Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως πολίτης»	9
	Οι δραστηριότητες ανά βαθμίδα / τάξεις	13
	Ενεργός πολίτης, τι είναι;	
	Δραστηριότητα σύνθεσης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	15
	Ενότητα 1η: Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	17
02	Εισαγωγή	17
	Δραστηριότητες	19
	1. Ο εαυτός μου και οι άλλοι	19
	2. Αποτυπώματα	22
	3. Είναι όλα τα λεμόνια ίδια;	25
	4. Δες το θετικά	29
	5. Οι τρεις αλήθειες	33
	Ενότητα 2η: Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ	39
	Εισαγωγή	39
	Δραστηριότητες	40
03	1. Μπορούν οι λέξεις να μας φέρνουν κοντά;	40
	2. Το βάρος μιας ταμπέλας	43
	3. Για να ζούμε μαζί	47
	4. Ο κόσμος άνω κάτω	50
	5. Μπορούμε να γίνουμε ομάδα;	59
	6. Θα με φιμώσεις;	63
	Ενότητα 3η: Ο ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΛΙΤΗΣ	67
	Εισαγωγή	67
	Δραστηριότητες	69
	1. Συμβούλιο τάξης	69
	2. Μαθητικά Συμβούλια	72
	3. Ταξίδι στην Επιπεδοχώρα	85
	4. Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε...	89
	5. Ομάδες και Αποφάσεις	93
	6. Για το καλό της κοινότητας	97
	7. Ενεργός πολίτης;	102
	8. Μα πού ζούμε;	107
	9. Θα μιλήσουμε; Θα συζητήσουμε	110
	10. Μια συνέντευξη τύπου	115
	11. Νέα γη, νέα ζωή	118

04

Ενότητα 4η. ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ	126
Εισαγωγή	126
Δραστηριότητες	128
1. Οι κανόνες του παιχνιδιού	128
2. Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου	132
3. Δικαίωμα, τι είναι;	135
4. Ένας κόσμος για τα παιδιά	140
5. Η ιστορία της Μονιρέ	145
6. Ποιο είναι το μήνυμα;	151
7. Ποιος μπορεί να αφαιρεί ανθρώπινες ζωές;	155
8. Σε στιγμές μεγάλης κρίσης	162
9. Πάμε κατάληψη;	165
10. Με απόδειξη ή χωρίς;	170

05

Ενότητα 5η. ΤΙ ΣΤ' ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ;	174
Εισαγωγή	174
Δραστηριότητες	176
1. Η δύναμη της εικόνας	176
2. Μπορεί μια λέξη να κάνει τη διαφορά;	183
3. Τι στ' αλήθεια συμβαίνει;	187

06

Ενότητα 6η. ΑΣ ΚΑΝΟΥΜΕ ΚΑΤΙ, ΤΟΠΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ	193
Εισαγωγή	193
Δραστηριότητες	196
1. Ένα σχολείο αναλαμβάνει δράση	196
2. Μια παρέα με άποψη	202
3. «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται	207
4. Πεζοδρόμια για όλα, πλην πεζών	215
5. Η ζωή στο νησί	223
6. Για να αλλάξουμε τον κόσμο	227
7. Ώρα για δράση	239
8. Πολύ μακριά, δεν με νοιάζει!	243
9. Τι μπορούμε να κάνουμε;	248
10. Βήματα για δράση: μια εκστρατεία	251
11. Δημιουργώντας κύματα	256
12. Η ζωή στην κοινότητα	260

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ	278
-----------------------------------	-----

Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως πολίτης»

Ο ορισμός της ενεργού πολιτεότητας, σύμφωνα με την έρευνα του προγράμματος «Active Citizenship for Democracy» που έγινε από το European Commission's Centre for Research on Lifelong Learning (CRELL) (Hoskins et al, 2006) είναι «η συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών, στην κοινότητα και στην πολιτική ζωή· χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό, έλλειψη βίας και σύνδεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία».

Η ενεργός πολιτεότητα προϋποθέτει την ενημέρωση για τα κοινά, τη γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που έχει κανείς ως πολίτης, την έκφραση των απόψεών του, την απαίτηση για διαφάνεια και δικαιοσύνη, την ενεργό συμμετοχή στις κοινωνικές διεργασίες.

Πιο συγκεκριμένα ο πολίτης θα πρέπει να μπορεί:

- Να κατανοεί και αξιολογεί ό,τι συμβαίνει γύρω του (κριτική σκέψη).
- Να γνωρίζει τα δικαιώματά του και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτά, και να υπερασπίζεται τα δικαιώματα όλων.
- Να αναζητά και να γνωρίζει τις διαφορετικές απόψεις γύρω από ένα θέμα.
- Να παίρνει αποφάσεις με υπευθυνότητα, αφού ενημερωθεί και σταθμίσει τις διαφορετικές όψεις ενός θέματος.
- Να παρακολουθεί τον δημόσιο διάλογο και να συμβάλλει γόνιμα σε αυτόν.
- Να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να αναπτύσσει εύστοχη δράση σε θέματα τοπικά και παγκόσμια.
- Να ενισχύει την προσωπική του ανάπτυξη και πρόοδο με σεβασμό στα όρια της ελευθερίας και της προσωπικής ανάπτυξης του άλλου.
- Να απαιτεί διαφάνεια και να θωρακίζει την ασφάλειά του.
- Να συνεργάζεται για το κοινό καλό.
- Να συμμετέχει στα κοινά.
- Να προάγει την κοινωνική πρόοδο και συνοχή.
- Να προστατεύει τη δημοκρατία.

Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως Πολίτης» αποτελεί μια πρόταση προσέγγισης θεμάτων που συνδέονται με τη ζωή στην κοινότητα με την οπτική του ενεργού πολίτη, μέσω διαδικασιών διερευνητικής και βιωματικής μάθησης. Απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες όλων των τάξεων (από το νηπιαγωγείο μέχρι το λύκειο) και όλων των τύπων σχολείων. Ανάλογα με την έκταση και τον χώρο που επιθυμεί ο /η εκπαιδευτικός να δώσει στο αντικείμενο, είναι δυνατό το πρόγραμμα να εφαρμόζεται:

- στο πλαίσιο των εργαστηρίων δεξιοτήτων
- στο πλαίσιο του project στο Λύκειο

- ως Πρόγραμμα Σχολικών Δραστηριοτήτων στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- ως μέρος της προετοιμασίας για την εκλογή και λειτουργία των μαθητικών συμβουλίων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- διαθεματικά και παράλληλα με ένα ή περισσότερα από τα παραπάνω στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Τα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη στα οποία δίνει έμφαση η εκπαιδευτική πρόταση που ακολουθεί είναι: η προσωπική ευθύνη, ο αλληλοσεβασμός και η συνύπαρξη, η δυνατότητα εντοπισμού προβλημάτων, καθώς και η δυνατότητα διαμόρφωσης προτάσεων και στρατηγικής για τη επίλυσή τους, η ικανότητα αναζήτησης, διάκρισης (ως προς την αξιοπιστία) και επεξεργασίας της πληροφορίας, η οπτική του ευρύτερου πλαισίου ενός θέματος, η ανάπτυξη κριτικής σκέψης, η αναγνώριση και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η συνεργασία, η συμμετοχή και η υπεύθυνη και σύμφωνη με τις αξίες της δημοκρατίας δράση στην κοινότητα και την κοινωνία.

Σκοπός του προγράμματος είναι να συμβάλει στη διαμόρφωση των μαθητών και των μαθητριών ως ενεργών πολιτών καθώς και στην εκπαίδευση για τη δημοκρατία¹. Επιπλέον, μέσω του προγράμματος, επιδιώκεται η καλλιέργεια της κριτικής τους σκέψης, της αναλυτικής τους ικανότητας, των ερευνητικών δεξιοτήτων τους, της διαπολιτισμικής τους κατανόησης, της ικανότητάς τους να επικοινωνούν και να συνεργάζονται, της ευελιξίας και προσαρμοστικότητάς τους, ενώ παράλληλα υποστηρίζονται ώστε να κατανοήσουν τις έννοιες της ατομικής και συλλογικής ευθύνης. Η μάθηση εκκινεί από την εμπειρία των μαθητών/-τριών είτε στο σχολικό, είτε στο οικογενειακό είτε στο κοινωνικό τους περιβάλλον και τροφοδοτείται από δεδομένα που προκύπτουν από αυτό.

Η διαμόρφωση ενεργών πολιτών, η ανάπτυξη διαπολιτισμικής ικανότητας και η πίστη στις αρχές της δημοκρατίας, κεντρικοί στόχοι του εκπαιδευτικού προγράμματος *Ενεργώ ως Πολίτης*, είναι προϋποθέσεις για την επίτευξη των 17 Στόχων του Ο.Η.Ε. για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Οι 17 Στόχοι θέτουν τα θεμελιώδη ζητήματα που η ανθρωπότητα πρέπει να αντιμετωπίσει άμεσα.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα *Ενεργώ ως Πολίτης* υποστηρίζει άμεσα:

- Τον Στόχο 16: «Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί - Προάγουμε τις ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες, παρέχουμε πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδομούμε αποτελεσματικούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα».
- Τον Στόχο 10: «Λιγότερες Ανισότητες - Μειώνουμε την ανισότητα εντός και μεταξύ των χωρών».
- Τον Στόχο 11: «Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες - Δημιουργούμε ασφαλείς, προσαρμοστικές βιώσιμες πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς, χωρίς αποκλεισμούς».
- Τον Στόχο 13: «Δράση για το Κλίμα - Αναλαμβάνουμε άμεση δράση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και των συνεπειών της» (μέσα από σχετικής θεματολογίας

¹ Το 2015 η UNESCO (UNESCO 2015, Recommendation on Adult Learning and Education – RALE) όρισε την εκπαίδευση στην ενεργό πολιτεϊότητα ως έναν από τους τρεις βασικούς τομείς της εκπαίδευσης ενηλίκων (οι άλλοι δύο: αλφαριθμητισμός και επαγγελματική κατάρτιση).

δραστηριότητες, ενδεικτικά, «The ice watch ή η τέχνη διαμαρτύρεται», «Για ν' αλλάξουμε τον κόσμο»).

- Τον Στόχο 17: «Συνεργασία για τους Στόχους - Ενισχύουμε τα μέσα εφαρμογής και ανανεώνουμε την Παγκόσμια Συνεργασία για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη».

Το πρόγραμμα υλοποιείται μέσα από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που έχουν ταξινομηθεί σε έξι θεματικές ενότητες:

1. Η ταυτότητα
2. Η συνύπαρξη
3. Ενεργός πολίτης, το παιδί πολίτης
4. Κανόνες και δίκαιο
5. Τι στ' αλήθεια συμβαίνει;
6. Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια

Οι δραστηριότητες θέτουν ερωτήματα για προβληματισμό και ανάπτυξη επιχειρημάτων και οδηγούν στον σχεδιασμό δράσεων και μικρών οργανωμένων παρεμβάσεων. Όλες υποστηρίζουν την καλλιέργεια δεξιοτήτων του ενεργού πολίτη.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε δραστηριότητες διαφορετικής δυσκολίας εκείνες που ταιριάζουν περισσότερο στο μαθησιακό επίπεδο, την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και των μαθητριών του· να κάνει παραλλαγές, να τις προσαρμόσει στις ανάγκες της τάξης του.

Πολλές από τις δραστηριότητες εκτείνονται σε περισσότερα από ένα θέματα, για παράδειγμα, συνύπαρξη και δίκαιο, ταυτότητα, συνύπαρξη και ιδιότητα του πολίτη κ.ο.κ. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει έμφαση σε όποια διάσταση πιστεύει ότι θα υποστηρίξει καλύτερα την πραγμάτευση ζητημάτων που απασχολούν τη σχολική ομάδα του.

Οι δραστηριότητες έχουν ανεξαρτησία και μπορεί να πραγματοποιούνται και αυτόνομα. Να επιλέξει παραδείγματος χάριν ο/η εκπαιδευτικός να πραγματοποιήσει μία ή δύο δραστηριότητες ως επιπλέον υποστηρικτικό υλικό σε διδακτική ενότητα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής ή της Γλώσσας, ακόμα και της Γεωγραφίας (Ο κόσμος άνω κάτω), της Φυσικής Αγωγής (Οι κανόνες του παιχνιδιού) ή των Εικαστικών (Η τέχνη διαμαρτύρεται). Επίσης να αξιοποιήσει κάποια δραστηριότητα για τη διαπραγμάτευση θέματος της επικαιρότητας (ενδεικτικά, κλιματική αλλαγή, προσφυγικό) ή θεμάτων που μπορεί να προκύψουν στο σχολείο (ενδεικτικά, κατάληψη, ρατσιστική συμπεριφορά).

Δεν υπάρχει αυστηρή σειρά διαδοχής ενοτήτων και δραστηριοτήτων. Ο/η εκπαιδευτικός κάνει τον δικό του σχεδιασμό. Όμως, σε κάποιες δραστηριότητες, κυρίως για την Πρωτοβάθμια, προτείνεται συνδυασμός τους, αν παιδιά και εκπαιδευτικός θέλουν να εμβαθύνουν, ή αν ακολουθείται ολιστική προσέγγιση.

Στην αρχή κάθε δραστηριότητας αναγράφονται η βαθμίδα και οι τάξεις για τις οποίες προτείνεται. Οι περισσότερες δραστηριότητες μπορούν να εφαρμοστούν, με παραλλαγές που θα κάνει ο/η εκπαιδευτικός πάνω στην κεντρική ιδέα, ακολουθώντας τη μεθοδολογία και τη στοχοθεσία, και

σε άλλες ηλικιακές κατηγορίες. Η διάρκεια υλοποίησης διαφοροποιείται και είναι δυνατό να προσαρμόζεται, ανάλογα με τις επιλογές του/της εκπαιδευτικού.

Επιπλέον, ορισμένες δραστηριότητες περιλαμβάνουν προτάσεις εμβάθυνσης με τη ρουμπρίκα *Επέκταση*.

Στο υλικό περιλαμβάνονται:

- Δύο δραστηριότητες μεγάλης διάρκειας για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, τα «Μαθητικά Συμβούλια» που επιδιώκει να υποστηρίξει την ουσιαστική εκπροσώπηση των μαθητών και των μαθητριών, και «Η ζωή στην κοινότητα» όπου αναπτύσσεται μια πολύμηνη αυτοτελής προσέγγιση της έννοιας του ενεργού πολίτη.
- Ειδικά για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, η δραστηριότητα «Ενεργός πολίτης. Τι είναι;» με στόχο την κατανόηση της έννοιας του ενεργού πολίτη. Αποτελεί σύνθεση στοιχείων που καταγράφουν τα παιδιά σε κάθε δραστηριότητα που υλοποιείται κατά τη διάρκεια του προγράμματος' γι' αυτό και προτάσσεται στο εκπαιδευτικό υλικό.
- Μία τακτικά επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα, το «Συμβούλιο της τάξης» που προτρέπει στη διαμόρφωση δημοκρατικών πρακτικών, ώστε ο εντοπισμός προβλημάτων, η συνεργασία, ο διάλογος, ο αλληλοσεβασμός και η διαμόρφωση στρατηγικών για την εξεύρεση λύσεων να γίνουν έθος.

Γιατί, όπως είπε ο παιδαγωγός Σελεστίν Φρενέ, «Η αυριανή δημοκρατία προετοιμάζεται με τη δημοκρατία στο σχολείο. Ένα αυταρχικό καθεστώς στο σχολείο δεν θα μπορούσε να διαμορφώσει δημοκρατικούς πολίτες».

Οι δραστηριότητες ανά βαθμίδα / τάξεις

Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού

Ενεργός πολίτης, τι είναι; (Δραστηριότητα σύνθεσης), σελ. 15

Ταυτότητα: Ο εαυτός μου και οι άλλοι, σελ. 19 | Αποτυπώματα, σελ. 22

Συνύπαρξη: Μπορούν οι λέξεις να μας φέρνουν κοντά; σελ. 40 | Το βάρος μιας ταμπέλας (με προσαρμογή), σελ. 43 | Για να ζούμε μαζί, σελ. 47

Ο ενεργός πολίτης. Το παιδί πολίτης: Συμβούλιο τάξης, σελ. 69 | Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε..., σελ. 89 | Ομάδες και Αποφάσεις, σελ. 93 | Για το καλό της κοινότητας (με προσαρμογή), σελ. 97

Κανόνες και Δίκαιο: Οι κανόνες του παιχνιδιού, σελ. 128 | Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου, σελ. 132 | Δικαίωμα, τι είναι; σελ. 135 | Ένας κόσμος για τα παιδιά, σελ. 140

Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; Η δύναμη της εικόνας (Βήματα 1-3B), σελ. 176

Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια: Ένα σχολείο αναλαμβάνει δράση (προσαρμογή), σελ. 196 | «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται, σελ. 207 | Για να αλλάξουμε τον κόσμο (προσαρμογή), σελ. 227 | Όρα για Δράση (προσαρμογή), σελ. 239

Γ΄, Δ΄ Δημοτικού

Ενεργός πολίτης, τι είναι; (Δραστηριότητα σύνθεσης), σελ. 15

Ταυτότητα: Ο εαυτός μου και οι άλλοι, σελ. 19 | Αποτυπώματα, σελ. 22 | Είναι όλα τα λεμόνια ίδια; (με προσαρμογή), σελ. 25

Συνύπαρξη: Μπορούν οι λέξεις να μας φέρνουν κοντά; σελ. 40 | Το βάρος μιας ταμπέλας, σελ. 43 | Για να ζούμε μαζί, σελ. 47 | Ο κόσμος άνω κάτω (Δ΄ τάξη, προσαρμογή), σελ. 50

Ο ενεργός πολίτης. Το παιδί πολίτης: Συμβούλιο τάξης, σελ. 69 | Ταξίδι στην Επιπεδοχώρα, σελ. 85 | Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε..., σελ. 89 | Ομάδες και Αποφάσεις, σελ. 93 | Για το καλό της κοινότητας, σελ. 97

Κανόνες και Δίκαιο: Οι κανόνες του παιχνιδιού, σελ. 128. Το fair play (Δ΄ τάξη, επέκταση) | Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου, σελ. 132 | Δικαίωμα, τι είναι; σελ. 135 | Ένας κόσμος για τα παιδιά, σελ. 140 | Η ιστορία της Μονιρέ, σελ. 145

Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; Η δύναμη της εικόνας, σελ. 176 | Μπορεί μια λέξη να κάνει τη διαφορά; σελ. 183

Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια: Ένα σχολείο αναλαμβάνει δράση, σελ. 196 | Μια παρέα με άποψη (Δ΄ τάξη), σελ. 202 | «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται, σελ. 207 | Για να αλλάξουμε τον κόσμο, σελ. 227 | Όρα για Δράση, σελ. 239

Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού

Ενεργός πολίτης, τι είναι; (Δραστηριότητα σύνθεσης), σελ. 15

Ταυτότητα: Ο εαυτός μου και οι άλλοι, σελ. 19 | Αποτυπώματα, σελ. 22 | Είναι όλα τα λεμόνια ίδια; (με προσαρμογή), σελ. 25

Συνύπαρξη: Μπορούν οι λέξεις να μας φέρνουν κοντά; σελ. 40 | Το βάρος μιας ταμπέλας, σελ. 43 | Για να ζούμε μαζί, σελ. 47 | Ο κόσμος άνω κάτω, σελ. 50

Ο ενεργός πολίτης. Το παιδί πολίτης: Συμβούλιο τάξης, σελ. 69 | Ταξίδι στην Επιπεδοχώρα, σελ. 85 | Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε..., σελ. 89 | Ομάδες και Αποφάσεις, σελ. 93 | Για το καλό της κοινότητας, σελ. 97 | Νέα γη, νέα ζωή (με προσαρμογή), σελ. 118

Κανόνες και Δίκαιο: Οι κανόνες του παιχνιδιού, σελ. 128, Το fair play (επέκταση) | Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου, σελ. 132 | Δικαίωμα, τι είναι; σελ. 135 | Ένας κόσμος για τα παιδιά, σελ.

140 | Η ιστορία της Μονιρέ, σελ. 145

Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; Η δύναμη της εικόνας, σελ. 176 | Μπορεί μια λέξη να κάνει τη διαφορά; σελ. 183 | Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; (προσαρμογή), σελ. 187

Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια: Ένα σχολείο αναλαμβάνει δράση, σελ. 196 | Μια παρέα με άποψη, σελ. 202 | «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται, σελ. 207 | Πεζοδρόμια για όλα, πλην πεζών, σελ. 215 | Η ζωή στο νησί, σελ. 223 | Για να αλλάξουμε τον κόσμο, σελ. 227 | Ώρα για Δράση, σελ. 239 | Τι μπορούμε να κάνουμε; σελ. 248 | Βήματα για δράση: μια εκστρατεία, σελ. 251

Γυμνάσιο

Ταυτότητα: Είναι όλα τα λεμόνια ίδια; σελ. 25 | Δες το θετικά, σελ. 29 | Οι τρεις αλήθειες, σελ. 33

Συνύπαρξη: Μπορούν οι λέξεις να μας φέρνουν κοντά; σελ. 40 | Το βάρος μιας ταμπέλας, σελ. 43 | Για να ζούμε μαζί (Α΄ Γυμνασίου), σελ. 47 | Ο κόσμος άνω κάτω, σελ. 50 | Μπορούμε να γίνουμε ομάδα; σελ. 59 | Θα με φιμώσεις; σελ. 63

Ο ενεργός πολίτης. Το παιδί πολίτης: Μαθητικά Συμβούλια, σελ. 72 | Ταξίδι στην Επιπεδοχώρα, σελ. 85 | Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε..., σελ. 89 | Ενεργός πολίτης; σελ. 102 | Μα πού ζούμε; σελ. 107 | Θα μιλήσουμε; Θα συζητήσουμε, σελ. 110 | Μια συνέντευξη τύπου, σελ. 115 | Νέα γη, νέα ζωή, σελ. 118

Κανόνες και Δίκαιο: Ένας κόσμος για τα παιδιά (Α΄ Γυμνασίου), σελ. 140 | Η ιστορία της Μονιρέ (Α΄, Β΄ Γυμνασίου επέκταση), σελ. 145 | Ποιο είναι το μήνυμα; σελ. 151 | Ποιος μπορεί να αφαιρεί ανθρώπινες ζωές; (Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), σελ. 155 | Σε στιγμές μεγάλης κρίσης, σελ. 162 | Πάμε κατάληψη; σελ. 165 | Με απόδειξη ή χωρίς; σελ. 170

Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; Η δύναμη της εικόνας (επέκταση), σελ. 176 | Μπορεί μια λέξη να κάνει τη διαφορά; (επέκταση), σελ. 183 | Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; σελ. 187

Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια: Μια παρέα με άποψη, σελ. 202 | «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται, σελ. 207 | Πεζοδρόμια για όλα, πλην πεζών, σελ. 215 | Η ζωή στο νησί, σελ. 223 | Για να αλλάξουμε τον κόσμο, σελ. 227 | Ώρα για Δράση, σελ. 239 | Πολύ μακριά, δεν με νοιάζει!, σελ. 243 | Τι μπορούμε να κάνουμε; σελ. 248 | Βήματα για δράση: μια εκστρατεία, σελ. 251 | Δημιουργώντας κύματα, σελ. 256 | Η ζωή στην κοινότητα (Β΄, Γ΄ Γυμνασίου, ετήσιο), σελ. 260

Λύκειο

Ταυτότητα: Είναι όλα τα λεμόνια ίδια; σελ. 25 | Δες το θετικά, σελ. 29 | Οι τρεις αλήθειες, σελ. 33

Συνύπαρξη: Ο κόσμος άνω κάτω, σελ. 50 | Μπορούμε να γίνουμε ομάδα; σελ. 59 | Θα με φιμώσεις; σελ. 63

Ο ενεργός πολίτης. Το παιδί πολίτης: Μαθητικά Συμβούλια, σελ. 72 | Ενεργός πολίτης; σελ. 102 | Μα πού ζούμε; σελ. 107 | Θα μιλήσουμε; Θα συζητήσουμε, σελ. 110 | Μια συνέντευξη τύπου, σελ. 115 | Νέα γη, νέα ζωή, σελ. 118

Κανόνες και Δίκαιο: Ποιο είναι το μήνυμα; σελ. 151 | Ποιος μπορεί να αφαιρεί ανθρώπινες ζωές; (Β΄, Γ΄ Γυμνασίου), σελ. 155 | Σε στιγμές μεγάλης κρίσης, σελ. 162 | Πάμε κατάληψη; σελ. 165 | Με απόδειξη ή χωρίς; σελ. 170

Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; Τι στ' αλήθεια συμβαίνει; σελ. 187

Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια: «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται, σελ. 207 | Πεζοδρόμια για όλα, πλην πεζών, σελ. 215 | Η ζωή στο νησί, σελ. 223 | Πολύ μακριά, δεν με νοιάζει!, σελ. 243 | Τι μπορούμε να κάνουμε; σελ. 248 | Βήματα για δράση: μια εκστρατεία, σελ. 251 | Δημιουργώντας κύματα, σελ. 256 | Η ζωή στην κοινότητα (Β΄, Γ΄ Γυμνασίου, ετήσιο), σελ. 260

Πολλές από τις δραστηριότητες μπορούν να προσαρμοστούν κατάλληλα από τον /την εκπαιδευτικό για μικρότερες ή μεγαλύτερες τάξεις.

Ενεργός πολίτης, τι είναι;

Δραστηριότητα σύνθεσης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η κατανόηση της έννοιας «ενεργός πολίτης».
Διάρκεια:	10΄ με την ολοκλήρωση κάθε δραστηριότητας των ενοτήτων που ακολουθούν. Επιπλέον 1 διδακτική ώρα σύνθεσης με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων του προγράμματος.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, χαρτόνι, μαρκαδόροι.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα αυτή αποτελεί μια σταδιακή σύνθεση από στοιχεία της ενεργού πολιτειότητας που συλλέγονται σε κάθε δραστηριότητα και, με την ολοκλήρωση του προγράμματος, από τη σύνθεσή τους δίνονται ο ορισμός και οι διαστάσεις της έννοιας.

Επειδή η φράση ενεργός πολίτης είναι έννοια συμπεριληπτική και αφηρημένη, και δεν γίνεται εύκολα κατανοητή από τα μικρότερα παιδιά, επιχειρείται ο περιγραφικός ορισμός της και η κατανόησή της μέσα από τις διαστάσεις της που έχουν προσεγγιστεί αναλυτικά σε δραστηριότητες του υλικού. Επιπλέον, για τα μεγαλύτερα παιδιά του Δημοτικού (Ε΄ και ΣΤ΄) που γνωρίζουν την έννοια του πολίτη από το διδακτικό αντικείμενο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, η δραστηριότητα έχει χαρακτήρα ανάλυσης και σύνθεσης.

Βήμα 1ο

Με την ολοκλήρωση της κάθε δραστηριότητας του υλικού, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα, μετά τη δραστηριότητα, να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα;
- Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα;

Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

Βήμα 2ο

Με την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων ή μεγάλου μέρους αυτών, ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές/-ήτριες θα διαβάσουν όσα έγραψαν στο χαρτί του μέτρου. Κατόπιν, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, θα αναδειχτούν και θα συζητηθούν στην τάξη τα χαρακτηριστικά και οι διαστάσεις της έννοιας του ενεργού πολίτη.

Βήμα 3ο

Στη συνέχεια, τα παιδιά ετοιμάζουν σε χαρτόνι έναν πίνακα με τίτλο «Ο ενεργός πολίτης» και από κάτω να συμπληρώσουν φράσεις, σύμφωνα με όσα συζήτησαν.

Επέκταση

Τα παιδιά σε ομάδες, δημιουργούν comics με ήρωα έναν ενεργό πολίτη, αναπτύσσοντας στα καρέ τα χαρακτηριστικά του.

Σημείωση: Τα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη στα οποία δίνει έμφαση το παρόν υλικό αναγράφονται στο κεφάλαιο *Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως πολίτης»* και στην εισαγωγή της Ενότητας *Ο Ενεργός Πολίτης. Το Παιδί Πολίτης*.

Ενότητα 1η Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Εισαγωγή

Κάθε άνθρωπος έχει πολλαπλές ταυτότητες, αυτές των ομάδων όπου ανήκει, φυλετικές, θρησκευτικές, κοινωνικές κ.ά. Η ταυτότητά του διαμορφώνεται και αναδιαμορφώνεται δια βίου από τις ατομικές εμπειρίες του, τις εμπειρίες και τα έθνη της κοινότητάς του, τα γεγονότα, τις συγκρούσεις και τα ήθη της εποχής στην οποία ζει, τις προσδοκίες του, τις επιλογές του, τις επιλογές των ανθρώπων του περιβάλλοντός του. Μέσω των επιλογών του επιδρά στις ταυτότητες των γύρω του. Η αναγνώριση της διαφορετικής ταυτότητας (των ταυτοτήτων) κάθε ανθρώπου και ο σεβασμός της είναι παράμετροι της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη.

Η Ευρώπη βιώνει τη μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμών στα εδάφη της από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η Ελλάδα, αφού δέχτηκε έναν μεγάλο αριθμό μεταναστών και προσφύγων, κυρίως από Βαλκανικές χώρες και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, τα τελευταία χρόνια υποδέχεται πρόσφυγες και μετανάστες από την Ασία και λιγότερο από την Αφρική, που βλέπουν τη χώρα ως πύλη εισόδου στην Ευρώπη. Σημαντικό μέρος τους παραμένει και ζει με ή παρά την θέλησή του στην Ελλάδα, τα παιδιά τους φοιτούν σε ελληνικά σχολεία.

Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες έχουν διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές ταυτότητες. Η άγνοια της πολιτισμικής ταυτότητας και της κουλτούρας του «Άλλου» από τους γηγενείς δυσκολεύει την αποδοχή τους και την ενσωμάτωσή τους στις τοπικές κοινωνίες, προκαλεί εκδηλώσεις ρατσισμού και ξενοφοβίας. Η μισαλλοδοξία προκαλεί την αποξένωση πολλών νέων από κοινές αξίες και θεμελιώδη δικαιώματα, όπως ο σεβασμός της διαφορετικότητας και της ελευθερίας της έκφρασης.

Η UNESCO, σχετικά με την ενεργό πολιτειότητα, κάνει λόγο για αίσθηση του ανήκειν σε μια ευρύτερη κοινότητα πέρα από εθνικά σύνορα, που δίνει έμφαση στην κοινή μας ανθρωπότητα και πηγάζει από τη διασύνδεση μεταξύ των ανθρώπων καθώς και μεταξύ τοπικού και παγκόσμιου.

Ο ενεργός πολίτης ανήκει σε μια κοινότητα και φροντίζει για το σύνολο στο οποίο ανήκει, δεν ενδιαφέρεται μόνο για τον εαυτό του, αλλά και για τους άλλους, για το «εμείς». Αυτό είναι το ζητούμενο και κυρίως είναι το ζητούμενο για το μέλλον.

Στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν την ανάγκη να συζητήσουν και να λύσουν ζητήματα όπως: Ποιος είμαι; Ποιος είναι ο άλλος; Ποια είναι τα κοινά μας; Πώς μπορούμε να νιώσουμε συνδεδεμένοι;

Η ταυτότητα και η κοινωνική συνοχή είναι σήμερα θέματα που πρέπει να προσεγγίζει το σχολείο κατά προτεραιότητα.

Στόχος αυτής της ενότητας είναι να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να αντιληφθούν τον εαυτό τους ως άτομο, αλλά και ως μέλος μίας κοινότητας. Να τους/τις βοηθήσει να κατανοήσουν την ταυτότητα και τη μοναδικότητα κάθε ατόμου ως στοιχείο συνύπαρξης, αλλά και κάθε διαφορετικότητα ως στοιχείο δημιουργικής αλληλεπίδρασης και ως πλούτο για την κοινότητα.

Δραστηριότητες

1. Ο εαυτός μου και οι άλλοι

Βαθμίδα:

- Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού
- Γ΄, Δ΄ Δημοτικού
- Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού

Στόχος:

Η κατανόηση της έννοιας της ταυτότητας και της σημασίας της μοναδικότητας του κάθε ανθρώπου.

Διάρκεια:

2 διδακτικές ώρες.

Υλικά/μέσα:

Χαρτιά Α4, μαρκαδόροι σε διάφορα χρώματα, ένα μπαλάκι, χαρτοταινία.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Στη δραστηριότητα αυτή τα παιδιά καλούνται να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του ονόματός τους ως διακριτικό της ταυτότητάς τους και να σκεφτούν και άλλα στοιχεία που τη συγκροτούν. Στη συνέχεια αναζητούν όσα κάνουν την προσωπικότητά τους ξεχωριστή αλλά και τα στοιχεία ταυτότητας που έχουν κοινά με τους άλλους.

Βήμα 1ο

Κάθε παιδί γράφει το όνομά του σε ένα χαρτί Α4 με χρωματιστά γράμματα και στολίζει το αρχικό του. Το όνομα θα πρέπει να καταλαμβάνει το ¼ περίπου του χαρτιού. Τα κολλούν σε τοίχο της τάξης.

Στη συνέχεια συζητούν:

- Έχουμε όλοι και όλες το ίδιο όνομα;
- Γιατί καθένας μας έχει το δικό του όνομα;
- Πώς ξεχωρίζουμε μεταξύ τους εκείνους που έχουν το ίδιο όνομα;
- Γνωρίζετε πώς αποκτήσατε το όνομα σας;
- Γιατί είναι σημαντικό να έχουμε όνομα;
- Μπορεί κάποιος να μας το αφαιρέσει;

Βήμα 3ο

Τα παιδιά βλέπουν τον πίνακα του Γιάννη Γαϊτή «Εσείς και Εμείς ή η Παρέλαση». Μπορούν να ξεχωρίσουν τους ανθρώπους μεταξύ τους από τα χαρακτηριστικά τους; Συζητούν τι θα συνέβαινε αν όλοι οι άνθρωποι είχαν τα ίδια χαρακτηριστικά.

Εικόνα 2: *Εσείς και Εμείς ή η Παρέλαση*, Γιάννης Γαϊτής.
Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης Δήμου Ρόδου.

Σημείωση: Προτείνεται να πραγματοποιήσουν στη συνέχεια τη δραστηριότητα «Επιπεδοχώρα» από την ενότητα *Συνύπαρξη*.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. (Εδώ, ενδεικτικά: Καθένας μας μοναδικός, είμαστε διαφορετικοί αλλά μοιάζουμε...). Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

2. Αποτυπώματα

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η ανάδειξη της ατομικής ταυτότητας ως συστατικό στοιχείο της συνύπαρξης, η σημασία του «υπάρχειν μαζί».
Διάρκεια:	3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Δακτυλομπογιές ή μελάνι για αποτυπώματα ή ταμπόν παιδικής σφραγίδας, ανοιχτόχρωμα μπαλόνια (προαιρετικά), χαρτιά Α4, λεπτοί χρωματιστοί μαρκαδόροι, χαρτί του μέτρου, χαρτοταινία, φωτοτυπικό.
Συνεργασίες:	Προαιρετικά, μπορεί να ζητηθεί συνεργασία άλλων τάξεων του σχολείου και του οικείου δήμου στην έκθεση των ομαδικών δημιουργιών.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Με αφορμή τη μοναδικότητα των ανθρώπινων αποτυπωμάτων, τα παιδιά προσεγγίζουν τη μοναδικότητα της ατομικής ταυτότητας και τη σύνθεση της κοινότητας από ισότιμους, μοναδικούς ανθρώπους.

Βήμα 1ο

Τα παιδιά με δακτυλομπογιές ή με μελάνι για αποτυπώματα ή παιδική σφραγίδα αφήνουν σε χαρτί το αποτύπωμά τους. Ο/η εκπαιδευτικός τα φωτοτυπεί ένα ένα, κάνοντας πολύ μεγάλη μεγέθυνση. Επίσης, μπορούν να αφήνουν το αποτύπωμά τους σε μπαλόνι, το οποίο στη συνέχεια φουσκώνουν. Έτσι το αποτύπωμά τους μεγεθύνεται στην κυρτή επιφάνεια του φουσκωμένου μπαλονιού.

Στη συνέχεια εξετάζουν τα μεγεθυμένα αποτυπώματά τους και συζητούν:

- Τι τους θυμίζουν;
- Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές διακρίνουν;
- Υπάρχουν δύο αποτυπώματα ίδια;

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι κάθε άνθρωπος έχει δακτυλικά αποτυπώματα, τα οποία μάλιστα υπάρχουν πριν ακόμα γεννηθεί, και το σχέδιό τους δεν αλλάζει ποτέ. Είναι μοναδικά για κάθε άνθρωπο στον κόσμο.

Βήμα 2ο

Ανάμεσα στις γραμμές του μεγεθυμένου αποτυπώματος κάθε παιδί γράφει με χρωματιστά γράμματα, ακολουθώντας τις καμπύλες του, στοιχεία για τον εαυτό του: όνομα, το αγαπημένο του χρώμα, το αγαπημένο του παιχνίδι, τα ατομικά του χαρακτηριστικά... Ό,τι νομίζει ότι αποτυπώνει την προσωπικότητά του (περισσότερες λεπτομέρειες και εικόνες της εικαστικής δραστηριότητας στο *Thumbprint Self-Portrait Art*, διαθέσιμο στο <https://craftwhack.com/express-thumbprint-self-portrait-art-project-kids/>). Με τα έργα τους δημιουργούν μια σύνθεση με τον τίτλο «Εμείς».

Βήμα 3ο

Παρατηρούν το έργο «Η πόλη ενώνει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων», της Χριστίνας Σαραντοπούλου. Στο έργο τα τεράστια δακτυλικά αποτυπώματα κινούνται αργά κρύβοντας ή αποκαλύπτοντάς τον χάρτη της πόλης πίσω τους.

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να σκεφτούν και να συζητήσουν το έργο. Τους ζητά να δώσουν τους δικούς τους τίτλους.

Συζητούν το ερώτημα: Πώς θα ήταν ένα έργο με τίτλο «Το σχολείο ενώνει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων»;

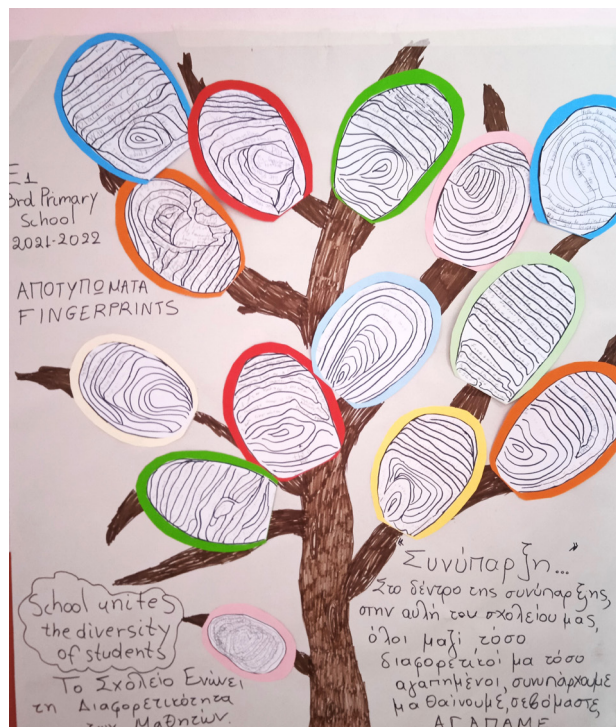
Τα παιδιά σε ομάδες δημιουργούν δικά τους έργα: Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να αποτυπώσουν τη μοναδικότητα του κάθε μέλους της σχολικής τους κοινότητας, αλλά και όσα τους ενώνουν. Τους προτείνει να χρησιμοποιήσουν αποτυπώματα στη σύνθεσή τους.

Εικόνα 3: *Η πόλη ενώνει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων*,
Χριστίνα Σαραντοπούλου. Σταθμός Μετρό Αγίου Ιωάννη, Αθήνα

Βήμα 4ο

Τα παιδιά εκθέτουν τα έργα τους στο σχολείο ή σε χώρο που ζητούν από τον τοπικό δήμο και τα εξηγούν στους επισκέπτες, σε γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές/-ήτριες του σχολείου. Μπορούν επιτόπου να ζητήσουν από τους επισκέπτες και τις επισκέπτριες της έκθεσης να συνεισφέρουν με το αποτύπωμά τους σε ένα κοινό έργο με τίτλο «Συνύπαρξη».

Εικόνα 4: 3ο Δημοτικό Σχολείο Σερρών

Πηγές

Ένα σημάδι... μόνο δικό σου! (23/5/2020). Παιδιά μένουμε σπίτι. Διαθέσιμο στο <https://paidiamenoumespiti.wixsite.com/paidiastospiti/post/ginger-prints> (ανακτήθηκε στις 20/5/2022).

Thumbprint Self-Portrait Art (x.x.). AMS Art / Tech. Διαθέσιμο στο <https://mrbusse.weebly.com/thumbprint-art.html> (ανακτήθηκε στις 08/4/2023).

Φραγκεσκάκη, Χ. & Κύρδη, Κ. (2019). Υπόγεια εκδρομή. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και παιδιά συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν, π.χ. μοναδικός, όλοι μαζί, συνύπαρξη κ.ά. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

3. Είναι όλα τα λεμόνια ίδια;

Βαθμίδα:	- Δ', Ε', ΣΤ' Δημοτικού (με προσαρμογή των ερωτημάτων από τον/την εκπαιδευτικό) - Γυμνάσιο - Λύκειο
Στόχος:	Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να εξερευνήσουν κριτικά τα στερεότυπα και να αναπτύξουν κατανόηση και εκτίμηση για τη διαφορετικότητα.
Διάρκεια:	3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Λεμόνια όσα και οι μαθητές/-ήτριες που συμμετέχουν, σημειωματάρια ή τετράδια, στυλό ή μολύβια, πίνακας ή χαρτί του μέτρου, ένα μεγάλο κουτί για τα λεμόνια.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Οι μαθητές/-ήτριες, με παιγνιώδη διερευνητικό τρόπο, με τη βοήθεια λεμονιών, ανακαλύπτουν στερεότυπα και προκαταλήψεις, αναλογίζονται τις εικόνες που έχουν για ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς, κοινωνικές ομάδες, πρόσωπα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό, άλλες θρησκείες. Αντιμετωπίζουν κριτικά τις δικές τους πρακτικές και γενικεύσεις, ώστε να προχωρήσουν στην κατανόηση του άλλου, τη σύνδεση μαζί του, να συνυπάρξουν και να λειτουργήσουν ως ομάδα.

[...] Είπε ο μικρός πρίγκιπας [...] Τι σημαίνει «εξημερώνω»;

- Είναι κάτι ξεχασμένο για τα καλά, τώρα πια, είπε η αλεπού. Αυτό σημαίνει «δημιουργώ δεσμούς».

- Δημιουργώ δεσμούς;

- Ναι, βέβαια, είπε η αλεπού. Για μένα εσύ δεν είσαι ακόμη παρά ένα αγοράκι όμοιο με εκατό χιλιάδες άλλα μικρά αγόρια. Και δεν έχω την ανάγκη σου. Κι εσύ το ίδιο δεν έχεις την ανάγκη μου. Για σένα, δεν είμαι παρά μια αλεπού όμοια με εκατό χιλιάδες άλλες αλεπούδες. Μα, αν εσύ με εξημερώσεις, θα 'χουμε ανάγκη ο ένας τον άλλο. Θα 'σαι για μένα μοναδικός στον κόσμο. Θα 'μαι για σένα μοναδική στον κόσμο...

A. Saint-Exupéry

Εικόνα 5: Λεμόνια, Filo ghen'.

Άδεια: GNU Free Documentation Licence

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από κάθε μέλος της σχολικής ομάδας να πάρει ένα λεμόνι από το κουτί όπου είναι τοποθετημένα. Στη συνέχεια οι μαθητές και οι μαθήτριες κάθονται σε κύκλο και περιγράφουν τι γνωρίζουν γενικά για τα λεμόνια (χρώμα, σχήμα, ιδιότητες, όπως κίτρινο, κιτρινοπράσινο, ξινό, οβάλ, καρπός, εσπεριδοειδές, μικρό, ελαφρύ κ.ο.κ.) Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει σε λίστα τις απαντήσεις στο ένα μέρος του πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου χωρισμένο κάθετα σε δυο μέρη.

Βήμα 2ο

Ένα λεμόνι που το λένε...

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους/τις μαθητές/-ήτριες να παρατηρήσουν προσεκτικά το λεμόνι τους και να ανακαλύψουν χαρακτηριστικές λεπτομέρειές του. Τους ζητά να του δώσουν ένα όνομα και να σκεφτούν μια ιστορία γι' αυτό. Προτείνεται να κρατούν σημειώσεις. Ο/η εκπαιδευτικός τους δίνει επαρκή χρόνο να ασχοληθούν με το λεμόνι τους, διαφορετικά η δραστηριότητα μπορεί να αποτύχει.

Τα παιδιά ανακοινώνουν το όνομα που έδωσαν στο λεμόνι τους και αφηγούνται την ιστορία που σκέφτηκαν.

Βήμα 3ο

Το δικό μου λεμόνι

Ο/η εκπαιδευτικός συλλέγει όλα τα λεμόνια στο κουτί, τα ανακατεύει καλά και τοποθετεί το κουτί στο κέντρο του κύκλου. Στην συνέχεια καλεί τους/τις μαθητές/-ήτριες να πάρουν από το κουτί το «δικό τους λεμόνι».

Μπορεί να φαίνεται δύσκολο να ξεχωρίσουν το δικό τους ανάμεσα σε 20-30 λεμόνια, αλλά αν το έχουν παρατηρήσει καλά, θα το βρουν γρήγορα και τελικά όλοι θα έχουν το λεμόνι τους και πάλι.

Βήμα 4ο

Το δικό μου λεμόνι είναι...

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός ρωτάει, κάθε παιδί ξεχωριστά, πώς κατάφερε να αναγνωρίσει το δικό του λεμόνι. Τα παιδιά αναφέρουν κάποια χαρακτηριστικά που κάνουν το δικό τους λεμόνι να ξεχωρίζει από τα άλλα.

Ο/η εκπαιδευτικός ή κάποιο παιδί γράφει, στο άλλο μέρος του πίνακα (ή του χαρτιού του μέτρου), τη λίστα με τα χαρακτηριστικά που αναφέρουν οι μαθητές/-ήτριες, τα οποία θα ποικίλουν, αλλά θα έχουν και ομοιότητες, π.χ. χοντρόφλουδο, γδαρμένο, μακρουλό κ.λπ.

Βήμα 5ο

Ας συζητήσουμε για λεμόνια

Όταν ολοκληρωθεί η νέα λίστα με τα χαρακτηριστικά, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από την ομάδα να συγκρίνει τις δύο λίστες και να απαντήσει στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Πώς σκέφτονταν για το λεμόνι τους πριν και πώς αφού το γνώρισαν πιο στενά;
- Τι σκέφτηκαν για τα λεμόνια γενικά;
- Πώς κατάλαβαν τη μοναδικότητα του λεμονιού τους;
- Τι άλλαξε στην αντίληψή τους για το αντικείμενο αυτό;

Βήμα 6ο

Συνδέουν το θέμα με την πραγματική ζωή, συζητούν για τη διαφορετικότητα, την ποικιλομορφία και την αποδοχή, καθώς και τις έννοιες των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.

Σημείωση: Οι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εξηγούν τον όρο «πολιτιστική πολυμορφία», αξιοποιώντας την ετυμολογία των λέξεων.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Αν στη θέση των λεμονιών είχαμε ανθρώπους, πώς θα ορίζαμε τη μοναδικότητά τους; Μπορείτε να δώσετε συγκεκριμένα παραδείγματα;
- Τι μας κάνει μοναδικούς, διαφορετικούς; Πώς οι άλλοι αναγνωρίζουν τη μοναδικότητά μας;
- Ποια είναι συνήθως τα πρώτα πράγματα που σκεφτόμαστε όταν γνωρίζουμε διαφορετικούς ανθρώπους;
- Τι σας φέρνει στο μυαλό αυτή η δραστηριότητα σε σχέση με πραγματικές καταστάσεις ζωής; Τι συνδέσεις μπορείτε να κάνετε;
- Σας έτυχε να κρίνετε κάποιον και αργότερα, αφού γνωρίσατε καλύτερα ο ένας τον άλλον, να αλλάξετε την εντύπωση και τη γνώμη σας; Μπορείτε να δώσετε περισσότερες λεπτομέρειες;
- Πώς μπορούμε να ξεπεράσουμε βιαστικές κρίσεις και απόψεις για τους άλλους; Σκέψεις που κάνουμε γι' αυτούς χωρίς να τους γνωρίζουμε;
- Οι άνθρωποι γύρω μας είναι διαφορετικοί. Πώς μας επηρεάζει εμάς αυτό; Ποιο ενδιαφέρον έχει η ποικιλομορφία;
- Τι θα λέγαμε ότι είναι η πολιτιστική πολυμορφία;
- Ποιες πτυχές αυτής της συζήτησης θεωρείτε σημαντικότερες και θα θέλατε να δώσετε μεγαλύτερη προσοχή;

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους/τις μαθητές/-ήτριες να μοιραστούν ιστορίες από τη ζωή τους που σχετίζονται με τη διαφορετικότητα ή καταστάσεις όπου έκαναν βιαστικές κρίσεις ή έγιναν οι ίδιοι/-ες στόχος τέτοιων κρίσεων.

Πηγή του λογοτεχνικού αποσπάσματος

Saint-Exupéry, A. (2013). *Ο μικρός πρίγκιπας*. Σελ. 98-99. Διαθέσιμο στο <https://fliphtml5.com/avstp/afvw/basic> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Επίσης, Saint-Exupéry, A. *Ο μικρός πρίγκιπας και η αλεπού*, στο Γαραντούδης, Ε., Χατζηδημητρίου, Σ. & Μέντη, Θ. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Β΄ Γυμνασίου*. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων - Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Ψηφιακό Σχολείο. Διαθέσιμο στο http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2246/Keimena-Neoellinikis-Logotechnias_B-Gymnasiou_html-empl/indexj_5.html (ανακτήθηκε στις 31/3/2023).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, εκπαιδευτικός και παιδιά συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν, π.χ. μοναδικός, όλοι μαζί, συνύπαρξη κ.ά. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

4. Δες το θετικά

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν τη συγκρότηση της ταυτότητάς τους, ατομικής και κοινωνικής, ώστε, μέσω της αποδοχής και εκτίμησης του εαυτού τους, να προχωρήσουν στην αποδοχή του Άλλου.
Διάρκεια:	3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτιά ή χαρτόνια Α4, μαρκαδόροι, στυλό, ψαλιδάκια, κόλλες.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Μέσα από την κατανόηση και την προβολή του εαυτού σε 6 βήματα, οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να συνειδητοποιήσουν στοιχεία που ορίζουν την ατομική τους ταυτότητα, όπως πεποιθήσεις, αξίες, ενδιαφέροντα, καθώς και την κοινωνική τους ταυτότητα, όπως η φυλή, η θρησκεία, η γλώσσα.

Μέσα από την αναγνώριση της εικόνας του εαυτού τους αλλά και των άλλων, επιδιώκεται να μπει ο σπόρος για να μετακινηθούν από αντιλήψεις που αποτελούν στερεότυπα.

Βήμα 1ο

Χωρισμός σε ομάδες

- Ο/η εκπαιδευτικός φροντίζει οι ομάδες να αποτελούνται από μαθητές/-ήτριες που δεν γνωρίζονται πολύ καλά, με ισορροπία στην εκπροσώπηση των φύλων, ισάριθμη κατανομή των μαθητών/-τριών που προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό ή θρησκευτικό πλαίσιο.
- Τους ζητά να ονομάσουν την ομάδα τους με ένα ουσιαστικό ή επίθετο με θετική σημασία, π.χ. «Πρωταθλητές», «Αδιάφθοροι», «Ακούραστοι» κ.ο.κ., και να ζωγραφίσουν το έμβλημά τους. Στη συνέχεια κόβουν τη φωτοτυπία του εμβλήματος που έχουν επιλέξει σε κομμάτια παζλ, μοιράζονται τυχαία τα κομμάτια και τέλος τα ενώνουν, σχηματίζοντας το έμβλημα. Συζητούν τι αποτύπωσε η διαδικασία αυτή.
- Ένα μέλος της ομάδας αναλαμβάνει να την παρουσιάσει στις άλλες.

Βήμα 2ο

Ο εαυτός μου

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να σχεδιάσουν μια καρδιά σε ένα φύλλο Α4. Θα μπορούσε να είναι οποιοδήποτε άλλο σχέδιο, ένα αστέρι ή ένα ανθρωπάκι, όμως στο κέντρο της εικόνας θα πρέπει να σχεδιάσουν μια καρδιά. Τους ζητά, γύρω από την καρδιά, να γράψουν λέξεις που αντιπροσωπεύουν ό,τι είναι σημαντικό για τους/τις ίδιους/-ες. Όσο πιο κοντά στην καρδιά, τόσο πιο σημαντικό είναι, π.χ. «οικογένεια», «φίλες/-οι», «θρησκεία», «αθλητισμός».

Στην συνέχεια χωρίζονται σε ζευγάρια, κατά το δυνατόν με άτομα που γνωρίζονται λιγότερο, και μοιράζονται ό,τι έχουν γράψει για τον εαυτό τους. Κατόπιν τοποθετούν όλες τις εικόνες μαζί (σε τραπέζια ή στο πάτωμα) και περπατούν γύρω τους, παρατηρώντας ομοιότητες και διαφορές.

Στην ολομέλεια ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να εκφράσουν πώς ένιωσαν διαβάζοντας τα «σημαντικά» των άλλων και να εντοπίσουν τα κοινά στοιχεία.

Βήμα 3ο

Φτιάχνω την ταυτότητά μου

Οι μαθητές/-ήτριες, στις ομάδες τους, γράφουν το όνομά τους με μεγάλα γράμματα σε ένα χαρτόνι Α4 και προσθέτουν ό,τι νομίζουν πως εκφράζει τη δική τους προσωπικότητα.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά να αναφερθούν μόνο στα θετικά γνωρίσματα που θεωρούν ότι έχουν. Εκτός από τα στοιχεία του χαρακτήρα, μπορούν να αναφέρουν ικανότητες, πολιτισμικές ή θρησκευτικές πεποιθήσεις κ.ά. Μπορούν να εκφραστούν επίσης με ένα χαρακτηριστικό σχέδιο, π.χ. ένα βιβλίο για να δηλώσουν ότι τους αρέσει το διάβασμα, μια νότα κ.λπ.

Στη συνέχεια θέτουν το χαρτί στη διάθεση της ομάδας τους και ζητούν από τα μέλη της να προσθέσουν όποιο θετικό χαρακτηριστικό τους δεν έχει αναγραφεί από τους/τις ίδιους/-ες.

Βήμα 4ο

Συζητώ και αναστοχάζομαι

Ο/η εκπαιδευτικός θέτει στους/τις μαθητές/-ήτριες, σε ολομέλεια, ερωτήματα όπως:

- Σου ήταν εύκολο να εκφράσεις αυτό που σκεφτόσουν για τους/τις άλλους/-ες;
- Πώς ένιωθες όσο οι άλλοι/-ες έγραφαν στην κάρτα σου;
- Αναγνωρίζεις κάποια από τα χαρακτηριστικά που ανέφεραν οι συμμαθητές/-ήτριές σου και δεν τα είχες σκεφτεί; Ποιο σου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση;
- Αποδέχεσαι τα σχόλια των συμμαθητών/-τριών σου ή νομίζεις ότι κάποιο από αυτά δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα;
- Πώς νοιώθεις τώρα;

Βήμα 5ο

Σκέφτομαι θετικά

Ο/η εκπαιδευτικός δίνει στις ομάδες ένα φύλλο εργασίας με υποθετικές καταστάσεις οι οποίες θα έκαναν οποιονδήποτε να νιώσει άσχημα. Τους καλεί ανά ομάδα να αντικαταστήσουν την αρνητική σκέψη αυτού που θα βίωνε την υποθετική κατάσταση, με μία θετική. Υπενθυμίζοντάς τους το έμβλημά τους, τους ζητά να προτείνουν θετικές σκέψεις, να πουν την γνώμη τους, να βοηθήσουν τον εαυτό τους και τους άλλους να νοιώσουν καλύτερα.

Ενδεικτικά παραδείγματα:

Α. Οι συμμαθητές/-ήτριές μου με αποκαλούν χοντρό, ζόμπι, κοντό...

Αρνητική σκέψη: «Αισθάνομαι απαίσια, δείχνω άσχημος-η».

Θετική σκέψη:

Β. Πήρα κακούς βαθμούς στο τρίμηνο.

Αρνητική σκέψη: «Είμαι χαζός/ή, ο/η καθηγητής/-ήτρια φταίει.

Θετική σκέψη:

Γ. Αγόρασα επιτέλους το παντελόνι/ φόρεμα/ μπλουζάκι αλλά δεν αρέσει στους/τις φίλους/-ες μου.

Αρνητική σκέψη: «Δεν μου πηγαίνει καθόλου, θα δείχνω χάλια με αυτό. Δεν έπρεπε να το αγοράσω».

Θετική σκέψη:

Δ. Έχω έρθει εδώ και δύο χρόνια από άλλη χώρα με την οικογένειά μου. Μετά από πολλές ταλαιπωρίες φοιτώ πλέον στο σχολείο. Δεν μιλάω ακόμα πολύ καλά ελληνικά και δεν έχω πολλούς φίλους.

Αρνητική σκέψη: «Δεν θα με κάνουν ποτέ φίλο, δεν καταλαβαίνω τα αστεία τους και ούτε μπορώ να μοιραστώ τα δικά μου».

Θετική σκέψη:

Ε. Η θρησκεία μου μού επιβάλλει να φοράω μαντήλα και να μην δείχνω τα μαλλιά σου.

Αρνητική σκέψη: «Δεν θα θέλουν να με κάνουν παρέα και θα ντρέπονται να είναι μαζί μου στα διαλείμματα».

Θετική σκέψη:

Ο/η εκπαιδευτικός διαμορφώνει τις αρνητικές καταστάσεις ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του σχολείου, τη σύνθεση της τάξης του και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Βήμα 6ο

Οι ζωές μας αξίζουν (αναστοχασμός)

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να καταγράψουν τι πήραν από την δραστηριότητα αυτή και να βάλουν έναν στόχο για το μέλλον.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Τι σκέφτηκες;
- Πώς ένιωσες;
- Τι πήρες; Τι έδωσες; Τι θα κρατήσεις;
- Πες μια σκέψη για το μέλλον.

Παραλλαγή του βήματος

Απονομή των μεταλλίων

Κάθε μαθητής/-ήτρια παίρνει ένα φύλλο Α4 και ζωγραφίζει για τον εαυτό του/της ένα μετάλλιο για κάτι που πιστεύει ότι κέρδισε πραγματικά από αυτήν την δραστηριότητα.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Πώς ένιωσες που έδωσες βραβείο στον εαυτό σου;
- Τι σου έκανε εντύπωση στα μετάλλια των συμμαθητών/ τριών σου;

Πηγές

Active Citizens facilitator's toolkit - Globally connected, locally engaged (2011). British Council. Διαθέσιμο στο https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/global_toolkit_final.pdf (ανακτήθηκε στις 28/4/2021).

Αρχοντάκη, Ζ. & Φιλίππου, Δ. (2003). *205 βιωματικές ασκήσεις για εμπύκωση ομάδων: ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

5. Οι τρεις αλήθειες

Υπάρχουν τρεις αλήθειες, η δική μου αλήθεια, η δική σου αλήθεια και η αλήθεια.

Κινέζικη παροιμία

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Η αναγνώριση στερεοτύπων και προκαταλήψεων, η συνειδητοποίηση των κινδύνων για την κοινωνική συνοχή που απορρέουν από αυτά, η συμβολή στην αποδόμησή τους, η αποδοχή της ταυτότητας του άλλου για μια αρμονική και παραγωγική συνύπαρξη.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτιά και μολύβια για σημειώσεις, διαδραστικός πίνακας ή προτζέκτορας, υπολογιστές ή έξυπνα τηλέφωνα για αναζήτηση στο διαδίκτυο.
Συνεργασίες:	Σχολική κοινότητα, σύλλογος γονέων, τοπική κοινωνία.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Αποτέλεσμα του μεταναστευτικού ρεύματος των τελευταίων δεκαετιών (και) προς την Ελλάδα, καθώς και των προσφυγικών ροών είναι η σύνθεση της ελληνικής κοινωνίας να αποκτήσει πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Η ανάγκη για ειρηνική και δημιουργική συνύπαρξη, η κατανόηση ότι η αλληλεπίδραση των πολιτισμικών στοιχείων και η ώσμωση είναι πλούτος για την κοινότητα είναι κεντρικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτισμού. Από την άλλη, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις αποτελούν βασική αιτία ρήξεων, που συνοδεύονται συνήθως από αδυναμία των εμπλεκόμενων να αντιμετωπίσουν μια κατάσταση σύγκρουσης. Η εξέταση των τρόπων σχηματισμού των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων και η ανάπτυξη εκπαιδευτικών στρατηγικών αποδόμησής τους είναι ουσιαστικά για τη διαμόρφωση του πολίτη.

Με τη δραστηριότητα αυτή επιδιώκεται η αποδοχή κάθε ετερότητας να γίνει στάση ζωής που ξεπερνά τη σχολική τάξη και ισχύει σε κάθε κατάσταση· οι μαθητές/-ήτριες να αναγνωρίζουν τα κοινωνικο-πολιτισμικά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις και να συνειδητοποιούν τις επιπτώσεις τους στην ερμηνεία της πραγματικότητας.

Βήμα 1ο

Ευαισθητοποίηση

Ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει στην ολομέλεια την ταινία μικρού μήκους *Τζαφάρ* (Νάνσυ Σπετσιώτη, 2011) με διάρκεια 2.΄38΄΄. Διαθέσιμη στο: <https://www.youtube.com/watch?v=GVe0uEHdfU4> (ανακτήθηκε στις 20/5/2021).

Στη συνέχεια θέτει μια σειρά ερωτήσεων στους/τις μαθητές/-ήτριες:

- Ποιοι είναι αυτοί οι άνθρωποι; Τι σχέση έχουν μεταξύ τους;
- Ποιος είναι ο χώρος;
- Ποιος είναι ο λόγος που βρίσκονται εκεί;
- Πώς συμπεριφέρεται το ζευγάρι; Γιατί κατά την γνώμη σας;
- Πώς συμπεριφέρονται τα άλλα πρόσωπα;
- Τι καθορίζει τη συμπεριφορά του καθενός;
- Τι φανταζόμαστε πριν βρεθούν όλοι μαζί;
- Πώς νιώθουμε μετά το τέλος της προβολής; Για τους γονείς; Για τον Τζαφάρ;

Βήμα 2ο

Στερεότυπα και προκαταλήψεις

Ο/η εκπαιδευτικός δίνει στους/τις μαθητές/-ήτριες φωτοτυπίες από τους πίνακες που ακολουθούν. Κάθε μαθητής/-ήτρια μελετά και συμπληρώνει τον παρακάτω πίνακα μόνος/η του/της.

Στη συνέχεια οι μαθητές/-ήτριες, σε ομάδες των 3 έως 5, αποφασίζουν και επιλέγουν τουλάχιστον 5 προτάσεις για τις οποίες όλοι/-ες συμφωνούν και 5 με τις οποίες διαφωνούν.

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να συζητήσουν πού νομίζουν ότι στηρίζονται αυτές οι δηλώσεις. Στην παρατήρηση; Σε επιστημονικά δεδομένα; Είναι αυθαίρετα;

Τους ζητά να σκεφτούν και άλλες παρόμοιες δηλώσεις, για άλλους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων των αλλοδαπών ή των μειονοτήτων, καθώς και για τους ρόλους ανδρών και γυναικών. Στη συνέχεια, ανά ζευγάρια, προσπαθούν να ορίσουν τι είναι στερεότυπο και τι προκατάληψη. Όλοι οι ορισμοί που δίνονται από τα παιδιά σημειώνονται στον πίνακα.

	ΔΗΛΩΣΕΙΣ	ΕΓΩ	Η ΟΜΑΔΑ
1	Οι γυναίκες είναι λιγότερο έξυπνες απ' τους άντρες.		
2	Για την οικονομική κρίση στην Ευρώπη ευθύνονται οι τεμπέληδες κάτοικοι του Νότου.		
3	Οι Γερμανοί είναι πότες, αυταρχικοί και ψυχροί.		
4	Οι γιατροί παίρνουν φακελάκια.		
5	Οι Γάλλοι αρνούνται να μιλήσουν μια άλλη γλώσσα και δεν βοηθούν όποιον δεν μιλάει τη γλώσσα τους.		
6	Οι Μουσουλμάνοι δεν μπορούν να συνηθίσουν τον δυτικό τρόπο ζωής.		
7	Οι λατινοαμερικάνοι είναι οι καλύτεροι χορευτές.		
8	Τα ΜΜΕ λένε ψέματα.		
9	Οι Έλληνες είναι ο πιο φιλόξενος λαός.		
10	Ένα ζευγάρι ομοφυλόφιλων δεν μπορούν να γίνουν καλοί γονείς.		
11	Οι Ιάπωνες είναι ο πιο εργατικός λαός του κόσμου.		
12	Η Παρασκευή και 13 είναι γρουσουζίκη ημέρα.		
13	Οι γυναίκες είναι κακές οδηγοί.		
14	Ο εθελοντισμός προάγει την αδράνεια του κράτους.		
15	Οι ξένοι μας παίρνουν τις δουλειές.		
16	Οι Εβραίοι είναι τσιγγούνηδες.		
17	Οι Ιταλοί είναι ελαφρόμυαλοι.		
18	Τα αγόρια είναι καλύτερα στις θετικές επιστήμες.		
19	Οι πρόσφυγες πολέμου είναι δειλοί, έπρεπε να μείνουν να πολεμήσουν στην πατρίδα τους.		
20	Οι Ρομά δεν είναι Ευρωπαίοι πολίτες.		

Από κοινού, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, συνθέτουν τους τελικούς ορισμούς². Δίπλα σε καθεμία από τις δηλώσεις, στην τελευταία στήλη, σημειώνουν αν είναι προκατάληψη ή στερεότυπο.

Στη συνέχεια καλεί τους/τις μαθητές/ήτριες:

- Να σκεφτούν πώς δημιουργούνται τα στερεότυπά μας, ποιες είναι οι αιτίες τους. Πρόκειται για επίδειξη ανωτερότητας της κοινωνικής ή εθνικής ομάδας από την οποία προέρχονται τα ρατσιστικά αστεία κ.λπ.; Είναι αποτέλεσμα της διαπολιτισμικής σύγκρουσης; Δημιουργούνται από μισαλλοδοξία και τον φόβο για κάθε τι διαφορετικό;
- Να αναλογιστούν την έννοια των «αποδιοπομπαίων τράγων», τους ήρωες ρατσιστικών анеκδότων που συναντώνται σε κάθε χώρα και που αφορούν συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων (Πόντιοι, Ξανθιές, Βέλγοι κ.λπ.).
- Να σκεφτούν αν το στερεότυπο είναι μηχανισμός για την προστασία της δικής τους κοινωνικής ταυτότητας (και γιατί).

Βήμα 3ο

Πώς συντηρούνται και διαδίδονται τα στερεότυπα

Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να αναζητήσουν παραδείγματα που ενισχύουν τα στερεότυπα (εικόνες, άρθρα, βίντεο). Να αναλογιστούν ποια είναι κυρίως τα θύματα αυτών των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων.

Στη συνέχεια:

- Επιλέγουν ένα άρθρο που θεωρούν στερεοτυπικό και το ξαναγράφουν χωρίς τα στερεότυπα. Ποιες διαφορές διαπιστώνουν ανάμεσα στα κείμενα;
- Γράφουν ένα άρθρο για την εφημερίδα ή την ιστοσελίδα του σχολείου επιχειρηματολογώντας πειστικά και με παραδείγματα για τη σαθρότητα των στερεοτύπων και τις αρνητικές τους επιπτώσεις.
- Παιχνίδι ρόλων: Παίρνουν τον ρόλο δημοσιογράφων σε έντυπα ή στον ηλεκτρονικό τύπο που χρησιμοποιούν στερεοτυπικό λόγο. Γράφουν ένα σύντομο άρθρο με παρόμοιο συλ, ούτως ώστε να ενθαρρύνουν τους αναγνώστες να υποστηρίξουν μια στερεοτυπική ιδέα π.χ. ένα άρθρο με τίτλο «Τι πρέπει να φορούν οι γυναίκες μετά τα 50».

Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε 2 ομάδες, αναγνώστες/-στριες και δημοσιογράφοι. Αγανακτισμένες/-οι αναγνώστριες/-στες τηλεφωνούν στους/τις δημοσιογράφους και

² Ορισμοί για εκπαιδευτική χρήση: Γενικές πληροφορίες για εκπαιδευτικούς. Στερεότυπα και προκαταλήψεις. Living democracy – Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-3/part-1/unit-1/> (ανακτήθηκε 20/5/2022).

Μια αρκετά λεπτομερής παράθεση ορισμών στο Πουλιόπουλου, Κ. (27/7/2020) Στερεότυπα και προκαταλήψεις για μειονοτικές ομάδες. Socialpolicy.gr. Διαθέσιμο στο <https://socialpolicy.gr/2020/07/%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%8C%CF%84%CF%85%CF%80%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CE%B9.html> (ανακτήθηκε 17/3/2021)

διαμαρτύρονται για το άρθρο. Οι δημοσιογράφοι υπερασπίζονται τις ιδέες που έχουν εκφράσει. Οι 2 ομάδες αναπτύσσουν επιχειρήματα.

Βήμα 4ο

Αναλαμβάνουμε δράση

Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί του μέτρου σε δύο στήλες και γράφει με χρωματιστά μεγάλα στοιχεία το αλφαβητάρι κάθετα. Ζητά, με την μορφή του καταιγισμού ιδεών, από τους/τις μαθητές/-ήτριες να πουν λέξεις που συνδέονται με τις πιο διαδεδομένες προκαταλήψεις και στερεότυπα και να δημιουργήσουν ένα σχετικό αλφαβητάρι γράφοντας τις λέξεις στο ανάλογο γράμμα, σύμφωνα με το αρχικό τους, στην πρώτη στήλη.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να συμπληρώσουν τη δεύτερη στήλη με λέξεις που υποδεικνύουν αποδοχή, ενδεικτικά: Αλληλεγγύη, Αποδοχή, Αντιστημισμός, Βιωσιμότητα κ.ο.κ. Αν καταγραφούν όροι που δεν είναι γνωστοί σε όλους/-ες τους συζητούν και τα παιδιά που τους έγραψαν εξηγούν το πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιούνται.

Τέλος συζητούν τι μπορούν να κάνουν ως ενεργοί πολίτες για την εξάλειψη των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων. Επιλέγουν μία εφικτή δράση και την πραγματοποιούν.

Ενδεικτικές προτάσεις

- Σχεδιάζουν και πραγματοποιούν μια καμπάνια. (Για τον σχεδιασμό της βλ. «Σχεδιάζοντας μια καμπάνια» και «Σχεδιάζουμε μια καμπάνια προβολής/ενημέρωσης» στο Γκόβας, Ν. & Κύρδη Κ. (2016) *Νοιάζομαι και Δρω. Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη, Ενεργός Πολίτης. Δραστηριότητες – Ασκήσεις – Τεχνικές για τον εκπαιδευτικό Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη, Δεσμός. Τεύχος 2, σελ. 106 και 117 αντίστοιχα. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/eksoseis-noiazomai-kai-drw/>)*
- Ένα μικρό θεατρικό δρώμενο που θα παρουσιάσουν στη σχολική κοινότητα.
- Ένα συλλογικό εικαστικό έργο που θα εκθέσουν δημόσια (ζωγραφική, κολάζ, συνδυασμός τους κ.λπ.).

Βήμα 5ο

«Είναι πραγματικά αστείο;». Αναστοχασμός

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να βρουν και να καταγράψουν στερεότυπα που εκφράζονται από ρατσιστικά αστεία, με στόχο τον κριτικό προβληματισμό σχετικά με τα αρνητικά στερεότυπα για τους άλλους λαούς, ώστε να επαναπροσδιορίσουν την δική τους αντίληψη για τον κόσμο.

Μερικά παραδείγματα:

- «Ποια είναι η διαφορά μεταξύ των Σουηδών και των Φινλανδών; Οι Σουηδοί έχουν συμπαθητικούς γείτονες».
- «Σε μια πρόσφατη έρευνα, 11 στους 10 Ισπανούς δήλωσαν ότι ένιωθαν ανώτεροι από τους άλλους», Πορτογάλοι για τους Ισπανούς.

Προτείνεται να αξιοποιηθούν τα παρακάτω άρθρα, όπου έχουν καταγραφεί στερεότυπα ανάμεσα σε λαούς της Ευρώπης:

Seignovert, R. (2020). *European Trolling*. Europeisnotdead. Διαθέσιμο στο <https://europeisnotdead.com/european-trolling/>

Henley, J. (8/5/2016). 'Crude, but rarely nasty': The jokes Europeans tell about their neighbours. *The Guardian*. Διαθέσιμο στο <https://www.theguardian.com/world/2016/may/08/crude-but-rarely-nasty-the-jokes-europeans-tell-about-their-neighbours>

Οι μαθητές/ήτριες καλούνται να αναλογιστούν:

- Ποιο είναι το εθνικό στερεότυπο που προκύπτει από την έρευνά τους σε σχέση με τους Έλληνες;
- Υπάρχουν στερεότυπα για άλλες εθνικές ή κοινωνικές ομάδες στην Ελλάδα; Γιατί αυτές οι εθνικές ή κοινωνικές ομάδες έχουν γίνει ο στόχος των «αστείων»;
- Τι χαρακτηριστικό έχουν το στερεότυπα για κάθε κοινωνική ή εθνική ομάδα;
- Γιατί υπάρχουν τέτοια «αστεία»; Είναι πειστικά; Υπάρχουν ιστορικοί λόγοι που συνέβαλαν στη δημιουργία αυτών των αστείων;

Πηγές

Gomes, P. (ed.). (2004). *All different - all equal. Education Pack*. Directorate of Youth and Sport, Council of Europe. Διαθέσιμο στο <http://www.eycb.coe.int/edupack/> (ανακτήθηκε στις 21/05/2021).

Seignovert, R. (2020). *European Trolling*. Europe Is Not Dead. Διαθέσιμο στο <https://europeisnotdead.com/european-trolling/> (ανακτήθηκε στις 20/05/2021).

Henley, J. 'Crude, but rarely nasty': The jokes Europeans tell about their neighbours. *The Guardian*. 8/5/2016. Διαθέσιμο στο ['Crude, but rarely nasty': The jokes Europeans tell about their neighbours | Europe | The Guardian](https://www.theguardian.com/world/2016/may/08/crude-but-rarely-nasty-the-jokes-europeans-tell-about-their-neighbours) (ανακτήθηκε στις 21/05/2021).

Ενότητα 2η

Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ

Εισαγωγή

Ένα απαραίτητο βήμα στην εκπαίδευση για τη δημοκρατία και την ιδιότητα του ενεργού πολίτη είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες να αποκτήσουν το έθος του σεβασμού όλων των ανθρώπων, χωρίς διακρίσεις, και τις δεξιότητες για ουσιαστικό διάλογο.

Η ενότητα αυτή έχει σκοπό να συνεισφέρει στην κατανόηση της σημασίας της συνύπαρξης και στην αποδοχή οποιασδήποτε διαφορετικότητας, σε οποιοδήποτε πλαίσιο.

Είναι πραγματικά σημαντικό να δημιουργήσουμε στις σχολικές τάξεις, αλλά και έξω από αυτές, μια κουλτούρα σεβασμού και να βοηθήσουμε τους μαθητές και τις μαθήτριες να καταλάβουν ότι δεν σκέφτονται όλοι οι άνθρωποι με τον ίδιο τρόπο, ότι κάθε άνθρωπος φέρει τις δικές του πολιτισμικές αναφορές και προσλαμβάνουσες, ότι δεν υπάρχουν ανώτεροι και κατώτεροι πολιτισμοί, αλλά διαφορετικοί πολιτισμοί. Όταν γνωρίζεις τον άλλο και τον πολιτισμό του, ο φόβος του διαφορετικού αμβλύνεται.

Αναγκαία προϋπόθεση για αρμονική συνύπαρξη είναι αποδοχή της αρχής της μη διάκρισης, ως προς τη θρησκεία, τη φυλή, την καταγωγή, την αναπηρία, τις έμφυλες ταυτότητες, ως προς κάθε ετερότητα. Είναι η αναγνώριση ότι όλοι έχουν το δικαίωμα να εκφέρουν δημοκρατικά την άποψή τους και αυτή να γίνεται σεβαστή, να εισακούεται.

Πραγματοποιώντας δραστηριότητες εναλλαγής ρόλων με σκοπό τη θέαση του εαυτού μέσα από την οπτική του Άλλου, καθώς και την πραγμάτευση των προσωπικών προσδοκιών και της ατομικής ταυτότητας σε αντίστιξη με την ταυτότητα και τις προσδοκίες άλλων ανθρώπων, επιδιώκεται η άμβλυνση προκαταλήψεων και η διαμόρφωση στάσεων ανεκτικότητας και αποδοχής.

Με αλληλεπίδραση, διάλογο, διαμεσολάβηση, προσομοίωση, ομαδική και ατομική εργασία και δημιουργικές δράσεις προκαλείται η ενεργοποίηση των μαθητών/-τριών για μεγαλύτερη κοινωνική συμμετοχή και συνειδητή ανάληψη πρωτοβουλιών που προσβλέπουν σε αρμονική συνύπαρξη και συνεργασία με βάση τον διαπολιτισμικό και τον δημοκρατικό διάλογο.

Δραστηριότητες

1. Μπορούν οι λέξεις να μας φέρνουν κοντά;

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο
Στόχος:	Τα παιδιά να κατανοήσουν ότι η συνύπαρξη εδράζεται στον σεβασμό του άλλου, να μάθουν να δίνουν χώρο στους άλλους να εκφράζονται.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, ψαλίδι, μαρκαδόροι, post it ή μικρά χαρτιά και χαρτοταινία (προαιρετικά).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Επιδιώκεται τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι για την αρμονική συνύπαρξη είναι αναγκαία προϋπόθεση ο σεβασμός των άλλων και η τήρηση ηθικού ορίου έναντι όλων. Στη δραστηριότητα αυτή καλούνται να διαπιστώσουν τη δύναμη των λέξεων και να σκεφτούν πώς ο σεβασμός των άλλων και τα ηθικά όρια συμβάλλουν σε ένα κλίμα αρμονικής συνύπαρξης.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός ξαπλώνει σε χαρτί του μέτρου και τα παιδιά φτιάχνουν το περίγραμμά του δύο φορές. Κόβουν περιμετρικά και κρεμούν τις δυο φιγούρες στον τοίχο. Στη μία φιγούρα θα γράψουν ή θα σχεδιάζουν λέξεις ή φράσεις που τα ενοχλούν, τα πληγώνουν όταν προέρχονται από τους άλλους, και στην άλλη εκείνες που τα κάνουν να νοιώθουν καλά, να αισθάνονται ζεστασιά και εμπιστοσύνη.

Δίνουν όνομα σε κάθε φιγούρα. Κάθε παιδί με τη σειρά του λέει και γράφει τις λέξεις ή τις φράσεις μέσα στην ανάλογη φιγούρα. Ο/η εκπαιδευτικός έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα να γράφουν. Στις μεγαλύτερες ηλικίες κάθε παιδί γράφει κάθε λέξη ή φράση σε post it ή μικρά κομμάτια χαρτιού και τα κολλά στην ανάλογη φιγούρα. Μπορεί να βάλει περισσότερα από ένα χαρτάκια σε κάθε φιγούρα.

Μόλις ολοκληρωθεί η διαδικασία, παρατηρούν αν υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που είναι κοινές για περισσότερα παιδιά. Επίσης εξετάζουν αν υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που βρίσκονται και στις δύο φιγούρες. Σε δεύτερο στάδιο προσθέτουν συμπεριφορές που τα πληγώνουν.

Ερωτήματα για τα μεγαλύτερα παιδιά:

- Μπορεί η ίδια λέξη ή φράση άλλοτε να πληγώνει κι άλλοτε να εμπυχώνει;
- Πώς αυτό σχετίζεται με τον τρόπο και το ύφος του ομιλητή;

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα παράδειγμα., π.χ. τη λέξη μωρό, λέγοντάς την με τρυφερότητα και, στη συνέχεια, την ίδια λέξη με τρόπο που να δείχνει απαξίωση.

Βήμα 2ο

Συζητούν γιατί οι λέξεις αυτές τα πληγώνουν και πώς αισθάνονται όταν τους απευθύνονται. Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός θέτει τα εξής ερωτήματα:

- Πώς αισθάνεστε όταν σας λένε τις λέξεις που σας ενοχλούν;
- Πώς νομίζετε ότι αισθάνονται οι άλλοι αν εμείς, όταν τους απευθυνόμαστε, χρησιμοποιούμε λέξεις ή φράσεις που τους ενοχλούν;
- Τι μπορούμε να κάνουμε αν καταλάβουμε ότι η λέξη ή η φράση ή η συμπεριφορά μας ενόχλησε κάποιον;
- Πώς θα αντιμετωπίσουμε τις λέξεις που μας ενοχλούν;
- Πόσο εύκολη είναι η συνεργασία, αν χρησιμοποιούμε λέξεις που πληγώνουν;
- Τώρα που ξέρουμε τι μας ενοχλεί και τι ενοχλεί τους άλλους, τι μπορούμε να κάνουμε;
- Γιατί είναι σημαντικό να μην κάνουμε πράγματα που ενοχλούν τους άλλους;
- Ποια είναι τα όρια της ελευθερίας όλων μας;
- Σε τι βοηθάει σε μια τάξη, σε μια ομάδα, να γνωρίζουμε τι ενοχλεί τους άλλους;
- Τι μπορούμε να συμφωνήσουμε για να ζούμε καλύτερα στην τάξη, στην ομάδα, στο σπίτι κ.ο.κ.;

Τα παιδιά (ή, αν δεν έχουν ακόμα κατακτήσει τον μηχανισμό ανάγνωσης, ο/η εκπαιδευτικός) διαβάζουν τις λέξεις και τις φράσεις που τα κάνουν να νοιώθουν καλά. Ποιες λέξεις μας φέρνουν κοντά; «Μας ζεσταίνουν»; Μας κάνουν να αισθανόμαστε εμπιστοσύνη; Τα παιδιά προσθέτουν μικρές καθημερινές λέξεις που βοηθούν στην επικοινωνία και δημιουργούν φιλικό κλίμα (ενδεικτικά, *γεια, καλημέρα, έλα...*). Ο/η εκπαιδευτικός συζητά μαζί τους τη δύναμη αυτών των λέξεων.

Σημείωση: Καλό είναι οι φιγούρες να παραμείνουν στην τάξη και να προσθέτουν τα παιδιά λέξεις που ενοχλούν και λέξεις που «ζεσταίνουν».

Παραλλαγή: Ο άτρωτος γίγαντας

Ο/η εκπαιδευτικός ξαπλώνει σε χαρτί του μέτρου και τα παιδιά φτιάχνουν το περίγραμμά του. Κρεμούν στον τοίχο τη φιγούρα και της δίνουν όνομα. Γύρω από τη φιγούρα γράφουν ή σχεδιάζουν όλες τις λέξεις ή τις φράσεις και τις πράξεις που τα πληγώνουν. Μέσα στον γίγαντα γράφουν όλες τις λέξεις, τις φράσεις και τις πράξεις που τα κάνουν να νοιώθουν καλά.

Συζητούν τα ερωτήματα:

- Πόση δύναμη μπορούν να δώσουν σε όσα βρίσκονται μέσα στον γίγαντα, ώστε να τον κάνουν άτρωτο;
- Αν προσπαθούμε όλοι μαζί;
- Πότε μπορεί να γίνει πιο δυνατός ο γίγαντας, όταν πασχίζει με όλες του τις δυνάμεις ο καθένας μόνος του ή όταν ενώνουμε τις δυνάμεις μας;

Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να διαλέξουν από το εσωτερικό του γίγαντα τις λέξεις που δείχνουν εμπιστοσύνη και καλή διάθεση για τους άλλους και να τις φωνάξουν όλα τα παιδιά μαζί δυνατά

Σημείωση: Προτείνεται να υλοποιηθεί στη συνέχεια η δραστηριότητα «Συνταγματικός χάρτης της τάξης».

Πηγές

Βέρντικ, Ε. (2006). *Οι λέξεις δεν είναι για να πληγώνουμε*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και παιδιά συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

Εικόνα 6: Ο άτρωτος γίγαντας.
4ο Δημοτικό Σχολείο Δάφνης.
Φωτογραφία: Καλλιόπη Κύρδη

2. Το βάρος μιας ταμπέλας

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού (με προσαρμογή, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού) • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο
Στόχος:	Η κατανόηση των εννοιών της προκατάληψης και της διάκρισης και έμμεσα η δημιουργία κλίματος αλληλεγγύης στην τάξη.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ και προτζέκτορας ή διαδραστικός πίνακας.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα στηρίζεται στην προβολή της πολυβραβευμένης ταινίας animation *Zero* του Christopher Kezelos, 2010, με διάρκεια 12:32΄΄, διαθέσιμη στο <https://www.youtube.com/watch?v=L0MbySJTKpg> και στο <https://vimeo.com/24975340>

Στο *Zero* (Μηδέν) παρουσιάζεται μια κοινωνία όπου οι άνθρωποι (πρόκειται για κούκλες από μαλλί) γεννιούνται φέροντας το σημάδι ενός αριθμού ως το 10 και προσδιορίζονται βάσει αυτού. Βάσει του αριθμού τους κρίνεται η επίδοσή τους, η επαγγελματική τους ικανότητα, όλη τους η ζωή. «Το *Μηδέν* αντιμετωπίζει συνεχείς προκαταλήψεις και διώξεις. Ακολουθεί μια μοναχική πορεία μέχρι που μια τυχαία συνάντηση του αλλάζει τη ζωή για πάντα: συναντά μια γυναίκα *Μηδέν*. Μαζί αποδεικνύουν ότι με αποφασιστικότητα, θάρρος και αγάπη, το τίποτα μπορεί να γίνει πραγματικά κάτι».

Ακολουθεί η αφήγηση που συνοδεύει το animation σε μετάφραση (υπάρχουν αγγλικοί υπότιτλοι):

- *Επειδή*
- *όλοι γεννιόμαστε από το ίδιο υλικό,*
- *όμως δεν γεννιόμαστε όλοι ίσοι.*
- *Ποιος θα είσαι; Τι θα γίνεις;*
- *Μερικοί άνθρωποι γεννιούνται για να είναι αρχηγοί, κάνουν μεγάλες αλλαγές που επηρεάζουν τον λαό τους,*
- *άλλοι γεννιούνται μέτριοι, περνώντας τη ζωή τους αθόρυβα, χωρίς κάτι αξιοσημείωτο*

- αλλά για κάποιους
- η ζωή θα είναι ένας διαρκής αγώνας χωρίς καμιά ευκαιρία.
- Λοιπόν, πώς μπορεί το τίποτα ... να είναι κάτι;

- Το σχολείο ήταν το μόνο μέρος όπου ο Μηδέν τραβούσε την προσοχή.
- Έπαιρνε σημαντικά μαθήματα ζωής, όπως το ποια ήταν η θέση του στην κοινωνία.
- Και του ήταν απαγορευμένο να κάνει οικογένεια.

- Μερικές φορές ο Μηδέν αισθανόταν ότι ήταν ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός
- αλλά τα παιδιά ήθελαν μόνο να του θυμίσουν ότι ένα μηδενικό είναι ένα μηδενικό, όπως κι αν στέκεται ή ακόμα κι όταν αναποδογυρίζει.
- Ο Μηδέν μεγάλωνε, έγινε ενήλικος, τίποτα δεν άλλαξε, εξακολουθούσε να είναι μόνος.

- «ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΒΟΗΘΕΙΑ»
- Παρά τα μηδαμινά έσοδά του [που οφειλόταν στον μηδενικό αριθμό του], ο Μηδέν αισθάνθηκε ότι κάτι θα μπορούσε να προσφέρει.
- Ο Μηδέν δεν άφηνε τις δυσάρεστες καταστάσεις να τον πάρουν από κάτω,
- δεν ήθελε να είναι αρνητικός αριθμός.

- Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Μηδέν ξυπνούσε με το σώμα του γεμάτο μώλωπες και χτυπήματα,
- όμως αυτή τη φορά ήταν διαφορετικά.
- Για πρώτη φορά δεν το ένοιαζε για τον μικρό του αριθμό.
- Με την παρέα της νέας του φίλης αισθανόταν τόσο σπουδαίος όσο τρεις ...
- ή ακόμα και τέσσερεις.
- Αλλά η πιο θαυμάσια αίσθηση
- ήταν η αίσθηση του ανήκειν.
- Η μοναξιά μιας ολόκληρης ζωής έγινε παρελθόν
- αν και η αγάπη τους ήταν απαγορευμένη.

- Ενώ ο κόσμος συνέχιζε την πορεία του χωρίς αυτόν,
- ο Μηδέν αναρωτιόταν πώς θα μπορούσε να συνεχίσει χωρίς την αγάπη του.

- Τα νεογέννητα έφεραν το σύμβολο του απείρου, τον πιο μεγάλο και τον πιο αξιοσέβαστο αριθμό που είχαν ποτέ τους δει οι άνθρωποι.
- Ο Μηδέν ήξερε ότι από το τίποτα δημιούργησε κάτι πραγματικά μεγαλοπρεπές.

Βήμα 1ο

Τα παιδιά συζητούν την πλοκή της ταινίας.

Ερωτήσεις

- Ποια προβλήματα διακρίνουν;
- Θεωρούν ότι είναι ένας δίκαιος κόσμος;
- Τι τους φαίνεται άδικο;
- Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να θυμηθούν τα επαγγέλματα που εμφανίζονται ανάλογα με τους αριθμούς των ανθρώπων: 1 για τον οδοκαθαριστή, 6 για τη γιατρό, 5 για τη δασκάλα, 7 για τον φούρναρη, 7 για τους αστυνομικούς... Τι δουλειές φαντάζονται ότι προορίζονταν σε αυτή την κοινωνία για το 8 και το 9; Για το 2 και το 3; Γιατί το 1 δεν μπορούσε να γίνει αστυνομικός ή γιατρός; Ποιος πιστεύουν ότι το όριζε; Γιατί δεν αντιδρούσε κανείς;
- Γιατί νομίζουν ότι απαγορευόταν στο Μηδέν να κάνει οικογένεια; Πώς αντέδρασε το Μηδέν; Δέχτηκε ότι δεν είχε καμιά δυνατότητα;
- Υπήρχαν άραγε κι άλλα Μηδέν εκτός από τα δυο της ιστορίας; Αν μπορούσαν να βρεθούν και να συνεννοηθούν, τι θα μπορούσαν αν κάνουν;
- Πώς τους φαίνεται μια κοινωνία που βάζει ταμπέλες και ξεχωρίζει τα μέλη της σε κατηγορίες;
- Πώς είναι να ζει κανείς σε μια τέτοια κοινωνία, σε έναν κόσμο που κρίνει τους ανθρώπους με τον αριθμό τους;
- Εμείς, στον δικό μας κόσμο, στο σχολείο, στη γειτονιά, βάζουμε ταμπέλες;
- Μπορούν να σκεφτούν κάποιες που έχουν ακούσει; (π.χ. γυαλάκιας, χοντρή, «παλτό»). Αναλογίζονται αν έχουν βάλει ή έχουν αντιληφθεί να βάζουν άλλοι ταμπέλα σε κάποιον βάσει της θρησκείας του, της φυλής του, της προέλευσής του, των χαρακτηριστικών του, του τρόπου που μιλάει ή ντύνεται...
- Τι θα πρότειναν να αλλάξει; Πώς θα μπορούσε να γίνει αυτό;
- Τι μπορούν να κάνουν τα ίδια τα παιδιά στη δική μας κοινωνία;

Βήμα 2ο

Με οδηγό α] τη «Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού», από τον ιστότοπο Living Democracy, διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/>, και β] τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, από τον ιστότοπο της Διεθνούς Αμνηστίας, διαθέσιμη στο <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>, τα παιδιά καταγράφουν ποια δικαιώματα δεν έχουν ισχύ στην κοινωνία της ταινίας Zero.

Βήμα 3ο

Τι έγινε μετά; Σε ομάδες, δημιουργούν τη συνέχεια της ιστορίας σε comics ή γραπτές αφηγήσεις και παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης τα δημιουργήματά τους. Οι μικρότερες τάξεις

μπορούν να δημιουργήσουν μια συλλογική ιστορία, σε χαρτί του μέτρου, με τον εκπαιδευτικό ως γραμματέα.

Σημείωση: Προτείνεται συνδυασμός με τη δραστηριότητα «Επιπεδοχώρα» από την ενότητα *Ο Ενεργός Πολίτης. Το Παιδί Πολίτης*.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Α/Βάθμια) εκπαιδευτικός και παιδιά συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

3. Για να ζούμε μαζί

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Α΄ Γυμνασίου
Στόχος:	Η συνειδητοποίηση ότι η συνύπαρξη στηρίζεται στον σεβασμό του άλλου και την ανοχή, η κατανόηση ότι η συνεργασία έχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, χαρτόκουτα από παπούτσια ή και μικρότερα, ψαλίδια, χαρτοταινία, κόλλα, μαρκαδόροι.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Μέσα από ένα παιχνίδι τα παιδιά προβληματίζονται γύρω από την έννοια της συνύπαρξης διαφορετικών ατόμων και των όρων που πρέπει να συναποφασιστούν, με δημοκρατικό τρόπο, για μια αρμονική συμβίωση. Ποιοι κίνδυνοι συγκρούσεων υπάρχουν; Ποιες υποχωρήσεις θα χρειαστεί να κάνουν για να τις αποφύγουν; Πού είναι τα όρια της ελευθερίας κάθε μέλους της κοινότητας; Γιατί είναι σημαντικό να καταλαβαίνουν και να αποδέχονται ο ένας τις ιδιαιτερότητες του άλλου, να μπορούν να ζουν ειρηνικά, να συνεργάζονται;

Βήμα 1ο

Τα παιδιά σε χαρτί του μέτρου ή με κουτιά παπουτσιών ή άλλα μικρά χαρτόκουτα κατασκευάζουν μια μεγάλη πολυκατοικία ή μια πόλη με τα σπίτια κολλημένα το ένα στο άλλο. Σε κάθε διαμέρισμα τοποθετούν έναν ήρωα παραμυθιού ή έναν υπερήρωα ή ένα πρόσωπο από τη μυθολογία. Καταγράφουν τις ιδιαιτερότητες κάθε ενοίκου. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθάει τα παιδιά να υπερβάλλουν τις οχληρές συνήθειες και τις ανάγκες των ενοίκων, βάσει των χαρακτηριστικών τους. Ποιος χρειάζεται να γυμνάζεται πολύ και κάνει θόρυβο; Ποιος έχει βροντερή φωνή; Ποιος μπορεί να βγαίνει πετώντας και υπάρχει ο κίνδυνος να σπάει τα τζάμια και να λερώνει τις μπουγάδες; Ποιος τρώει συνέχεια και από το διαμέρισμά του βγαίνουν μέρα νύχτα καπνοί από το μαγείρεμα; Και τα τρία γουρουνάκια που χρειάζονται μια λίμνη με λάσπη; Κι όταν ακριβώς δίπλα μένει η Χιονάτη που τα θέλει όλα πεντακάθαρα; ΟΉφαιστος που δουλεύει όλη μέρα με το αμόνι και τις φωτιές; κ.ο.κ.

Τα παιδιά σκέφτονται όλα όσα θα μπορούσαν να αποτελέσουν αιτίες σύγκρουσης ανάμεσά τους. Πώς θα μπορούσαν να συνυπάρχουν; Αναζητούν και προτείνουν λύσεις.

Βήμα 2ο

Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα σε μια πολυκατοικία, σε μια γειτονιά σ' ένα χωριό; Πώς καταφέρνουν άνθρωποι διαφορετικοί μεταξύ τους να συνυπάρχουν; Τα παιδιά μεταφέρουν τις εμπειρίες τους και συζητούν ποια μπορεί να είναι τα όρια και γιατί είναι σημαντική η συνύπαρξη.

Καταγράφουν τα θετικά στοιχεία της συνύπαρξης σε χαρτί του μέτρου.

Βήμα 3ο

(Δ' - Στ' Δημοτικού, Γυμνάσιο)

Ο/η εκπαιδευτικός, στη συνέχεια, δίνει στα παιδιά το απόσπασμα που ακολουθεί από *Τα Δίκαια του Ανθρώπου*, του Ρήγα Βελεστινλή, τα βοηθά να κατανοήσουν το περιεχόμενό του και τους εξηγεί ποιος ήταν ο Ρήγας και πότε έζησε. Τους ζητά να σκεφτούν παραδείγματα: Ποια είναι τα όρια που ένα πολίτης σε ένα ελεύθερο κράτος πρέπει να θέτει στον εαυτό του ή αλλιώς, γιατί το όριο της ελευθερίας είναι οι άλλοι;

«Άρθρον 6. Η ελευθερία είναι εκείνη η δύναμη που έχει ο άνθρωπος στο να κάμνει όλα εκείνα ώστε να μη βλάπτει τα δίκαια του γείτονά του. Αυτή έχει ως θεμέλιο τη φύση, γιατί φυσικά αγαπάμε να είμαστε ελεύθεροι· έχει ως κανόνα τη δικαιοσύνη, γιατί η δίκαιη ελευθερία είναι καλή· έχει ως φύλακα το νόμο, γιατί αυτός προσδιορίζει έως πού πρέπει να είμαστε ελεύθεροι. Το ηθικό σύνορο της ελευθερίας είναι τούτο το ρητό: Μην κάμνεις στον άλλο εκείνο που δεν θέλεις να σου κάμνουν»

(Πρίμπας, 2014).

Βήμα 4ο

«Η ισχύς εν τη ενώσει»

Τα παιδιά σε ομάδες, σκέφτονται μια δύσκολη κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι στην πολυκατοικία ή την πόλη τους. Μπορούν να αντλήσουν ιδέες από τα βιβλία των ηρώων (1ο Βήμα), ένα ζήτημα της περιοχής τους ή την επικαιρότητα. Οι γείτονες θα χρειαστεί να βρουν λύση από κοινού. Τα παιδιά δημιουργούν μια ιστορία όπου κάθε ένας από τους κατοίκους με τις δικές του ιδιαίτερες ιδιότητες θα συνεισφέρει ώστε να ξεπεραστεί η δύσκολη κατάσταση. Προϋπόθεση, να βρεθεί για όλους θέση στην ιστορία.

Οι ομάδες διαβάζουν τις ιστορίες τους και τις δραματοποιούν. Συζητούν αν συνεισέφεραν όλοι οι κάτοικοι και ποιο ήταν το αποτέλεσμα.

Κατόπιν, καταγράφουν προβλήματα του σχολικού τους χώρου και προτείνουν βελτιώσεις που θα ήθελαν να κάνουν. Σε τι θα μπορούσε να συνεισφέρει το κάθε μέλος της τάξης; Ποια είναι τα δικά τους δυνατά σημεία; Ετοιμάζουν ένα σχέδιο δράσης, όπου όλοι έχουν θέση, για ένα από τα θέματα που εντόπισαν και το προτείνουν στον/την εκπαιδευτικό και τη Διεύθυνση του σχολείου. Με τη βοήθειά τους το προσαρμόζουν στις πραγματικές συνθήκες και προχωρούν στην υλοποίησή του (συνδυασμός με την ενότητα «Ωρα για Δράση»).

Πηγές

Πρίμπας, Γ. (2014). *Ρήγας Βελεστινλής: Η επαναστατική προκήρυξη για τα δίκαια του ανθρώπου*. TVXS. Διαθέσιμο στο <https://tvxs.gr/news/paideia/rigas-belestinlis-i-epanastatiki-prokiryksi-gia-ta-dikaia-toy-anthropoy> (ανακτήθηκε στις 12/3/2021).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και παιδιά συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

4. Ο κόσμος άνω κάτω

Βαθμίδα:	- Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού - Γυμνάσιο - Λύκειο
Στόχος:	Οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοήσουν πώς η διαφορετική εστίαση μπορεί να αλλάξει την οπτική μας. Να μάθουν να βλέπουν και να ερευνούν πέρα από το κοινώς παραδεκτό και το συμβατικό και να αναγνωρίζουν την ισοτιμία των διαφορετικών απόψεων. Να καλλιεργηθεί η ικανότητα διαχείρισης νέων πολιτισμικών πλαισίων (διαπολιτισμική ικανότητα).
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ και μηχάνημα προβολής (προτζέκτορας), χαρτί του μέτρου, ψαλίδι, εκτυπώσεις των χαρτών.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Με την αξιοποίηση διαφορετικών παγκόσμιων χαρτών επιχειρείται να ξεκινήσει ένας προβληματισμός των παιδιών για όσα θεωρούν δεδομένα, σταθερά, βλέποντας κάτι οικείο με νέο τρόπο. Θα βιώσουν οπτικά τη συχνά αποπροσανατολιστική επίδραση του να βλέπουν τον οικείο χάρτη του κόσμου από διαφορετική οπτική γωνία. Επιδιώκεται να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι ο κόσμος είναι ένας, υπάρχουν όμως πολλοί τρόποι να τον δούμε. Το να αναγνωρίζει κάποιος ότι υπάρχει και μια διαφορετική οπτική -ή πολλές διαφορετικές οπτικές- από αυτήν με την οποία βλέπει τον κόσμο, αποτελεί διαπολιτισμική ικανότητα. Στις πολιτισμικά πολύμορφες κοινωνίες, όπως είναι οι σύγχρονες, η διαπολιτισμική ικανότητα εκλαμβάνεται από το «Πλαίσιο Αναφοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις ικανότητες που απαιτούνται για μια κουλτούρα δημοκρατίας» ως αναπόσπαστη συνιστώσα της δημοκρατικής ικανότητας και της ιδιότητας του πολίτη.

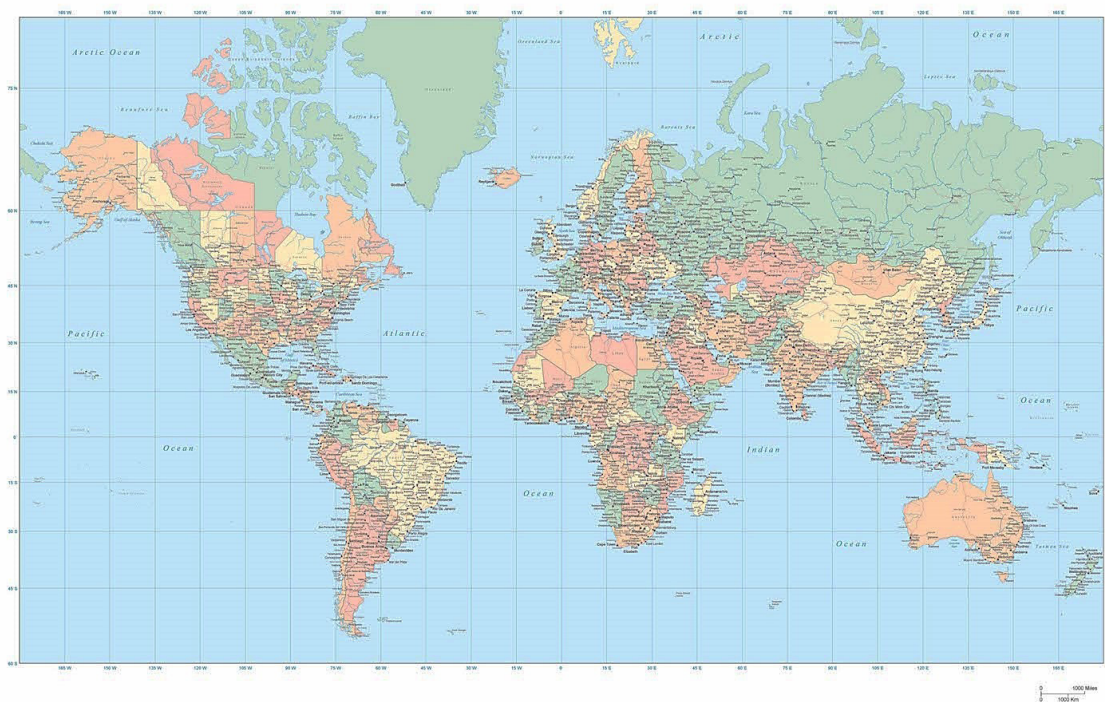
Ο βορράς τοποθετείται σταθερά στην κορυφή των χαρτών κατά σύμβαση. Στην πραγματικότητα ο βορράς δεν είναι πάνω ή κάτω, αλλά σημείο προσανατολισμού. Με την τοποθέτηση του βορρά στην κορυφή, έχει διαμορφωθεί μια ιστορική και γεωγραφική αφήγηση ότι το βόρειο ημισφαίριο είναι ανώτερο, δημιουργώντας αυτό που οι ψυχολόγοι αποκαλούν «σιωπηρή φυλετική στάση» - μια αυτόματη, αναμφισβήτητη ασυνείδητη, ρατσιστική στάση.

Σύμφωνα με έρευνα, η τοποθέτηση του βορρά στο πάνω μέρος των χαρτών και του νότου στο κάτω έχει ψυχολογικές επιπτώσεις, δημιουργεί στερεότυπα. Ο βορράς συνδέεται με

πλουσιότερους ανθρώπους και καλύτερες κατοικίες, γενικά με κάτι το θετικό, ενώ ο νότος συνδέεται με φτώχεια, με κάτι το αρνητικό αφού βρίσκεται κάτω. Αντανάκλαση αυτού που συμβαίνει σε διάφορες μετρήσεις κερδών, επίδρασης κ.λπ., όπου το καλό, το θετικό, το πολύ, τοποθετείται επάνω. Όταν στους συμμετέχοντες στην έρευνα παρουσιάστηκαν χάρτες με τον νότο στο επάνω μέρος, αυτή η προκατάληψη Borrá-Νότου αμβλύθηκε (Meier & Robinson, 2004; South-up map orientation, n.d.).

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να παρατηρήσουν τον παγκόσμιο χάρτη, πολιτικό και γεωφυσικό. Σημειώνεται ότι αποτελούν την πιο συνηθισμένη απεικόνιση του παγκόσμιου χάρτη και στηρίζονται στο έργο του Φλαμανδού χαρτογράφου Gerardus Mercator (1569).

Εικόνα 7: Παγκόσμιος χάρτης (1)

Πηγή: <https://static.a-n.co.uk/wp-content/uploads/2015/09/World-map.jpg>, via <http://free-download-web.com>. Άδεια Creative Commons Attribution 3.0.

Εικόνα 8: Παγκόσμιος γεωφυσικός χάρτης (2)

Πηγή: Χάρτες του κόσμου, mapswire.com. Διαθέσιμος στο <https://mapswire.com/wp-content/uploads/2022/06/physical-world-map-mercator-1536x1190.jpg>.

Άδεια Creative Commons Attribution 4.0 International License

Θέτει στα παιδιά τις εξής ερωτήσεις:

- Ποιες πληροφορίες μας δίνουν οι δυο χάρτες;
- Ποιο ημισφαίριο μοιάζει πιο σημαντικό; Γιατί;
- Τι πιστεύετε για τις χώρες που είναι στον βορρά; Πώς είναι εκεί η ζωή των ανθρώπων; Ποιες δυσκολίες μπορεί να έχουν;
- Τι πιστεύετε για τις χώρες που είναι στον νότο; Πώς είναι εκεί η ζωή των ανθρώπων; Ποιες δυσκολίες μπορεί να έχουν;

Στη συνέχεια τους δείχνει τη Γροιλανδία και τους ζητά να τη συγκρίνουν με την Αφρική. Όταν διαπιστώσουν ότι στον χάρτη εμφανίζονται σχεδόν ίσες, τους εξηγεί ότι η Γροιλανδία στην πραγματικότητα είναι 14 φορές μικρότερη από την Αφρική. Συγκρίνουν επίσης την Αυστραλία με τη Γροιλανδία: η Αυστραλία είναι στην πραγματικότητα 3,5 φορές μεγαλύτερη από τη Γροιλανδία. Παρατηρούν τη θέση του Ισημερινού για να διαπιστώσουν ότι διατρέχει τον χάρτη αρκετά κάτω από το κέντρο του.

Συζητούν τις σκέψεις που τους προκαλεί το βάρος που δίνουν οι χάρτες αυτοί στο βόρειο ημισφαίριο. Πώς μπορεί να επηρεάζει τους ανθρώπους η έμφαση στο βόρειο ημισφαίριο;

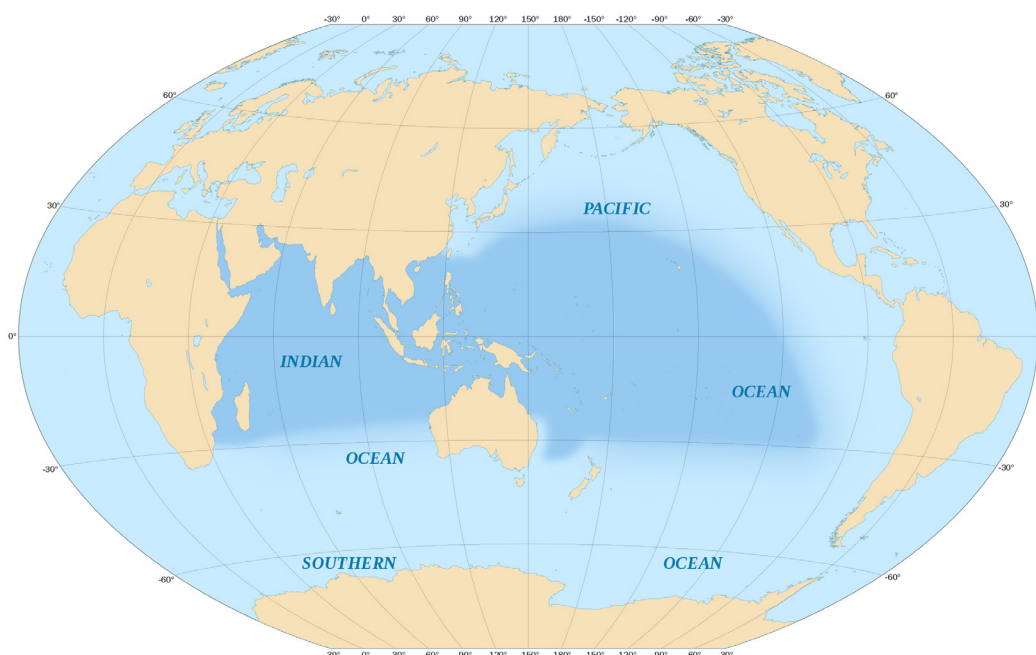
Αναζητούν το κέντρο του χάρτη: Σε ποια περιοχή του κόσμου μοιάζει να βρίσκεται; Ποιο μέρος τους φαίνεται το πιο μακρινό;

Ποια χώρα μοιάζει να είναι στην άκρη του κόσμου; Ο/η εκπαιδευτικός τους εξηγεί ότι ο χαρτογράφος ήταν από μια περιοχή που σήμερα είναι το Βέλγιο και τους τη δείχνει.

Βήμα 2ο

Κατόπιν συγκρίνουν με τον χάρτη που έχει ως κέντρο του τον Ειρηνικό Ωκεανό.

- Πώς τους φαίνεται ο κόσμος; Ποιο μοιάζει να είναι το κέντρο του κόσμου;
- Το κέντρο του προηγούμενου χάρτη σε αυτόν τον χάρτη ποια θέση έχει; Τους φαίνεται τώρα το ίδιο σημαντικό;
- Αν ζούσαν στην Αυστραλία, ποιος χάρτης θα τους φαινόταν πιο σωστός;
- Ποια σχέση έχει το πώς βλέπουμε τον κόσμο με την περιοχή που ζούμε;

Εικόνα 9: Ο Ειρηνικός ωκεανός στο κέντρο του παγκόσμιου χάρτη, Eric Gaba (3).

Πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indo-Pacific_biogeographic_region_map-en.svg Άδεια Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International.

Βήμα 3ο

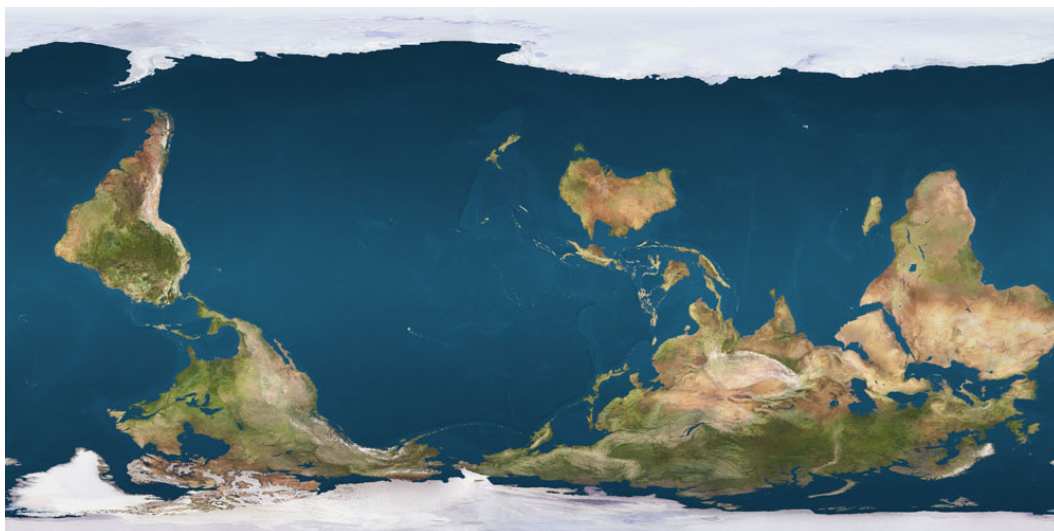
Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα έχει στη διάθεσή της μια εκτύπωση παγκόσμιου χάρτη και θα πρέπει να κατασκευάσει έναν χάρτη με επίκεντρο μια διαφορετική περιοχή του κόσμου: Κίνα, Βραζιλία, Καναδάς, Τουρκία, Νότια Αφρική, Νότιος Πόλος. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τους δείξει το παράδειγμα της σφαίρας με επίκεντρο τον Βόρειο Πόλο, διαθέσιμη στο <https://images.theconversation.com/files/162032/original/image-20170322-31203-5iqxlp.jpg?ixlib=rb-1.1.0&q=45&auto=format&w=754&h=754&fit=crop&dpr=1> (ανακτήθηκε στις 22/4/2021).

Κατόπιν συζητούν:

- Πώς φαίνεται ο κόσμος από την οπτική γωνία της χώρας που κάθε φορά είναι στο επίκεντρο;

Βήμα 4ο

Ο/η εκπαιδευτικός/ους δείχνει τον χάρτη 4, με τον Νότο στην κορυφή. Τι όνομα θα έδιναν σε αυτό τον χάρτη; Συζητούν πώς τους φαίνεται έτσι ο κόσμος. Πού είναι το κέντρο του; Πόσο σημαντικό φαίνεται το βόρειο ημισφαίριο; Υπάρχει τελικά πάνω και κάτω; Ανώτερο και κατώτερο;

Εικόνα 10: Παγκόσμιος χάρτης (4).

Πηγή: wikipedia, στο https://en.wikipedia.org/wiki/South-up_map_orientation#/media/File:Reversed_Earth_map_1000x500.jpg, ελεύθερη χρήση (Public Domain)

Προτείνεται τα παιδιά να δουν και άλλους, πολιτικούς χάρτες με τον Νότο στην κορυφή:

- <https://we-are-star-stuff.tumblr.com/image/50356958393>
- <https://www.flourish.org/upsidedownmapimages/hobodyer-large.jpg>,
- <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-43e3682f92c096e739ab8c443a9e3d60>

Η γη από ψηλά

Ο/η εκπαιδευτικός/για να δείξει ότι είναι θέμα οπτικής γωνίας και όχι αναποδογύρισμα εικόνας, τους δείχνει τη φωτογραφία της γης που τραβήχτηκε το 1972 από τους αστροναύτες του Απόλλωνα 17 με τον Νότιο Πόλο στην κορυφή. Η NASA, αργότερα, ανέστρεψε την εικόνα για να συμμορφώνεται με αυτό που ήταν η επικρατούσα παραδοχή, αν και ο πλανήτης Γη δεν έχει κορυφή και κάτω μέρος, αφού είναι στρογγυλός.

Εικόνα 11: Η φωτογραφία της γης από το διαστημόπλοιο Απόλλων 17

Πηγή: wikipedia, στο https://en.wikipedia.org/wiki/South-up_map_orientation#/media/File:Apollo17WorldReversed.jpg, Public Domain.

Επέκταση 1n

Χωράει η Κίνα στη Γροιλανδία;

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα.

Τα παιδιά εξετάζουν την αναλογία μεγέθους της Αφρικής και της Γροιλανδίας.

- Ποιο είναι το πραγματικό μέγεθος της Αφρικής;
- Πόσες χώρες θα χωρούσαν στην Αφρική;

Τους δείχνει τον χάρτη στο https://metro.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/kai-krause_map01-7741.png?quality=90&strip=all&zoom=1&resize=540%2C574 (Εικόνα του Kai Krause). Ο σχεδιαστής Kai Krause έχει τοποθετήσει γραφιστικά μέσα στο περίγραμμα της Αφρικής, τηρώντας τις αναλογίες σε έκταση, την Κίνα, τις ΗΠΑ, μεγάλο μέρος της Ευρώπης, την Ινδία την Ιαπωνία.

Τα παιδιά διατυπώνουν υποθέσεις για τους λόγους για τους οποίους η Αφρική εμφανίζεται στους χάρτες 1 και 2 μικρότερη. Προτείνεται να πραγματοποιήσουν και τα ίδια τη σύνθεση (Peapell, n.d.).

Επέκταση 2η

Πού κατοικούν οι περισσότεροι άνθρωποι;

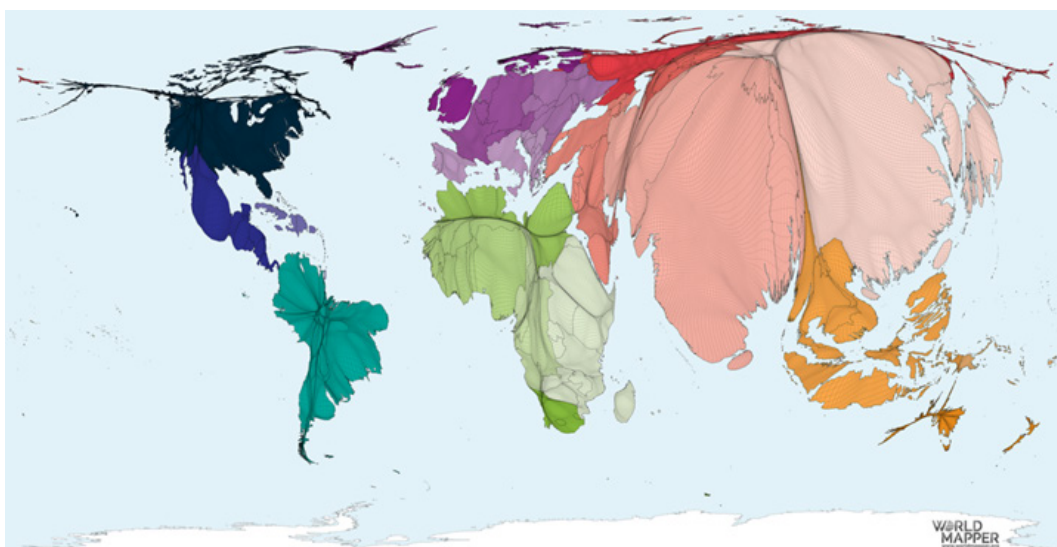
Διάρκεια: 1-2 διδακτικές ώρες.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να διατυπώσουν υποθέσεις το πού κατοικούν οι περισσότεροι άνθρωποι, ποιες είναι οι πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές του κόσμου.

Βλέπουν τον σχετικό χάρτη στο άρθρο «10 χάρτες που θα αλλάξουν τον τρόπο που βλέπετε τον κόσμο» (7/12/2015). *Social Policy - Κοινωνική Πολιτική, Κοινωνική Θεωρία*. Διαθέσιμος στο <https://shorturl.at/opDKY> (ανακτήθηκε στις 7/5/2021).

Μεταφέρουν τα ποσοστά που αναγράφονται στον χάρτη στον αριθμό των παιδιών της τάξης: αν τα παιδιά της τάξης εκπροσωπούσαν τους κατοίκους της γης, πόσα αναλογούν σε κάθε χρώμα του χάρτη αυτού;

Στη συνέχεια βλέπουν τον χάρτη *Population Year 2020*, από τον ιστότοπο World Mapper, όπου το μέγεθος των χωρών παρουσιάζεται σε αναλογία με τον πληθυσμό, στο <https://worldmapper.org/maps/grid-population-2020/> (ανακτήθηκε στις 7/5/2021). Παρατηρούν ότι η Ρωσία εμφανίζεται πολύ μικρότερη, ο Καναδάς έχει γίνει μια γραμμή, η Ινδία σαν μπαλόνι φουσκωμένο...

Εικόνα 12: Ο χάρτης του πληθυσμού της γης το 2020 (6)

Πηγή: worldmapper.org, στο <https://worldmapper.org/maps/grid-population-2020/>

Άδεια: Creative Commons Attribution – Non Commercial – ShareAlike 4.0 International License

Σημείωση: Μπορούν να κατεβάσουν φυλλάδιο με τον αντίστοιχο χάρτη του 2018, όπου υπάρχουν πίνακας με πληροφοριακά στοιχεία για τον πληθυσμό και συμβατικός χάρτης για σύγκριση, διαθέσιμο στο https://worldmapper.org/wp-content/uploads/2018/03/People_TotalPopulation_2018.pdf.

Συζητούν αν συμφωνούν οι αρχικές υποθέσεις τους με την πραγματικότητα.

Πόλεμοι

Πού συμβαίνουν πολεμικές συγκρούσεις; Θα μπορούσαν να τις τοποθετήσουν στον παγκόσμιο χάρτη; Στη συνέχεια παρατηρούν τους χάρτες όπου καταγράφονται συγκρούσεις, στον ιστότοπο reddit, στο <https://i.redd.it/pdnkulx25ds11.jpg> και στον ιστότοπο Statista, στο <https://www.statista.com/chart/21652/countries-with-armed-clashes-reported>.

- Ποιες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να πάρουν για την ειρηνική συνύπαρξη πάνω στον μοναδικό πλανήτη που μοιραζόμαστε; (Οργάνωση καμπάνιας, γνωστοποίηση των προβλημάτων κ.λπ.)

Πηγές

Meier, B. P. & Robinson, M. D. (2004), Why the sunny side is up associations between affect and vertical position. *Psychological Science*, 15 (4), 243–247.

Πανταζής, Β. (2018). *Χάρτες και ιδεολογίες. Οι προσανατολισμοί των χαρτών και οι τύχες των λαών*. Αθήνα: Στερέωμα.

Many Ways to See the World (5/3/2015). Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=aALCuA9H2KI&t=1233s> (ανακτήθηκε στις 18/4/2021).

Πλαίσιο Αναφοράς Ικανοτήτων για Δημοκρατικό Πολιτισμό (2018). Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο https://humanrightsforbeginners.gr/wp-content/uploads/2021/11/COMPETENCES-FOR-DEMOCRATIC-CULTURE_Tomos1_Web_Xoris-diselido.pdf (1ος τόμος) και στο <https://rm.coe.int/rfcdc-greek-volume-2/1680a3bf13> (2ος τόμος) (ανακτήθηκαν στις 12/5/2023).

Peapell, R. (11/11/2018). It's time to tackle the racism that lurks in our classrooms, starting with the map of the world. *Metro*. Διαθέσιμο στο <https://metro.co.uk/2018/11/11/its-time-to-tackle-the-racism-that-lurks-in-our-classrooms-starting-with-the-map-of-the-world-8102005/?ito=cbshare> (ανακτήθηκε στις 12/5/2021).

Population Year 2018. (χ.χ.). World Mapper. Διαθέσιμο στο <https://worldmapper.org/maps/population-year-2018/> (ανακτήθηκε στις 03/5/2021).

Rediscovering the world. World Mapper. Διαθέσιμο στο <https://worldmapper.org/> (ανακτήθηκε στις 09/5/2021).

South-up map orientation. Wikipedia. Διαθέσιμο στο https://en.wikipedia.org/wiki/South-up_map_orientation (ανακτήθηκε στις 05/5/2021).

10 χάρτες που θα αλλάξουν τον τρόπο που βλέπετε τον κόσμο (7/12/2015). Social Policy - Κοινωνική Πολιτική, Κοινωνική Θεωρία. Διαθέσιμος στο <https://socialpolicy.gr/2015/12/10-%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B8%CE%B1-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B2.html> (ανακτήθηκε στις 28/4/2021).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

5. Μπορούμε να γίνουμε ομάδα;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται η καλύτερη γνωριμία μεταξύ των μαθητών και των μαθητριών της τάξης (ειδικά αν συγκροτείται πρώτη φορά, Α΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου), καθώς και η συγκρότησή της ως ομάδας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μαθαίνουν να συνυπάρχουν, να ενεργούν, να συνεργάζονται μέσα στο πλαίσιο της ομάδας.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα αξιοποιεί τη μικρή (υποομάδα μιας τάξης) και τη μεγάλη ομάδα (ολομέλεια μιας τάξης) για να ασκήσει τα παιδιά σε συνθήκες ανταλλαγής και συνύπαρξης. Η μικρή ομάδα χρησιμοποιείται ως το βασικό στοιχείο μέσω του οποίου συγκροτείται η μεγαλύτερη ομάδα, δηλαδή αυτή της τάξης. Η επικοινωνία και η διαδικασία της μάθησης χτίζονται με εναλλαγή της σχέσης μεταξύ ατόμου, μικρής ομάδας και ολομέλειας, με τρόπο που να τροφοδοτείται το ένα επίπεδο από το άλλο. Έτσι καλλιεργείται το ανήκνει σε ένα μεγαλύτερο κοινωνικό σύνολο και η υπευθυνότητα απέναντι στους άλλους. Σε ένα πλαίσιο συνύπαρξης και αποδοχής κάθε ετερότητας, βρίσκει χώρο η διαφορετικότητα και αναπτύσσονται τρόποι ώστε «όλες οι φωνές» (του ατόμου, της ομάδας, της κοινότητας) να ακούγονται με σεβασμό και να αξιοποιούνται, και το κάθε μέλος της να βιώνει τη μοναδική του αξία και χρησιμότητα. Αυτή είναι βασική αρχή για τη δημιουργία καλού κλίματος που αποτελεί τη βάση για την αποτελεσματικότητα της μαθησιακής διαδικασίας (Πολέμη Τοδούλου, 2012).

Βήμα 1ο

Στο κέντρο της τάξης τοποθετούνται σε κύκλο τόσες καρέκλες όσοι/-ες και οι μαθητές/-ήτριες, μαζί με τον/την εκπαιδευτικό. Όλα τα θρανία έχουν τραβηχτεί στην άκρη. Τα παιδιά κάθονται στις καρέκλες, τυχαία, και ο/η εκπαιδευτικός κάθεται σε κάποια θέση ανάμεσά τους. Φροντίζουν να μην υπάρχει κενή θέση, αν υπάρχει, τότε αποσύρουν το κάθισμα.

Ο/η εκπαιδευτικός παίρνει πρώτος/-η τον λόγο και αυτοπαρουσιάζεται. Εκτός από το όνομα και την ειδικότητα, λέει και κάποια στοιχεία από τον εαυτό του/της, π.χ. από πού κατάγεται και ποιο

χόμπι έχει. Αμέσως μετά αναφέρεται στον στόχο της δραστηριότητας, τη γνωριμία των μαθητών και μαθητριών μεταξύ τους και τη διαμόρφωση ενός καλού κλίματος επικοινωνίας ανάμεσα σε όλους, ώστε να αισθάνονται πως ανήκουν σε μια ομάδα. Με αυτόν τον τρόπο, εξηγεί, θα ανταποκριθούν όλοι καλύτερα στην καθημερινή μαθησιακή διαδικασία και παράλληλα θα μπορέσουν να χτίσουν σχέσεις που θα βοηθήσουν στην καλύτερη επικοινωνία, αφού ζουν μαζί ένα μεγάλο μέρος της ημέρας. Τέλος ο/η εκπαιδευτικός κάνει μια μικρή αναφορά στο πώς αισθάνεται για τη συνάντηση αυτή, π.χ. χαρά, αγωνία, συγκίνηση, άγχος, προσμονή. Δίνει τον χρόνο στα μέλη της ομάδας να κάνουν συνδέσεις: ο/η ίδιος/-α και η ομάδα, το πλαίσιο και ο στόχος, το πριν και το τώρα.

Βήμα 2ο

Αμέσως μετά ο/η εκπαιδευτικός ζητά από κάθε μαθητή/-τρια να πει το όνομά του/της και κάτι σύντομο που θα ήθελε να μοιραστεί με τους υπόλοιπους σχετικά με τον εαυτό του/της, καθώς και το πώς αισθάνεται εκείνη τη στιγμή. Π.χ., «Είμαι ο Νίκος, έρχομαι πρώτη φορά στο σχολείο αυτό, παίζω κιθάρα και δεν μου αρέσουν τα μαθηματικά, αισθάνομαι λίγο αγχωμένος γιατί δεν ξέρω τι θα συμβεί». Μετά ο/η μαθητής/-ήτρια γράφει το μικρό του/της όνομα στο χαρτί του μέτρου που είναι τοποθετημένο στο κέντρο του κύκλου και ζωγραφίζει με τους μαρκαδόρους και τα χρώματα ό,τι νομίζει ότι αντιπροσωπεύει το πώς νοιώθει, π.χ. ένα μικρό καράβι, ή ένα λουλούδι κ.λπ. Το ίδιο κάνουν όλοι τα παιδιά, το ένα μετά το άλλο.

Βήμα 3ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές και τις μαθήτριες να σηκωθούν από τις θέσεις τους και χωρίς να μιλούν, χωρίς να ανταλλάξουν λέξη, να περπατήσουν μέσα στην αίθουσα, αναζητώντας ο καθένας το βλέμμα του άλλου σιωπηλά. Με αυτόν τον τρόπο ο καθένας θα επιλέξει ένα ταίρι. Συνιστά στα παιδιά να επιλέξουν ως ταίρι, όχι ένα άτομο που ήδη γνωρίζουν, αλλά κάποιον/-α που γνωρίζουν όσο το δυνατόν λιγότερο ή -ακόμα καλύτερα- καθόλου. Η τάξη έχει «σπάσει» σε ζευγάρια. Το κάθε ζευγάρι κάθεται απομονωμένο από τα άλλα, σε καρέκλες που τοποθετούνται η μία απέναντι από την άλλη (και όχι δίπλα η μία στην άλλη, όπως στο θρανίο).

Βήμα 4ο

Κάθε ζευγάρι έχει στη διάθεσή του 15 λεπτά. Κάθε μέλος του ζευγαριού περιγράφει για 5 λεπτά τον εαυτό του στο ταίρι του, παρουσιάζοντας ό,τι θεωρεί σημαντικό και ό,τι αποφασίσει να μοιραστεί μαζί του/της. Στα τελευταία 5 λεπτά, τα δύο παιδιά αναζητούν τα κοινά σημεία που ενδεχομένως υπάρχουν στις παρουσιάσεις τους.

Βήμα 5ο

Στο κάθε ζευγάρι δίνονται άλλα 10 λεπτά. Κάθε μέλος ανακαλεί στη μνήμη του και αφηγείται στο άλλο, για 5 λεπτά, μια θετική εκπαιδευτική εμπειρία που είχε στο παρελθόν, ένα δηλαδή θετικό βίωμα από την ως τώρα σχολική του/της ζωή, που συνέβη μέσα ή έξω από τη σχολική τάξη, και το θυμάται γιατί του/της προκάλεσε θετικά συναισθήματα. Μοιράζονται κάτι θετικό που θα βοηθήσει να χτίσουν τη σχέση σε ένα πρώτο επίπεδο.

Βήμα 6ο

Κατόπιν τα ζευγάρια σπκώνονται και αρχίζουν και πάλι σιωπηλά να περπατούν στον χώρο, αναζητώντας ένα άλλο ζευγάρι, όσο το δυνατόν λιγότερο γνωστό τους, με το οποίο θα «ενωθούν» και θα σχηματίσουν έτσι μια τετράδα. Στη νέα αυτή ομάδα (οι 4 καρέκλες να κλείνουν σε έναν μικρό κύκλο) το κάθε παιδί θα συστήσει το ταίρι του με βάση όσα αυτό έχει αφηγηθεί. Μετά τις συστάσεις, η ομάδα (τετράδα) θα δώσει στον εαυτό της ένα όνομα που θα την αντιπροσωπεύει. Στη συνέχεια ο καθένας/ η καθεμία θα αφηγηθεί τη θετική εκπαιδευτική εμπειρία που, προηγουμένως, του/της είχε εμπιστευτεί το ταίρι του/ της. Μετά τις 4 αφηγήσεις, η τετράδα θα συζητήσει τι ήταν αυτό που τις έκανε για τον καθένα/ την καθεμία αξέχαστες. Καταγράφουν σε ένα φύλλο χαρτί τους λόγους για τους οποίους οι εκπαιδευτικές αυτές εμπειρίες τούς άφησαν ένα θετικό ίχνος και τα κοινά τους σημεία. Καλό είναι να δοθεί επαρκής χρόνος ώστε να ενδιαφερθούν ο ένας για τον άλλο και να αρχίσουν να δένονται ως ομάδα.

Κάθε ομάδα ορίζει έναν/ μια εκπρόσωπο.

Βήμα 7ο

Όταν οι τετράδες είναι έτοιμες, καλούνται να καθίσουν σε κύκλο, τα άτομα κάθε τετράδας το ένα δίπλα στο άλλο. Κάθε εκπρόσωπος, αφού αναφέρει το όνομα της τετράδας, παρουσιάζει τα συμπεράσματα από την ανταλλαγή των θετικών εκπαιδευτικών εμπειριών, και όχι αυτές καθ' αυτές τις εμπειρίες. Δηλαδή, κάθε τετράδα, καλείται να αναδείξει μια σύνθεση ή και διευρυμένη κατανόηση, που εμπεριέχει τη διαφορά χωρίς να τη καταργεί, ώστε όλες οι φωνές να ακουστούν.

Βήμα 8ο

Ο/η εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια της παρουσίασης σημειώνει, μαζί με τα ονόματα των ομάδων, και λέξεις κλειδιά που χαρακτηρίζουν την παρουσίαση της κάθε τετράδας. Στο τέλος παρουσιάζει στην ολομέλεια μια σύνθεση από ό,τι έχει προκύψει, ώστε να αναδειχθεί η συμβολή της μικρής ομάδας στη μεγάλη, στη συγκρότηση της ταυτότητάς της. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργείται το συνδέεσθαι σε ένα ανώτερο επίπεδο – αυτό της ολομέλειας –

διαμορφώνοντας έτσι το επικοινωνιακό δίκτυο της ομάδας της τάξης που μπορεί να αντέχει μεγαλύτερη πολυπλοκότητα. Ολοκληρώνοντας, ο/η εκπαιδευτικός υπογραμμίζει τη συμβολή κάθε μικρής ομάδας, καθώς και τις συνδέσεις ανάμεσα στις μικρές ομάδες, ώστε να αναδειχθεί η συγκρότηση της μεγάλης ομάδας της τάξης, δηλαδή ενός συνόλου που συνυπάρχει δυναμικά. Τέλος, δεν παραλείπει να εστιάσει στα συναισθήματα και στο πώς αυτά συνδέονται στην πράξη με τη λειτουργία της ομάδας ως κοινότητας που μαθαίνει μαζί.

Πηγές

Πολέμη Τοδούλου, Μ. (2012). Φροντίζοντας τη διαμόρφωση της ομάδας των παιδιών στην τάξη. Στο *Θέματα αξιοποίησης της ομάδας στη σχολική τάξη Επιμορφωτικό υλικό, τόμος Δ΄. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

6. Θα με φιμώσεις;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται να γνωρίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τους κανόνες που πρέπει να τηρούν όταν αναρτούν ή σχολιάζουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ), και να αντιληφθούν τα όρια εντός των οποίων μπορούν να κινούνται νόμιμα και χωρίς αρνητικές συνέπειες.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα, ψηφιακά μέσα για διάβασμα κειμένων, αναζήτηση πληροφορίας και παρακολούθηση αναρτήσεων.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Είναι συνηθισμένο σήμερα, και πολύ γνωστό στους μαθητές και τις μαθήτριες, το γεγονός της ανάρτησης κειμένων και σχολίων με προσβλητικό και υβριστικό περιεχόμενο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (ΜΚΔ). Απόρροια του φαινομένου αυτού είναι να παραβιάζεται η αρχή του σεβασμού της προσωπικότητας του άλλου, να μην υπάρχει αποτελεσματικός διάλογος, να γίνεται κατάχρηση μιας κακώς εννοούμενης ελευθερίας του λόγου στα ψηφιακά μέσα, και εν τέλει να αναπτύσσεται ρητορική μίσους, η οποία δημιουργεί φανατικούς οπαδούς αλλά δεν έχει σχέση με τις δημοκρατικές διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων. Η εκπαίδευση των μαθητών/-τριών στο πώς τοποθετούνται σε αυτό το πλαίσιο των ΜΚΔ είναι σημαντική γιατί μπορεί να διαμορφώσει μια νέα γενιά χρηστών των μέσων που θα επιβάλουν μια ρητορική δημοκρατίας και αλληλοσεβασμού και θα περιορίσει τις περιπτώσεις των αρνητικών συνεπειών στο ελάχιστο δυνατό.

Η δραστηριότητα στηρίζεται στο κείμενο της Εύης Τσιριγωτάκη «Το Twitter συμβουλεύει τους χρήστες να είναι ευγενικοί και να σκέφτονται πριν απαντήσουν», από την ιστοσελίδα EPT NEWS, διαθέσιμο στον σύνδεσμο <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/to-twitter-symvoyleyi-toys-christes-na-einai-eygenikoi-kai-na-skeftontai-prin-apantisoyin/>. Το κείμενο έχει αρχική πηγή το BBC και αναφέρεται στην πολιτική του Twitter σχετικά με τη μείωση των προσβλητικών και υβριστικών σχολίων, καθώς και στην περίπτωση αναστολής της ελευθερίας δημοσίευσης από τον χρήστη ως συνέπεια της μη τήρησης των όρων χρήσης.

Στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας ο εκπαιδευτικός μπορεί να φτιάξει μια κλειστή ομάδα στο facebook με πραγματικά ή εικονικά προφίλ των μαθητών/-τριών ώστε να μπορούν να υλοποιηθούν κάποια από τα βήματα της δραστηριότητας.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός τυπώνει και μοιράζει το κείμενο «Το Twitter συμβουλεύει τους χρήστες να είναι ευγενικοί και να σκέφτονται πριν απαντήσουν» στους/τις μαθητές/-ήτριες. Χωρίζονται σε ομάδες και καλούνται να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:

- Σε ποια προβλήματα αναφέρεται το κείμενο;
- Ποιους τρόπους προτείνει για την αντιμετώπισή τους;
- Έχετε γράψει ποτέ προσβλητικό ή υβριστικό σχόλιο ή ποστ;
- Έχετε δεχθεί ποτέ προσβλητικό ή υβριστικό σχόλιο ή μήνυμα;
- Πώς αισθανθήκατε σε κάθε περίπτωση;
- Ποια ήταν τα αποτελέσματα;
- Ποια νομίζετε ότι είναι τα κίνητρα κάποιου που κάνει τέτοια σχόλια;
- Τι νομίζετε ότι προσφέρουν αυτού του είδους τα σχόλια;
- Έχετε ποτέ αναφέρει ή καταγγείλει χρήστες με αφορμή τέτοια σχόλια;
- Έχετε ποτέ υποστεί συνέπειες από τέτοια σχόλια; (Π.χ. αναφορά, κατέβασμα προφίλ για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα κ.λπ.)

Ο/η εκπαιδευτικός μαζί με ομάδα μαθητών/-τριών καταγράφει τις απαντήσεις. Τα παιδιά σχολιάζουν στην τάξη θέματα όπως, π.χ. η συχνότητα με την οποία παρουσιάζεται το φαινόμενο, η υποτιθέμενη αίσθηση ελευθερίας που έχει συνήθως ο ανώνυμος χρήστης των ΜΚΔ, η πρόσκαιρη «ευχαρίστηση» την οποία προσφέρει σε αυτόν που κάνει προσβλητικά ή υβριστικά σχόλια, η σκοπιμότητα (π.χ. πολιτική σκοπιμότητα) που μπορεί να υπάρχει ως κίνητρο, η αναποτελεσματικότητα αυτών των μεθόδων, η δυσκολία να καταγγείλουμε τέτοιες ψηφιακές συμπεριφορές, τα συναισθήματα απαξίωσης και άγχους που προκαλούν, οι περιπτώσεις «λογοκρισίας», δηλαδή αφαίρεσης του δικαιώματος δημοσίευσης για κάποιο χρονικό διάστημα κ.λπ. Τα κυριότερα από τα συμπεράσματα αυτά καταγράφονται στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου, σε σημείο ορατό από όλους/-ες τους/τις μαθητές/-ήτριες.

Βήμα 2ο

Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται μέσα στις ομάδες τους, με βάση όσα έχουν σημειώσει στο αρχικό κείμενο αλλά και όσα έχουν προκύψει από τον σχολιασμό του *Βήματος 1*, να μπουν στο ρόλο του διαχειριστή μιας πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης (facebook, Instagram, twitter, tic toc) και να διαμορφώσουν έναν κατάλογο με σύνολο από κανόνες και τρόπους που θα απευθύνουν στους χρήστες τους, με στόχο να μειώσουν και ει δυνατόν να εξαλείψουν τα σχόλια μίσους. Οι κανόνες μπορεί να περιέχουν προτροπές, συμβουλές αλλά και «ποινές» -συνέπειες από τη μη τήρηση των κανόνων καλής ψηφιακής συμπεριφοράς. Οι κατάλογοι της κάθε ομάδας αναρτώνται.

Βήμα 3ο

Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται τώρα να μπουν σε κάθε μία από τις 4 πλατφόρμες και κάνοντας μια εικονική νέα εγγραφή, να διαβάσουν αναλυτικά τους όρους χρήσης της κάθε πλατφόρμας. Από αυτά τα κείμενα, καλούνται να βρουν:

- Ποιοι είναι οι υποχρεωτικοί κανόνες για κάθε πλατφόρμα;
- Ποιες είναι οι συνέπειες για κάθε χρήστη που τις παραβιάζει;
- Υπάρχει τελικά λογοκρισία στα ΜΚΔ;
- Πότε εφαρμόζεται αυτή;

Βήμα 4ο

Κατόπιν οι μαθητές/-ήτριες κάνουν μια σύγκριση ανάμεσα στους κανόνες που έφτιαξαν οι ίδιοι/-ες και σε αυτούς που ήδη ισχύουν και που ο κάθε χρήστης έχει αποδεχτεί από τη στιγμή που φτιάχνει το προφίλ του. Ποιοι είναι αυστηρότεροι; Ποιοι θεωρούν οι μαθητές/-ήτριες ότι είναι πιο αποτελεσματικοί;

Βήμα 5ο

Στο βήμα αυτό, η πρώτη από τις 4 ομάδες κάνει ένα (εικονικό) προσβλητικό/ υβριστικό ποστ, στο πλαίσιο της κλειστής ομάδας του facebook που έχει δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός, και η δεύτερη ομάδα απαντά στα σχόλια με τον ίδιο υβριστικό/ προσβλητικό τρόπο. Η πρώτη ανταπαντά και αυτό συνεχίζεται, μέχρι άτομα και από τις δύο ομάδες να προσπαθήσουν με άλλου τύπου σχόλια (ήπια, συμβιβαστικά, χωρίς χαρακτηρισμούς αλλά και χωρίς νουθεσίες) να επαναφέρουν ένα καλό κλίμα διαλόγου. Στην πορεία του βήματος αυτού οι μαθητές/-ήτριες δοκιμάζουν και τη λειτουργία της αναφοράς (ισχύει και στο Instagram). Το ίδιο κάνουν αντίστοιχα και η τρίτη με την τέταρτη ομάδα.

Βήμα 6ο

Οι ομάδες ψάχνουν περιπτώσεις όπου εφαρμόστηκε από κάποια πλατφόρμα ΚΔ (Κοινωνικής Δικτύωσης) το «κλείσιμο» του προφίλ (π.χ. του Τραμπ, όπως αναφέρει το κείμενο) και συγκεντρώνουν βασικές πληροφορίες για τις συνθήκες και τις αιτίες που αυτό συνέβη. Στη συνέχεια επιλέγουν ένα από τα 2 ερωτήματα που ακολουθούν και απαντούν με ένα μικρό άρθρο.

- Εάν είσατε ο/η διαχειριστής/-ίστρια και υπεύθυνος/-η μιας πλατφόρμας, σε ποια περίπτωση θα «κλείνατε» κάποιο προφίλ;
- Ποια είναι τα όρια της κριτικής, της λογοκρισίας και της αυτολογοκρισίας στα ΜΚΔ;

Βήμα 7ο

Ο/η κάθε μαθητής/-ήτρια διαλέγει ποιος είναι ο σημαντικότερος γι' αυτόν/-ή κανόνας που θα τηρεί ό,τι και να γίνει, και τον αναρτά στο προφίλ του.

Πηγές

Τσιριγωτάκη, Ε. (06/05/2021). Το Twitter συμβουλεύει τους χρήστες να είναι ευγενικοί και να σκέφτονται πριν απαντήσουν. *EPT NEWS*. Διαθέσιμο στο <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/to-twitter-symvoyleyei-toys-christes-na-einai-eygenikoi-kai-na-skeftontai-prin-apantisoun/> (ανακτήθηκε στις 19/5/2021).

Ενότητα 3η

Ο ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΛΙΤΗΣ

Εισαγωγή

«Αν μοναδικός στόχος ενός δημοκρατικού κράτους είναι να προετοιμάζει τα μέλη του για την ιδιότητά τους ως πολιτών, αυτό θα πρέπει να το επιδιώκει με όσο γίνεται περισσότερη εκπαίδευση. Είναι αναγκαίο οι πολίτες να ενθαρρύνονται στο να ξεδεύουν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους περισσότερο στην προετοιμασία της ιδιότητας του πολίτη παρά στην άσκηση αυτής...»

Any Gutmann, *Democratic Education*, Princeton Press

Πηγή: Καρακατσάνη, Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Ενεργός πολίτης είναι αυτός που μετέχει στις κοινωνικές διεργασίες, στη διαμόρφωση αιτημάτων, στη λήψη των αποφάσεων, στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Έχει δηλαδή ενεργό συμμετοχή σε πολιτικές και κοινωνικές δομές, όπως είναι οι φορείς αυτοδιοίκησης, οι συνδικαλιστικοί φορείς, οι σύλλογοι, αλλά και οι άτυπες συλλογικότητες (κοινωνικού, πολιτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα), οι επιστημονικές ενώσεις κ.λπ. Ενεργός είναι ο πολίτης που αναγνωρίζει προβλήματα, δυσλειτουργίες και κοινωνικές αδικίες στηριζόμενος στις αρχές που διέπουν τους νόμους, στο φυσικό δίκαιο, στην ηθική ισορροπία, αλλά και στις αξίες της κοινωνίας όπου ανήκει. Είναι ο πολίτης που αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και δρα υπεύθυνα και συγκροτημένα, στο πλαίσιο των αρχών του δικαίου, για την αλλαγή ή βελτίωση των κακών κείμενων. Ο πολίτης που ενημερώνεται για τα κοινά, απαιτεί διαφάνεια, γνωρίζει τα δικαιώματά και τις υποχρεώσεις του, που διεκδικεί τα δικαιώματά του στον δημόσιο χώρο, που εκφράζει τις απόψεις του με επιχειρήματα και ακούει τις απόψεις των άλλων. Ενεργός δημοκρατικός πολίτης είναι αυτός που σέβεται τα δικαιώματα και την ελευθερία των άλλων (είναι το όριο της δικής του ελευθερίας), έχει αναπτύξει διαπολιτισμικές δεξιότητες, ενστερνίζεται τις αρχές της αρμονικής συνύπαρξης και αγωνίζεται γι' αυτή.

Το σύνολο των δραστηριοτήτων του υλικού αυτού επιδιώκει την αναγνώριση των χαρακτηριστικών και την καλλιέργεια των δεξιοτήτων του ενεργού δημοκρατικού πολίτη.

Είναι όμως ένα παιδί πολίτης;

Η απάντηση βρίσκεται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ένα σύνολο νομικά δεσμευτικών δικαιωμάτων που ισχύουν για όλα τα παιδιά. Τη σύμβαση έχουν επικυρώσει και κάνει εσωτερικό τους δίκαιο, με υποχρεωτική εφαρμογή, όλες οι χώρες του κόσμου πλην των ΗΠΑ. Τα άρθρα 12-17 προβλέπουν την εξασφάλιση και προστασία της ελευθερίας γνώμης, της ελευθερίας έκφρασης, της ελευθερίας σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, το δικαίωμα στην ειρηνική δημόσια συγκέντρωση, την προστασία της ιδιωτικής ζωής, την πρόσβαση σε κατάλληλες πληροφορίες. Πρόκειται για την ομάδα δικαιωμάτων που αφορούν τη συμμετοχή των παιδιών ως δρώντων υποκειμένων στην κοινωνική πραγματικότητα και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, καθώς και την έκφραση γνώμης που γίνεται σεβαστή και εισακούεται από τους ενήλικες. Είναι δικαιώματα που παραβιάζονται διαρκώς από τον κόσμο των ενηλίκων.

Τα παιδιά οργανώνονται και συμμετέχουν σε μαθητικά συμβούλια, στη συγκρότηση κανονισμών στα σχολεία, παρακολουθούν την επικαιρότητα και διαμορφώνουν άποψη, έχουν γνώμη για όσα συμβαίνουν γύρω τους, έχουν ενδιαφέροντα που άπτονται της δημόσιας σφαίρας.

Η απάντηση βρίσκεται επίσης στο ερώτημα, τι είδους ενήλικο πολίτη θέλουμε;

Δραστηριότητες

1. Συμβούλιο τάξης

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού (με πιο απλές διαδικασίες και τον/την εκπαιδευτικό να έχει βοηθητικό ρόλο στα παιδιά που παίρνουν τους ρόλους του προέδρου και του γραμματέα) • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η άσκηση σε δημοκρατικές διαδικασίες και σε λήψη αποφάσεων μετά από διαβούλευση, η ειρηνική επίλυση συγκρούσεων, η επιδίωξη συναινέσεων.
Διάρκεια:	1 διδακτική ώρα ανά εβδομάδα.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου ή πίνακας ανακοινώσεων, ένα τετράδιο.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα είναι εβδομαδιαία και στηρίζεται στην παιδαγωγική του Σελεστίν Φρενέ.

Μια φορά την εβδομάδα, σε τακτό χρόνο (π.χ. 3η διδακτική ώρα της Παρασκευής), συστηματικά, συγκαλείται το συμβούλιο της τάξης. Εκεί τα παιδιά συζητούν θέματα που τα απασχολούν στο σχολείο και τις λύσεις που προτείνουν· θέματα όπως παράπονα, σχεδιασμοί και αποφάσεις για δράσεις της τάξης, παραβιάσεις του συνταγματικού χάρτη της τάξης (βλ. στην Ενότητα *Κανόνες και Δίκαιο* τη δραστηριότητα «Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου»). Στο συμβούλιο τάξης θα σκεφτούν και θα μιλήσουν πάνω στα ζητήματα που απασχολούν τον κοινωνικό χώρο της τάξης. Κάθε διαμάχη, παράπονο, σύγκρουση μετατρέπεται σε αιτιολογημένο λόγο. Είναι μια διαδικασία τακτική, συμμετοχική, όπου όλοι έχουν λόγο και που καλλιεργεί τον διάλογο, τον αλληλοσεβασμό και το δημοκρατικό έθος. Μαθητές/-ήτριες και εκπαιδευτικοί συμμετέχουν επί ίσοις όροις, με μία ατομική ψήφο. Όσα αποφασίζονται στο συμβούλιο πραγματοποιούνται, αρκεί να μην παραβαίνουν τις αρχές του συνταγματικού χάρτη της τάξης και να μην παραβιάζουν την ελευθερία και την αξιοπρέπεια των άλλων.

Διαδικασία

Στη διάρκεια όλης της εβδομάδας, τα παιδιά γράφουν σε χαρτί του μέτρου ή σε πίνακα που υπάρχει μόνιμα στην τάξη τις προτάσεις τους για τα θέματα που θέλουν να εισάγουν στο συμβούλιο. Δίπλα σε κάθε θέμα γράφουν το όνομά τους, αν θέλουν να μιλήσουν γι' αυτό στο

συμβούλιο. Οι μικρότεροι/-ες που δεν ξέρουν ακόμα να γράφουν, θα υπαγορεύσουν τα θέματα στον/την εκπαιδευτικό. Καλό είναι όλα τα παιδιά να διαβάζουν τα θέματα πριν το συμβούλιο, ώστε να προετοιμάζονται και να σκέφτονται τι απόφαση θα προτείνουν και με ποια επιχειρήματα θα τη στηρίξουν.

Κάθε εβδομάδα ορίζονται πρόεδρος και γραμματέας του συμβουλίου, μετά από κλήρωση. Καλό είναι να περάσουν όλα τα παιδιά από αυτές τις θέσεις.

Από την αρχή της σχολικής χρονιάς, και με οδηγό τον συνταγματικό χάρτη της τάξης αλλά και όσα έχουν θέσει ως προϋποθέσεις αρμονικής συνύπαρξης, τα παιδιά θεσπίζουν τους κανόνες του συμβουλίου. Συμφωνούν και τους υπογράφουν. Σημαντικό είναι να περιλαμβάνονται οι εξής κανόνες:

- Ακούω αυτήν/-ον που μιλάει.
- Ζητάω τον λόγο.
- Δεν κοροϊδεύω, δεν ενοχλώ.
- Δεν επαναλαμβάνω αλλού αυτά που άκουσα εδώ.
- Έχω την ελευθερία να λέω αυτά που σκέφτομαι, χωρίς όμως να προσβάλλω τους άλλους.

Λειτουργία

Τα παιδιά κάθονται σε κύκλο. Ο/η πρόεδρος κηρύσσει την έναρξη. Ψηφίζουν στην αρχή της διαδικασίας τα θέματα και τη σειρά με την οποία θέλουν να συζητηθούν, με κριτήρια το πόσο επείγον ή σοβαρό είναι το κάθε θέμα. Αν τα θέματα προς συζήτηση είναι πολλά και δεν χωράνε στον προκαθορισμένο χρόνο, τα θέτει σε ψηφοφορία, ώστε να συζητήσουν αυτά που απασχολούν τα περισσότερα παιδιά. Εναλλακτικά, ο/η πρόεδρος με τον/τη γραμματέα ετοιμάζουν ημερήσια διάταξη που διαβάζουν κατά την έναρξη της διαδικασίας και ακολουθούν τη σειρά των θεμάτων όπως καταγράφηκαν.

Ρόλος του/της προέδρου είναι να δίνει τον λόγο και να κρατάει χρόνο κατά τη συζήτηση. Μια κλεψύδρα, ορατή από όλα τα παιδιά, θα ήταν πολύ καλή λύση για την τήρηση του χρόνου. Ο/η γραμματέας κρατά πρακτικά και φροντίζει να καθαρογράψει τις αποφάσεις που τυχόν πήραν στο ειδικό τετράδιο (τετράδιο με τις αποφάσεις). Φροντίζει επίσης για την καλή κατάσταση του πίνακα ή του χαρτιού που γράφονται τα θέματα. Στις πρώτες συνεδριάσεις συμπροεδρεύει ο/η εκπαιδευτικός για να δώσει τον τόνο και να βοηθήσει τη διαδικασία.

Σημείωση: Καλό είναι να υπάρχουν τελετουργικές φράσεις, γιατί δίνουν στη διαδικασία σοβαρότητα.

Ενδεικτικά:

- Το συμβούλιο αρχίζει.
- Ποιος θα πάρει τον λόγο;
- «Τον λόγο έχει τώρα ο/η ...
- Το συμβούλιο ολοκληρώθηκε.

Οι αποφάσεις παίρνονται με ανάταση χεριού, αφού συζητηθεί το αν η πρόταση είναι εφικτή και δεν προσβάλλει κάποιον.

Ο/η πρόεδρος φροντίζει να δίνει τον λόγο στα παιδιά που έχουν μιλήσει λιγότερο. Τα παιδιά που είναι «κατά» της πρότασης, παίρνουν τον λόγο για να εξηγήσουν γιατί και να προτείνουν μια καινούρια ιδέα.

Στο τέλος κάθε συνεδρίασης του συμβουλίου, κληρώνεται ο/η επόμενος/-η πρόεδρος καθώς και ο/η γραμματέας.

Αν υπάρχουν σε κάποιο θέμα, αντίθετες, τεκμηριωμένες γνώμες, καλό είναι να μην πάρουν άμεσα απόφαση, ώστε να έχουν χρόνο να σκεφτούν, και επαναφέρουν το θέμα στο επόμενο συμβούλιο.

Στην περίπτωση που θα προκύψει κάποιο ιδιαίτερα επείγον και σημαντικό ζήτημα, τίθεται στην κρίση όλων αν θα πραγματοποιηθεί έκτακτο συμβούλιο στη διάρκεια διαλείμματος.

Πηγές

Connac, S., Joffre, E. & Tiberi D. (2008). *Coopération - Citoyenneté. Pour agir maintenant dans son milieu*. Nantes: ICEM - Pédagogie Freinet.

Laffite, P. & Le groupe Vers une Pédagogie Institutionnelle (2001) *Memento De La Pédagogie Institutionnelle*. Matrice.

Τα μαθητικά συμβούλια. Πιλοτικό Πρόγραμμα Παιδαγωγικής Φρενέ. Διαθέσιμο στο <http://pilotikofreinet.weebly.com/tauomicron-sigmaupsilonmubetaomicron973lambdaiotaomicron-on-tauetasigmaf-tau940xietaisigmaf.html> (ανακτήθηκε στις 2/6/2021).

Αλεξιάδη, Κ., Λάχλου, Σ. & Παπαδόπουλος, Χ. (επιμ.) (2019). Ξεκινώντας με την Παιδαγωγική Freinet, *Εφαρμόζοντας εργαλεία μιας εναλλακτικής παιδαγωγικής. Αποτύπωση της εκπαιδευτικής εμπειρίας και πρακτικής*. Αθήνα: Παιδαγωγική ομάδα «ΤΟ ΣΚΑΣΙΑΡΧΕΙΟ».

Μόσχος, Γ. & Καλησώρα Α. (2019). *Η Συνέλευση των παιδιών, τα πρώτα βήματα άσκησης στη δημοκρατία*. Αθήνα: Πρωτοβουλία για το άρθρο 12. Διαθέσιμο στο <http://inart12.org/index.php/el/ola-ta-nea/157> (ανακτήθηκε στις 2/2/2023).

2. Μαθητικά Συμβούλια

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Καλλιέργεια της ικανότητας των μαθητών/-τριών να οργανώνουν και να συμμετέχουν σε διαδικασίες επιλογής αντιπροσώπων, να θέτουν στόχους, να διαμορφώνουν κριτήρια. Καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, της ικανότητας συνεργασίας, της δεξιότητας ανάπτυξης επιχειρημάτων.
Διάρκεια:	8 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί, μολύβι ή στυλό, υπολογιστής, σύνδεση στο διαδίκτυο, βασικά υλικά σχεδιασμού (χαρτί, μολύβι, χρώματα, μαρκαδόροι, κ.ά.), ρολόι για την τήρηση του χρόνου.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Αξιοποιώντας μια θεσμοθετημένη διαδικασία του σχολείου, επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες αφενός να συνειδητοποιήσουν πόσο σημαντική είναι η απόφαση για το ποιοι θα τους/τις εκπροσωπούν, αφετέρου να ενστερνιστούν βασικούς κανόνες της δημοκρατίας. Επιπλέον ενισχύεται η ικανότητά τους α) να κατανοούν τους ρόλους και τις ευθύνες που συνεπάγεται η εκλογή ή ο ορισμός σε μία θέση και β) να αυτοαξιολογούν τη δική τους καταλληλότητα να αναλάβουν συγκεκριμένα καθήκοντα. Παράλληλα, ασκούνται στον συντονισμό, την οργάνωση, τη στοχοθεσία, τη διαβούλευση, την προφορική παρουσίαση, την ενεργητική ακρόαση, την ικανότητα αποτίμησης, τον αναστοχασμό.

Η δραστηριότητα, όπως περιγράφεται, υλοποιείται σε επίπεδο τμήματος με εστίαση στο έργο του 5μελούς συμβουλίου, όμως μπορεί να πραγματοποιηθεί ευρύτερα, με αναφορά στο 15μελές.

Βήμα 1ο

Ερωτηματολόγιο (1 διδακτική ώρα)

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να συμπληρώσουν το ακόλουθο ερωτηματολόγιο, που στοχεύει στην εκτίμηση των απόψεων και των στάσεών τους πριν τη δραστηριότητα. Το ίδιο σχεδόν ερωτηματολόγιο δίνεται ξανά \ κατά τη λήξη της δραστηριότητας, ώστε με αυτόν τον τρόπο να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος και η αποτελεσματικότητά της.

Ερωτηματολόγιο

1. Θα έβαζες υποψηφιότητα για το 5μελές συμβούλιο του τμήματός σου; (Ναι/Όχι)
 - α. Γιατί;
2. Θα έβαζες υποψηφιότητα για το 15μελές συμβούλιο; (Ναι/Όχι)
 - α. Γιατί;
3. Πώς θα ήθελες να είναι ένα μέλος του 5μελούς συμβουλίου του τμήματός σου;
4. Πώς θα ήθελες να είναι ένα μέλος του 15μελούς συμβουλίου του σχολείου;
5. Πώς θα ήθελες να είναι ο/η πρόεδρος του τμήματός σου;
6. Πώς θα ήθελες να είναι ο/η πρόεδρος του 15μελούς Συμβουλίου;
 - α. Αν η συμμετοχή στις εκλογές για τα μαθητικά συμβούλια ήταν προαιρετική θα ψήφιζες; (Ναι/Όχι)
 - β. Γιατί;
7. Τα άτομα που ψηφίζεις στις εκλογές για τα μαθητικά συμβούλια τα ψηφίζεις κυρίως επειδή:

[Ερώτηση πολλαπλής επιλογής με δυνατότητα μίας απάντησης μόνο.]

 - α. Είναι φίλοι/ φίλες σου.
 - β. Τους/τις συμπαθείς εσύ και οι περισσότεροι/-ες συμμαθητές/-ήτριές σου.
 - γ. Είναι κοινωνικοί/-ές.
 - δ. Είναι έξυπνοι/-ες.
 - ε. Έχουν καλό χαρακτήρα.
 - στ. Είναι ικανοί/-ές σε κάτι.
 - ζ. Άλλο (παρακαλώ συμπλήρωσε τι).
8. Όταν τα μέλη του 5μελούς ή του 15μελούς δεν είναι σε θέση να χειριστούν σωστά τα ζητήματα που προκύπτουν, ποιος ευθύνεται περισσότερο για την προβληματική κατάσταση που δημιουργείται και συνήθως επηρεάζει πολλούς ή και όλους; (Εμείς / Οι εκπρόσωποί μας στο συμβούλιο).

Σε όσες από τις παραπάνω ερωτήσεις είναι ανοικτές, θα δίνεται η δυνατότητα ελεύθερης απάντησης με περιορισμό λέξεων (προτείνεται μέχρι 50).

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται και τις 2 φορές online και ανώνυμα, ώστε στο τέλος να μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να παρουσιάσει και να συζητήσει τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα στην τάξη.

Για να μπορεί να γίνει η σύγκριση πριν - μετά έγκυρα, πρέπει κάθε μαθητής/-ήτρια να εισάγει έναν κωδικό που θα γνωρίζει μόνο εκείνος/-η, και να τον επανεισάγει όταν θα κληθεί να συμπληρώσει ξανά το ερωτηματολόγιο. Ο κωδικός πρέπει να είναι 6ψήφιος και να δημιουργείται ατομικά ως εξής: Τα δύο πρώτα ψηφία είναι η ημέρα γέννησης της μητέρας του/της (δηλ. αν η μητέρα έχει γεννηθεί 13/04/1983, οι δύο πρώτοι αριθμοί του κωδικού είναι 13). Τα δύο επόμενα ψηφία είναι η ημέρα γέννησης του πατέρα του/της (δηλ. αν ο πατέρας έχει γεννηθεί 05/01/1979, οι δύο μεσαίοι αριθμοί του κωδικού είναι 05). Τα τελευταία δύο ψηφία του αριθμού είναι τα τελευταία ψηφία του έτους γέννησης του πατέρα (δηλ. σύμφωνα με το παραπάνω παράδειγμα, 79). Έτσι, ο 6ψήφιος ατομικός κωδικός του/της μαθητή/-ήτριας του παραδείγματός μας είναι 130579. Τον κωδικό αυτό ο/η μαθητής/-ήτρια δεν τον μοιράζεται με κανέναν – ούτε με τον/την εκπαιδευτικό του. Έτσι, διασφαλίζεται η ανωνυμία, αλλά και η δυνατότητα έγκυρης σύγκρισης των αποτελεσμάτων. Ο λόγος που προτείνεται η παραπάνω φόρμουλα δημιουργίας κωδικού είναι η εύκολη υπενθύμισή της στους/τις μαθητές/-ήτριες, σε περίπτωση που έχουν ξεχάσει τον κωδικό τους όταν έρθει η ώρα να συμπληρώσουν για δεύτερη φορά το ερωτηματολόγιο.

Το ερωτηματολόγιο πρέπει να συμπληρώνεται ατομικά, στο σχολείο, κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας. Εξηγούμε στους/τις μαθητές/-ήτριες ότι στόχος της διαδικασίας είναι να (αυτο)αξιολογήσουν τον ρόλο και την ευθύνη τους στην επιλογή εκπροσώπων σε συλλογικά όργανα. Κάθε μαθητής/-ήτρια αποθηκεύει ή εκτυπώνει τις απαντήσεις του/της, ώστε να επανέλθει σε αυτές μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Βήμα 2ο

Εργασία σε ομάδες (1 διδακτική ώρα)

Στο βήμα αυτό οι μαθητές και οι μαθήτριες εξοικειώνονται με πρακτικές εργασίας στην ομάδα, συντονισμού και αξιολόγησης, ενώ παράλληλα συζητούν και καταθέτουν προτάσεις σχετικά με τη λειτουργία και τον ρόλο των μαθητικών συμβουλίων.

Χωρίζονται σε 4 ομάδες και τους δίνεται χρόνος 35 λεπτών ώστε να συζητήσουν και να απαντήσουν στα ερωτήματα που ακολουθούν. Ο χρόνος των 35 λεπτών αρχίζει να μετρά μόλις ο/η εκπαιδευτικός ολοκληρώσει τις οδηγίες προς τους/τις μαθητές/-ήτριες.

Κάθε ομάδα ορίζει έναν/μία συντονιστή/-ίστρια που φροντίζει να απαντηθούν όλα τα ερωτήματα μέσα στον προκαθορισμένο χρόνο και να δοθεί η ευκαιρία σε όλα τα μέλη της να τοποθετηθούν εστιάζοντας στο θέμα, και έναν/μία «ρεπόρτερ», που κρατά σημειώσεις για τις θέσεις στις οποίες καταλήγει η ομάδα, ώστε στη συνέχεια να τις παρουσιάσει στην τάξη.

Τα μέλη κάθε ομάδας αποφασίζουν χαμηλόφωνα σχετικά με το όνομα που θέλουν να δώσουν στην ομάδα τους, το οποίο προς το παρόν κρατούν κρυφό. Ο/η εκπαιδευτικός διαβάσει δυνατά τα ερωτήματα και στη συνέχεια τους εξηγεί ότι για να προλάβουν να απαντήσουν στα ερωτήματα θα πρέπει να ακολουθήσουν κάποιους κανόνες λειτουργίας σαν ομάδα. Τους δίνει τις ακόλουθες οδηγίες:

- Οι μαθητές/-ήτριες συνεργάζονται και συμμετέχουν στη συζήτηση ισότιμα, ανεξάρτητα από τον ρόλο τους στην ομάδα.
- Σε θέματα κατανομής του χρόνου συμμορφώνονται με τις οδηγίες του/της συντονιστή/-ίστριας.
- Κάθε μέλος της ομάδας έχει στη διάθεσή του 1 λεπτό για να τοποθετηθεί για κάθε ερώτημα.
- Μιλά ένας/μία μαθητής/-ήτρια κάθε φορά και οι υπόλοιποι/-ες ακούν προσεκτικά, ώστε να μπορούν να πάρουν μέρος στη συζήτηση.
- Η σειρά με την οποία τοποθετούνται οι μαθητές/-ήτριες αλλάζει κάθε φορά, ώστε να μην είναι πάντα οι ίδιοι/-ες πρώτοι/-ες ή τελευταίοι/-ες.
- Πριν ξεκινήσουν τα μέλη της ομάδας να απαντούν, ο/η συντονιστής/-ίστρια διαβάσει το εκάστοτε ερώτημα δυνατά.
- Αν κάποιος/-α κληθεί να μιλήσει και δεν είναι έτοιμος/-η, μπορεί να ζητήσει χρόνο να σκεφτεί όσο θα τοποθετείται κάποιο άλλο μέλος της ομάδας.
- Αν κάτι έχει ήδη αναφερθεί και επιθυμεί να απαντήσει το ίδιο και άλλος/-η μαθητής/-ήτρια, τότε, όταν έρθει η σειρά του/της, μπορεί να πει «συμφωνώ με τον/την ...». Αν έχει να προσθέσει κάτι το δηλώνει λέγοντας «θα ήθελα να προσθέσω σε αυτά που είπε ο/η...». Αν διαφωνεί, θα πρέπει να τεκμηριώσει την αντίθετη θέση του/της με επιχειρήματα.

Ο/η ρεπόρτερ καταγράφει επιγραμματικά τις απαντήσεις για κάθε ερώτημα, συγκεντρώνοντας έτσι όλα τα σημεία που συζητήθηκαν.

Όταν τελειώνει ο κύκλος τοποθετήσεων σε κάθε ερώτημα, και πριν περάσουν στο επόμενο, αν υπήρξε σημείο διαφωνίας, ο/η συντονιστής/-ίστρια, το θέτει προς συζήτηση και παρουσιάζει στην ομάδα τις αντικρουόμενες θέσεις. Ένα ένα τα μέλη της ομάδας καλούνται να τοποθετηθούν. Η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να διαρκέσει συνολικά περισσότερο από 3 λεπτά.

Αφού ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία, ο/η ρεπόρτερ παρουσιάζει στην ομάδα συνοπτικά (μέσα σε 2 λεπτά) την συνολική απάντηση της ομάδας στο ερώτημα.

Ο/η συντονιστής/-ίστρια αμέσως δίνει το σύνθημα ώστε να περάσουν σε απαντήσεις στο επόμενο ερώτημα. Η διαδικασία συνεχίζεται όπως περιγράφεται παραπάνω, μέχρι που η ομάδα απαντά σε όλα τα ερωτήματα.

Στη διαδικασία δεν πρέπει να υπάρχει νεκρός χρόνος και καθυστερήσεις, διότι τότε δεν θα προλάβει η ομάδα να ολοκληρώσει τις εργασίες της.

Τα ερωτήματα

1. Χρειάζεται να υπάρχει 5μελές συμβούλιο; Ναι ή όχι και γιατί;
2. Πρέπει να εκλέγεται ή νομίζετε ότι υπάρχουν και άλλοι καλύτεροι τρόποι;
3. Με ποια θέματα πρέπει να ασχολείται το συμβούλιο; Πείτε τα 3 σημαντικότερα για εσάς.
4. Ποια πρέπει να είναι η σχέση και η επικοινωνία του 5μελούς με την υπόλοιπη τάξη;

5. Με ποιο τρόπο μπορεί ο/η κάθε μαθητής/-ήτρια να παρακολουθεί και να γνωρίζει τι κάνει το συμβούλιο;
6. Υπάρχει κάτι πρωτότυπο που θα θέλατε να προτείνετε να κάνει το συμβούλιο και θα επηρεάσει θετικά τους/τις μαθητές/-ήτριες και γενικότερα το σχολείο;

Στη λήξη του χρόνου ο/η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους/τις μαθητές/-ήτριες ότι στην επόμενη συνάντηση θα παρουσιάσουν τις θέσεις της ομάδας τους μέσα σε 5 λεπτά. Για τον σκοπό αυτό πρέπει ο/η ρεπόρτερ να ετοιμάσει τις σημειώσεις του/της ή, αν θέλει και μπορεί, μια ψηφιακή παρουσίαση. Προτείνεται οι ρεπόρτερ να κάνουν πρόβα της παρουσιάσής τους στο σπίτι, χρονομετρώντας την, ώστε να είναι συνεπείς με τον προβλεπόμενο στο σχολείο χρόνο.

Επειδή οι ομάδες θα ανακοινώσουν το όνομά τους στην επόμενη συνάντηση, στο μεσοδιάστημα μπορούν να φτιάξουν ένα σήμα (λογότυπο) της ομάδας είτε ζωγραφίζοντας στο χέρι είτε ψηφιακά.

Βήμα 3ο

Παρουσίαση αποτελεσμάτων εργασίας των ομάδων (1 διδακτική ώρα)

Γίνεται συνοπτική, εντός 5 λεπτών, παρουσίαση των θέσεων της κάθε ομάδας. Θα ήταν ιδανικό το 3ο Βήμα να πραγματοποιείται είτε αμέσως μετά το 2ο, αν ο/η εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του δύο διαδοχικές ώρες, είτε όσο πιο κοντά χρονικά γίνεται.

Κάθε ρεπόρτερ παρουσιάζει τις θέσεις της ομάδας του/της, αξιοποιώντας είτε τις σημειώσεις του/της, είτε κάνοντας προβολή της ψηφιακής παρουσιάσης που δημιούργησε βάσει των σημειώσεών του. Στην αρχή της παρουσιάσης ανακοινώνει στην τάξη το όνομα της ομάδας που εκπροσωπεί και ένα μέλος της αναρτά στον πίνακα το λογότυπό της εκτυπωμένο.

Καθώς εξελίσσονται οι παρουσιάσεις, αν οι θέσεις που παρουσίασε μία ομάδα συμπίπτουν με εκείνες άλλης, ο/η ρεπόρτερ της δεύτερης ομάδας αναφέρει ότι συμφωνεί με τη «Χ» τοποθέτηση της προηγούμενης ομάδας, χωρίς να επαναλάβει αναλυτικά τη συγκεκριμένη θέση. Με την ολοκλήρωση των παρουσιάσεων ο/η εκπαιδευτικός συνοψίζει τις θέσεις όλων των ομάδων.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι κάποιες φορές είναι δυνατό να διαταραχθεί η ομαλή λειτουργία του σχολείου. Στις περιπτώσεις αυτές είναι σημαντικό τα μαθητικά συμβούλια να υποστηρίζουν τη μαθητική κοινότητα και να συνεργάζονται με τον σύλλογο διδασκόντων, ενδεχομένως και με τον σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, ώστε να αντιμετωπίζουν οποιεσδήποτε δυσκολίες προκύπτουν.

Μπορεί να αναφέρει ως παράδειγμα την επιστροφή των μαθητών/-τριών στο σχολείο μετά την εκδήλωση της πανδημίας του COVID-19, που έφερε μαθητές/-ήτριες και εκπαιδευτικούς αντιμέτωπους με μια νέα καθημερινότητα, ασύμβατη με τη γνωστή έως τότε σχολική ζωή. Η τήρηση αποστάσεων και σχολαστικών κανόνων υγιεινής δυσχέραινε τόσο την ίδια τη διαδικασία της μάθησης, όσο και τις συνθήκες κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης των μαθητών/-τριών μεταξύ τους. Υπήρξαν μαθητές και μαθήτριες που τήρησαν τις αποστάσεις με συνέπεια και άλλοι που τις αγνόησαν, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο τη δική τους υγεία, αλλά και

την υγεία των άλλων, παρά την αυξημένη επιτήρηση και τις συστάσεις των εκπαιδευτικών. Στη συνέχεια αναφέρει μερικά παραδείγματα: Το σχολείο υπήρχε αντισηπτικό gel, ώστε όλα τα μέλη της κοινότητας να απολυμαίνουν τα χέρια τους, όμως κάποιοι/-ες μαθητές/-ήτριες άρχισαν να το χρησιμοποιούν ως παιχνίδι, αλείφοντας ο ένας τον άλλο, με αποτέλεσμα οι προμήθειες μίας εβδομάδας να εξαντληθούν την τρίτη ημέρα, την ώρα που στην αγορά υπήρχε έλλειψη σε τέτοιου είδους προϊόντα. Μια ομάδα μαθητών/-τριών αποφάσισε να λειτουργήσει «τρομοκρατικά» προς τους υπόλοιπους, περπατώντας στους διαδρόμους του σχολείου στη διάρκεια των διαλειμμάτων και βήχοντας (προκλητά) χωρίς να καλύπτουν το στόμα τους και διαλαλώντας στη συνέχεια ότι είναι φορείς του ιού. Η διεύθυνση και οι καθηγητές του σχολείου προφανώς έλαβαν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να προστατεύσουν την υγεία των μελών της σχολικής κοινότητας.

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να εργαστούν στις ομάδες και να προτείνουν μέτρα και πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να πάρουν τα μαθητικά συμβούλια προκειμένου να προλάβουν ή να αποτρέψουν τέτοιου είδους συμπεριφορές. Οι ομάδες έχουν στη διάθεσή τους 10 λεπτά για να απαντήσουν στο ερώτημα. Κρατούν σημειώσεις ώστε να παρουσιάσουν τις θέσεις τους στην επόμενη συνάντηση.

Βήμα 4ο

Διαχείριση κρίσης από τα μαθητικά συμβούλια

Ένα μέλος της κάθε ομάδας, κατά προτίμηση διαφορετικό από τον/τη ρεπόρτερ και από τον/τη συντονιστή/-ίστρια, παρουσιάζει μέσα σε 3 λεπτά τις προτάσεις της ομάδας που ανήκει. Μετά από κάθε παρουσίαση ακολουθεί συζήτηση.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν κοινά στοιχεία στις προτάσεις που παρουσίασαν και προσπαθεί να τα βοηθήσει να αναγνωρίσουν την αξία της έγκαιρης ενημέρωσης και ενδυνάμωσης, ώστε να συμμετέχουν και να συνδιαμορφώνουν το πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου.

Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός αναθέτει την εξής εργασία στις ομάδες:

Σκεφτείτε σαν ομάδα ένα σενάριο κρίσης στο σχολείο, το οποίο ξεφεύγει από τα συνηθισμένα και απαιτεί την κινητοποίηση πρωτόγωνων για τα σχολικά δεδομένα διαδικασιών και δυνάμεων. Το σενάριο πρέπει να είναι ρεαλιστικό και να αναφέρεται σε προβλήματα στη σχολική καθημερινότητα και να αναφέρει πώς το μαθητικό συμβούλιο ανέλαβε πρωτοβουλίες, ώστε να συμβάλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που προέκυψαν.

Η κάθε ομάδα θα πρέπει να απαντήσει στα εξής:

Σκεφτείτε σαν ομάδα ένα σενάριο κρίσης στο σχολείο, το οποίο ξεφεύγει από τα συνηθισμένα και απαιτεί την κινητοποίηση πρωτόγνωρων για τα σχολικά δεδομένα διαδικασιών και δυνάμεων. Το σενάριο πρέπει να είναι ρεαλιστικό και να αναφέρεται σε προβλήματα στη σχολική καθημερινότητα και να αναφέρει πώς το μαθητικό συμβούλιο ανέλαβε πρωτοβουλίες, ώστε να συμβάλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που προέκυψαν.

Η κάθε ομάδα θα πρέπει να απαντήσει στα εξής:

- Ποιο είναι το πρόβλημα στο οποίο χρειάζεται να παρέμβει;
- Ποιους επηρεάζει το πρόβλημα και με ποιον τρόπο;
- Τι συγκεκριμένες ενέργειες θα κάνει (βήμα βήμα);
- Ποιους τρόπους και ποια μέσα θα χρησιμοποιήσει;
- Ποιες συνεργασίες θα αναπτύξει, αν χρειάζεται;
- Πώς θα κρίνει τα αποτελέσματα που προέκυψαν;

Βήμα 5ο

Σενάρια κρίσης (1 διδακτική ώρα)

Κάθε ομάδα έχει στη διάθεσή της 5 λεπτά για να παρουσιάσει συνοπτικά το σενάριό της όπου περιγράφει την κρίση και το πώς συνέβαλε το μαθητικό συμβούλιο στην επίλυση των προβλημάτων που αυτή δημιούργησε. Όλοι/-ες οι μαθητές/-ήτριες θα κληθούν να τοποθετηθούν, γι' αυτό θα πρέπει να δώσουν προσοχή στα σενάρια.

Κάθε μαθητής/-ήτρια έχει μπροστά του ένα χαρτί, στο οποίο σημειώνει το όνομά του και τα στοιχεία που ζητούνται.

Σενάριο 1: Ομάδα

Ιδανικό Πενταμελές Συμβούλιο:

α

β

γ

δ

ε

.....

Σενάριο 2: Ομάδα

Ιδανικό Πενταμελές Συμβούλιο:

α

β

γ

δ

ε

.....

Σενάριο 3: Ομάδα

Ιδανικό Πενταμελές Συμβούλιο:

α

β

γ

δ

ε

.....

Σενάριο 4: Ομάδα

Ιδανικό Πενταμελές Συμβούλιο:

α

β

γ

δ

ε

.....

Σενάριο 1 είναι το σενάριο της πρώτης ομάδας που παρουσίασε, 2 της δεύτερης κ.ο.κ. Μετά από την κάθε παρουσίαση κάθε μαθητής/-ήτρια έχει στη διάθεσή του/της 3 λεπτά για να συμπληρώσει στο χαρτί δίπλα στη λέξη «Ομάδα» το όνομα της ομάδας που παρουσίασε το σενάριό της. Για το «Ιδανικό Πενταμελές Συμβούλιο» σκέφτεται τα ονόματα 5 παιδιών από το τμήμα του που θεωρεί ότι θα ήταν ιδανικά για να χειριστούν τη συγκεκριμένη κρίση, αλλά δεν τα ανακοινώνει και δεν τα γράφει. Ονομάζει τα παιδιά αυτά α, β, γ, δ, και ε και δίπλα από το κάθε γράμμα (που στην ουσία αντιπροσωπεύει ένα παιδί που έχει στο μυαλό του) γράφει 1-3 (όχι περισσότερα) χαρακτηριστικά του που πιστεύει ότι το καθιστούν κατάλληλο για τον χειρισμό της συγκεκριμένης κρίσης.

Όταν ολοκληρωθούν όλες οι παρουσιάσεις, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από την τάξη να ψηφίσει (σηκώνοντας το χέρι) το σενάριο όπου ήταν πιο αποτελεσματική η αντίδραση της μαθητικής κοινότητας μέσω των εκπροσώπων της.

Ακολουθεί συζήτηση σε ολομέλεια με τα εξής ερωτήματα:

- Ποια στοιχεία έκαναν τον χειρισμό από μέρους της μαθητικής κοινότητας πιο αποτελεσματικό;
- Τι θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά ώστε να έχει καλύτερο αποτέλεσμα;

Στο τέλος της συνάντησης ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει τα φύλλα των μαθητών/-τριών και τα κρατάει για την επόμενη συνάντηση.

Βήμα 6ο

Τα χαρακτηριστικά των εκπροσώπων της τάξης (1 διδακτική ώρα)

Στο βήμα αυτό επιδιώκεται να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/-ήτριες ποια χαρακτηριστικά απαιτείται να έχει κανείς για να εκπροσωπεί το σύνολο με επάρκεια. Σε συνέχεια των καταγραφών που έκαναν κατά τη διάρκεια των παρουσιάσεων των εικονικών σεναρίων, ο/η εκπαιδευτικός τους μοιράζει τα φύλλα εργασίας και καλεί ένα-ένα τα παιδιά να διαβάζουν δυνατά τους χαρακτηρισμούς που έγραψαν. Τα επίθετα (ή άλλοι χαρακτηρισμοί) γράφονται στον πίνακα. Όσοι έχουν συμπληρώσει το ίδιο ή κάποιο συνώνυμο επίθετο σε οποιοδήποτε σενάριο σηκώνουν το χέρι. Γίνεται καταμέτρηση των φορών που αναφέρθηκε το κάθε επίθετο. Αν ο/η ίδιος/-α μαθητής/-ήτρια το επαναλαμβάνει για περισσότερα άτομα ή για περισσότερα σενάρια, το μετρά τόσες φορές, όσες το έχει σημειώσει στο χαρτί του και το ανακοινώνει στην τάξη. Με αυτόν τον τρόπο καταγράφονται και αθροίζονται οι αριθμοί δίπλα από κάθε χαρακτηριστικό. Έτσι, συμπληρώνεται ένα φάσμα χαρακτηριστικών που οι μαθητές/-ήτριες θεωρούν σημαντικά, ώστε οι εκπρόσωποί τους στα συμβούλια να μπορούν να διαχειριστούν προβλήματα και κρίσεις. Τα επίθετα που αναφέρονται με μεγαλύτερη συχνότητα θεωρούνται προφανώς και τα πιο σημαντικά.

Ο/η εκπαιδευτικός ρωτά αν πιστεύουν ότι υπάρχουν και άλλα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει κανείς για να αντιμετωπίσει μια κρίση στο σχολείο. Καταγράφονται και συζητούνται και αυτά.

Στη συνέχεια ζητά από τους μαθητές και τις μαθήτριες, στο κάτω μέρος του φύλλου τους, να καταγράψουν χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητο να έχουν τα μέλη του μαθητικού συμβουλίου σε οποιεσδήποτε συνθήκες. Με τον ίδιο τρόπο συμπληρώνονται και αυτά στον πίνακα.

Κάθε μαθητής/-ήτρια καλείται να επιλέξει από τα χαρακτηριστικά που είναι γραμμένα στον πίνακα τα 10 που θεωρεί πιο σημαντικά ως κριτήρια επιλογής της συμμαθήτριας ή του συμμαθητή που θα τον/την εκπροσωπεί και να τα καταγράψει στο φύλλο του.

Ο/η εκπαιδευτικός τους/τις καλεί να συζητήσουν για ποιους λόγους συμβαίνει ένας/μία εκλεγμένος/-η υποψήφιος/-α να μην έχει τα προσόντα ώστε να ανταποκριθεί στον σκοπό για τον οποίο εκλέχθηκε.

Βήμα 7ο

Μέτρηση αντικτύπου και αναστοχασμός (1 διδακτική ώρα)

Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να απαντήσουν εκ νέου στο online ερωτηματολόγιο που είχαν συμπληρώσει κατά την έναρξη της δραστηριότητας. Οι μόνες προσαρμογές στο ερωτηματολόγιο αφορούν χρονικές αναφορές, αφού τώρα ζητούνται δεδομένα σχετικά με μελλοντικές συμπεριφορές, προθέσεις ή αποφάσεις τους. Επιπλέον, έχει προστεθεί στο τέλος μία ερώτηση που συμβάλλει στην ποιοτική αξιολόγηση του προγράμματος.

Ερωτηματολόγιο

1. Θα έβαζες υποψηφιότητα για το 5μελές συμβούλιο του τμήματός σου; (Ναι/Όχι)

α. Γιατί;

2. Θα έβαζες υποψηφιότητα για το 15μελές συμβούλιο; (Ναι/Όχι)

α. Γιατί;

3. Πώς θα ήθελες να είναι ένα μέλος του 5μελούς συμβουλίου του τμήματός σου;

4. Πώς θα ήθελες να είναι ένα μέλος του 15μελούς συμβουλίου του σχολείου;

5. Πώς θα ήθελες να είναι ο/η πρόεδρος του τμήματός σου;

6. Πώς θα ήθελες να είναι ο/η πρόεδρος του 15μελούς Συμβουλίου;

α. Αν η συμμετοχή στις εκλογές για τα μαθητικά συμβούλια ήταν προαιρετική θα ψήφιζες; (Ναι/Όχι)

β. Γιατί;

7. Τα άτομα που ψηφίζεις στις εκλογές για τα μαθητικά συμβούλια τα ψηφίζεις κυρίως επειδή:

[Ερώτηση πολλαπλής επιλογής με δυνατότητα μίας απάντησης μόνο.]

α. Είναι φίλοι/ φίλες σου.

β. Τους/τις συμπαθείς εσύ και οι περισσότεροι/-ες συμμαθητές/-ήτριές σου.

γ. Είναι κοινωνικοί/-ές.

δ. Είναι έξυπνοι/-ες.

ε. Έχουν καλό χαρακτήρα.

στ. Είναι ικανοί/-ές σε κάτι.

ζ. Άλλο (παρακαλώ συμπλήρωσε τι).

8. Όταν τα μέλη του 5μελούς ή του 15μελούς δεν είναι σε θέση να χειριστούν σωστά τα ζητήματα που προκύπτουν, ποιος ευθύνεται περισσότερο για την προβληματική κατάσταση που δημιουργείται και συνήθως επηρεάζει πολλούς ή και όλους; (Εμείς / Οι εκπρόσωποί μας στο συμβούλιο).

9. Θεωρείς ότι κέρδισες κάτι από τη συμμετοχή σου σε αυτή τη δραστηριότητα; (Ναι/Όχι)

α. Αν ναι, τι; Αν όχι, γιατί;

Σε όσες από τις παραπάνω ερωτήσεις είναι ανοικτές δίνεται η δυνατότητα ελεύθερης απάντησης με περιορισμό λέξεων (προτείνεται μέχρι 50).

Κάθε μαθητής/-ήτρια αποθηκεύει ή εκτυπώνει τις απαντήσεις του/της. Κάθε παιδί συγκρίνει τις πρόσφατες απαντήσεις του με τις αντίστοιχες που είχε δώσει πριν ξεκινήσει το πρόγραμμα. Σημειώνει τα σημεία όπου υπήρχαν διαφορές και εκείνα όπου δεν άλλαξε η απάντησή του και αναλογίζεται γιατί υπήρξε ή δεν υπήρξε αλλαγή. Προετοιμάζεται ώστε στην επόμενη συνάντηση να εξηγήσει στην τάξη, με μια τοποθέτηση 1 λεπτού, αν άλλαξε άποψη για το ποιος είναι ο ρόλος του στις μαθητικές εκλογές και σε ποια ακριβώς σημεία αποφάσισε να δρα διαφορετικά.

Βήμα 8ο

Αναστοχασμός

Κάθε παιδί έχει 1 λεπτό για να παρουσιάσει αν και γιατί θα αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχει στις μαθητικές εκλογές.

Ο/η εκπαιδευτικός έχει συγκεντρώσει τα αποτελέσματα των μετρήσεων συνολικά για το τμήμα του, πριν και μετά την πραγματοποίηση της δραστηριότητας σε μια παρουσίαση, όπου τους παρουσιάζει και τους εξηγεί με γραφήματα ενδεχόμενες μεταβολές στις απόψεις και στάσεις τους. Επίσης, κάνει μια σύνοψη των απαντήσεων που έδωσαν οι μαθητές/-ήτριες στο τελευταίο ερώτημα (Θεωρείς ότι κέρδισες κάτι από τη συμμετοχή σου σε αυτή τη δραστηριότητα; Αν ναι, τι; Αν όχι, γιατί;). Συζητούν τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων.

Πηγές

Γλωσσάρι για τον κανονισμό των μαθητικών κοινοτήτων. Οι μαθητικές κοινότητες (χ.χ.). Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων. Διαθέσιμο στο http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/Koinotites/1_8koinotites.pdf (ανακτήθηκε στις 7/5/2021).

Έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη με συμμετοχή μαθητών 28 σχολείων της Περιφέρειας Α.Μ.-Θ. (23/09/2017). *xronos.gr*. Διαθέσιμο στο <https://xronos.gr/ereyna/ereyna-toy-synigoroy-toy-politi-me-symmetohi-mathiton-28-sholeion-tis-perifereias-am-th> (ανακτήθηκε στις 7/5/2021).

Συνήγοροι του Πολίτη Ανεξάρτητη Αρχή (11/12/2015). *Βασικές αρχές δημοκρατικής λειτουργίας του σχολείου. Σύνοψη προτάσεων μαθητών*. Διαθέσιμο στο <http://docplayer.gr/52121026-Synigoroι-toy-politi-anexartiti-arhi.html> (ανακτήθηκε στις 7/4/2023).

Λάχλου, Σ. (13/5/2015), *Παιδαγωγικές αρχές και τεχνικές Freinet στο δημόσιο σχολείο*. skasiarxeio.wordpress.com. Διαθέσιμο στο <https://skasiarxeio.wordpress.com/apxeσ-και-τεχνικεσ-φρενε/> (ανακτήθηκε στις 15/5/2021).

Η διαμόρφωση, εφαρμογή και αναθεώρηση Σχολικού Κανονισμού με τη συμμετοχή των μαθητών και μαθητριών. Πρωτοβουλία για το Άρθρο 12 (ΠΡΩΤΑ.12). Διαθέσιμο στο http://inart12.org/images/Documents/School_Regulations.pdf (ανακτήθηκε στις 15/6/21).

Εικόνα 13: 1ο Γυμνάσιο Περιστερίου

3. Ταξίδι στην Επιπεδοχώρα

Βαθμίδα:	• Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο
Στόχος:	Οι μαθητές και οι μαθήτριες να ανακαλύψουν τη σχέση των δικαιωμάτων του παιδιού (και του ανθρώπου) που αφορούν την ελευθερία στην έκφραση, τη διατύπωση γνώμης και τη συμμετοχή, με την έννοια του ενεργού πολίτη. Να διαπιστώνουν ότι ο σεβασμός στην ταυτότητα και τη διαφορετικότητα είναι στενά συνδεδεμένος με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Σπάγκος ή χρωματιστή ταινία, χαρτί του μέτρου, μικρές κάρτες 4Χ6 εκ. από χαρτόνι ή χαρτί, απλοποιημένη έκδοση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (βλ. τις πηγές στο 2ο Βήμα).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Τα παιδιά, μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων, καλούνται να εισέλθουν σε ένα αυταρχικό καθεστώς που επιβάλλει ομοιομορφία και αυθαίρετους κανόνες. Μεταφέρονται με τη φαντασία τους στην Επιπεδοχώρα, όπου επικρατεί καθεστώς πλήρους ομοιομορφίας και βιώνουν την ισοπέδωση, την απαγόρευση κάθε ατομικής έκφρασης και τη στέρση ταυτότητας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία καλούνται να συνειδητοποιήσουν τη σημασία που έχουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συγκροτούν την ταυτότητα κάθε παιδιού, και τη διαφορετικότητα ως πλούτο για την κοινότητα.

Βήμα 1ο

Α. Προετοιμασία: Ο/η εκπαιδευτικός τυπώνει ή γράφει στις κάρτες από ομοιόχρωμο χαρτί ή χαρτόνι τυχαίους τετραψήφιους διαφορετικούς αριθμούς, τόσους όσα και τα παιδιά. Φροντίζει ανά 4 οι αριθμοί να καταλήγουν στο ίδιο ψηφίο.

Χωρίζει την αίθουσα σε δύο μέρη (1/4 και 3/4) με χαρτοταινία ή σπάγκο στο πάτωμα. Στη μεγαλύτερη πλευρά, στο τοίχο, τοποθετεί τα τραπέζια των θρανίων κολλητά, ώστε να δημιουργείται κάτω από αυτά ένας χώρος προσβάσιμος από τα παιδιά, η «φυλακή».

Β. Δράση: Τα παιδιά στέκονται στο 1/4 της αίθουσας. Ο/η εκπαιδευτικός τούς μοιράζει τις κάρτες με τους αριθμούς και τους εξηγεί ότι είναι το διαβατήριό τους για να εισέλθουν στην «Επιπεδοχώρα», όπως ονομάζει το άλλο μέρος της αίθουσας (τα 3/4).

Με την είσοδο τους στην «Επιπεδοχώρα», τους ανακοινώνει ότι το όνομά τους πλέον είναι ο αριθμός της κάρτας τους. Για 2 με 3΄ δίνει ασύνδετες εντολές αποκαλώντας τα παιδιά με τον αριθμό τους. Ενδεικτικά: «2121, σήκωσε το αριστερό σου χέρι», «Όσοι έχουν όνομα που τελειώνει σε 7 να σταθούν στο ένα πόδι» κ.ο.κ. Σταδιακά οι εντολές γίνονται πιο αυστηρές και αρχίζουν διακρίσεις και απαγορεύσεις που νομοθετούνται αυθαίρετα. Μπορεί να αφορούν χαρακτηριστικά, ενδυμασία, τροφές, λέξεις κ.ά. Ενδεικτικά: «Όσοι φορούν κάτι μπλε θα μένουν ακίνητοι», «Όσοι είναι πιο ψηλοί από 1.45 απαγορεύεται να μιλούν», «Σε ποιους αρέσουν τα μακαρόνια; Απαγορεύεται ακόμα και η λέξη», «Όσοι στα ονόματά τους έχουν τον αριθμό 3 πρέπει να κινούνται κάνοντας κουτσό», «Απαγορεύονται οι λέξεις που έχουν κ». Σε αυτό το σημείο θέτει ποικίλες ερωτήσεις κι όποιο παιδί πει στην απάντησή του λέξη που περιέχει τον φθόγγο κ θα πρέπει να πάει κάτω από τα συγκεντρωμένα θρανία –στη «φυλακή». Ενδεικτικά: Τι κάνεις; Ποιο πουλί κακαρίζει; κ.ο.κ.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός ανακοινώνει όσα επιτρέπονται ή είναι υποχρεωτικά, μια «νομοθεσία» δικής του επινόησης, που δεν έχει να κάνει με μαθήματα και σχολική πραγματικότητα και που έχει στοιχεία έκπληξης για τα παιδιά. Ενδεικτικά: «Όλοι πρέπει να φορούν μόνο κίτρινα, είναι υποχρεωτικό να αρέσει σε όλους το κίτρινο. Όσοι δεν φορούν κάτι κίτρινο, στη φυλακή», «Διατάσσουμε να τρώνε όλοι σπανακόρυζο», «Απαγορεύεται το γέλιο κάθε μέρα από τις 8 το πρωί ως τις 8 το βράδυ», «Διατάσσουμε να περπατάνε όλοι κάνοντας 2 μεγάλα βήματα ένα μικρό, ξανά 2 μεγάλα ένα μικρό. Όποιος δεν το κάνει θα τιμωρείται με αφαίρεση παπουτσιών» κ.ο.κ.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να θέτει απαγορεύσεις ή νόμους που επιβάλλουν σε όλους το ίδιο μέτρο και δεν επιτρέπουν προσωπικές επιλογές. Σε κάθε περίπτωση καλεί τα παιδιά με τον αριθμό τους και όχι με το όνομά τους.

Μετά από 30΄ σταματά τη διαδικασία.

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να συζητήσουν πώς αισθάνθηκαν. Ενδεικτικά, τα ρωτά:

- Τι τα ενόχλησε πιο πολύ στην «Επιπεδοχώρα»;
- Πώς τους φαίνεται το να είμαστε όλοι ίδιοι, στο ντύσιμο, στον τρόπο που μιλάμε, που περπατάμε, που κινούμαστε;
- Με όλες αυτές τις απαγορεύσεις και τις διαταγές μπορεί κανείς να έχει τη δική του, ξεχωριστή ταυτότητα;
- Μπορούμε να καταλάβουμε τα ενδιαφέροντα των άλλων; Να κάνουμε φίλους;
- Σε τι μας δυσκολεύουν οι απαγορεύσεις αυτές;

Κατόπιν ο/η εκπαιδευτικός ζητά από κάθε παιδί να πει τι είναι αυτό που πιστεύει το κάνει να ξεχωρίζει, αυτό για το οποίο τον/την αγαπούν οι φίλοι και οι φίλες του (π.χ. παίζει καλό ποδόσφαιρο, γελάει εύκολα, λέει αστεία...).

- Θα μπορούσαν στην «Επιπεδοχώρα» να είναι ο πραγματικός εαυτός τους;
- Θα μπορούσαν να έχουν φίλους, πρόσωπα που να εμπιστεύονται;
- Τι προτείνουν να αλλάξει στην «Επιπεδοχώρα»;
- Πώς θα κατάφερναν να αλλάξουν τις συνθήκες αυτές;

Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει σε χαρτί του μέτρου τις σημαντικές λέξεις της συζήτησης.

Στη συνέχεια διαβάζουν στην τάξη τα άρθρα 12-17 από τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, και αναζητούν σε ποια από αυτά ταιριάζουν οι λέξεις που συγκέντρωσαν στο χαρτί του μέτρου.

Σημείωση: Απλοποιημένη μορφή της Σύμβασης: *Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού*, Living Democracy, εκπαιδευτική πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/>.

Εναλλακτικά, *Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού με απλά λόγια*, Συνήγορος του Παιδιού, διαθέσιμη στο <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf>.

Η Σύμβαση στην πλήρη της μορφή και τα προαιρετικά πρωτόκολλα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού βρίσκονται στον ιστότοπο του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στην ενότητα «Διεθνή και Ευρωπαϊκά κείμενα», διαθέσιμα στο <https://ddp.gr/nomoi-k-dikaiomata/>.

Επέκταση για μαθητές Στ΄ τάξης και γυμνάσιο

Γαλάζια μάτια, καστανά μάτια

Διάρκεια: 1-2 διδακτικές ώρες.

Υλικά/μέσα: Αποσπάσματα από το πρώτο μέρος του ντοκιμαντέρ «Μια τάξη, φυλετικά διαχωρισμένη» (A Class Divided, FRONTLINE), διαθέσιμο στο <https://www.dailymotion.com/video/xetqy6>. Συστήνεται η παρακολούθηση από την έναρξη έως το 17.40".

Μία ημέρα μετά τη δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, στις 5 Απριλίου του 1968, η δασκάλα Jane Elliott στο δημοτικό σχολείο μιας μικρής πόλης των ΗΠΑ, όπου κατοικούσαν μόνο λευκοί, χώρισε τους/τις μαθητές/-ήτριές της σε δύο ομάδες, εκείνους/-ες με γαλάζια μάτια κι εκείνους/-ες με καφέ μάτια, δίνοντας το πάνω χέρι τότε στη μια και τότε στην άλλη ομάδα, κάνοντάς τους έτσι να βιώσουν τον φυλετικό διαχωρισμό (άσκηση «Blue eyes/ Brown eyes»). Κατασκεύασε δηλαδή «μια μικρογραφία της κοινωνίας στην τάξη», όπως είπε η ίδια. Συνεχίζοντας με

ερωτήσεις, με έμφαση στο περί δικαίου αίσθημα, έδωσε στα παιδιά ένα βιωματικό μάθημα κατά των στερεοτύπων και φυλετικών διακρίσεων.

Αφού οι μαθητές και οι μαθήτριες δουν το πρώτο μέρος της ταινίας, και σε συνδυασμό με την εμπειρία τους από την «Επιπεδοχώρα», συζητούν πώς νομίζουν ότι κατασκευάζονται τα στερεότυπα και γιατί μια κοινωνία που στηρίζεται στις διακρίσεις δεν είναι δημοκρατική.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

4. Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε...

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο
Στόχος:	Η υποκίνηση του ενδιαφέροντος για τον δημόσιο χώρο, για τη βελτίωση των συνθηκών (περιβαλλοντικών, διαβίωσης, έκφρασης) της κοινότητας, η κατανόηση της έννοιας και των διαστάσεων της προσωπικής ευθύνης, η συνεργασία, η ανάληψη πρωτοβουλιών.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες. Αξιοποίηση και εξωδιδακτικού χρόνου.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, φωτοτυπίες του πίνακα της δραστηριότητας (ακολουθεί), εκτυπώσεις σύντομων και απλών άρθρων από την επικαιρότητα.
Συνεργασίες:	(Προαιρετικά) οικογένεια, δήμος, εκπρόσωπος ΜΜΕ, εκπρόσωποι ΜΚΟ.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Τα παιδιά, στις καθημερινές τους ασχολίες και μετακινήσεις, έρχονται σε επαφή με τον δημόσιο χώρο: την αυλή του σχολείου, τα πεζοδρόμια, το πάρκο, την παιδική χαρά, την πλατεία κ.ά. Συχνά βρίσκονται απέναντι σε προβλήματα που συνδέονται με αυτόν, όπως σπασμένα παιχνίδια ή έλλειψη χώρων παιχνιδιού, έλλειψη διαβάσεων, ξεραμένα φυτά σε παρτέρια, κατελημμένα πεζοδρόμια, βανδαλισμένα πάρκα κ.ά. Στη δραστηριότητα αυτή παρατηρούν το κοντινό τους περιβάλλον, καταγράφουν τα κακώς κείμενα του δημόσιου χώρου, όσα θεωρούν ότι μπορούν να αλλάξουν ή να βελτιωθούν, προτείνουν αλλαγές και σχεδιάζουν πραγματοποιήσιμες δράσεις. Στη συνέχεια αναζητούν εταίρους για την πραγματοποίηση των προτάσεών τους.

Επιδιώκεται τα παιδιά, ως πολίτες που έρχονται σε επαφή με τον δημόσιο χώρο και τον χρησιμοποιούν, να ενδυναμωθούν ώστε να αποκτήσουν φωνή, να μάθουν τα βήματα για τη διεκδίκηση βελτιώσεων και, στον βαθμό που τους αναλογεί, να συμμετέχουν και να παρεμβαίνουν με υπευθυνότητα.

Βήμα 1ο

Ο κόσμος γύρω μου: από το σπίτι μου ως το σχολείο

α) Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να σκεφτούν κάτι που θα άλλαζαν και κάτι που δεν θα άλλαζαν απ' όσα βλέπουν από το παράθυρό τους, απ' όσα συναντούν στη γειτονιά, στη διαδρομή τους μέχρι το σχολείο, καθώς και στους χώρους του σχολείου. Αναφέρει και ο/η ίδιος/-α ένα δύο παραδείγματα από τη δική του καθημερινή διαδρομή ή τη γειτονιά του.

β) Καταγράφουν ατομικά, σε 2 στήλες, τι θα ήθελαν να αλλάξει και τι όχι, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα. Μπορούν να κάνουν από μία έως τρεις καταγραφές. Μπορούν επίσης να φωτογραφίσουν τις επιλογές τους. Καλό είναι ο/η εκπαιδευτικός να αφήσει στα παιδιά περιθώριο μερικών ημερών για να κάνουν τις καταγραφές τους. Στον πίνακα μπορούν να γράψουν, να ζωγραφίσουν, να κολλήσουν φωτογραφίες σχετικά με τα ευρήματά τους.

Τι θα άλλαζα;	Τι δεν θα άλλαζα;
Γιατί; Τι δεν μου αρέσει σε αυτό;	Γιατί; Τι μου αρέσει σε αυτό;
Τι θα πρότεινα να αλλάξει;	Τι θα πρότεινα για να γίνει ακόμα καλύτερο;

Βήμα 2ο

Οι μαθητές/-ήτριες ανακοινώνουν τα ευρήματά τους και αιτιολογούν τις επιλογές τους. Καταγράφουν σε χαρτί του μέτρου, χωρισμένου σε δύο στήλες (Τι δεν θα άλλαζα | Τι θα άλλαζα). Διαπιστώνουν αν υπάρχουν παρόμοιες καταγραφές. Ακολουθεί συζήτηση.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποιος είναι ο υπεύθυνος για την κατάσταση (καλή ή κακή) του χώρου; Τα ίδια τα παιδιά έχουν κάποια ευθύνη;
- Σε ποιον /ποιους θα πρέπει να απευθυνθούν για να γνωστοποιήσουν το πρόβλημα;
- Πώς θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές που προτείνουν;
- Τι μπορούν να κάνουν οι ίδιοι/-ες ατομικά για να βελτιωθεί η κατάσταση; (προσωπική ευθύνη). Π.χ. να ποτίζουν τα παρτέρια, να φροντίζουν για την ανακύκλωση στο σπίτι, να επιστήσουν την προσοχή σε μια σπασμένη τραμπάλα κ.ο.κ.
- Νομίζουν ότι τα προβλήματα που εντόπισαν συμβαίνουν μόνο στη γειτονιά τους; Έχουν κάποιες πληροφορίες για άλλες περιοχές;
- Ποιοι μπορεί να είναι οι σύμμαχοί τους; Πώς θα τους πείσουν να συνεργαστούν;
- Τι μπορούν να κάνουν ως ομάδα;

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τους δείξει παραδείγματα από δράσεις σχολείων (ενδεικτικά):

- Αυτοσχέδιες τάϊστρες πουλιών από τα νήπια, 1ο Νηπιαγωγείο Περάματος, πρόγραμμα *Νοιάζομαι και Δρω* (Ιδρυμα Λαμπράκη, Δεσμός). Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/2020/02/06/aytoschedies-ta-stres-poylion-apo-ta-n/>.
- Ένας κήπος στην αυλή μας - φαγώσιμος κήπος - κομποστοποίηση, Δημοτικό Σχολείο Φιλοθέης, πρόγραμμα *Καλύτερη Ζωή* (WWF). Διαθέσιμο στο http://kalyterizoi.gr/case_studies/dimotiko-sholeio-filothis-dimioyrgontas-prasines-nisides-drasis.
- Πώς ο ενεργός πολίτης μπορεί να δράσει για να αλλάξει τη γειτονιά και την πόλη του..., 43ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης, πρόγραμμα *Νοιάζομαι και Δρω* (Ιδρυμα Λαμπράκη, Δεσμός). Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/2019/06/27/pos-o-energos-politis-mporei-na-drasei/>.
- Ομορφαινοντας την πόλη μας, Γυμνάσιο Δελασάλ, πρόγραμμα *Νοιάζομαι και Δρω* (Ιδρυμα Λαμπράκη, Δεσμός). Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/2020/02/07/omorfainontas-tin-poli-mas/>.

Βήμα 3ο

Στη συνέχεια επιλέγουν ένα από τα θέματα που κατέγραψαν και που θα ήθελαν ως ομάδα να βελτιώσουν. Με κριτήριο το εφικτό της πρότασης, οργανώνουν μια δράση γι' αυτό. Ενδεικτικά: Ετοιμάζουν ενημερωτική αφίσα. Παρουσιάζουν το σχέδιό τους σε συγκέντρωση γονέων. Ενημερώνουν άλλες τάξεις. Οργανώνουν, σε συνεννόηση με τον/την Διευθυντή/ύντρια του σχολείου ή τον δήμο ή κάποια ΜΚΟ, τη δράση τους.

Σημείωση: Μπορεί να συνδεθεί με τη δραστηριότητα «Ένα σχολείο δρα», από την 6η Ενότητα.

Εικόνα 14: Ο κόσμος μας πώς γίνεται και πώς θα θέλαμε να είναι, 5ο Γυμνάσιο Μυτιλήνης.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

5. Ομάδες και Αποφάσεις

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄ Δημοτικού: τα Βήματα 1-4 και το 6 • Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η συνειδητοποίηση του ανήκειν παράλληλα σε διαφορετικές ομάδες και της σημασίας της διαπραγμάτευσης για την εύρεση λύσης, η ανάπτυξη δημοκρατικού ήθους.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες. Σε περίπτωση εμπλοκής των οικογενειών μπορεί να αξιοποιηθεί και εξωδιδακτικός χρόνος.
Υλικά/μέσα:	Χαρτιά, μολύβια, χαρτοταινία, αντικείμενο που παράγει ήχο (κουδουνάκι, μικρό τύμπανο, cd με μουσική...).
Συνεργασίες:	Προτείνεται, σε μέρος της δραστηριότητας, συνεργασία με την οικογένεια και ΜΚΟ που έχουν αντικείμενο την προστασία ζώων.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Πώς μπορεί ένας πολίτης να κοιτάξει πέρα από τα προσωπικά του συμφέροντα ή και τα συμφέροντα μιας μικρής ομάδας στην οποία ανήκει, να δει τη μεγάλη εικόνα και να λάβει αποφάσεις προς το συμφέρον της ευρείας κοινότητας;

Αρχικά, τα παιδιά, μέσα από ένα παιχνίδι, καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι μπορεί να ανήκουν σε πολλές διαφορετικές ομάδες. Στη συνέχεια, στο πλαίσιο της ομάδας, θα πρέπει να συζητήσουν και να διαπραγματευτούν για να πάρουν μια κοινή απόφαση, βάσει των αρχών της δημοκρατίας. Τέλος θα πρέπει να εξετάσουν παραμέτρους και να συνεργαστούν για να προχωρήσουν στην πραγματοποίηση της απόφασης.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει στα παιδιά μικρές κάρτες (1/6 του Α4) με ένα διαφορετικό ερώτημα κάθε φορά. Τα ερωτήματα αφορούν θέματα αγαπητά στα παιδιά, ανάλογα με την ηλικία, που οι απαντήσεις τους μπορούν να ομαδοποιηθούν. Κάθε μαθητής/-ήτρια γράφει (ή σχεδιάζει) την απάντηση κρυφά από τα υπόλοιπα παιδιά.

Ενδεικτικά ερωτήματα:

- Ποιο οικόσιτο ζώο σου αρέσει;
- Ποιο άγριο ζώο σου αρέσει (ή ζώο που ζει ελεύθερο στη φύση);
- Ποιο χρώμα σου αρέσει;
- Ποιο φαγητό σου αρέσει;
- Ποιο σπορ σου αρέσει;

Βήμα 2ο

Μόλις τα παιδιά γράψουν την απάντηση, την κολλούν με χαρτοταινία σε όποιο σημείο του σώματός τους θέλουν. Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός, ενώ παράγει ήχο με κουδουνάκι ή μικρό τύμπανο, τους ζητά να κινηθούν στον χώρο σιωπηλά και να γίνουν ομάδες σύμφωνα με τις προτιμήσεις τους. Όταν βρουν άτομο με την ίδια προτίμηση, κινούνται πλέον μαζί.

Όταν ο ήχος σταματά ακινητοποιούνται. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά που δεν είναι σε ομάδα είτε να ανακαλύψουν σε ποια ανήκουν είτε, αν η προτίμησή τους δεν έχει ταίρι, να γίνουν μια νέα ομάδα, η ομάδα των μοναδικών.

Επαναλαμβάνεται η διαδικασία με άλλο ερώτημα (π.χ. Ποιο χρώμα σου αρέσει). Επαναλαμβάνεται η διαδικασία με ένα τρίτο ερώτημα κ.ο.κ.

Οι ομάδες που θα δημιουργηθούν θα έχουν διαφορετική σύνθεση κάθε φορά. Οι μαθητές/-ήτριες διαπιστώνουν ότι μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικές κάθε φορά ομάδες, ανάλογα με το θέμα.

Βήμα 3ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να συνθέσουν και πάλι τις ομάδες τους βάσει του χρώματος. Κάθε ομάδα ετοιμάζει μια σημαία χρησιμοποιώντας ως κεντρικό το χρώμα τους και συμπληρωματικά τα χρώματα των άλλων ομάδων.

Στη συνέχεια τους ζητά να ανασυγκροτήσουν τις ομάδες βάσει του αγαπημένου τους σπορ. Οι ομάδες είναι πλέον διαφορετικές. Ποια από τις σημαίες θα διάλεγαν για τη νέα τους ομάδα; Με ποια κριτήρια; Κάθε ομάδα θα πρέπει να καταλήξει σε συμφωνία, συζητώντας με επιχειρήματα. Τέλος οι ομάδες παρουσιάζουν τη σημαία της επιλογής τους και ψηφίζουν μία σημαία κοινή για όλους.

Βήμα 4ο

Τα παιδιά ανασυγκροτούν τις ομάδες με βάση την προτίμησή τους για άγριο ζώο / ζώο σε κίνδυνο. Ο/η εκπαιδευτικός ζητάει από κάθε ομάδα να σκεφτεί πώς θα ήθελε να βοηθήσει η τάξη τους την επιβίωση του ζώου της προτίμησής τους: με καμπάνια, συγκέντρωση

χρημάτων, εικονική υιοθεσία κ.λπ. Στη συνέχεια τους ζητά να επανέλθουν στις ομάδες βάσει της προτίμησης χρωμάτων. Κάθε ομάδα θα πρέπει να καταλήξει, με επιχειρήματα, σε πρόταση για ένα από τα ζώα και τους τρόπους που θα το υποστηρίξουν. Τους θέτει τον όρο ότι η τάξη μπορεί να υποστηρίξει ένα μόνο ζώο και ότι θα πρέπει να λάβουν υπόψη για την απόφασή τους τις ανάγκες του, τη σπανιότητά του και τους κινδύνους που διατρέχει.

Κάθε ομάδα παρουσιάζει την πρότασή της και τους τρόπους που σκέφτηκε να αξιοποιήσει για την υποστήριξη του ζώου. Κατόπιν, όλα τα παιδιά ψηφίζουν για να επιλέξουν μία πρόταση. Προκειμένου να αποφευχθεί να ψηφίσει κάθε ομάδα τη δική της πρόταση, ψηφίζουν 2 από τις προτάσεις. Τέλος, προχωρούν στην πραγματοποίηση της πλειοψηφούσας πρότασης με τον σχεδιασμό δράσεων και την υλοποίησή τους.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει την ενημέρωση και τη συνεργασία με ΜΚΟ που έχουν στόχο την προστασία της άγριας ζωής και ζώων σε κίνδυνο.

Η διαδικασία για τη λήψη αποφάσεων μπορεί να επαναληφθεί με διαφορετικές συνθέσεις των ομάδων και διαφορετικά θέματα.

Παραλλαγή

Μπορούν να αποφασίσουν να πραγματοποιήσουν δράσεις για αδέσποτα. Σε αυτή την περίπτωση ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να σκεφτούν τις ανάγκες τους, τις δυνατότητες που έχουν για σταθερή φροντίδα τους σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς, το κόστος της φροντίδας, συμμάχους σε αυτή τους τη δράση. Επίσης προτείνει να σκεφτούν και να εντάξουν στις δράσεις τους ενημέρωση του σχολείου και των γονέων για τα αδέσποτα και τις ανάγκες τους, τακτική εθελοντική υποστήριξη δημοτικού ξενώνα αδέσποτων, συνεργασία με ΜΚΟ με σχετικό έργο κ.λπ.³

Βήμα 5ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να σκεφτούν και να συζητήσουν αν ήταν το ίδιο εύκολο κάθε φορά να καταλήξουν σε μια πρόταση και πώς έφτασαν σε αυτήν.

- Έλαβαν υπόψη τις διαφορετικές γνώμες;
- Προσπάθησαν να βρουν τρόπους να πείσουν ο ένας τον άλλον;
- Χρησιμοποίησαν επιχειρήματα για να τους πείσουν;
- Ψήφισαν;
- Υπήρχαν δυσσαρεστημένοι μέσα στην κάθε ομάδα; Τι έκαναν για τους δυσσαρεστημένους εκείνοι των οποίων η γνώμη υπερίσχυσε;
- Έχει κάποιος δικαίωμα να αλλάξει γνώμη;

3 Παραδείγματα δράσεων για αδέσποτα από το πρόγραμμα «Νοιάζομαι και Δρω» (Ιδρυμα Λαμπράκη-Δεσμός), στο <https://noiazomaikaidrw.gr/?s=%CE%B1%CE%B4%CE%AD%CF%83%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B1>.

Τέλος τους ζητά να προτείνουν λύσεις οι οποίες θα μπορούσαν να συνδυάζουν περισσότερες απόψεις.

Επέκταση για μαθητές/-ήτριες Δ΄-Στ΄ Δημοτικού

Οι κάτοικοι μιας πολυκατοικίας πρέπει να αποφασίσουν τη διάθεση του αποθεματικού της. Οι κάτοικοι των 2 πρώτων ορόφων ζητούν να βελτιωθεί η ηχομόνωση λόγω του ιδιαίτερα αυξημένου θορύβου του δρόμου και των καταστημάτων του ισογείου. Οι κάτοικοι του 3ου και του 4ου να αλλάξει το σύστημα θέρμανσης της πολυκατοικίας, ώστε να βελτιωθεί η θέρμανση και να γίνει πιο οικονομική. Εκείνοι του 5ου και του 6ου να τοποθετηθεί καινούριο, πιο ασφαλές ασανσέρ, το υπάρχον χρειάζεται συνεχώς επισκευές. Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε τρεις ισάριθμες ομάδες, σύμφωνα με τους ορόφους, και αναπτύσσουν τα επιχειρήματά τους. Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός διανέμει σε κάθε ομάδα χαρτάκια με τους αριθμούς 1, 2 και 3. Οι «κάτοικοι» χωρίζονται εκ νέου σε τρεις ισάριθμες ομάδες, σύμφωνα με τους αριθμούς, και έτσι αναμιγνύονται. Το ερώτημα είναι και πάλι το ίδιο, μόνο που τώρα θα πρέπει να αποφασίσουν όχι σύμφωνα με το «στενότερο» συμφέρον τους, αλλά να σκεφτούν αυτό που είναι περισσότερο αναγκαίο για το σύνολο, αφού πλέον κάθε ομάδα αποτελείται από κατοίκους διαφορετικών ορόφων.

Επιπλέον εκπαιδευτικό υλικό για επέκταση

Προτείνεται να γίνει στην τάξη αναφορά στον τρόπο λειτουργίας της Αθηναϊκής Δημοκρατίας των κλασικών χρόνων και στον χωρισμό των δέκα φυλών από τον Κλεισθένη.

Υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό:

Καρακίτσου, Β. (2015). Αθήνα. *Η γέννηση ενός δημόσιου χώρου*. Αθήνα: ΥΠΠΟ. Διαθέσιμο στο <https://docplayer.gr/12305749-Vasiliki-karakitsoy-athina-i-gennisi-enos-dimosioy-horoy-ioros-eimi-tes-agoras.html> (ανακτήθηκε στις 15/1/2023).

Αθηναϊκή Δημοκρατία: Πολιτειακοί Θεσμοί. Εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων. Διαθέσιμο στο <https://foundation.parliament.gr/el/ekpaideytiko-yliko> (ανακτήθηκε στις 15/1/2023).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

6. Για το καλό της κοινότητας

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού (σε απλοποιημένη εκδοχή) • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η ανάπτυξη επιχειρημάτων (λειτουργία πειθούς), η πραγμάτευση της φράσης «κοινό καλό», η διαμόρφωση της οπτικής του ευρύτερου πλαισίου, η καλλιέργεια υπεύθυνης στάσης, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η ανάπτυξη έθους δημοκρατικών διαδικασιών.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, φωτογραφίες από άδεια οικοπέδα και από χώρους που έχουν αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, όπως δημοτικά αθλητικά κέντρα, παιδικοί σταθμοί, πάρκα, και σχετικά κείμενα. Ενδεικτικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις με φωτογραφίες και κείμενα παρατίθενται στη συνέχεια.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Τα παιδιά καλούνται, σε μια υποθετική κατάσταση, να πάρουν αποφάσεις, λαμβάνοντας υπόψη το κοινό καλό και όχι το ατομικό ή μικρο-τοπικό συμφέρον. Συγχρόνως προβάλλεται ένα μοντέλο συμμετοχικής δημοκρατίας που στηρίζεται σε διάλογο και συναινετικές αποφάσεις.

Βήμα 1ο

Παρουσιάζονται στα παιδιά η υποθετική κατάσταση και οι προτάσεις διαφόρων ομάδων πολιτών.

Η υπόθεση

Στη γειτονιά σου υπάρχει ένα μεγάλο οικόπεδο, που ο Δήμος, μετά από πολλούς αγώνες, κατάφερε να αποκτήσει. Το οικόπεδο έχει έκταση όση οκτώ μεγάλες πολυκατοικίες μαζί.

Όσοι μένουν στη γειτονιά του οικοπέδου, αλλά και αυτοί που μένουν πιο μακριά, διατυπώνουν σκέψεις για το μέλλον του οικοπέδου. Ο δήμαρχος κάλεσε τους δημότες να καταθέσουν τις απόψεις τους και να μπουν σε διάλογο, ώστε να επιλέξουν οι ίδιοι, με κριτήριο το κοινό καλό.

Οι προτάσεις των κατοίκων του δήμου:

1. Οι κάτοικοι της γειτονιάς γύρω από το οικόπεδο ζητούν να φυτευτούν πολλά δέντρα, να γίνει ένα μικρό άλσος, γιατί η γειτονιά δεν έχει πράσινο. Θα μπορούν να όλοι κάνουν βόλτες και τα παιδιά να παίζουν στη φύση.
2. Οι κάτοικοι της λεωφόρου και οδών που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, αλλά και καταστηματαρχές της αγοράς, ζητούν να κατασκευαστεί πολυώροφο πάρκινγκ όπου η στάθμευση και φύλαξη των αυτοκινήτων θα παρέχεται δωρεάν για τους κατοίκους του Δήμου, ώστε να ελευθερωθούν οι πεζόδρομοι από το παράνομο παρκάρισμα και τα αυτοκίνητα να είναι ασφαλή. Πρότειναν η περίμετρος να φυτευτεί με δέντρα. Θέση στο πάρκινγκ θα μπορούν να έχουν οι επισκέπτες της περιοχής από άλλους δήμους, πληρώνοντας χαμηλή τιμή. Έτσι ο Δήμος θα έχει κάποια έσοδα.
3. Δύο πολύ δραστήριες εθελοντικές ομάδες του Δήμου πρότειναν το οικόπεδο να γίνει δημοτικός λαχανόκηπος για την παραγωγή βιολογικών λαχανικών και φρούτων. Θα απασχολούνται άνεργοι και συνταξιούχοι, θα μπορούν να τον επισκέπτονται σχολικές ομάδες και τα προϊόντα θα μοιράζονται σε όσους έχουν ανάγκη.
4. Πολλοί εργαζόμενοι κάτοικοι, αφού επεσήμαναν την έλλειψη θέσεων στους λίγους παιδικούς σταθμούς του Δήμου, ζήτησαν να κτιστεί στο οικόπεδο ένας σύγχρονος παιδικός σταθμός για τα παιδιά των εργαζομένων, δωρεάν για τους δημότες. Εκεί θα μπορούν να εμπιστεύονται με ασφάλεια τα μικρά παιδιά τους κατά τον χρόνο της εργασίας τους.
5. Κάτοικοι από όλες τις γειτονιές του Δήμου επεσήμαναν την έλλειψη ενός σύγχρονου αθλητικού κέντρου. Ζήτησαν να κτιστεί στο οικόπεδο ένα αθλητικό κέντρο με κλειστούς και ανοικτούς χώρους, καθώς και πισίνα, για όλους, μικρούς και μεγάλους. Να δημιουργηθεί επίσης έναν κυλικείο για να έχει ο Δήμος έσοδα.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί για τη δραστηριότητα όλες τις προτάσεις ή μέρος τους (ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών της τάξης) ή να ετοιμάσεις άλλες.

Σημείωση: Στα νηπιαγωγεία και τις Α΄ και Β΄ τάξεις προτείνεται να δοθούν λιγότερες και πιο σύντομες προτάσεις αξιοποίησης του οικοπέδου.

Για την προετοιμασία, προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να γνωρίζουν αξιοποιήσεις χώρων όπως αυτές που περιγράφονται στο σενάριο, καλό είναι ο/η εκπαιδευτικός να έχει τυπώσει ή να δείξει στον Η/Υ φωτογραφίες από άδεια οικόπεδα, από χώρους που έχουν αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, καθώς και σύντομα σχετικά κείμενα τα οποία διαβάζουν.

Ενδεικτικά:

- [Δημοτικός λαχανόκηπος στο Αγρίνιο](#)
- [Δημοτικό πάρκινγκ στα Χανιά](#)
- [Δημοτικός Παιδικός Σταθμός στη Γλυφάδα Αττικής \(https://www.notia.gr/2017/05/dimos-glyfadas-ena-paramythenio-chorio-o-neos-pedikos-stathmos-ikones/\),](https://www.notia.gr/2017/05/dimos-glyfadas-ena-paramythenio-chorio-o-neos-pedikos-stathmos-ikones/)
- [Πάρκο τσέπης στην Κυψέλη \(Αθήνα\) \(https://www.huffingtonpost.gr/entry/ena-parko-tsepes-sten-ano-kepsele-to-protosten-pole-apo-ton-demo-athenaion-gr_5f229ef1c5b6a34284b70b52\)](https://www.huffingtonpost.gr/entry/ena-parko-tsepes-sten-ano-kepsele-to-protosten-pole-apo-ton-demo-athenaion-gr_5f229ef1c5b6a34284b70b52)
- [Αθλητικό Κέντρο Άρτας](#)
- [Δημοτικό άλσος Βύρωνα Αττικής](#)

Βήμα 2ο

Αφού μελετήσουν τις προτάσεις για το οικόπεδο και κάνουν μια σύντομη συζήτηση, τα παιδιά χωρίζονται σε 5 ομάδες. Κάθε ομάδα εκπροσωπεί μία από τις παραπάνω πέντε κατηγορίες κατοίκων της περιοχής και της δίνεται η αντίστοιχη πρόταση την οποία θα πρέπει να επεξεργαστεί και να ετοιμάσει επιχειρήματα υπέρ της. Κάθε ομάδα διαλέγει τον εκπρόσωπό της και τον γραμματέα της για την παρουσίαση (στα νηπιαγωγεία ρόλο γραμματέα έχει ο/η εκπαιδευτικός). Τα άλλα μέλη της κάθε ομάδας ετοιμάζουν πλακάτ για την υπεράσπιση της θέσης τους.

Στη συνέχεια τοποθετούνται 5 μεγάλα χαρτιά (χαρτί του μέτρου) στον τοίχο, καθένα με τον τίτλο μιας από τις προτάσεις. Ο εκπρόσωπος κάθε ομάδας παρουσιάζει τα επιχειρήματά τους στην ολομέλεια, παράλληλα ο γραμματέας γράφει τα επιχειρήματα στο αντίστοιχο χαρτί.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να πουν αν τα επιχειρήματα που άκουσαν, τα έκαναν να αλλάξουν άποψη. Επίσης, να αναφέρουν ιδέες για συνδυασμό προτάσεων (π.χ. παιδικός σταθμός και λαχανόκηπος) και να τις αιτιολογήσουν.

Σημείωση: Για τα παιδιά Δ΄-Στ΄ τάξεων προτείνεται να συζητηθεί πώς στη Δημοκρατία της Αρχαίας Αθήνας ο διαχωρισμός των Αθηναίων πολιτών σε 10 φυλές προωθούσε την έννοια του κοινού συμφέροντος έναντι του τοπικού ή ταξικού. Βλ. σχετικά στο έντυπο: Καρακίτσου, Β. Αθήνα, η γέννηση ενός Δημόσιου χώρου. ΥΠΠΟ. Διαθέσιμο στο <https://docplayer.gr/12305749-Vasiliki-karakitsoy-athina-i-gennisi-enos-dimosioy-horoy-ioros-eimi-tes-agoras.html>

Βήμα 3ο

Τέλος οι μαθητές/-ήτριες ψηφίζουν: κάθε παιδί ψηφίζει με μυστική ψηφοφορία τις 2 προτάσεις που πιστεύει ότι είναι για το καλό των περισσότερων.

Παραλλαγή

Ζητείται από τους/τις μαθητές/ήτριες να ετοιμάσουν δικές τους προτάσεις για το οικόπεδο του Δήμου με σύντομη αιτιολόγηση. Με ψηφοφορία επιλέγουν 4 ή 5 από τις προτάσεις. Στη συνέχεια μοιράζονται σε ομάδες τις προτάσεις και ακολουθεί η διαδικασία, όπως περιγράφηκε προηγουμένως.

Επέκταση

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Η δραστηριότητα υλοποιείται με αφορμή έναν υπάρχοντα χώρο στη γειτονιά του σχολείου (οικόπεδο, πλατεία, πάρκο...) ή και στο ίδιο το σχολείο (αυλή, μη χρησιμοποιούμενη αίθουσα, κενοί χώροι). Οι μαθητές/-ήτριες καταθέτουν τεκμηριωμένες προτάσεις για την αξιοποίησή του. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας, όπως περιγράφεται παραπάνω, σκέφτονται και ετοιμάζουν τρόπους δημοσιοποίησης της πρότασής τους.

- Συγκεντρώνουν στοιχεία για τον χώρο και τις ήδη υπάρχουσες χρήσεις του με έρευνα, συνεντεύξεις, φωτογραφίες.
- Φτιάχνουν σχέδιο ή απλή μακέτα του χώρου, όπως προτείνουν να διαμορφωθεί.
- Αποφασίζουν πώς θα ενημερώσουν το σχολείο και τη γειτονιά για την πρότασή τους (παρουσίαση, έκθεση, αφίσα, σχολική εφημερίδα κ.λπ.).
- Ετοιμάζουν επιστολή για τη δημοτική αρχή και τη στέλνουν.
- Αναζητούν τρόπους συνεργασίας με τη δημοτική αρχή και τον σύλλογο γονέων για τη βελτίωση του δημόσιου χώρου που επέλεξαν.

Επιπλέον πηγές και υλικό (ενδεικτικά) που προτείνεται να αξιοποιηθούν και αφορούν την πρωτοβουλία κατοίκων για βελτίωση δημόσιων χώρων:

- [Ο Μεσογειακός Κήπος](#) των Atenistas σε πολυσύχναστο σημείο του κέντρου της Αθήνας,
- Επισκευές και καλλωπισμός σε [πάρκο των Ιωαννίνων](#) από τους Παγουρίστας, με πρόσκληση από τον Δήμο.

Σημείωση: Σχετικές δραστηριότητες από το παρόν υλικό με τις οποίες προτείνεται συνδυασμός: «Ένα σχολείο αναλαμβάνει δράση», «Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε...»

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

7. Ενεργός πολίτης;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες την έννοια του ενεργού πολίτη, να τη διακρίνουν από τη γενικότερη έννοια του πολίτη και να την πλαισιώσουν με τα χαρακτηριστικά που την προσδιορίζουν.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα, ψηφιακά μέσα για αναζήτηση πληροφορίας και διαμόρφωση υλικού.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση οι μαθητές και οι μαθήτριες έρχονται σε επαφή με την έννοια του πολίτη μέσω του μαθήματος της Ιστορίας (ειδικά με τις αναφορές στην Αθηναϊκή Δημοκρατία), της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, καθώς και κάποιων κειμένων στα μαθήματα της Γλώσσας. Ωστόσο η προσέγγιση παραμένει θεωρητική και η έκταση των αναφορών που γίνονται δεν επιτρέπει να γίνει αποσαφήνιση της έννοιας αλλά ούτε και εξειδίκευσή της στις σύγχρονες συνθήκες της παγκοσμιοποίησης, των ψηφιακών μέσων και των κοινωνικοοικονομικών κρίσεων. Μέσω των επιμέρους δραστηριοτήτων της ενότητας αυτής επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να προσδιορίσουν ακριβέστερα την έννοια και τον ρόλο του ενεργού πολίτη και να περιγράψουν τις προσδοκώμενες στάσεις του σε ποικίλα θέματα που αφορούν τον ίδιο, μια ομάδα αλλά και την ευρύτερη κοινωνία.

Η παρούσα δραστηριότητα καλό θα ήταν να πραγματοποιηθεί αμέσως μετά από μια δραστηριότητα για την ταυτότητα και μία για τη συνύπαρξη. Έχοντας οι μαθητές και οι μαθήτριες προσεγγίσει τους κεντρικούς άξονες της έννοιας του ενεργού πολίτη, οι επόμενες δραστηριότητες θα μπορούν να υλοποιηθούν πολύ πιο αποτελεσματικά.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός ρωτά τους μαθητές και τις μαθήτριες τι σημαίνει γι' αυτούς/-ές ο όρος «ενεργός πολίτης». Ακολουθεί καταιγισμός ιδεών, που καταγράφουν σε πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου. Από τη διαδικασία αυτή θα προκύψουν πιθανότατα φράσεις όπως: Ενδιαφέρεται για τα κοινά, φροντίζει για το περιβάλλον, γνωρίζει τα δικαιώματά του, σέβεται τη διαφορετικότητα, φροντίζει να ενημερώνεται, λέει τη γνώμη του, παίρνει πρωτοβουλίες και προτείνει λύσεις για

διάφορα προβλήματα, διεκδικεί το δίκαιο, είναι υπεύθυνος, είναι συνεπής στις υποχρεώσεις του, δείχνει αλληλεγγύη κ.ά.

Αν κάποιες από τις ιδιότητες δεν αναφερθούν από τα παιδιά, ο/η εκπαιδευτικός τις εκμαιεύει μέσα από ερωτήματα και παραδείγματα.

Βήμα 2ο

Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε ομάδες και η κάθε ομάδα «χρεώνεται» κάποιες από τις ιδιότητες του ενεργού πολίτη που έχουν καταγραφεί στο *1ο Βήμα*. Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά, με βάση τις συγκεντρωμένες φράσεις, να αναφερθούν σε παραδείγματα, κατά το δυνατόν πραγματικά, που θα τεκμηριώνουν τις φράσεις αυτές. Τα παραδείγματα μπορούν να αντληθούν από την προσωπική τους ζωή, από τη ζωή του σχολείου και της κοινότητας, από την επικαιρότητα, αλλά και από την ιστορία. Η αναφορά σε κάθε παράδειγμα μπορεί να γίνει με κείμενο που θα γράψουν οι μαθητές/-ήτριες (ενδεικτικά, μια προσωπική ή οικογενειακή εμπειρία), με ένα άρθρο από εφημερίδα (ενδεικτικά, μια δράση ακτιβισμού), με μια ζωγραφιά ή κολάζ ή βίντεο που θα δημιουργήσουν ή θα αντλήσουν από το διαδίκτυο (ενδεικτικά, ένα παράδειγμα από την επικαιρότητα), ή και με ένα ιστορικό, πολιτικό, λογοτεχνικό σχετικού θέματος κείμενο.

Η κάθε ομάδα παρουσιάζει τα παραδείγματά της και εμπλουτίζει έτσι τον αρχικό κατάλογο.

Βήμα 3ο

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει σε κάθε ομάδα ένα σενάριο με την περιγραφή μιας κατάστασης στην οποία τα παιδιά καλούνται να πουν τι θα έκαναν. Εναλλακτικά τους δίνει την αρχή μιας ιστορίας, για να την ολοκληρώσουν με περιγραφή των ενεργειών που θα μπορούσαν να κάνουν. Στο τέλος κάθε σεναρίου η κάθε ομάδα πρέπει να συμπληρώσει τη φράση «Θα μπορούσα να ...» με όσες εκδοχές θέλει.

Προτείνεται οι ομάδες να συμπληρώσουν επίσης τη φράση «Θα μπορούσα να ...» μπαίνοντας στη θέση του/της εκπαιδευτικού. Θα τους δοθεί έτσι η ευκαιρία να σκεφτούν αν και πόσο ο κοινωνικός ρόλος δίνει διαφορετικές δυνατότητες παρέμβασης.

Ενδεικτικά σενάρια

Α. Είσαι μαθητής/-ήτρια στο σχολείο αυτό και τον τελευταίο καιρό αντιλαμβάνεσαι ότι οι κάτοικοι της διπλανής πολυκατοικίας, επειδή ο κάδος σκουπιδιών που τους αντιστοιχεί έχει μεταφερθεί αρκετά πιο μακριά από την πολυκατοικία, μεταφέρουν τα απορρίμμάτα τους στον κάδο σκουπιδιών του σχολείου, με αποτέλεσμα αυτός να είναι καθημερινά γεμάτος και να μην μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του σχολείου. Το είπες στον διευθυντή, αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει γίνει τίποτα. Θα μπορούσες να κάνεις κάτι;

- Θα μπορούσα....

Β. Με το τελευταίο προσφυγικό κύμα, αρκετές οικογένειες έστειλαν τα παιδιά τους στο σχολείο. Ένα κορίτσι ήρθε στο σχολείο σας. Αντιλαμβάνεσαι ότι καμιά από τις μαθητικές ομάδες στα εργαστηριακά μαθήματα δεν θέλει να την κάνει μέλος της. Οι μαθητές/-ήτριες ψιθυρίζουν μεταξύ τους ότι η μαθήτρια μυρίζει κάπως παράξενα, κι ότι δεν μιλάει ούτε γελάει. Θα μπορούσες να κάνεις κάτι;

- Θα μπορούσα....

Γ. Στη γειτονιά που μένεις όλες σχεδόν οι λάμπες στο πεζοδρόμιο είναι σπασμένες. Υπάρχουν παιδιά που πετάνε πέτρες, λένε κάποιοι. Άλλοι ότι φταίει ο δήμος που δεν ενδιαφέρεται. Οι περισσότεροι τη νύχτα κυκλοφορούν με δικούς τους φακούς γιατί και τα πεζοδρόμια είναι σε κακή κατάσταση και υπάρχει φόβος να έχει κανείς ατύχημα από τη μια στιγμή στην άλλη. Βέβαια το κακό δεν είναι μόνο στη δική σου γειτονιά, είναι σε όλη την πόλη, γι' αυτό όλοι το έχουν πάρει απόφαση. Θα μπορούσες να κάνεις κάτι;

- Θα μπορούσα....

Δ. Είσαι μαθητής/-ήτρια και υποψιάζεσαι ότι κάποιοι/-ες μαθητές/-ήτριες του σχολείου σου κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών. Πολλές φορές έρχονται σε κακή κατάσταση, σχεδόν τραυλίζουν και απ' ότι έμαθες πρότειναν και σε κάποιο άλλο παιδί να «δοκιμάσει» την εμπειρία, κάτι που επιβεβαίωσε τις υποψίες σου. Οι γονείς τους είναι άνθρωποι γνωστοί στην πόλη και, παρόλο που οι επιδόσεις τους έχουν πέσει τον τελευταίο καιρό, δεν φαίνεται να δυσκολεύονται με τα μαθήματα. Θα μπορούσες να κάνεις κάτι;

- Θα μπορούσα....

Ε. Κάθε φορά που περνάς από το σπίτι στους πηγαίνοντας για το σχολείο, ακούς φωνές. Μα κάθε φορά. Μερικές φορές ακούς και κλάματα, είναι μάλλον το μικρό τους παιδί που δεν πάει ακόμα σχολείο. Το μεγαλύτερο που καμιά φορά συναντήστε στο δρόμο για το σχολείο, καθυστερεί συχνά, είναι κάπως κλεισμένο στον εαυτό του, δεν μιλάει και πολύ, ούτε παίζει στα διαλείμματα. Δυο τρεις φορές έτυχε στα χέρια του να δεις και κάτι περίεργα σημάδια, σαν μελανιές, που τα έκρυψε κατεβάζοντας τα μανίκια. Η μαμά τους έρχεται καμιά φορά στο σχολείο να παρακαλέσει να μην μετρηθούν οι απουσίες γιατί το παιδί πολλές φορές δεν έρχεται καθόλου. Ο πατέρας δεν έχει έρθει ποτέ. Τώρα έχουν περάσει 20 μέρες που το παιδί δεν έχει έρθει στο σχολείο. Θα μπορούσες να κάνεις κάτι;

- Θα μπορούσα...

Οι ομάδες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους, καθώς και όλες τις απόψεις που εκφράστηκαν στην ομάδα σχετικά με την ενδεχόμενη εξέλιξη, όπως επίσης και το κριτήριο με το οποίο έκαναν την τελική τους επιλογή για το κάθε σενάριο. Ο/η εκπαιδευτικός θα ήταν καλό να εκμαιοεύσει ή συμπληρώσει και άλλες εκδοχές, όπου εκτιμά ότι χρειάζεται, και να ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-ήτριες να συμπεριλάβουν και τη διεκδίκηση συγκεκριμένων και μόνιμων λύσεων, με την αξιοποίηση κάθε νόμιμου μέσου σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Μετά την ολοκλήρωση των παρουσιάσεων, ο/η εκπαιδευτικός ρωτά τα παιδιά αν θέλουν να εμπλουτίσουν τον αρχικό κατάλογο με τις ιδιότητες του ενεργού πολίτη με καινούργια στοιχεία, όπως προέκυψαν από το *Βήμα 3*.

Βήμα 4ο

Στο τέλος οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται, αξιοποιώντας τον κατάλογο με τα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη, να φτιάξουν ένα ερωτηματολόγιο που θα διακινήσουν μέσα στη σχολική κοινότητα, με στόχο να καταγράψουν στάσεις και συμπεριφορές που τα μέλη της θα είχαν σε υποθετικές καταστάσεις που θα χρειάζονταν διαχείριση. Το ερωτηματολόγιο είναι καλό να καλύπτει όσο το δυνατό περισσότερα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη και να δίνει δυνατότητα τουλάχιστον τριών (3) επιλογών απάντησης.

Ενδεικτικά:

- A.** Στις 10 Αυγούστου γίνονται εκλογές στη χώρα που ζεις για την επιλογή κυβέρνησης. Τι κάνεις;
- A1. Σιγά μην κόψω τις διακοπές που περίμενα 2 χρόνια για να πάω να ψηφίσω!
- A2. Άμα ξυπνήσω θα πάω, έτσι κι αλλιώς όλοι ίδιοι είναι.
- A3. Ναι, θα πάω οπωσδήποτε, είπε ένας στον πατέρα μου ότι θα βγουν κάτι θέσεις τώρα και θα με πάρει, θα πάω να το ρίξω σ' αυτόν.
- A4. Ναι, θα πάω, δεν έχω αποφασίσει ακόμα, αλλά κοιτάζω να ενημερωθώ, ρωτάω, συζητάω και θα πάω.

B. Στην κεντρική πλατεία της πόλης σου ένας παλιός πλάτανος που τη στόλιζε ξεράθηκε μέσα σε λίγες μέρες. Στην εφημερίδα γράφτηκε ότι ο ιδιοκτήτης της διπλανής καφετέριας έριξε χημικά γιατί του «έκοβε» χώρο. Τι θα κάνεις;

B1. Τι να κάνω; Σιγά τον πλάτανο, καλύτερα έχουμε και πιο πολλή άπλα.

B2. Ναι το άκουσα κι εγώ και στεναχωρήθηκα, αλλά τι μπορώ να κάνω; Σάμπως θα γίνει τίποτα;

B3. Ναι υπέγραψα ένα κείμενο διαμαρτυρίας, δεν έχω χρόνο για περισσότερα με τόσες υποχρεώσεις.

B4. Έχουμε ήδη μαζέψει υπογραφές, πήγαμε και στον δήμο και κάναμε και καταγγελία στην υπηρεσία που πρέπει να αναλάβει. Και θα μαζευτούμε να δούμε αν σώζεται ή αν πρέπει να φυτέψουμε κάτι άλλο.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, διαμορφώνοντας το ερωτηματολόγιο με τις πολλαπλές επιλογές απαντήσεων, οδηγούνται να συνειδητοποιήσουν τις διαφορετικές στάσεις των πολιτών που καλούνται να διαχειριστούν μια κατάσταση και να ορίσουν τη στάση του ενεργού πολίτη.

Εκτός αυτού, τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου μπορούν να αποτελέσουν οδηγό για τον/την εκπαιδευτικό και την τάξη σχετικά με επόμενες δραστηριότητες που θα επιλέξουν από το εγχειρίδιο αυτό.

8. Μα πού ζούμε;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες σχετικά με το αστικό περιβάλλον, να κατανοήσουν το βαθμό ευθύνης που έχουν οι πολίτες για την κατάστασή του και να σκεφτούν τρόπους αντίδρασης και ενεργοποίησης για τη διαμόρφωσή του προς όφελος όλων όσων ζουν σε αυτό.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα, ψηφιακά μέσα για αναζήτηση πληροφορίας, δημιουργία βίντεο και πόστερ.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα αυτή απευθύνεται ιδιαίτερα σε σχολεία αστικών περιοχών. Τα «μικρά» προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες των πόλεων στην καθημερινότητά τους, όπως για παράδειγμα ο πεζός που δεν βρίσκει χώρο να βαδίσει στο πεζοδρόμιο επειδή είναι κατειλημμένο από αυτοκίνητα, γίνονται -σχεδόν μοιρολατρικά- αποδεκτές ως οχληρές καταστάσεις, που όμως δεν φαίνεται δυνατόν να επιλυθούν. Η προσέγγιση αυτή συνδέεται και με στερεοτυπικές γενικεύσεις για τα χαρακτηριστικά των συμπατριωτών μας, για την αδιαφορία των διοικούντων, για την αδράνεια και την αντίσταση στην αλλαγή, και για την μακρινή απόσταση που μας χωρίζει από τα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες όχι μόνο θα σκύψουν πάνω από ένα πρόβλημα, αλλά κυρίως θα σκεφτούν και θα συζητήσουν τρόπους να το διαχειριστούν και θα διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές που, ακόμα κι αν δεν μπορούν να «διορθώσουν» την υπάρχουσα κατάσταση, θα συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός διαφορετικού μέλλοντος.

Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να προσαρμοσθεί για σχολεία μη αστικών περιοχών με αφόρμηση από κάποιο τοπικό πρόβλημα, π.χ. την εγκατάλειψη ενός μνημείου ή τη διαχείριση των σκουπιδιών (σε πολλές μη αστικές περιοχές υπάρχουν αυτοσχέδιοι σκουπιδότοποι, οι οποίοι αποτελούν πηγή για το περιβάλλον και την κοινότητα).

Βήμα 1ο

Σχεδιασμός: Πριν το ξεκίνημα της δραστηριότητας ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει φωτογραφίες από σημεία της πόλης όπου απεικονίζονται προβληματικές καταστάσεις που δυσκολεύουν

με διάφορους τρόπους τη ζωή των πολιτών. Ενδεικτικά: πεζοδρόμια κατειλημμένα από αυτοκίνητα, αυτοκίνητα παρκαρισμένα με τρόπο που να σταματούν την κυκλοφορία, στάσεις λεωφορείων χωρίς στέγαστρα, κάδους σκουπιδιών υπερπλήρεις, τοίχους με συνθήματα και tags, δρόμους χωρίς φωτισμό με σπασμένες λάμπες, αποσιίγαρα και σκουπίδια στα παρτέρια, παιδικές χαρές με σπασμένα παιχνίδια κ.λπ. Μπορεί επίσης να έχει συγκεντρώσει σχετικά video ή και δημοσιεύματα που αναφέρονται στα θέματα αυτά.

Εναλλακτικά, μπορεί ο/η εκπαιδευτικός, είτε να ζητήσει από τους μαθητές και τις μαθήτριες να τραβήξουν φωτογραφίες ή video είτε να βγει μαζί τους για ένα φωτογραφικό ρεπορτάζ στην πόλη με θέμα «Φωτογραφίζω ό,τι με ενοχλεί, ό,τι με δυσκολεύει στην καθημερινότητά μου στην πόλη».

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός εκθέτει στην τάξη, σε ένα ταμπλό, τις φωτογραφίες που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο έχουν συγκεντρωθεί, και προβάλλει τα video, εφόσον υπάρχουν. Οι μαθητές και οι μαθήτριες παρατηρούν το υλικό και επιλέγουν με ψηφοφορία ένα από τα προβλήματα. Γράφουν λέξεις ή φράσεις που περιγράφουν αυτό που απεικονίζεται στις φωτογραφίες του προβλήματος που επέλεξαν. Βρίσκουν τα κοινά σημεία των παρατηρήσεών τους και διαμορφώνουν ένα ενιαίο κείμενο για την περιγραφή του προβλήματος. Κατόπιν απαντούν στο ερώτημα «Τι θα μπορούσαμε να κάνουμε;».

Βήμα 3ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε δύο ομάδες και μπαίνουν σε δύο ρόλους, του ατόμου ή της ομάδας που έχει προκαλέσει το πρόβλημα και εκείνου/-ων που το υφίστανται. Π.χ. του οδηγού που αφήνει το αυτοκίνητό του στο πεζοδρόμιο και του πεζού που προσπαθεί να περάσει. Η κάθε ομάδα αναπτύσσει επιχειρήματα από την πλευρά του ρόλου που αντιπροσωπεύει, για να υποστηρίξει τη θέση της. Η πρώτη ομάδα μπορεί να ισχυρίζεται ότι ο οδηγός βιάζεται, ότι δεν θα μείνει παρά πέντε λεπτά, ότι δεν υπάρχει χώρος πάρκινγκ, ότι ο πεζός μπορεί να περάσει από αλλού κ.ο.κ. Στη συνέχεια κάθε ομάδα επιλέγει τον αντιπρόσωπό της για να αναπτύξει το σκεπτικό της σε έναν εικονικό διάλογο στην τάξη.

Βήμα 4ο

Μετά τον διάλογο με τις θέσεις των 2 πλευρών, συζητούν το πώς ένας ενεργός πολίτης μπορεί να δράσει, διεκδικώντας λύσεις και την εφαρμογή του δικαίου για το καλό της κοινότητας. Καταγράφουν τα βασικά σημεία των απαντήσεων στις 4 τελευταίες ερωτήσεις.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποιες νομίζετε πως είναι οι αιτίες του προβλήματος;
- Πώς θα αισθανόσασταν στη θέση εκείνου που προκαλεί το πρόβλημα; (π.χ. του οδηγού);
- Πώς αν είσατε στη θέση αυτού που πλήττεται (π.χ. του πεζού); Τι θα κάνατε αν είσατε στη θέση ενός πεζού με κινητικά προβλήματα;
- Ποιος πιστεύετε ότι έχει εν μέρει ή εξ ολοκλήρου δίκιο; Γιατί;
- Προτάθηκαν λύσεις στο πλαίσιο του διαλόγου που έγινε; Ποιες;
- Υπάρχουν κατά τη γνώμη σας άλλες λύσεις; Ποιες;
- Ποιος καλείται να τις δώσει (πολίτης, σύλλογοι, Δήμος, Πολιτεία);
- Ποιος καλείται να τις εφαρμόσει;

Βήμα 5ο

Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες καλούνται να αναζητήσουν:

- Φωτογραφίες σχετικές με το ίδιο θέμα (π.χ. παράνομο παρκάρισμα, βανδαλισμένα δημόσια έργα τέχνης, σκουπίδια) από άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.
- Τι προβλέπει ο νόμος στην Ελλάδα για το θέμα που έχουν επιλέξει.
- Τι προβλέπει ο νόμος για το θέμα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Βήμα 6ο

Τέλος, με βάση όλο το υλικό που έχει παραχθεί και συγκεντρωθεί, οι μαθητές και οι μαθήτριες οργανώνουν μια καμπάνια για την πόλη τους με στόχο την επίλυση του προβλήματος που μπορεί να περιλαμβάνει:

- ένα άρθρο στην τοπική εφημερίδα
- ένα βίντεο
- μονόφυλλα που θα μοιραστούν ή θα κολληθούν σε ειδικούς χώρους
- ένα πόστερ
- ένα θεατρικό δρώμενο.

9. Θα μιλήσουμε; Θα συζητήσουμε

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τη σημασία του δημόσιου διαλόγου στη δημοκρατία και τις διαστάσεις του δικαιώματος στην ελευθερία του λόγου· να εκπαιδευτούν στο πώς γίνεται ένας δημόσιος διάλογος, ποιες είναι οι προϋποθέσεις για να είναι αποτελεσματικός, με ποιες διαδικασίες εξασφαλίζεται η ισότιμη συμμετοχή.
Διάρκεια:	6 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Βίντεο από ΜΜΕ, αναρτήσεις από Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, άρθρα.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η ικανότητα να συμμετέχει σε μια διαλογική συζήτηση, όπου θα μπορεί αποτελεσματικά να εκφράζεται, να τοποθετεί και να υπερασπίζεται τα επιχειρήματά του, να παρακολουθεί ενεργητικά τις απόψεις όλων των συμμετεχόντων, να αντικρούει ή να συνθέτει μη ταυτόσημες απόψεις, είναι απαραίτητη για τον ενεργό πολίτη που, στις σύγχρονες συνθήκες, θα βρεθεί συχνά να συμμετέχει σε τέτοιου είδους διαδικασίες, όχι μόνο σε επαγγελματικό πλαίσιο, αλλά ενδεχομένως και σε πολιτικό και σε κοινωνικό. Είναι σημαντικό το σχολείο να αποτελέσει πεδίο εκπαίδευσης και άσκησης των μαθητών/-τριών στην ικανότητα του δημόσιου διαλόγου και στην τήρηση των δημοκρατικών διαδικασιών.

Η δραστηριότητα αυτή έχει άξονες την αναζήτηση απαντήσεων στα παρακάτω ερωτήματα:

α. Γιατί γίνεται ένας δημόσιος διάλογος;

- Για να πείσουμε αυτόν/αυτούς με τον/τους οποίο/οποίους συζητάμε για κάτι,
- για να πείσουμε το ακροατήριο,
- για να δημοσιοποιήσουμε ή προωθήσουμε τις θέσεις μας,
- για να ενημερώσουμε,
- για να αντικρούσουμε τις θέσεις άλλων με τις οποίες δεν συμφωνούμε,
- για να γνωριστούμε στο πλαίσιο μιας ομάδας,
- για να ανα-γνωρίσουμε και να μας ανα-γνωρίσουν σε ένα νέο πλαίσιο,
- για να κινητοποιήσουμε κάποιους,
- για να «κερδίσουμε» κάτι, π.χ. την προώθηση ενός προϊόντος, μιας ιδέας κ.λπ.

β. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις για έναν αποτελεσματικό δημόσιο διάλογο;

Δηλαδή για έναν διάλογο που, ακόμα και αν δεν καταλήξει σε σύνθεση απόψεων, θα έχει τουλάχιστον επιτρέψει να διατυπωθούν με ελευθερία και πληρότητα όλες οι απόψεις, όλα τα επιχειρήματα, και θα έχει δώσει την ευκαιρία σε όποιον παρακολουθεί να αντιληφθεί τα επιχειρήματα όλων των πλευρών, να κατανοήσει βασικές πλευρές των θεμάτων που τίθενται και (ίσως) να καταλήξει σε κάποια θέση. Τέτοιες προϋποθέσεις είναι:

- Η καλή γνώση του αντικειμένου για το οποίο κάποιος καλείται να τοποθετηθεί,
- η ικανότητα και η δέσμευση των συνομιλητών να «κινούνται» εντός του θέματος,
- η ικανότητα να αποφασίζει τι θα πει, πότε θα το πει και με ποιο τρόπο, ανάλογα με το υπάρχον πλαίσιο και τον επιδιωκόμενο στόχο, χωρίς αυτό να θεωρείται στέρψη ελευθερίας,
- η ικανότητα να γίνεται, εκτός από καλός/-η ομιλητής/-ήτρια, ενεργητικός/-ή ακροατής/-άτρια των συνομιλητών/-τριών του/της, αποφεύγοντας τους παράλληλους μονολόγους,
- η ικανότητα να χειρίζεται τον λόγο με τρόπο που να υποστηρίζει τον στόχο του διαλόγου, χωρίς χρήση χαρακτηρισμών, ακραίων εκφράσεων, ύβρεων και χωρίς χρέωση προθέσεων στον (γνωστό ή άγνωστο) συνομιλητή.

γ. Με ποια μέσα μπορεί να γίνει ένας δημόσιος διάλογος;

Στο πλαίσιο κάποιων πολιτικών ή θεσμικών ή συνδικαλιστικών ή κοινωνικών οργάνων:

- μέσω debate,
- στα μέσα μαζικής ενημέρωσης,
- με επιστολές και email,
- μέσω αρθρογραφίας σε εφημερίδες και περιοδικά,
- μέσω αναρτήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Βήμα 1ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες των 4 ή 5 ατόμων και σε κάθε μία από αυτές δίνεται αρχικά ως υλικό ένα βίντεο και/ή ένα απόσπασμα από το facebook (screen shot, πόστ και σχόλια) που εμπεριέχει στοιχεία συγκρουσιακού δημόσιου διαλόγου, όπου οι ομιλητές δεν ακούν τα επιχειρήματα του άλλου, ούτε του επιτρέπουν να τα αναπτύξει, διακόπτουν, χρησιμοποιούν υβριστικά σχόλια, αδιασταύρωτες πληροφορίες, fake news κ.λπ. Προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να τα επιλέξει από την πρόσφατη επικαιρότητα.

Αφού παρακολουθήσουν τα βίντεο και διαβάσουν τις αναρτήσεις, καλούνται να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιο είναι το θέμα της συζήτησης; Πόσα άλλα θέματα θίχτηκαν παράλληλα;
- Ποιος νομίζετε ότι ήταν ο στόχος της συζήτησης για τους διοργανωτές και για τους συμμετέχοντες;
- Συνέπιπταν οι στόχοι όλων;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του διαλόγου που παρακολουθήσατε;
- Ποιο ήταν το σημείο που σας άρεσε περισσότερο και ποιο αυτό που σας ενόχλησε/

στενοχώρησε περισσότερο;

- Ποια ήταν κατά τη γνώμη σας τα αποτελέσματα αυτού του διαλόγου, αφενός για τους συμμετέχοντες, αφετέρου για όσους παρακολούθησαν ή διάβασαν;
- Τι κατά τη γνώμη σας έλειψε από αυτόν τον διάλογο; Τι θα θέλατε ακόμα να περιλαμβάνει για να σας ικανοποιεί;
- Τι σας πρόσφερε αυτός ο διάλογος;
- Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές εντοπίζετε ανάμεσα στα δύο αυτά είδη διαλόγου που παρακολουθήσατε, δηλαδή ανάμεσα στον τηλεοπτικό διάλογο και στον διάλογο στο facebook;
- Πώς θα αισθανόσασταν αν βρισκόσασταν στη θέση καθενός από τους συμμετέχοντες / τις συμμετέχουσες;

Οι ομάδες παρουσιάζουν τις απαντήσεις τους και, σε κάθε ερώτημα, ο/η εκπαιδευτικός σημειώνει λέξεις ή φράσεις κλειδιά.

Βήμα 2ο

Στις ομάδες δίνονται τα παρακάτω δύο άρθρα:

- «Ο Διάλογος ως μέσο εξέλιξης του κόσμου», του Γιάννη Πανταζόπουλου (27/11/2020), από την Lifo, διαθέσιμο στο <https://www.lifo.gr/now/greece/o-dialogos-os-meso-exelixis-toy-kosmoy>
- «Οι υποχρεώσεις του δημόσιου λόγου», του Βασίλη Βρανά (9/8/2018) από το apopseis.gr, διαθέσιμο στο <https://apopseis.gr/i-ypochreosis-tou-dimosiou-logou/>

Οι μαθητές/-ήτριες αφού μελετήσουν τα άρθρα, μπορούν να συμπληρώσουν τις απαντήσεις που έδωσαν στο Βήμα 1 και ταυτόχρονα να διαμορφώσουν τον χάρτη του ορθού δημόσιου διαλόγου. Μπορεί να έχει τη μορφή κειμένου με bullets, μπορεί να είναι ένας εννοιολογικός χάρτης, μία ζωγραφιά, π.χ. ενός συμβολικού δέντρου, ή ακόμα και ένα βίντεο με συμβουλές που θα φτιάξουν οι μαθητές/-ήτριες με αξιοποίηση του κινητού τους τηλεφώνου. Ο χάρτης αυτός θα έχει δύο μέρη, ένα για τον δια ζώσης διάλογο και έναν για τον διάλογο στα ψηφιακά μέσα.

Βήμα 3ο

Οι ομάδες γίνονται δύο και σε κάθε μια δίνεται ένα εικονικό σενάριο:

- 1η ομάδα
Με ένα email η διεύθυνση του σχολείου ανακοινώνει στους μαθητές και τις μαθήτριες ότι λόγω έλλειψης χώρων και λόγω της μελλοντικής ίδρυσης από το επόμενο έτος ενός νέου σχολείου στην περιοχή, οι μισοί/-ες από όσους/-ες φοιτούν σήμερα σε αυτό, θα αλλάξουν σχολείο. Τους/τις καλεί σε δημόσια συζήτηση μεταξύ τους, όπου θα αποφασίσουν και θα προτείνουν στη διεύθυνση τα κριτήρια με τα οποία θα επιλεγούν οι μαθητές και οι

μαθήτριες που θα αλλάξουν σχολείο. Η δημόσια αυτή συζήτηση θα γίνει ενώπιον όλων, με βασικούς/-ες συνομιλητές/-ήτριες τα μέλη του 15μελούς συμβουλίου. Τα μέλη της 1ης ομάδας μπαίνουν στον ρόλο των μελών του 15μελούς, ενώ η υπόλοιπη τάξη παρακολουθεί τη δημόσια συζήτηση και, αν χρειαστεί, παρεμβαίνει, τηρώντας τους κανόνες του διαλόγου, μέχρι να προκύψει η τελική απόφαση.

- 2η ομάδα

Αμέσως μετά η δεύτερη ομάδα δημιουργεί με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού ένα εικονικό προφίλ (ομάδας) στο facebook, στο οποίο αποκτούν πρόσβαση μόνο οι μαθητές και οι μαθήτριες της τάξης και το οποίο καταργείται μετά το τέλος της δραστηριότητας. Ένα μέλος της ομάδας κάνει μια ανάρτηση στην οποία κατηγορεί το 15μελές ότι ο τρόπος που αποφάσισε για το ποιοι /-ες θα αλλάξουν σχολείο είναι τελείως λάθος και εξυπηρετεί μόνο τα συμφέροντα ορισμένων. Η ανάρτηση είναι οργισμένη, χρησιμοποιεί γλώσσα σκληρή και ακραίους χαρακτηρισμούς. Κάποιος άλλος απαντά στα σχόλια, με το ίδιο ύφος, οπότε ξεκινά ένας διάλογος κάτω από την σχετική ανάρτηση. Οι υπόλοιποι/-ες μαθητές/-ήτριες μπορούν να παρέμβουν είτε με δικές τους αναρτήσεις, είτε σχολιάζοντας κάτω από τις υπάρχουσες, απαντώντας στα σχόλια ή δημιουργώντας καινούργια. Ο στόχος της δεύτερης ομάδας είναι να συντηρήσει την ένταση στο προφίλ, με προκλητικές εκφράσεις και σχόλια, ενώ ο στόχος της πρώτης ομάδας που αρχικά απλώς παρακολουθεί, είναι να παρέμβει και αυτή στο διάλογο για να αμβλύνει την ένταση και κυρίως να επιφέρει κάποιο αποτέλεσμα είτε πείθοντας τους διαμαρτυρόμενους είτε προτρέποντας το 15μελές να κάνει διόρθωση ή συμπλήρωση ή αλλαγή της απόφασής του.

Βήμα 4ο

Στο τελευταίο αυτό στάδιο, οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται:

- Να συμπληρώσουν εάν θέλουν τον χάρτη του σωστού διαλόγου που δημιούργησαν νωρίτερα.
- Να περιγράψουν τι δυσκολίες αντιμετώπισαν συμμετέχοντας στις δραστηριότητες του 3ου Βήματος.
- Να εντοπίσουν ποιος ήταν κάθε φορά ο γενικός στόχος και αν οι ίδιοι/-ες είχαν και επιμέρους στόχους.
- Να επισημάνουν λάθη που είδαν στους/τις συνομιλητές/-ήτριές τους: Ήταν πάντα μέσα στο θέμα; Είχαν πειστικά επιχειρήματα; Παρακολουθούσαν τις διαδικασίες και τους/τις συνομιλητές/-ήτριές τους; Έμειναν μέσα στα όρια των κανόνων που οι ίδιοι/-ες είχαν βάλει; κ.ο.κ.
- Να επισημάνουν τι έμαθαν από τη διαδικασία που προηγήθηκε.
- Να περιγράψουν πώς αισθάνθηκαν (θετικά και αρνητικά συναισθήματα).
- Να αναφέρουν αν αισθάνονται τώρα περισσότερο έτοιμοι/-ες και ικανοί/-ες να συμμετάσχουν σε μια δημόσια συζήτηση.

Ο/η εκπαιδευτικός με όσα αναφέρουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στο βήμα αυτό, συμπληρώνει τις αρχικές του σημειώσεις από τις παρουσιάσεις των ομάδων και κάνει το κλείσιμο της δραστηριότητας.

Πηγές

Πανταζόπουλος, Γ. (27/11/2020). Ο Διάλογος ως μέσο εξέλιξης του κόσμου, *Lifo*. Διαθέσιμο στο <https://www.lifo.gr/now/greece/o-dialogos-os-meso-exelixis-toy-kosmoy> (ανακτήθηκε στις 12/5/2021).

Βρανάς, Β. (9/8/2018). Οι υποχρεώσεις του δημόσιου λόγου. *Apopseis.gr*. Διαθέσιμο στο <https://apopseis.gr/i-ypochreosis-tou-dimosiou-logou/> (ανακτήθηκε στις 12/5/2021).

10. Μια συνέντευξη τύπου

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να οργανώσουν μια συνέντευξη τύπου, να υποστηρίζουν τους στόχους τους με δημόσιο λόγο, να επικοινωνούν με αξιόπιστα μέσα ενημέρωσης για τη διάχυση μιας ιδέας ή μιας δράσης.
Διάρκεια:	3+1 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Τοπικές και άλλες εφημερίδες, social media, αίθουσα και εγκαταστάσεις παρουσίασης (μικροφωνική, κάμερα κ.λπ.).
Συνεργασίες:	MME, δημοσιογράφοι.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Προτείνεται η δραστηριότητα αυτή να υλοποιηθεί ως συνέχεια άλλης δραστηριότητας, με σκοπό την άσκηση σε έναν τρόπο προβολής των στόχων της, διεκδίκησης αλλά και διάχυσης του θέματος στην ευρύτερη κοινότητα. Αποτελεί επίσης έναν τρόπο ανεύρεσης συνεργασιών και συμμαχιών. Παράλληλα, επειδή φέρνει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε επαφή με τα ΜΜΕ, τους δίνει την ευκαιρία για προβληματισμό σχετικά με τον ρόλο και την ισχύ τους καθώς και την αξιοποίησή τους για κοινωνικό όφελος.

Βήμα 1ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, μέσω καταιγισμού ιδεών, αποσαφηνίζουν, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, τα παρακάτω:

1. Ποιος είναι ο στόχος της συγκεκριμένης συνέντευξης; Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, πρόσκληση, κινητοποίηση, διαμαρτυρία, διαμόρφωση συμμαχιών;
2. Που θέλουν να απευθυνθούν; (Ενδεικτικά, σχολικές κοινότητες, νεολαία ευρύτερα, γονείς, τοπική κοινότητα, διεθνές περιβάλλον...)
3. Ποιο είναι το κεντρικό μήνυμα που θέλουν να περάσουν; Προτείνεται να διατυπωθεί με μια φράση, ένα σύνθημα ή ένα σύντομο κείμενο.

Βήμα 2ο

Προσκαλείται στην τάξη ή εξ αποστάσεως (διαδικτυακά) δημοσιογράφος που παρουσιάζει σύντομα το πώς και γιατί οργανώνεται μια συνέντευξη τύπου, πού απευθύνεται και πώς, ποια προετοιμασία χρειάζεται, ποια είναι η διαδικασία που ακολουθείται κατά τη διάρκειά της, τι πρέπει να προσέξουν, ποια τα αναμενόμενα αποτελέσματα και ποιες είναι οι κινήσεις που ακολουθούν. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να θέτουν ερωτήσεις. Εναλλακτικά γίνεται προβολή σχετικού video ή μελετούν το κείμενο «Συνέντευξη Τύπου», στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία, στο <https://healthy-workplaces.osha.europa.eu/el/tools-and-publications/campaign-toolkit/campaign-examples-and-tools/media-communication-tools/press-conference>.

Όταν απαντηθούν οι ερωτήσεις, οι μαθητές και οι μαθήτριες επιστρέφουν στον αρχικό σχεδιασμό και, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, κάνουν τις απαραίτητες προσθήκες και αναπροσαρμογές. Σκέφτονται επίσης συνεργασίες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν την καλύτερη διεξαγωγή της.

Βήμα 3ο

Μετά τον τελικό σχεδιασμό, οι μαθητές και οι μαθήτριες καταγράφουν:

- Τα μέσα (ψηφιακά και συμβατικά) και τα πρόσωπα (δημοσιογράφους, δημόσια πρόσωπα, φορείς κ.λπ.) τα οποία θα προσκαλέσουν στη συνέντευξη.
- Τα πρόσωπα (εκπαιδευτικούς, γονείς, δημόσια πρόσωπα κ.ά.) όπου θα απευθυνθούν για να ζητήσουν ενεργό στήριξη στη συνέντευξη, π.χ. παρέμβαση, προδημοσίευση, κινητοποίηση άλλων.
- Τις επικοινωνίες και τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν, μαζί με το αντίστοιχο χρονοδιάγραμμα.

Βήμα 4ο

Η τάξη χωρίζεται σε επιμέρους ομάδες, η κάθε μία από τις οποίες αναλαμβάνει έναν από τους παρακάτω ρόλους:

- Προετοιμασία χώρου (υποδοχή, καθίσματα, μικροφωνική, κάμερες κ.λπ.).
- Διαμόρφωση και διανομή της πρόσκλησης (μέσω ηλεκτρονικού ή/και συμβατικού ταχυδρομείου, τηλεφωνικής επικοινωνίας κ.λπ.).
- Προετοιμασία ομιλιών και παρεμβάσεων από τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Διαφήμιση της συνέντευξης μέσω πόστερ (ηλεκτρονικού ή/και συμβατικού) και διάχυση μέσω των social media.
- Διάχυση των αποτελεσμάτων (δελτίο τύπου, αποστολή στα ΜΜΕ και στα social media).

Οι ομάδες δραστηριοποιούνται με βάση το χρονοδιάγραμμα το οποίο η κάθε μια έχει εξειδικεύσει ανάλογα με το αντικείμενο της. Η τήρηση του χρονοδιαγράμματος παρακολουθείται και από τον/την εκπαιδευτικό.

Βήμα 5ο

Κατά την πραγματοποίηση της συνέντευξης, όλοι και όλες έχουν συγκεκριμένο ρόλο: ομάδα υποδοχής, ομάδα τεχνικής υποστήριξης, οργάνωση παρεμβάσεων κ.λπ.

Μετά την ολοκλήρωση της συνέντευξης τύπου γίνεται απολογισμός και αξιολόγηση, τόσο σε ποσοτικό επίπεδο όσο και σε ποιοτικό. Τα παιδιά καλούνται να απαντήσουν σε ερωτήματα όπως:

- Ποιοι και πόσοι από όσους προσκλήθηκαν ήρθαν;
- Ποιες ελλείψεις διαπίστωσαν; (Στην επικοινωνία, την παρουσίαση, τα τεχνικά μέσα, τους συνεργάτες...)
- Τι θα ξαναέκαναν με τον ίδιο τρόπο;
- Τι θα άλλαζαν την επόμενη φορά;
- Επιτεύχθηκε τελικά ο στόχος; Σε ποιο βαθμό;
- Ποια συμπεράσματα έβγαλαν από την όλη διαδικασία;
- Ποιες δεξιότητες απέκτησαν;
- Τι έμαθαν γενικότερα; (για τον εαυτό τους, την ομάδα, τις ικανότητές τους, για τις αδυναμίες τους, για τα μέσα κ.λπ.)

Πηγές

Συνέντευξη Τύπου. Εργαλειοθήκη της Εκστρατείας. Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία. Διαθέσιμο στο <https://healthy-workplaces.osha.europa.eu/el/tools-and-publications/campaign-toolkit/campaign-examples-and-tools/media-communication-tools/press-conference> [ανακτήθηκε στις 22/5/2023].

Συνέντευξη Τύπου. (χ.χ.). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο <https://kastoria.teiwm.gr/edetclass/modules/document/file.php/DMC212/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%8D%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85.docx> [ανακτήθηκε στις 22/3/2022].

11. Νέα γη, νέα ζωή

Βαθμίδα:	- Ε΄, Στ΄ Δημοτικού (με προσαρμογή) - Γυμνάσιο - Λύκειο
Στόχος:	Η αναγνώριση της ανάγκης για μια βιώσιμη κοινωνία, με ασφαλές περιβάλλον και εφαρμογή των αρχών της ισονομίας, της αξιοπρέπειας, του σεβασμού των δικαιωμάτων όλων. Ανάπτυξη στρατηγικής σκέψης για την επίλυση κοινωνικών ζητημάτων.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτιά, μαρκαδόροι, στυλό, flipchart χαρτιά (χαρτιά πίνακα παρουσιάσεων) ή μεγάλα χαρτόνια, χρωματιστά χαρτιά, μαρκαδόροι, ψαλίδι, κολλητική ταινία, ένα κουτί για μυστική ψηφοφορία, μικρές χρωματιστές αυτοκόλλητες κουκίδες (dot) για ψήφους.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η σύγχρονη εποχή παρά τα επιτεύγματα της τεχνολογίας και της επιστήμης που έχουν σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής, πάσχει από πολλαπλές κρίσεις στα πεδία των αξιών, της κοινωνικής συνοχής, του περιβάλλοντος, της οικονομίας. Η έντονη οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα μας και ένα μεγάλο μέρος του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων και αναπτυγμένων χωρών, και η υγειονομική κρίση που έπληξε πρόσφατα όλον τον πλανήτη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις επιλογές μας ως κοινωνίες από την βιομηχανική επανάσταση και μετά.

Η περιβαλλοντική κρίση πηγάζει από την ανεξέλεγκτη διαχείριση και σπατάλη φυσικών πόρων και ενέργειας. Το υφιστάμενο μοντέλο ζωής υποβαθμίζει το περιβάλλον και οδηγεί σε σοβαρά περιβαλλοντικά ζητήματα τα οποία διαταράσσουν την οικολογική ισορροπία και θέτουν σε κίνδυνο την επιβίωση των οικοσυστημάτων και κατά συνέπεια του ίδιου του ανθρώπου. Η περιβαλλοντική κρίση έρχεται να εντατικοποιήσει τη φτώχεια, τη μετανάστευση (οικονομικοί και περιβαλλοντικοί μετανάστες), τις πολεμικές συγκρούσεις. Η αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών απαιτεί αλλαγές στον τρόπο σκέψης και δράσης των πολιτών προς πιο βιώσιμες επιλογές. Απαιτεί τη συμμετοχή, την εμφύσηση ηθικών αξιών για τη σχέση του ανθρώπου το περιβάλλον και την κοινότητα, την ανάπτυξη κριτικής και συστημικής σκέψης, καθώς και δεξιοτήτων επίλυσης προβλήματος, αναστοχασμού και αξιολόγησης.

Μέσα από μια φανταστική ιστορία θα γίνει συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την έννοια και τις διαφορετικές πτυχές των βιώσιμων πόλεων και κοινοτήτων, την ευθύνη και τη δύναμη που έχουν οι πολίτες, για την διαμόρφωση μιας δίκαιης κοινωνίας που σέβεται το φυσικό περιβάλλον και στηρίζεται στην αειφορία.

Βήμα 1ο

Η ιστορία

Η ιστορία αυτή που αποτελεί αφορμή της δραστηριότητας, διαβάζεται και διανέμεται στους/τις μαθητές/-ήτριες).

Το πλοίο σας ναυάγησε μετά από μια μεγάλη θαλασσοταραχή και μηχανική βλάβη στην μέση του Ωκεανού. Είστε μεταξύ των (αριθμός των παιδιών που παίρνουν μέρος στη δραστηριότητα) ατόμων που επέζησαν μετά το ναυάγιο. Τα κύματα του Ωκεανού σας έφεραν σε ένα όμορφο νησί το οποίο ποτέ δεν κατοικήθηκε μέχρι τώρα. Το νησί έχει νερό και πλούσια βλάστηση σε βρώσιμα φρούτα και λαχανικά. Η θάλασσα είναι γεμάτη ψάρια και το δάσος πουλιά, αγριοκούνελα και κάθε είδους ορνιθοπανίδα. Έχετε μοναδική ευκαιρία να ξεκινήσετε τη νέα σας ζωή με νέους κανόνες, νέους νόμους, νέα διακυβέρνηση.

Για τον λόγο αυτό πρέπει να οργανωθείτε, ώστε να διοικήσετε αυτό το νέο σας σπίτι με τον καλύτερο και αποτελεσματικότερο τρόπο για να ζείτε όλοι σε μια δίκαιη κοινωνία. Πώς θα γίνει αυτό;

Βήμα 2ο

Συγκρότηση ομάδων

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να απαντήσουν στο παρακάτω ερώτημα: «Αν ήσασταν αρχηγοί σε ένα κράτος ποιους πέντε κανόνες θα βάζατε για αρχή;»

Τα παιδιά σκέφτονται και γράφουν τους κανόνες τους. Στη συνέχεια κάθε μαθητής/-ήτρια διαβάζει τους κανόνες που έχει γράψει και ο/η εκπαιδευτικός τους καταγράφει στον πίνακα και τους ομαδοποιεί.

Εξηγεί ότι για να δημιουργηθεί μια αποτελεσματική ομάδα, πρέπει ο καθένας και η καθεμία να μοιράζεται το ίδιο όραμα με τα υπόλοιπα μέλη της σχετικά με το σκοπό για τον οποίο πρόκειται να δουλέψουν από κοινού. Βάσει της ομαδοποίησης αυτής σχηματίζει τις ομάδες.

Εναλλακτικά ο/η εκπαιδευτικός ζητάει από τους/τις μαθητές/-ήτριες να ψηφίσουν 5 από τους κανόνες που πρότειναν. Μοιράζει τα παιδιά με τυχαίο τρόπο σε 5 ομάδες και δίνει σε καθεμία από έναν κανόνα.

Κάθε ομάδα θα κάνει τη δική της πρόταση για τη διοίκηση της νέας κοινότητας και θα καταστρώσει προεκλογική εκστρατεία.

Ενδεικτικά παραδείγματα κανόνων που έχουν προταθεί σε τάξεις:

- Να φροντίζουμε και να προστατεύουμε τον χώρο που ζούμε (σπίτι, σχολείο, χώρο εργασίας αλλά και γενικότερα το περιβάλλον). Να κάνουμε υποχρεωτική ανακύκλωση και σωστή χρήση υλικών αγαθών.
- Να υπάρχει ημέρα εθελοντισμού όπου θα φροντίζουμε τους δημόσιους χώρους και θα προσφέρουμε τις υπηρεσίες μας σε άσυλο ζώων, σε χώρο φροντίδας ηλικιωμένων κ.λπ. Να υπάρχει αλληλεγγύη.
- Να μην προσβάλουμε τους άλλους.
- Να υποστηρίζουμε τα παιδιά που έχουν δυσκολίες στο σχολείο.
- Να απαγορεύεται το κάπνισμα παντού.
- Να υπάρχουν δωρεάν γυμναστήρια για όλους.
- Να μαθαίνουμε νοηματική στο σχολείο υποχρεωτικά, να γίνουν ράμπες και να ετοιμαστούν podcasts για κάθε θέμα, ώστε να μην αποκλείεται κανείς λόγω αναπηρίας.
- Όλες οι παροχές υγείας να είναι για όλους δωρεάν και άμεσες.
- Να αποταμιεύουμε ένα ποσό που θα πηγαίνει στην κοινότητα, για τους αρρώστους ή για όσους έχουν ανάγκη.
- Να κάνουμε συχνές συνεδριάσεις όπου θα αποφασίζονται κάποια θέματα που απασχολούν την κοινότητα, να αποφασίζουμε όλοι μαζί για το πού θα ξοδευτούν τα χρήματα της κοινότητας.
- Να υπάρχει εργασία για όλους με μισθό που θα καλύπτει τις ανάγκες τους. Κάθε οικογένεια να έχει δικό της σπίτι, δωρεάν, με πράσινη ενέργεια.
- Να υπάρχει ελεύθερος χρόνος για διακοπές, εκδρομές και αναψυχή.
- Να δεχόμαστε, να φιλοξενούμε και να παρέχουμε εκπαίδευση σε όλους μετανάστες και πρόσφυγες που έχουν έρθει στη χώρα μας, μέχρι να βρουν δουλειές και να τακτοποιηθούν.

Βήμα 3ο

Σχεδιάζοντας ένα μοντέλο διακυβέρνησης για μια νέα ζωή

Οι ομάδες καλούνται να ετοιμάσουν τις στρατηγικές της προεκλογικής τους εκστρατείας και να τις παρουσιάσουν στις άλλες ομάδες. Όλες οι ομάδες διαθέτουν μεγάλα χαρτόνια εργασίας στα οποία καταγράφουν τα σχέδια τους για τη νέα τους χώρα. Στο τέλος η μία ομάδα μετά την άλλη θα παρουσιάσει το «πρόγραμμά» της και το μοντέλο που προτείνει για τη διακυβέρνηση της

νέας κοινότητας. Για να ενισχύσουν την εκστρατεία τους μπορούν να ετοιμάσουν αφίσα, μικρό video, τηλεοπτικό πάνελ, podcast.

Στο πρόγραμμά τους θα πρέπει να αναφέρουν:

- τις προτεραιότητες της οικοδόμησης της νέας κοινωνίας,
- το σύστημα διακυβέρνησης και λήψης αποφάσεων στο νησί (το πολίτευμα και το πώς και από ποιον/ποιους λαμβάνονται οι αποφάσεις),
- τις μορφές ενέργειας που θα χρησιμοποιήσει και τη διαχείριση των αποβλήτων,
- την οργάνωση και πρόσβαση στην τροφή και το νερό,
- την οργάνωση της εκπαίδευσης,
- την οργάνωση των παροχών υγείας,
- την οργάνωση της εργασίας,
- τον σεβασμό στα Ανθρώπινα Δικαιώματα,
- τη διατήρηση και την προστασία του περιβάλλοντος,
- τις υποδομές που θα κάνουν την πόλη τους αξιοβίωτη (εκεί όπου χαίρεται κανείς να ζει,
- την εκτίμηση κινδύνου για τη βιωσιμότητα της νέας κοινωνίας.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προσθέσει ό,τι άλλο θεωρεί προτεραιότητα ή, για τα μικρότερα παιδιά, να αφαιρέσει στοιχεία που θεωρεί ότι δεν γίνονται κατανοητά.

Βήμα 4ο

Γενική συνέλευση των πολιτών της νέας χώρας

Τα μέλη των ομάδων καλούνται να τοποθετηθούν και ορίζουν εκπρόσωπο για να ανακοινώσει τις θέσεις τους. Σε περίπτωση διαφωνίας κάποιου μέλους, του δίνεται η δυνατότητα να τοποθετηθεί μετά το τέλος του 1ου γύρου των απαντήσεων.

Ενδεικτικές ερωτήσεις για την αξιολόγηση των προτάσεων διακυβέρνησης στην ολομέλεια:

- Ποιες ήταν οι προτεραιότητες των ομάδων;
- Υπάρχουν κοινές προτεραιότητες μεταξύ των ομάδων; Ποιες;
- Τι δεν επέλεξαν; Γιατί;
- Ποια είδη ηγεσίας έχουν προταθεί;

Επίσης συζητούν:

- Ποιες είναι οι μέθοδοι της εκστρατείας;
- Ποιες εικόνες και μηνύματα έχουν χρησιμοποιήσει;
- Ποιοι ήταν οι ρόλοι στην ομάδα;

Βήμα 5ο

Dot-mocracy

Τα μεγάλα χαρτιά (ή χαρτόνια) με τον σχεδιασμό της προεκλογικής εκστρατείας απλώνονται σε κοινή θέα και πρόσβαση (στον τοίχο, στο πάτωμα, σε άδεια θρανία).

Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει στους «κατοίκους» από ένα αυτοκόλλητο (dot) και τους καλεί να ψηφίσουν την εκστρατεία που τους φάνηκε πιο επιτυχημένη σε σχέση με τρεις πυλώνες: κοινωνία, οικονομία, περιβάλλον. Το χαρτόνι με τα περισσότερα dots έχει την καλύτερη προεκλογική εκστρατεία.

Τέλος σε κύκλο οι νέοι κάτοικοι συζητούν:

- Ποιο ήταν το κίνητρό τους για να επιλέξουν αυτό που ψήφισαν;
- Τι τους επηρέασε περισσότερο η εκστρατεία ή το πρόγραμμα;
- Τι έμαθαν;

Βήμα 6ο

Ας χτίσουμε τη δική μας πόλη

- Οι μαθητές/-ήτριες να καταγράφουν σε 2 στήλες ποιες δομές και εγκαταστάσεις θα ήθελαν να έχουν στη γειτονιά τους και ποιες όχι. Ο/η εκπαιδευτικός, για να διευκολύνει τα παιδιά, μπορεί να τους δώσει μερικά παραδείγματα για να επιλέξουν σε ποια στήλη θα τα τοποθετήσουν: Κολυμβητήριο, κτίριο για τη φιλοξενία αστεγών, κέντρο απεξάρτησης τοξικομανών, καταφύγιο αδέσποτων ζώων, κινηματογράφος, τραμ, βιβλιοθήκη, μουσείο, φυλακή κ.ά.

ΘΑ ΗΘΕΛΑ ΝΑ ΥΠΑΡΧΕΙ	ΔΕΝ ΘΑ ΗΘΕΛΑ ΝΑ ΥΠΑΡΧΕΙ

Βοηθητικά μπορεί να τους διανεμηθεί πίνακας που περιέχει κάποιες υποδομές απαραίτητες ή λιγότερο απαραίτητες για μια πόλη (ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προσθέσει στοιχεία):

Σταθμός τρένου	Χώροι θρησκευτικής λατρείας	Κινηματογράφος
Πολυχώρος Πολιτισμού	Κέντρο για ΑΜΕΑ	Εμπορικό Κέντρο
Δημοτικό Σχολείο	Νηπιαγωγείο	Βρεφονηπιακός Σταθμός
Σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης	Πανεπιστήμιο	Κέντρο Νέων
Ιατρείο	Λαϊκή Αγορά	Καφεενία, καφετέριες
Νεκροταφείο	Εστιατόρια	Νοσοκομείο
Σούπερ μάρκετ	Τράπεζες	Αθλητικό Κέντρο
Βιβλιοθήκη	Πάρκο	Παιδική χαρά
Τραμ	Θέατρο	Σταθμός φόρτισης ηλεκτρικών αυτοκινήτων
Λεωφορειακές γραμμές	Ταχυδρομείο	Αστυνομικό τμήμα
Ποδηλατόδρομοι	Φυλακή	Κέντρο ανακύκλωσης
Εργοστάσια	Wi fi, δωρεάν, παντού	Σταθμός διαχείρισης αποβλήτων
Μετρό	Ανοιχτός χώρος για συναυλίες	Ωδείο
Μουσείο	Χώροι διασκέδασης	Χώρος επισκευής και στάθμευσης για τα δημόσια λεωφορεία.

Αφού τελειώσουν με την καταγραφή, συζητούν τα ερωτήματα:

- Πόσο σημαντικό είναι οι άνθρωποι να έχουν το δικαίωμα να εκφέρουν τη γνώμη τους, όταν πρόκειται να ληφθούν αποφάσεις σχετικά με τον τόπο που ζουν;
- Κατά πόσο συμβαίνει αυτό;
- Μπορείτε να δώσετε παραδείγματα από τη γειτονιά σας;
- Με ποιους τρόπους ο ενεργός πολίτης μπορεί να διεκδικήσει να εισακουστούν τα αιτήματά του;
- Για ποιος λόγο αποκλείσατε κάποιες υποδομές από τον σχεδιασμό της γειτονιάς σας;
- Τι αντιπροτείνετε για τις υποδομές που δεν θέλετε να υπάρχουν στη/ γειτονιά σας;

Βήμα 7ο

Ανάλυση δράσης, σχεδιασμός

Στη συνέχεια παρουσιάζεται μια υποθετική κατάσταση και ζητείται από τα παιδιά να σκεφτούν τρόπους αντίδρασης.

Η υπόθεση: Η δημοτική αρχή της πόλης σας θέλει να μικρύνει τα πεζοδρόμια για να δώσει μια επιπλέον λωρίδα κυκλοφορίας στα αυτοκίνητα.

Τα ερωτήματα

- Θα υπάρξει ωφέλεια από αυτή την ενέργεια του Δήμου;
- Ποια προβλήματα θα δημιουργηθούν από τη μείωση του χώρου των πεζοδρομίων;
- Μεγάλα πεζοδρόμια ή λιγότερο μποτιλιάρισμα; Επιχειρηματολογήστε.
- Ποιες ενέργειες διαμαρτυρίας θα οργανώνατε ως ενεργοί δημότες για τη διατήρηση των μεγάλων πεζοδρομίων;
- Τι θα προτείνατε για να μειωθεί το πρόβλημα του μποτιλιαρίσματος;

Βήμα 8ο

Αναστοχασμός

A. Οι μαθητές και οι μαθήτριες κάνουν έναν περίπατο στην πόλη (ή το χωριό) και αναλογίζονται πόσο μοιάζει με αυτήν που περιέγραψαν ότι θα ήθελαν να οικοδομήσουν. Συζητούν αν είναι μια πόλη φιλική προς όλα τα άτομα. Ποιες αλλαγές προτείνουν ώστε να γίνει η κοινότητα που ζουν βιώσιμη;

B. Παρακολουθούν τα παρακάτω βίντεο και συζητούν:

- Ποια χαρακτηριστικά έχουν οι βιώσιμες πόλεις και ποια έχουν οι πολίτες τους;
- Τι έχουν αλλάξει σε υποδομές;
- Με ποιους τρόπους ωφελούνται οι πολίτες;
- Πώς θα μπορούσαν να προταθούν αυτές τις λύσεις στην πόλη που ζουν; Τι αλλαγές θα έπρεπε να γίνουν;

Τα Βίντεο

Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες. Smallbuddies net. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=2ZKPgmrPRP0> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Δημιουργούμε «Πάρκα Τσέπης», κάνουμε τις πόλεις μας πιο βιώσιμες. P&G, Επιθυμίες – Epithimies. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=o-o605npBCE> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Φινλανδία: Έξι πόλεις πρωτοπορούν στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Euronews. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=lQXleyJkWI1> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

How to green a city? Perspectives from Freiburg with Mayor Horn. Icleieurope. Διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=9_Ei-PhxMe0 (με αγγλικούς υπότιτλους, ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Singapore Green Plan 2030. Ministry of Sustainability and the Environment, Singapore. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=oNFeOl7pW9s> (με αγγλικούς υπότιτλους, ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Πηγές

Learning Cities and the SDGs: A Guide to Action (2017). UNESCO Institute for Lifelong Learning. Διαθέσιμο στο <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002604/260442e.pdf> (ανακτήθηκε στις 21/05/2021).

The sustainable development goals: What local governments need to know (2015). UCLG. Διαθέσιμο στο https://www.uclg.org/sites/default/files/the_sdgs_what_localgov_need_to_know_0.pdf (ανακτήθηκε στις 21/05/2021).

Κάτζη, Χ. & Ζαχαρίου, Α. (επιμ.) (2013). *Η Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη ως Παιδαγωγικό Πλαίσιο στη Δημοτική και Προδημοτική Εκπαίδευση. Εγχειρίδιο για εκπαιδευτικούς.* Frederick Research Centre. Διαθέσιμο στο https://archeia.moec.gov.cy/mc/822/epimorfosi_epaa_paidagogiko_plaisio.pdf (ανακτήθηκε στις 21/05/2021).

Ενότητα 4η

ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ

Εισαγωγή

«Δεν είναι δίκαιο», ακούμε πολύ συχνά από τα παιδιά, όταν κάποια πράξη ή παράλειψη αισθάνονται ότι τα φέρνει σε δυσμενή θέση. Το ίδιο συμβαίνει αν το γεγονός αφορά όχι τα ίδια, αλλά κάποιο άλλο παιδί ή ομάδα ανθρώπων. Σε αρκετές περιπτώσεις προβαίνουν σε κινήσεις αυτοδικίας, καταγγελίας ή αναπτύσσουν επιχειρήματα, ζητώντας το δίκιο τους ή το δίκιο του άλλου.

Το ερώτημα «τι είναι δίκαιο;», καθώς και οι συγκρούσεις για τη διεκδίκησή του, συνυφαίνονται με την ιστορία του ανθρώπου και τη συγκρότηση των πρώτων κοινοτήτων. Η θέσπιση κανόνων, άγραφων και γραπτών, ήταν και είναι μια προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων της καθημερινής ζωής, που προκύπτουν από τη συμβίωση, και διευθέτησης συγκρουόμενων συμφερόντων των μελών της. Είναι όμως δίκαιο και κανόνες έννοιες ταυτόσημες; Ιστορικά, σημαντική είναι η παράμετρος του ποιος θεσπίζει τους κανόνες, επίσης το αν λαμβάνονται υπόψη ισότιμα τα συμφέροντα όλων. Πολλοί είναι οι πόλεμοι, οι μακρόχρονες διαμάχες και οι εθνοκαθάρσεις που ξεκίνησαν από την καταπίεση μέσω νομοθεσίας και τη στέρηση δικαιωμάτων σε κοινωνικές και εθνοτικές ομάδες.

Εκκινώντας από το έντονο περί δικαίου αίσθημά τους, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αναζητήσει με τα παιδιά πώς αυτό μεταφράζεται σε κανόνες συμβίωσης και ισοτιμίας και να συζητήσει μαζί τους, μέσα από παραδείγματα και δραστηριότητες, τα ερωτήματα που ακολουθούν.

Γιατί να έχουμε νόμους και κανόνες; Ποιος τους θέτει; Μπορεί ένας κανόνας να είναι άδικος;⁴ Ποιο είναι το όριο ανάμεσα στο δίκαιο και το άδικο; Μπορεί αυτό που είναι δίκαιο για μένα να είναι άδικο για κάποιον άλλο; Τι συμβαίνει αν ένα μόνο πρόσωπο θέτει τους κανόνες; Τι

4 Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη [Πολιτικά. Βιβλίο Γ, 9,10-13] «ίσον το δίκαιον είναι, και έστιν, αλλ' ου πάσιν αλλά τοις ίσοις· και το άνισον δοκεί δίκαιον είναι, και γαρ έστιν, αλλ' ου πάσιν αλλά τοις άνίσοις». Δηλαδή, δεν μπορεί να υπάρξει ισοτιμία, ούτε ισότιμη σύμβαση, ανάμεσα σε άνισα μέρη. Ισότιμη σύμβαση υπάρχει μόνο απέναντι σε πραγματικά ίσους.

συμβαίνει όταν η ομάδα ή το πρόσωπο που θέτει τους κανόνες νομοθετεί σύμφωνα με το συμφέρον της/του; Πώς βρίσκεται η ισορροπία που κάνει εφικτή τη συμβίωση και την ισοτιμία;⁵ Ποια είναι η σχέση της δημοκρατίας με το δίκαιο; Ποια είναι η σχέση των δικαιωμάτων του ανθρώπου με το δίκαιο; Μπορεί να ισχύουν σε μια δημοκρατική χώρα διαφορετικοί νόμοι για διαφορετικές ομάδες πληθυσμού, όπως αυτές ορίζονται από το χρώμα, το φύλο ή τη θρησκεία τους ή άλλους παράγοντες;⁶ Πρέπει να συμμορφώνεται κανείς σε κάθε περίπτωση με τους κανόνες;⁷ Με ποιες προϋποθέσεις μπορεί να τους παραβεί; Μπορεί να τους αλλάξει, και πώς;

Προκύπτουν συχνά καταστάσεις όπου θεσμοί και πολίτες καλούνται να πάρουν θέση ή/και να δράσουν με τρόπο που να δίνονται λύσεις σε θέματα με πολιτική και κοινωνική σημασία, όπου φαινομενικά ή/και πραγματικά συγκρούονται έννοιες όπως η ατομική ελευθερία και η υποχρέωση απέναντι στο νόμο, το ηθικό και το νόμιμο, το προσωπικό και το κοινωνικό καλό, τα συμφέροντα μιας ομάδας με αυτά μιας άλλης, η χρήση "νόμιμης" βίας και ο έλεγχος των δυνάμεων που την εφαρμόζουν, το δικαίωμα στην έκφραση και ο σεβασμός στην προσωπικότητα του άλλου, το δικαίωμα στην υγεία και στη ζωή και αυτό στην επιλογή απέναντι σε μια θεραπευτική μέθοδο κ.λπ.

Η εκπαίδευση των αυριανών πολιτών σχετικά με τους κανόνες και τους νόμους σε ένα κράτος δικαίου, σε ένα δηλαδή δημοκρατικό πλαίσιο δικαιοσύνης και ισονομίας, όπου θα καλούνται να αναπτύσσουν στάσεις και συμπεριφορές που θα υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, θα σέβονται τις δημοκρατικές ελευθερίες και κατακτήσεις και θα κινούνται μέσα στα θεσπισμένα πλαίσια διαλόγου και δράσης, είναι συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης για τον ενεργό πολίτη.

5 Προτείνεται να συζητηθεί πώς στην Δημοκρατία της Αρχαίας Αθήνας ο διαχωρισμός των Αθηναίων πολιτών σε 10 φυλές προωθούσε την έννοια του κοινού συμφέροντος έναντι του τοπικού ή ταξικού.

6 Ενδεικτικά παραδείγματα που προτείνεται να αξιοποιηθούν: η νομοθεσία φυλετικού διαχωρισμού και η ιστορία της [Ρόζας Παρκς](#) στις ΗΠΑ, το apartheid στη Ν. Αφρική, η ψήφος και η εκπαίδευση των γυναικών.

7 Προτείνεται να συζητηθεί το δίλημμα της Αντιγόνης: υπακοή στον θεϊκό νόμο, τον άγραφο νόμο κοινωνικής ηθικής (απόδοση νεκρικών τιμών στον αδελφό της που σκοτώθηκε μαχόμενος ενάντια στην πόλη του) ή στον νόμο της ανθρώπινης εξουσίας;

Δραστηριότητες

1. Οι κανόνες του παιχνιδιού

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Κατανόηση της αναγκαιότητας να υπάρχουν κανόνες σεβαστοί από όλους, εισαγωγή στις δημοκρατικές διαδικασίες, υποστήριξη των αρχών της ισότητας, του σεβασμού των άλλων, της υπευθυνότητας, της δικαιοσύνης.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, διαδραστικός πίνακας ή Η/Υ και προτζέκτορας (προαιρετικά).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Με αφορμή μια αγαπημένη, καθημερινή δραστηριότητα των παιδιών, το παιχνίδι, προσεγγίζεται η έννοια των κανόνων και της αναγκαιότητάς τους για την αρμονική συνύπαρξη. Επιπλέον επιδιώκεται να σκεφτούν τα παιδιά τη σημασία της ισονομίας και των δημοκρατικών διαδικασιών στη θέσπιση κανόνων και νόμων. Ως επέκταση της δραστηριότητας προτείνεται συζήτηση για το fair play μέσω παραδειγμάτων (1 επιπλέον διδακτική ώρα).

Βήμα 1ο

Τα παιδιά διαλέγουν ένα ομαδικό παιχνίδι ή άθλημα. Συζητούν για τους κανόνες του, τους καταγράφουν σε χαρτί του μέτρου και συμφωνούν ότι τους αποδέχονται. Προτείνεται να παίξουν το παιχνίδι για σύντομο διάστημα (5').

Στη συνέχεια συζητούν τα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι θα συνέβαινε αν δεν ήξεραν τους κανόνες; Σε τι βοηθούν οι κανόνες στο παιχνίδι;
- Τι θα συνέβαινε αν δεν υπήρχαν κανόνες;
- Τι συμβαίνει αν κάποιος δεν παίρνει υπόψη του τους άλλους παίκτες;
- Τι συμβαίνει αν κάποιος παραβιάζει τους κανόνες; Τους έχει συμβεί; Τι αισθάνθηκαν; Πώς αντέδρασαν;

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός προσαρμόζει τους κανόνες έτσι ώστε να ευνοούνται συγκεκριμένες, διαφορετικές κάθε φορά, ομάδες παιδιών. Για παράδειγμα, να έχουν δικαίωμα για δεύτερη προσπάθεια μόνο όσοι έχουν κατσαρά μαλλιά ή να μετρούν διπλά οι πόντοι των παιδιών που φορούν κάτι κίτρινο κ.ο.κ. Αφού δοκιμάσουν 2-3 ή και περισσότερες αλλαγές κανόνων, συζητούν πώς τους φάνηκε η εμπειρία.

Εναλλακτικά, συζητούν πώς θα τους φαινόταν αν μια ομάδα παιδιών συμφωνήσει και επιβάλει νέους κανόνες γιατί τους ταιριάζουν καλύτερα. (Για παράδειγμα, αν η ομάδα των ψηλών παιδιών προσαρμόσει τους κανόνες έτσι ώστε να κερδίζουν εύκολα λόγω ύψους.)

Κατόπιν συζητούν:

- Ήταν δίκαιοι οι κανόνες;
- Πώς τους φαίνεται να αποφασίζει ένα άτομο ή μια μικρή ομάδα ατόμων ποιοι είναι οι κανόνες, ή να τους αλλάζει χωρίς να λάβει υπόψη όλα τα μέλη της ομάδας;
- Αν σε κάποιον δεν αρέσουν οι κανόνες, μπορεί να τους αλλάξει;
- Πώς μπορούν να αλλάξουν τους κανόνες αν τους θεωρούν άδικους;

Βήμα 3ο

Δημιουργούν ένα δικό τους παιχνίδι και θέτουν τους κανόνες του.

- Ποια κριτήρια βάζουν για να είναι για όλους δίκαιοι οι κανόνες του παιχνιδιού;
- Τι σκέφτονται να κάνουν αν κάποιος παίκτης τους παραβεί;
- Μήπως είναι δίκαιο να ξέρει από την αρχή κάθε παίκτης τις συνέπειες της «παράβασης»;

Βήμα 4ο

Ακολουθεί συζήτηση γενίκευσης πάνω στο ερώτημα: Εκτός από τα παιχνίδια, σε ποιες άλλες περιπτώσεις χρειάζονται κανόνες; Τα παιδιά καταγράφουν σε χαρτί του μέτρου. Και αναπτύσσουν επιχειρήματα στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Γιατί να θέτουμε κανόνες;
- Γιατί να τηρούμε κανόνες;

Σημείωση: Μια παρόμοια δραστηριότητα με τίτλο «Τι είδους κανόνες χρειάζονται για να μαθαίνουμε, να ζούμε και να παίζουμε μαζί στο σχολείο;» βρίσκεται στο Gollob, R, and Weidinger, W. *Μεγαλώνουμε δημοκρατικά*. Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-2/unit-5/lesson-1/> (ανακτήθηκε στις 22/3/2023).

Επέκταση για Δ΄ ως Στ΄ Δημοτικού

To fair play

Το fair play είναι όρος που χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια στον αθλητισμό και αντιστοιχεί στο αρχαίο «Ευ αγωνίζεσθαι». Πρόκειται για μια ενέργεια, κατά τη διάρκεια ενός αθλητικού γεγονότος, που έχει σκοπό να διορθώσει μια αδικία, μια ξαφνική ανισορροπία στη δύναμη των αντιπάλων, όπως για παράδειγμα ένας τραυματισμός που δημιουργεί αριθμητικό πλεονέκτημα στη μία ομάδα. Τις περισσότερες φορές δεν υπάρχει παραβίαση των κανόνων, αλλά πρυτανεύει η ανάγκη και η απόφαση των ίδιων αθλητών και αθλητριών να αποκαταστήσουν τους ίσους όρους, τη δικαιοσύνη. Μια απόφαση που δείχνει τον σεβασμό τους στους αντιπάλους και την πίστη τους στην άμιλλα.

Δυο ιστορίες

Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1936, στο Βερολίνο, ο 23χρονος Αμερικανός Τζέσε Όουενς είχε κατακτήσει το χρυσό μετάλλιο στα 100 μέτρα. Ο Αδόλφος Χίτλερ αποχώρησε από το στάδιο, φανερά εκνευρισμένος. Την επομένη μέρα σειρά είχε το αγώνισμα του μήκους. Ο Όουενς δεν είναι σε καλή κατάσταση στον πρωινό προκριματικό, κάνοντας δύο άκυρες προσπάθειες και βρίσκεται ένα βήμα πριν τον αποκλεισμό του. Στην τελευταία προσπάθειά του βρίσκει έναν ανέλπιστο σύμμαχο. Ο 23χρονος Γερμανός, Λουτζ Λονγκ, η μεγάλη ελπίδα των συμπατριωτών του για την πρώτη θέση, συμβουλεύει τον Όουενς για την ακριβή θέση, στην οποία πρέπει να πατήσει πίσω από την βαλβίδα για να μη ρισκάρει. Ο Αμερικανός περνάει εύκολα στον τελικό και την επόμενη ημέρα γίνεται μεγάλη μάχη. Ύστερα από σκληρή μονομαχία, ο Τζέσε Όουενς με άλμα στα 8,06 αφήνει πίσω του τον Λόνγκ, ο οποίος έφτασε μέχρι τα 7,87, και κερδίζει το χρυσό μετάλλιο. Ο Γερμανός είναι ο πρώτος, ο οποίος τρέχει να αγκαλιάσει τον μεγάλο νικητή.

Ήθελε πολύ κουράγιο από αυτόν για να το κάνει μπροστά στον Χίτλερ. "Όλα μου τα μετάλλια και τα κύπελλα δεν μετράνε καθόλου μπροστά στην 24 καρατίων φιλία που ένιωσα για τον Λονγκ εκείνη τη στιγμή" δήλωσε ο Όουενς. Η στιγμή αυτή έχει μείνει στην ιστορία για το πνεύμα συναδελφικότητας των δύο αθλητών, ειδικά σε εκείνη την τόσο δύσκολη εποχή.

Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ρίο Ντε Τζανέιρο, το 2016, η Νίκι Χάμπλιν από τη Νέα Ζηλανδία και η Άμπι Ντ' Αγκοστίνο από τις ΗΠΑ αγωνίζονταν στα 5.000 μ. διεκδικώντας θέση στην εξάδα. Στη μέση της διαδρομής η αθλήτρια από τη Νέα Ζηλανδία έχασε την ισορροπία της, παρασύροντας και την Αμερικανίδα. Η Ντ' Αγκοστίνο βοήθησε την Χάμπλιν να σηκωθεί, όμως, ο τραυματισμός της πρώτης αποδείχθηκε σοβαρότερος. Τότε, η αθλήτρια από την Αμερική έδωσε το χέρι της, βοηθώντας την συναθλήτρια της να τερματίσει. Η Ντ' Αγκοστίνο γνώρισε την αποθέωση από όλο το στάδιο και έδωσε το καλό παράδειγμα σε ολόκληρο τον κόσμο.

Πηγή: Οι μεγαλύτερες στιγμές fair play στην ιστορία του αθλητισμού. *Sport24.gr*. Διαθέσιμο στο <https://www.sport24.gr/sthles/oi-megalyteres-stigmes-fair-play-stin-istoria-toy-athlitismoy.8847980.html> (ανακτήθηκε στις 27/2/2021).

Τα παιδιά διαβάζουν τα αποσπάσματα από το άρθρο και το συζητούν. Μπορούν επίσης να δουν το στιγμιότυπο από του Ολυμπιακούς Αγώνες του 2016 στο video *The Most Beautiful Moment of Rio 2016 | Fair Play*, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=dCVlRFW0jgE&t=2s>.

- Τι θα έκαναν σε παρόμοια περίπτωση, αν μάλιστα τους περίμενε μια τόσο μεγάλη διάκριση;
- Μπορούν να σκεφτούν ανάλογες περιπτώσεις στον αθλητισμό;
- Στα δικά τους παιχνίδια, έχουν εκμεταλλευτεί αδυναμία του αντιπάλου; Ποιο θα ήταν το fair play στη δική τους περίπτωση;
- Εκτός από τον αθλητισμό, θα μπορούσε να εφαρμοστεί το fair play σε άλλες περιπτώσεις; Στο σχολείο; στην δουλειά;

Διάδρομος συνείδησης

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει τη δεύτερη ιστορία στο σημείο της πτώσης της αθλήτριας και να δώσει στα παιδιά δύο εκδοχές: την πραγματική και την αντίθετή της, «η Αμερικανίδα αθλήτρια ξαναμπαίνει στην κούρσα και τερματίζει έκτη». Ζητά από ένα παιδί να βγει έξω, παίρνοντας τον ρόλο της Ντ' Αγκοστίνιο. Χωρίζει τα παιδιά σε δύο ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να υπερασπιστεί από μία εκδοχή, με σύντομες φράσεις ή λέξεις και προετοιμάζεται για 5-7'. Ενδεικτικά: «Μόνο η νίκη έχει σημασία», «Θα τα καταφέρεις να έρθεις πρώτη» η μία ομάδα, «Το σημαντικό είναι να λάβετε κι οι δυο μέρος», «Είναι άδικο για τη Χάμπλιν» η δεύτερη ομάδα. Στη συνέχεια οι δύο ομάδες παρατάσσονται φτιάχνοντας έναν διάδρομο. Το παιδί που είχε μείνει εκτός, διασχίζει αργά τον διάδρομο και ακούει τις αντικρουόμενες σκέψεις της «συνείδησής του». Τι θα αποφασίσει;

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

2. Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α, Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η κατανόηση της ανάγκης να υπάρχουν κανόνες στην κοινότητα, καθώς και της σημασίας της συμμετοχής στη διαμόρφωση των κανόνων, ο αλληλοσεβασμός, η αναγνώριση των ορίων της ατομικότητας έναντι του κοινού καλού, η κατανόηση της έννοιας του νόμου.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μελάνι και ταμπόν σφραγίδας ή δαχτυλομπογιές.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Σε ένα δημοκρατικό σχολείο κεντρικό ρόλο έχουν ο διάλογος και ο σεβασμός του άλλου. Κάθε γνώμη εισακούεται και κάθε άποψη συζητείται. Με τη δραστηριότητα αυτή επιδιώκεται η κατανόηση της ανάγκης θέσπισης κανόνων για την αρμονική συνύπαρξη σε μια κοινότητα, κανόνων που τα ίδια τα μέλη της έχουν αποφασίσει, τηρώντας τις αρχές της δημοκρατίας, και που βάσει των ίδιων αρχών, με κοινή συναίνεση, μπορούν να αλλάξουν, αν θεωρήσουν ότι δεν είναι επαρκείς ή κατάλληλοι. Επιδιώκεται να υιοθετήσουν τη θέση ότι στις αποφάσεις τους θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το κοινό καλό, και όχι μόνο το ατομικό τους συμφέρον. Να σκέπτονται στις αποφάσεις και τις πράξεις τους ότι η ελευθερία καθενός μας περιορίζεται από τον σεβασμό της ελευθερίας και των δικαιωμάτων των άλλων.

Συχνά στο σχολείο τίθεται μια σειρά κανόνων από τον εκπαιδευτικό και ζητείται από τα παιδιά να συμφωνήσουν σε αυτούς, κανόνες που δεν έχουν αποφασιστεί μέσα από μια δημοκρατική διαδικασία. Με τη δραστηριότητα αυτή τα ίδια τα παιδιά θέτουν κανόνες που θεωρούν δίκαιους και συναποφασίζουν, γι' αυτό αισθάνονται μεγαλύτερη υποχρέωση να τους τηρούν. Η δυνατότητα να τους αλλάξουν με κοινή τους αιτιολογημένη απόφαση, αν δεν τους θεωρούν επαρκείς ή λειτουργικούς, είναι ένα ακόμα στοιχείο δημοκρατίας και μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν πώς λειτουργεί το νομοθετικό σώμα που μπορεί να βελτιώσει ή να αλλάξει νομοθετήματα για το κοινό καλό.

Αν και η δραστηριότητα έχει σύντομη διάρκεια, το αποτέλεσμα της καθορίζει τη λειτουργία της τάξης για ολόκληρη τη σχολική χρονιά.

Βήμα 1ο

Κάθε παιδί γράφει ανώνυμα σε χαρτί για κάποιο περιστατικό που το έκανε να νοιώσει ενόχληση, να νοιώσει ότι το αδικούν, είτε συνέβη εκ μέρους άλλου παιδιού είτε εκ μέρους του/της εκπαιδευτικού. Ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει τα κείμενα, και αφού αφαιρέσει τις όποιες προσωπικές αναφορές, καταγράφει τις περιπτώσεις σε τρίτο πρόσωπο, σε χαρτί του μέτρου κάτω από τον τίτλο «Είναι άδικο να...». Στη συνέχεια τα παιδιά σε κύκλο συζητούν:

- Τι τα ενοχλεί όταν το κάνουν οι άλλοι,
- ποιες συμπεριφορές προτιμούν,
- αν σκέφτηκαν ότι με κάποια πράξη τους ενόχλησαν ή αδίκησαν κάποιον,
- πώς θα ένοιωθαν αν ήταν οι αποδέκτες αυτής της αδικίας.

Καταγράφουν σε δύο στήλες τις αρνητικές και τις θετικές συμπεριφορές που ανέφεραν.

Σημείωση: Αν αυτό το μέρος της δραστηριότητας έχει πραγματοποιηθεί ξανά, τότε απλώς υπενθυμίζονται όσα είπαν και σημείωσαν.

Παραλλαγή

Νηπιαγωγείο και Α΄ Δημοτικού: Κάθονται όλα τα παιδιά σε κύκλο. Κάθε παιδί λέει ή παρουσιάζει με παντομίμα κάτι που το ενοχλεί και τα υπόλοιπα παιδιά μαντεύουν. Ο/η εκπαιδευτικός παίρνει τον ρόλο του γραμματέα και καταγράφει.

Βήμα 2ο

Σε μικρές ομάδες συζητούν ποιους κανόνες συμπεριφοράς θα ήθελαν για την τάξη τους. Φέρνουν τις προτάσεις τους στην ολομέλεια. Με κλήρωση, ορίζονται πρόεδρος της συζήτησης δύο γραμματείς και επιτροπή ψηφοφορίας. Οι γραμματείς συγκεντρώνουν τις προτάσεις, τις τοποθετούν στο τοίχο και τις εισάγουν για συζήτηση στην ολομέλεια. Ο πρόεδρος διευθύνει τη συζήτηση. Συζητούν με επιχειρήματα κάθε πρόταση, προτείνουν τυχόν αλλαγές, και την ψηφίζουν. Η επιτροπή ψηφοφορίας καταγράφει τις ψήφους για κάθε πρόταση. Αν υπάρχουν σε κάποιες προτάσεις διαφωνίες, τις συζητούν ξανά. Προσπαθούν να βρουν διατυπώσεις κοινά αποδεκτές.

Βήμα 3ο

Καταγράφουν τους κανόνες, προσπαθώντας, σε όσες περιπτώσεις είναι δυνατόν, οι προτάσεις να είναι θετικές. Δηλαδή, προσέχουμε, κάνουμε, μιλάμε ήρεμα... και όχι δεν μιλάμε, δεν κάνουμε, δεν φωνάζουμε κ.λπ. Υπογράφουν κάτω από το κείμενο και, για επισημοποίηση, βάζουν το δακτυλικό τους αποτύπωμα, χρησιμοποιώντας ταμπόν σφραγίδας ή δαχτυλομπογιά.

Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης παραμένει κρεμασμένος στον τοίχο σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς.

Ο κανονισμός ισχύει και για τον/την εκπαιδευτικό της τάξης που συνυπογράφει και οφείλει και αυτός/-ή να σέβεται και να ακολουθεί τους κανόνες της τάξης.

Όλα τα μέλη της σχολικής ομάδας είναι εγγυητές της τήρησης του συντάγματος της τάξης. Σε περίπτωση παραβίασης, ζητούν από τον «ξεχασιάρη» να διαβάσει δυνατά το άρθρο που τον αφορά.

Βήμα 4ο

Αν υπάρχουν κανόνες που δημιουργούν προβλήματα, τα παιδιά που το διαπιστώνουν, μπορούν να ζητήσουν την αναθεώρησή τους με τον τρόπο που περιγράφεται στο 2ο Βήμα.

Αν διαπιστώσει κάποιο παιδί ότι κάποια άδικη κατάσταση που προκύπτει στο σχολείο δεν καλύπτεται από τον συνταγματικό χάρτη της τάξης, μπορεί να εισηγηθεί τροποποίηση και προσθήκη νέου κανόνα. Για να γίνει αποδεκτός ο νέος κανόνας, ακολουθείται η διαδικασία που περιγράφεται παραπάνω.

Με τα παιδιά των τάξεων Ε΄ και Στ΄, που διδάσκονται Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, συζητείται η έννοια και η σημασία του Συντάγματος της χώρας.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

3. Δικαίωμα, τι είναι;

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α και Β΄ Δημοτικού • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Να κατανοήσουν τα παιδιά την έννοια «δικαίωμα», να αντιληφθούν την έκταση των δικαιωμάτων τους και να μάθουν να τα αναγνωρίζουν.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, μεγάλα post-it, η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (βλ. παρακάτω τους συνδέσμους).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Επιδιώκεται να κατανοήσουν τα παιδιά την έννοια του δικαιώματος μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες και γνώσεις για τον κόσμο. Επειδή έχουν έντονη την αίσθηση του δικαίου, το οποίο επικαλούνται όποτε αισθάνονται ότι καταπιέζονται, υφίστανται κακομεταχείριση ή αδικούνται, η δραστηριότητα στηρίζεται στη διατύπωση σκέψεων και εμπειριών γύρω από το δίπολο δίκαιο – άδικο.

Τα δικαιώματα των παιδιών διακρίνονται σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες: Επιβίωσης, Ανάπτυξης, Προστασίας και Συμμετοχής. Ο/η εκπαιδευτικός κατά την πραγματοποίηση της δραστηριότητας, προκειμένου να διευκολύνει τα παιδιά στην κατάταξη όσων έχουν σκεφτεί, καλό είναι να χρησιμοποιήσει αυτές τις τέσσερις κατηγορίες. Για γίνει ευκολότερα η κατάταξη, προτείνεται να συμβουλευτεί την «Ομαδοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού σε τέσσερις διαστάσεις», στο Gollob, R. and Krapf, P. (2007). *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού. Living Democracy*. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-2/> [ανακτήθηκε στις 19/10/2022].

Στη συνέχεια, οι σκέψεις και οι θέσεις των παιδιών κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, αντιπαραβάλλονται με τα δικαιώματα, όπως ορίζονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνεται η κατανόηση τόσο της έννοιας, όσο και του περιεχομένου της Σύμβασης.

Βήμα 1ο

Τι δεν είναι δίκαιο για ένα παιδί; Προσπαθώντας να βρουν απάντηση, οι μαθητές/-ήτριες, σε κύκλο, αρχικά συζητούν και στη συνέχεια γράφουν ατομικά σε ξεχωριστά, μεγάλα post-it:

- α. Τι θεωρούν ότι χρειάζεται για να ζει καλά ένα παιδί, να είναι ευτυχισμένο;
- β. Ποιες είναι οι ανάγκες του; Τι θεωρούν απαραίτητο για να μεγαλώνει καλά ένα παιδί;
- γ. Σε ποια θέματα πρέπει να προστατεύεται ένα παιδί, διαφορετικά, τι πιστεύουν ότι πρέπει οι ενήλικες να κάνουν για τα παιδιά;
- δ. Ποια είναι τα «μη» που τους/τις ενοχλούν;
- ε. Οι μεγάλοι ακούνε και λαμβάνουν υπόψη τη γνώμη τους;

Για την πληρέστερη απάντηση των ερωτημάτων, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τους υπενθυμίσει, αν έχουν υλοποιηθεί προηγουμένως, τις καταγραφές τους από τις δραστηριότητες «Το βάρος μιας ταμπέλας», «Συνταγματικός Χάρτης της τάξης ή η δύναμη του νόμου» και «Μπορούν οι λέξεις να μας φέρουν κοντά;». Επίσης, προτείνεται να δουν φωτογραφίες παιδιών ή να διαβάσουν σύντομα λογοτεχνικά αποσπάσματα που αναφέρονται σε παιδιά που αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις, που δεν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά τους. Επίσης, να θυμηθούν στο παιχνίδι της «Επιπεδοχώρας» (αν το έχουν υλοποιήσει) τι στερήθηκαν.

- Προτάσεις για αποσπάσματα από λογοτεχνικά κείμενα, από το Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο <https://ddp.gr/diavazoume-gia-ta-dikaiomata-tou-paidiou-facebook/> και στο <https://www.youtube.com/watch?v=aN4Cu6L-5MM> (ανακτήθηκαν στις 7/3/2022).
- Ιστορίες παιδιών από τον ιστότοπο της Unicef, στο <https://www.unicef.org/greece/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82> (ανακτήθηκε στις 5/5/2023).

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει το χαρτί του μέτρου σε 4 στήλες με τίτλους: «Ζούμε καλά», «Μεγαλώνουμε και εξελισσόμαστε», «Παίρνουμε μέρος/ συμμετέχουμε», «Προστατευόμαστε».

Κάθε παιδί διαβάζει το post-it του και, παίρνοντας τη γνώμη των υπολοίπων, το τοποθετεί στη στήλη που ταιριάζει. Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία, σκέφτονται μήπως έχουν παραλείψει ή θέλουν να αλλάξουν κάτι.

Βήμα 3ο

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι εκπρόσωποι από πολλά κράτη ετοίμασαν μια συμφωνία, έναν νόμο με όσα πίστευαν ότι είναι δίκαια για τα παιδιά, για να την υπογράψει κάθε κράτος στη γη. Σκοπός της συμφωνίας είναι να προστατεύονται τα παιδιά, να μεγαλώνουν και να εξελίσσονται χωρίς εμπόδια, να ζουν σε καλές συνθήκες, να συμμετέχουν σε όσα τα αφορούν και να εκφράζουν τη γνώμη τους. Είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Τα κράτη συμφώνησαν ότι κάθε παιδί έχει μια σειρά από δικαιώματα χωρίς καμία απολύτως διάκριση εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στα παιδιά τη σχέση της λέξης δίκιο, δίκαιο με τη λέξη δικαίωμα: το δικαίωμα είναι η έκφραση σε νόμο αυτού που θεωρείται δίκαιο.

Τα παιδιά διαβάζουν τη «Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού» στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/> και https://www.living-democracy.com/pdf/el/V5/V05_P03.pdf. Αντιστοιχούν τα δικαιώματα με τις δικές τους σκέψεις που βρίσκονται στο χαρτί του μέτρου.

Τι δεν είχαν σκεφτεί; Τι άλλο θα ήθελαν να προστεθεί; Πώς μπορούν να επιδιώξουν να γίνει νέος νόμος που να περιλαμβάνει όσα προτείνουν να προστεθούν; (Ενδεικτικά, επιστολές, γραπτές αιτιολογημένες προτάσεις, καμπάνια.)

Νηπιαγωγείο και Α΄ τάξη

Το *Βήμα 1* γίνεται προφορικά και ο/η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως γραμματέας. Χωρίζει ένα μεγάλο χαρτί του μέτρου σε τέσσερις στήλες, όσες και οι κατηγορίες των δικαιωμάτων, και γράφει ευδιάκριτα όσα του λένε τα παιδιά στην ανάλογη στήλη. Χρησιμοποιεί 4 διαφορετικά χρώματα, ανάλογα με την κατηγορία του δικαιώματος. Στο τέλος τα διαβάζει κατά χρώμα (*Βήμα 2*). Αφού τους εξηγήσει τι είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (*Βήμα 3*), τους διαβάζει εξηγώντας όσο πιο απλά γίνεται, τα άρθρα της Σύμβασης και μαζί αντιπαραβάλλουν με τις σκέψεις τους που έχουν καταγραφεί στο χαρτί του μέτρου. Σε κάθε άρθρο συζητούν αν το είχαν σκεφτεί και καταγράφει στο χαρτί του μέτρου. Τι δεν είχαν σκεφτεί; Τι άλλο θα ήθελαν να προστεθεί; Πώς μπορούν να επιδιώξουν να γίνει νέος νόμος που να περιλαμβάνει όσα προτείνουν να προστεθούν;

Βήμα 4ο

Αναρτούν στην τάξη τα Δικαιώματα του Παιδιού⁸.

Επέκταση για Ε΄ και Στ΄ τάξεις

Κάθε παιδί επιλέγει το δικαίωμα που ταιριάζει με τα ενδιαφέροντα του ή που θεωρεί ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Ο/η εκπαιδευτικός δεν παρεμβαίνει. Δεν χρειάζεται να εξαντληθεί ο κατάλογος των δικαιωμάτων. Σκοπός είναι να ασχοληθεί κάθε παιδί με το θέμα που το

⁸ Μπορούν να την προμηθευτούν ή την εκτυπώσουν από το Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού (<https://ddp.gr/ta-dikaiomata-tou-paidiou/>), τον Συνήγορο του Παιδιού (<https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf>), το Living-Democracy (<https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/>) ή, με εικόνες, από το https://www.living-democracy.com/pdf/el/V5/V05_P03_04.pdf και άλλους φορείς.

ενδιαφέρει, το εμπλέκει συναισθηματικά. Ανάλογα με τις επιλογές, σχηματίζονται ομάδες. Αν υπάρχουν παιδιά που η επιλογή τους είναι μοναδική, μπαίνουν σε ομάδα με δικαίωμα της ίδιας κατηγορίας.

Κάθε ομάδα διερευνά σε μεγαλύτερο βάθος το δικαίωμα που έχει επιλέξει. Ποιες είναι οι διαστάσεις του, με ποια δικαιώματα είναι συμπληρωματικό, αν εφαρμόζεται, τι συμβαίνει στην Ελλάδα. Γιατί είναι σημαντικό; Τι προτείνουν για τη βελτίωση της εφαρμογής του;

Ερευνούν αν οι ενήλικοι γνωρίζουν το δικαίωμα αυτό, αν το αναγνωρίζουν, αν το θεωρούν σημαντικό. Οργανώνουν παρουσίαση του δικαιώματος και των προτάσεών τους για την καλύτερη εφαρμογή του. Γνωρίζουν φορείς που ασχολούνται με την προάσπισή του. Αποστέλλουν τις προτάσεις τους σε αρμόδιους φορείς και στον Συνήγορο του Παιδιού.

Επέκταση (1 διδακτική ώρα)

Τα παιδιά χωρίζονται σε 4-6 ομάδες. Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει από μία φωτογραφία με παιδιά σε καταστάσεις που συνδέονται με παραβιάσεις δικαιωμάτων. Κάθε ομάδα ετοιμάζει μια παγωμένη εικόνα της φωτογραφίας της. Η πρώτη ομάδα την παρουσιάζει και οι άλλες ομάδες πρέπει να μαντέψουν. Περιγράφουν αυτό που βλέπουν και δίνουν έναν τίτλο. Στη συνέχεια βλέπουν τη φωτογραφία, πηγή της παγωμένης εικόνας. Για ποιο δικαίωμα πρόκειται; Τι θα ήθελαν να αλλάξουν;

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από ένα παιδί να διορθώσει την παγωμένη εικόνα, όπως ένας γλύπτης το γλυπτό του: να δώσει στην εικόνα τη μορφή που θα είχε, αν το δικαίωμα εφαρμοζόταν. Όποιο παιδί θέλει, μπορεί στη συνέχεια να κάνει κι άλλες «διορθώσεις». Μόλις συμφωνήσουν ότι η παγωμένη εικόνα δείχνει πλέον την εφαρμογή του δικαιώματος, παίρνει τη σκυτάλη η επόμενη ομάδα.

Σημείωση: Σε πολλές περιπτώσεις τα παιδιά, μετά από ένα μάθημα ή δραστηριότητα για την εκμάθηση των δικαιωμάτων τους, όπως αναγράφονται στη Σύμβαση, διεκδικούν δικαιώματα, όπως το παιχνίδι και η ψυχαγωγία, όταν θέλουν να «ξεφύγουν» από το μάθημα, τις εργασίες για το σχολείο ή άλλες καθημερινές ρουτίνες που τα κουράζουν. Προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός, μαιευτικά, να αναδείξει ότι η εκπαίδευση είναι δικαίωμα που δεν πρέπει να παραβλέπουν, και ότι θα χρειαστεί να βρουν την ισορροπία με το δικαίωμα στο παιχνίδι. Έχει μεγάλο ενδιαφέρον ο τρόπος που το διαχειρίστηκε εκπαιδευτικός σε σχολείο της Βοσνίας μέσα από μια συζήτηση που αφενός αντιμετώπιζε με σοβαρότητα τη γνώμη και το αίτημα των παιδιών, αφετέρου ανέδειξε φαινομενικά αντικρουόμενες διαστάσεις των δικαιωμάτων, θέτοντας έτσι τον σπόρο για μια ολική κατανόησή τους και για συνυπολογισμό ποικίλων παραμέτρων, κάτι σημαντικό για την καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη. Η ιστορία από τη Βοσνία: «Αλλά αυτό σημαίνει ότι έχω το δικαίωμα να κάνω διάλειμμα, έτσι δεν είναι;», στο Gollob, R. and Krapf, P. (2007). *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-2/teachers-background-information-8/> (ανακτήθηκε στις 22/3/2022).

Πηγές

Gollob, R. & Krapf, P. (2007). *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy. Συμβούλιο της Ευρώπης. [Διαθέσιμο στο https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5](https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5) (ανακτήθηκε στις 22/4/2022).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

4. Ένας κόσμος για τα παιδιά

Βαθμίδα:	- Γ', Δ' Δημοτικού, με προσαρμογή από τον/την εκπαιδευτικό - Ε', ΣΤ' Δημοτικού - Α' Γυμνασίου
Στόχος:	Τα παιδιά να αναγνωρίζουν δικαιώματα τους και να διεκδικούν οργανωμένα τον σεβασμό τους.
Διάρκεια:	2 ώρες. Επιπλέον εξωδιδασκτικός χρόνος για την υλοποίηση καμπάνιας.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ και προτζέκτορας, χαρτί του μέτρου.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Επιδιώκεται να προβληματιστούν οι μαθητές/-ήτριες σχετικά με τη μη τήρηση κανόνων διεθνών συμβάσεων που έχουν θεσπιστεί για την προστασία των παιδιών. Αν και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει ενσωματωθεί στη νομοθεσία όλων των χωρών του κόσμου πλην των ΗΠΑ⁹, οι παραβιάσεις είναι καθημερινές και επηρεάζουν την πλειονότητα των παιδιών στον κόσμο. Οι μαθητές/-ήτριες θα προσεγγίσουν το ζήτημα με τη βοήθεια παγκόσμιων χαρτών που αποτυπώνουν τη νομική ισχύ της Σύμβασης, τον σεβασμό της, την απαγόρευση της κακοποίησης. Ποιος ή μάλλον πόσος είναι ο κόσμος που σέβεται και πράγματι προστατεύει τα παιδιά;

Βήμα 1ο

Αφού οι μαθητές/-ήτριες έχουν κατανοήσει την έννοια του δικαιώματος και έχουν συζητήσει για τη Διεθνή Σύμβαση που προστατεύει τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς και την υποχρεωτική εφαρμογή της από τα κράτη που την έχουν υπογράψει και την έχουν επικυρώσει με νόμο στη χώρα τους (δραστηριότητα «Δικαίωμα, τι είναι;»), συζητούν αν έχει πέσει στην αντίληψή τους το να μην τηρούνται άρθρα της. Αναφέρονται σε περιπτώσεις που γνωρίζουν από την καθημερινότητά τους, την επικαιρότητα, προηγούμενες συζητήσεις στην τάξη.

⁹ Η μόνη χώρα στον κόσμο που έχει υπογράψει αλλά δεν έχει επικυρώσει ακόμα (2023) τη Σύμβαση, κάνοντάς την νόμο του κράτους, είναι οι ΗΠΑ.

Ο/η εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά τον διαδραστικό χάρτη με τις χώρες που έχουν υπογράψει και επικυρώσει τη Σύμβαση, από τον ιστότοπο των Ηνωμένων Εθνών, στο <https://indicators.ohchr.org/>: Στην μπάρα «Select a treaty» επιλεγεί «Convention on the Rights of the Child». Αγγίζοντας με το κέρσορα μια χώρα, εμφανίζονται πληροφοριακά στοιχεία σχετικά με τα έτη υπογραφής και επικύρωσης της Σύμβασης από αυτή.

Κατόπιν μελετούν τον χάρτη όπου αποτυπώνεται ο σεβασμός των Δικαιωμάτων του Παιδιού στον κόσμο: *Map on the Respect of Children's Rights Worldwide* (2018) Humanium, στο <https://www.humanium.org/en/map-respect-children-rights-worldwide/> (ανακτήθηκε στις 19/5/2023). Από την ίδια ιστοσελίδα μπορούν να κατεβάσουν και να τυπώσουν τον χάρτη σε μορφή pdf. Στον χάρτη αποτυπώνονται με πράσινο χρώμα οι χώρες όπου τα δικαιώματα γίνονται σεβαστά και τηρούνται, με κίτρινο οι χώρες όπου η κατάσταση είναι ικανοποιητική αλλά όχι όπως θα έπρεπε, με πορτοκαλί εκεί όπου υπάρχουν σημαντικά προβλήματα, με κόκκινο οι χώρες όπου η κατάσταση είναι δύσκολη και με μαύρο εκείνες όπου οι παραβιάσεις είναι πολύ σοβαρές.

Σε ποια κατηγορία ανήκει η Ελλάδα; Άραγε, γιατί δεν είναι στην ομάδα των χωρών που δείχνουν τον μεγαλύτερο σεβασμό των δικαιωμάτων των παιδιών; Διατυπώνουν τις σκέψεις τους.

Εμβαθύνοντας

Προτείνεται να αναζητήσουν στατιστικά δεδομένα και πληροφορίες κατά θέμα και χώρα στον ιστότοπο της Unicef, στο <https://data.unicef.org/#>. Επίσης, μπορούν να αναζητήσουν άρθρα, κείμενα, βίντεο και φωτογραφίες με περιπτώσεις παιδιών που παραβιάζονται τα δικαιώματά τους και να πραγματοποιήσουν παρουσίαση στη σχολική κοινότητα.

Βήμα 2ο

Τα παιδιά παρατηρούν έναν παγκόσμιο χάρτη όπου αποτυπώνονται οι 53 χώρες που έχουν απαγορεύσει με νόμο τη σωματική τιμωρία, διαθέσιμο στον ιστότοπο [vividmaps.com](https://vividmaps.com/childrens-world-map-countries-ban-corporal-punishment-children/), στο <https://vividmaps.com/childrens-world-map-countries-ban-corporal-punishment-children/> (ανακτήθηκε στις 22/5/2021).

Στη συνέχεια διαβάζουν το άρθρο 19 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Το κράτος είναι υπεύθυνο για την προστασία του παιδιού από κακοποίηση από τους γονείς ή άλλους ανθρώπους. Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να μάθει πώς να αποφεύγει ή αντιμετωπίζει κάθε μορφή κακοποίησης.

Πηγή: Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy, Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/> (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

Το άρθρο 19 στην πλήρη του μορφή, όπως αναγράφεται στη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (20 Νοεμβρίου 1989):

1 – Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά τον χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νομίμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.

2 – Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλειά του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για τον χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Συζητούν πάνω στα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Ένας νόμος ή περισσότεροι νόμοι αρκούν για να προστατευτούν τα δικαιώματα των παιδιών;
- Τι άλλο θα μπορούσε να γίνει;
- Πιστεύουν ότι τα παιδιά γνωρίζουν τα δικαιώματά τους;
- Οι ενήλικες γνωρίζουν τα δικαιώματα των παιδιών;
- Τι θα μπορούσαν να κάνουν τα παιδιά για να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά τους;

Καταθέτουν τις προτάσεις τους και τις καταγράφουν σε χαρτί του μέτρου.

Γράφουν επιστολή με τις προτάσεις τους και τη στέλνουν σε φορείς που ασχολούνται με τα Δικαιώματα του Παιδιού και την εφαρμογή τους, όπως ο Συνήγορος του Παιδιού, το Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού η Unicef, η Action Aid κ.ά.

Επιλέγουν ένα από τα δικαιώματα και οργανώνουν μία καμπάνια για την ενημέρωση παιδιών και ενηλίκων γύρω από αυτό, καθώς και για την υποστήριξή του. (Λεπτομέρειες βήμα βήμα για την οργάνωση καμπάνιας από μαθητές/-ήτριες: «Σχεδιάζοντας μια καμπάνια» και «Σχεδιάζουμε μια καμπάνια προβολής/ενημέρωσης», στο Γκόβας, Ν. & Κύρδη, Κ. (2016). *Νοιάζομαι και Δρω. Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη, Ενεργός Πολίτης. Δραστηριότητες – Ασκήσεις – Τεχνικές για τον εκπαιδευτικό*. Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη & Δεσμός. Τεύχος 2, σελ. 106 και 117 αντίστοιχα. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/eksoseis-noiazomai-kai-drw/> (ανακτήθηκε στις 22/2/22).

Επέκταση

Προτείνεται η παρακολούθηση των εξής ταινιών που θίγουν ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τη διεκδίκησή τους από τα ίδια:

Ο Βούδας λιποθύμησε από την ντροπή (2007), της Hana Makhmalbaf. Το σπίτι της μικρής Μπαχτάι, στο Αφγανιστάν, έχει βομβαρδιστεί, αλλά εκείνη είναι αποφασισμένη να βρει τετράδιο και να διανύσει μια επικίνδυνη διαδρομή και να πάει σχολείο, παρά τα επικίνδυνα παιχνίδια αγοριών που αρνούνται το δικαίωμά της στην εκπαίδευση και της επιτίθενται. Διαθέσιμη στο <https://www.youtube.com/watch?v=S2pQUncRoOQ>

Ούτε ένας λιγότερος (Yi ge dou bu neng shao) (1999), του Zhang Yimou. Σε ένα απομακρυσμένο χωριό της Κίνας, όπου τα παιδιά αφήνουν το σχολείο για να εργαστούν και να βοηθήσουν τις οικογένειές τους, η 13χρονη Γουέι αντικαθιστά για λίγο καιρό τον δάσκαλο. Όταν ένας μαθητής φεύγει για να βρει δουλειά στην κοντινή πόλη, η Γουέι θα κάνει το παν για να τον φέρει πίσω, ακολουθώντας κατά γράμμα την εντολή του δασκάλου: «ούτε ένας λιγότερος στην τάξη». Trailer στο <https://www.youtube.com/watch?v=h55fQSPA-gA&t=20s>

Σημείωση: Προτείνεται να συνδυαστεί με τη δραστηριότητα «Δικαίωμα, τι είναι;». Συστήνεται να ακολουθήσουν οι δραστηριότητες «Η ιστορία της Μονιρέ» και «Μια παρέα με άποψη» που αναφέρονται σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών.

Πηγές

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Διαθέσιμη στο <https://ddp.gr/symvasi-gia-ta-dikaiomata-toy-paidioy/> (ανακτήθηκε στις 15/4/2023).

Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy, Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/> (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

Γκόβας, Ν. & Κύρδη, Κ. (2016). *Νοιάζομαι και Δρω. Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη, Ενεργός Πολίτης. Δραστηριότητες – Ασκήσεις – Τεχνικές για τον εκπαιδευτικό*, Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη

& Δεσμός. Τεύχος 2, σελ. 106 και 117. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/eksoseis-noiazomai-kai-drw/> (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

5. Η ιστορία της Μονιρέ

Βαθμίδα:	- Γ', Δ' Δημοτικού (με προσαρμογή από τον/την εκπαιδευτικό) - Ε', ΣΤ' Δημοτικού - Α', Β' Γυμνασίου
Στόχος:	Η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων των προσφύγων, η ανάδειξη της σημασίας του αισθήματος του ανήκειν.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ και προτζέκτορας, χαρτί του μέτρου, χαρτόνια μεγέθους ¼ του Α4, εκτύπωση των κειμένων 1, 2 και 3 (αντίγραφα όσα και τα παιδιά της τάξης. Το κείμενο 1 πρέπει να τυπωθεί σε χωριστό φύλλο από τα 2 και 3).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Με αφορμή το βραβευμένο ποίημα της Monira Sharifi, μιας νεαρής Αφγανής πρόσφυγα που ζει και σπουδάζει στην Ολλανδία αφού πέρασε 4 χρόνια στην Ελλάδα, οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να προβληματιστούν σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων των προσφύγων και μεταναστών στις χώρες τους και στις χώρες υποδοχής, καθώς και για το αν οι συνθήκες που τους οδήγησαν στη φυγή από τη χώρα τους σχετίζονται με καταπάτηση δικαιωμάτων τους. Επίσης εξετάζεται η σχέση της έννοιας του σπιτιού, με την ευρεία έννοια του ανήκειν, με την ιδιότητα του μέλους μιας κοινωνίας.

Βήμα 1ο

Οι μαθητές/-ήτριες διαβάζουν το ποίημα που ακολουθεί (κείμενο 1) και συζητούν γι' αυτό.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποιο μπορεί να είναι το πρώτο ταξίδι;
- Τι αφήνει κάτι πίσω της οριστικά; Μπορούν να υποθέσουν γιατί;
- Είναι ένα ταξίδι εύκολο;
- Πού μπορεί να βρίσκεται σήμερα η Monira;

Στη συνέχεια διαβάζουν τα βιογραφικά στοιχεία της Monira (κείμενο 2).

Βλέπουν το video του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες Δρομέας (48''). Διαθέσιμο στο <https://www.gcr.gr/el/news/videos?start=8> και στο <https://www.youtube.com/watch?v=8-NBfJiyuQI&t=48s>.

Αν στην τάξη φοιτούν μαθητές/-ήτριες μεταναστευτικής ή προσφυγικής καταγωγής, μπορούν να μιλήσουν για τις δικές τους εμπειρίες. Δεν θα πρέπει όμως να πιεστούν, γιατί οι εμπειρίες τους είναι τραυματικές.

Τα παιδιά συνδυάζοντας το ποίημα, τα βιογραφικά στοιχεία, τις εμπειρίες των συμμαθητών/-τριών τους, το βίντεο, σκέπτονται και συζητούν ποια δικαιώματα της Μονίρα απειλήθηκαν.

Συμβουλεύονται:

α] Τη Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy, Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/> (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

β] Τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνής Αμνηστία. Διαθέσιμη στο <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights> (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

γ] Το επεξηγηματικό κείμενο "Μετανάστες και πρόσφυγας" (ακολουθεί, κείμενο 3).

Κείμενο 1: Το ποίημα**Το ταξίδι**

Δένει τα μπλε κορδόνια της,
 δεν ξέρει ότι πρέπει να περπατάει για ώρες, ημέρες, μήνες και χρόνια.
 Δεν ξέρει ότι δεν θα ξαναβρεί ποτέ στη βεράντα της,
 ότι δεν θα κοιτάξει ποτέ ξανά τον πολυσύχναστο δρόμο.
 Κοιτάζει πίσω μια φορά,
 θα ήθελε να κρατήσει το χέρι της μητέρας της, αλλά περπατάει μόνη της.
 Δεν θέλει να δείξει ότι είναι δύσκολο.
 Δεν θέλει να δείξει ότι πρέπει.
 Και πιστεύει ότι όλα θα πάνε καλά.
 Αυτό είναι το πρώτο της ταξίδι.
 Ο νέος κόσμος την καλεί.
 Δένει τα μπλε κορδόνια της.

 Δένω τα άσπρα κορδόνια μου.
 Είναι περίπου 10 λεπτά με τα πόδια από το σπίτι μέχρι το σχολείο.
 Ξέρω ότι αργότερα θα καθίσω στο δωμάτιό μου με μεγάλα παράθυρα και θα
 κοιτάζω τον ήσυχο κήπο των γειτόνων μου.
 Δεν ξέρω αν ανήκω εδώ, αλλά νιώθω σαν στο σπίτι μου,
 όταν η μυρωδιά του ρυζιού γεμίζει το σπίτι μας και η μητέρα μου μαγειρεύει
 το qabuli¹⁰.
 Δένω τα άσπρα κορδόνια μου.
 Αυτό δεν είναι το πρώτο μου ταξίδι ...

Monira Sharifi

Το ποίημα βραβεύτηκε και παρουσιάστηκε στο Ολλανδικό Κοινοβούλιο.

Σημείωση: Το μετέφρασε στα ελληνικά η ίδια η Monira Sharifi και το παραχώρησε ευγενικά για αποτελέσει έναν τρόπο γνωριμίας των παιδιών στην Ελλάδα με την ιδιότητα του πρόσφυγα.

10 Το πιο γνωστό πιάτο στην αφγανική κουζίνα: ρύζι με κομματάκια από αρνί, μείγμα μπαχαρικών, καρότα, σταφίδες και αμύγδαλα σε φέτες.

Κείμενο 2: Βιογραφικά στοιχεία

Η Monira Sharifi γεννήθηκε στο Αφγανιστάν το 1999. Είναι το τέταρτο από τα έξι παιδιά μιας οικογένειας που αναγκάστηκε να φύγει από τη χώρα, λόγω των ενόπλων συγκρούσεων και του μεγάλου κινδύνου για τη ζωή τους, και να καταφύγει στο Ιράν. Στη συνέχεια, μέσω Τουρκίας, έφτασαν στην Ελλάδα.

Όταν η Monira το 2011 γράφτηκε στο 49ο Δημοτικό Σχολείο της Αθήνας, δεν ήξερε ελληνικά και της ήταν πολύ δύσκολο να παρακολουθήσει τα μαθήματα. Σε αυτό το σχολείο φοίτησε 3 χρόνια μαζί με τα δύο μικρότερα αδέρφια της.

Τα δύο τελευταία χρόνια της φοίτησής τους τα τρία αδέρφια έμειναν σε ξενώνα ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, αναμένοντας την επανένωση με την υπόλοιπη οικογένειά τους που είχε ήδη φτάσει στην Ολλανδία. Η Monira, πάντοτε ευγενική και χαμογελαστή, έμαθε γρήγορα ελληνικά και αποδείχτηκε πολύ καλή στις τέχνες. Σε όλο αυτό το διάστημα φρόντιζε τα αδέρφια της.

Το 2015, αφού ολοκληρώθηκαν οι νόμιμες διαδικασίες, η Monira με τα αδέρφια της επανενώθηκαν με την οικογένειά τους και κατοικούν πια στη Χάγη της Ολλανδίας. Φοίτησε με επιτυχία στα ολλανδικά σχολεία και σπούδασε Ψυχολογία στο Πανεπιστήμιο της Χάγης.

Κείμενο 3: Μετανάστης και πρόσφυγας

(Επεξηγηματικό κείμενο για τα παιδιά)

Πολλοί άνθρωποι αναγκάζονται να φύγουν από τη χώρα που γεννήθηκαν για να βρουν δουλειά και καλύτερες συνθήκες ζωής σε άλλες περιοχές του κόσμου, αυτοί είναι οι μετανάστες. Άλλοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, τη χώρα τους, εξαιτίας μεγάλων καταστροφών ή πολέμων ή απειλής για την ελευθερία και τη ζωή τους, λόγω της θρησκείας τους, της καταγωγής τους, του χρώματός τους, των απόψεών τους... Η στέρηση, η καταπάτηση ή η αδυναμία άσκησης δικαιωμάτων τους τους αναγκάζει να φύγουν από τη χώρα τους. Αυτοί είναι πρόσφυγες. Ανάμεσά τους πολλά παιδιά. Αρκετά από αυτά είτε χάνουν τους γονείς τους στο δρόμο, είτε φεύγουν χωρίς αυτούς από τη χώρα τους, γιατί τα χρήματα δεν φτάνουν για το φευγιό όλων και οι γονείς προτιμούν να γλυτώσουν τα παιδιά τους.

Βήμα 2ο

Τα παιδιά παρακολουθούν το σύντομο video του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες *A home for refugees in the centre of Athens* (1'13"), διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=f8v5CFbpeAY&t=4s> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021). Με αφορμή το ποίημα και το βίντεο συζητούν για την έννοια του σπιτιού, με την ευρύτερη σημασία της, αυτήν του «ανήκειν».

Αναζητούν στο ποίημα τι είναι σπίτι για τη Monira και τις λέξεις που το δείχνουν.

Γράφουν (παιδιά και εκπαιδευτικός) σε μικρά χαρτόνια με μέγεθος περίπου ¼ του Α4 την απάντηση στο ερώτημα «Τι σημαίνει για σένα σπίτι;» και τα κολλούν γύρω από μια εκτύπωση του ποιήματος της Monira.

Σκέφτονται και συζητούν τα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Με ποιες ανάγκες σχετίζεται η έννοια του σπιτιού; (Οικογένεια, προστασία, ασφαλές περιβάλλον αλλά και το αίσθημα του ανήκειν.)
- Με ποια δικαιώματα συνδέεται;
- Πώς μπορεί να χτίζεται η σχέση του μετανάστη ή του πρόσφυγα με τη χώρα που κατέφυγε και κατοικεί; Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει;
- Μπορεί να γίνει η νέα χώρα σπίτι του, και με ποιες προϋποθέσεις;
- Ποιες είναι οι προτάσεις τους για την καλύτερη και ταχύτερη ένταξή του στην κοινωνία της χώρας υποδοχής;
- Οι ίδιοι /-ες οι μαθητές/-ήτριες τι μπορούν να κάνουν γι' αυτό;

Επέκταση: Περισσότερες ιστορίες παιδιών προσφύγων

Η σχολική ομάδα μπορεί να αναζητήσει περισσότερες ιστορίες παιδιών προσφύγων (μαρτυρίες), να καταγράψει τις δυσκολίες και τις απειλές που αντιμετώπισαν. Να συζητήσει τα δικαιώματα που στερήθηκαν και ίσως στερούνται ακόμα. Να σκεφτεί πώς μπορεί να συμβάλει στην ένταξή τους.

Ενδεικτικά:

Το ταξίδι του Οσάμα από την Υεμένη στην Ελλάδα. Unicef. Διαθέσιμο στο <https://www.unicef.org/greece/node/396> (ανακτήθηκε στις 11/5/2021).

Εκπαιδευτικό υλικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Διαθέσιμο στο https://www.unhcr.org/gr/ekpaideutiko_yliko (ανακτήθηκε στις 11/5/2021).

Μονόλογοι από το Αιγαίο (2016). Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση και Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Διαθέσιμο στο <https://www.unhcr.org/gr/monologoi> (ανακτήθηκε στις 11/5/2021).

Οπτικοακουστικό Εκπαιδευτικό υλικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/playlist?list=PLDhx0id2aiAFkB2H4yyrtHq_DKKZr4X3I (ανακτήθηκε στις 11/5/2021).

Επέκταση για την Στ΄ τάξη και το Γυμνάσιο

Η στέρηση δικαιωμάτων τους ή ύπαρξη συνθηκών που δεν επέτρεπαν την άσκησή τους, ανάγκασε μετανάστες και πρόσφυγες να φύγουν από τη χώρα τους και έτσι να μην έχουν πια την ιδιότητα του πολίτη της. Δεν έχουν όμως την ιδιότητα του πολίτη ούτε στη νέα χώρα που ζουν, αν και είναι μέλη της κοινωνίας στην οποία και προσπαθούν να ενταχθούν. Μαθαίνουν τη γλώσσα, εκπαιδεύονται, εργάζονται ή αναζητούν εργασία ...

Η νομοθεσία της χώρας που διαμένουν θέτει τις προϋποθέσεις, συνήθως αυστηρές, για να πολιτογραφηθούν, δηλαδή να γίνουν τυπικά πολίτες της.

Σε χαρτί του μέτρου, τα παιδιά καταγράφουν τα οφέλη από την πολιτογράφηση και τις προϋποθέσεις που θεωρούν σημαντικές.

Στόχος είναι να κατανοήσουν τα παιδιά πόσο είναι σημαντικές για την ειρηνική συνύπαρξη, τη συμβίωση και τη δημοκρατία η συμμετοχή στα κοινά και η άσκηση πολιτικών δικαιωμάτων από όλα τα μέλη μιας κοινωνίας, ξεφεύγοντας από ξενοφοβικά ιδεολογήματα, και όχι να μάθουν ποιες είναι οι προϋποθέσεις πολιτογράφησης.

Αν ο/η εκπαιδευτικός χρειαστεί την ισχύουσα νομοθεσία για την πολιτογράφηση, μπορεί α] να διαβάσει το άρθρο του Β. Χρονόπουλου «Νέος Νόμος για την Ελληνική Ιθαγένεια: Προϋποθέσεις - Δικαιολογητικά – Διαδικασία» (06/03/2021), διαθέσιμο στο https://www.lawspot.gr/nomika-blogs/vasileios_hronopoylos/neos-nomos-gia-tin-elliniki-ithageneia-proypotheseis (ανακτήθηκε στις 30/4/2021) και β] να συμβουλευτεί έντυπο του Υπουργείου Εσωτερικών «Πώς μπορώ να γίνω Έλληνας πολίτης;», διαθέσιμο στο <https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/Odhgies-lthageneias.pdf> (ανακτήθηκε στις 30/4/2021).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας στο Δημοτικό, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες σε δεύτερο χρόνο.

6. Ποιο είναι το μήνυμα;

Βαθμίδα:

- Γυμνάσιο
- Λύκειο

Στόχος:

Διαπραγμάτευση των εννοιών ανθρώπινα δικαιώματα, ατομικότητα έναντι του κοινού καλού, νομιμότητα και βία, δημοκρατική και κοινωνικά υπεύθυνη δράση.

Διάρκεια:

3 διδακτικές ώρες.

Υλικά/μέσα:

Εκτυπώσεις κειμένων.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η βία δεν αποτελεί τρόπο επίλυσης προβλημάτων στις δημοκρατικές κοινωνίες. Υπάρχουν θεσμοί και διαδικασίες στο πλαίσιο του κράτους δικαίου, όπου ο πολίτης ή οι ομάδες πολιτών προσφεύγουν για την επίλυση προβλημάτων, πολύ περισσότερο αυτών που έχουν δημόσιο χαρακτήρα. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι κατοχυρωμένη όπως και η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών. Ωστόσο η ελευθερία δεν περιλαμβάνει την άσκηση οποιασδήποτε μορφής βίας. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ο σεβασμός της ζωής και της προσωπικότητας και η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι θεμελιώδεις και αδιαπραγμάτευτες αξίες μιας σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας.

Στους/τις μαθητές/-ήτριες προβάλλεται αρχικά η φωτογραφία (βλ. παρακάτω), αυτή και μόνο. Ακολουθεί καταιγισμός ιδεών με στόχο να καταγραφούν συναισθήματα και ερωτήματα. Κατόπιν οι μαθητές/-ήτριες εργάζονται σε ομάδες οι οποίες διαπραγματεύονται τα ερωτήματα.

Εικόνα 15: Η φωτογραφία δημοσιεύτηκε στα social media και στη συνέχεια ευρύτερα στον τύπο.

Βήμα 1ο

Χωρίς καμιά εισαγωγή η φωτογραφία αυτή προβάλλεται στην τάξη. Οι μαθητές /-ήτριες καλούνται να πουν αυθόρμητα:

- Ποια είναι τα συναισθήματα που νοιώθουν.
- Ποια νομίζουν ότι είναι τα συναισθήματα του κεντρικού προσώπου.
- Ποια νομίζουν ότι είναι τα συναισθήματα των ανθρώπων που βρίσκονται πίσω του.

Οι απαντήσεις των μαθητών/-τριών καταγράφονται από τον/την εκπαιδευτικό και κρατούνται σε ένα αρχείο.

Βήμα 2ο

Αμέσως μετά ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να υποθέσουν ποιο μπορεί να είναι το πλαίσιο αυτής της φωτογραφίας, δηλαδή να υποθέσουν τον τόπο, τον χρόνο και τον λόγο για τον οποίο τραβήχτηκε αυτή η φωτογραφία.

Συζητούν τα ερωτήματα:

- Για ποιο λόγο νομίζουν ότι τραβήχτηκε αυτή η φωτογραφία;
- Ποιο είναι το φανερό της μήνυμα;
- Υπάρχουν και άλλα μηνύματα εκτός από το φανερό;
- Ποια είναι τα ενδεχομένως κρυφά μηνύματα που «στέλνει» αυτή η φωτογραφία;

Ο/η εκπαιδευτικός δεν παρεμβαίνει, απλώς καταγράφει τις απαντήσεις στο ίδιο αρχείο.

Βήμα 3ο

Κατόπιν ο/η εκπαιδευτικός ανακοινώνει τα πραγματικά στοιχεία της φωτογραφίας, δηλαδή πού και πότε λήφθηκε, και με ποια κείμενα συνοδεύτηκε η δημοσίευσή της¹¹.

Συγκεκριμένα, ο/η εκπαιδευτικός δίνει 3 διαφορετικά κείμενα που συνόδευσαν τη δημοσίευση της φωτογραφίας στον τύπο, μαζί με τις πηγές από τις οποίες προέρχονται.

Ενδεικτικά:

- Λακασάς, Α. (08/11/2020). Δημήτρης Μπουραντώνης στην «Κ»: Τολμηρές αποφάσεις για προστασία των ΑΕΙ. *Η Καθημερινή*. Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/society/561148189/dimitris-mpourantonis-stin-k-tolmires-apofaseis-gia-prostasia-ton-aei/> (ανακτήθηκε στις 10/3/2021).
- Επίθεση στον πρότανη της ΑΣΟΕΕ: Γνώριμοι της ΕΛ.ΑΣ οι δράστες (24/12/2020). *Έθνος*. Διαθέσιμο στο https://www.ethnos.gr/ellada/138896_epithesi-ston-prytani-tis-asoee-gnorimoi-tis-elas-oi-drastes (ανακτήθηκε στις 10/3/2021).
- Αθλιότητες στην ΑΣΟΕΕ: Εισέβαλαν στο γραφείο του πρότανη - και του κρέμασαν πινακίδα στο λαιμό (30/10/2020). *Λίφο*. Διαθέσιμο στο <https://www.lifo.gr/now/greece/athliotites-stin-asoee-eisebalan-sto-grafeio-toy-prytani-kai-toy-kremasan-pinakida-sto> (ανακτήθηκε στις 10/3/2021).

Βήμα 4ο

Με υλικό α) το αρχείο καταγραφής των συναισθημάτων και των υποθετικών μηνυμάτων (Βήματα 1 και 2), β) τη φωτογραφία και γ) τα κείμενα των εφημερίδων, οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε 4 ομάδες οι οποίες διαπραγματεύονται τα παρακάτω ερωτήματα (το κάθε ερώτημα αντιστοιχεί σε μία ομάδα).

Ομάδα 1.

Διακρίνετε στο στιγμιότυπο αυτό παραβίαση/παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Από ποιον/ποιους; Χρησιμοποιείτε ως πηγή τον *Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, διαθέσιμο στο https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf (ανακτήθηκε στις 22/5/2023). Σημειώστε με κόκκινο χρώμα πάνω στον χάρτη τα δικαιώματα που παραβιάζονται και εξηγήστε σε ένα σύντομο κείμενο το γιατί. Μπορείτε γι' αυτό να χρησιμοποιήσετε και το αρχείο των συναισθημάτων που σας έχει δοθεί.

Ομάδα 2.

«Μερικές φορές το ατομικό καλό πρέπει να υποτάσσεται στο συλλογικό/κοινωνικό καλό». Σχολιάστε την παραπάνω φράση. Αναφέρετε παραδείγματα από την κοινωνική σας

¹¹ Στις 29 Οκτωβρίου 2020 μια ομάδα κουκουλοφόρων εισέβαλε στο γραφείο του πρότανη του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και με την βία του κρέμασαν στο λαιμό πινακίδα που έγραφε «Αλληλεγγύη στις καταλήψεις». Κρατώντας τον από τους ώμους και τα χέρια ώστε να μη μπορεί να αντιδράσει, στάθηκαν δίπλα του για τη φωτογραφία που στη συνέχεια κυκλοφόρησε στα social media.

εμπειρία όπου βρεθήκατε (εσείς ή άνθρωποι που γνωρίζετε) σε τέτοιο δίλημμα. Σχετίζεται η φράση αυτή με το στιγμιότυπο της φωτογραφίας; Οργανώστε και παρουσιάστε έναν εικονικό διάλογο (debate) ανάμεσα σε δύο μέλη της ομάδας σας, για την υποστήριξη των δύο αντικρουόμενων προσεγγίσεων.

Ομάδα 3.

Από τα τρία κείμενα που σας έχουν δοθεί ως συνοδευτικά της φωτογραφίας, προσπαθήστε να ανακαλύψετε ποια είναι η θέση των συγγραφέων για τη χρήση βίας στους κοινωνικούς αγώνες. Με ποιες φράσεις ή λέξεις καταγράφονται αυτές οι θέσεις; Ποια είναι τα βασικά επιχειρήματα υπέρ της χρήσης βίας; Ποια είναι τα βασικά επιχειρήματα κατά της χρήσης βίας; Ποια είναι η δική σας γνώμη για το ερώτημα αυτό; Οργανώστε και παρουσιάστε την απάντησή σας μέσα από ένα κείμενο ή βίντεο ή παρουσίαση ή πόστερ ή ποίημα ή θεατρικό δρώμενο. Για τον σκοπό αυτό μπορείτε να χρησιμοποιήσετε, σε συνεργασία με τον/την καθηγητή/-ήτριά σας, πηγές από την ιστορία, ή/και κείμενα από τη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία, την πολιτική.

Ομάδα 4.

Τι νόημα δίνετε στη φράση «Δημοκρατική και κοινωνικά υπεύθυνη δράση»; Δώστε την απάντηση αντλώντας παραδείγματα από το πώς διαχειριστήκατε ή θα διαχειριζόσασταν προβλήματα της σχολικής σας κοινότητας, της γειτονιάς σας ή της αθλητικής ομάδας που ανήκете. Ποιες οδηγίες θα δίνετε σε κάποιον που σας ρωτά, τι κατά τη γνώμη σας θα πρέπει να κάνει ένας δημοκρατικός πολίτης που νοιώθει κοινωνικά υπεύθυνος, όταν αντιλαμβάνεται ότι παραβιάζονται τα δικαιώματά του; Φανταστείτε ότι είσατε φοιτητές η φοιτήτριες και συμμετέχετε στη φοιτητική συνέλευση που γίνεται την παραμονή των γεγονότων στη σχολή όπου συνέβη το γεγονός της φωτογραφίας. Πώς θα αντιδρούσατε σε μια πρόταση να γίνει μια πράξη σαν αυτή που εικονίζεται; Ποιες δυσκολίες νομίζετε ότι θα είχατε; Πώς θα αισθανόσασταν; Ποια διλήμματα ίσως θα αντιμετωπίζατε; Ποιος θα ήταν ο πιο σημαντικός παράγοντας που εν τέλει θα σας επηρέαζε στο τι θα κάνατε; Γράψτε ένα μήνυμα (ή πολλά μηνύματα) σε καλό/-ή σας φίλο/-η, μέσω messenger ή email ή όπως αλλιώς επιλέξετε, και αφού περιγράψετε σύντομα τι συμβαίνει, ζητήστε του/της τη γνώμη του/της ή τη βοήθειά του/της για αυτό που προτίθεστε να κάνετε (ό,τι κι αν είναι αυτό).

Βήμα 5ο

Οι ομάδες παρουσιάζουν σε ολομέλεια ό,τι παρήγαγαν. Μετά από κάθε παρουσίαση γίνονται σχόλια και ερωτήσεις από τις άλλες ομάδες.

Βήμα 6ο

Στο τέλος ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει τη φωτογραφία, πλαισιωμένη από το υλικό που παρήγαγαν οι μαθητές/-ήτριες, και τους ζητά να γράψουν ανώνυμα μια λέξη ή μια φράση που αποκόμισαν από τη δραστηριότητα. Όλα αυτά μπορούν, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες, να τα συνθέσουν σε κάτι ενιαίο (π.χ. κείμενο ή κολάζ). Αυτό θα είναι το δικό τους μήνυμα.

7. Ποιος μπορεί να αφαιρεί ανθρώπινες ζωές;

Βαθμίδα:

- Γυμνάσιο (Β΄ και Γ΄)
- Λύκειο

Στόχος:

Η αποσαφήνιση της έννοιας της απονομής κοινωνικής δικαιοσύνης, ο διαχωρισμός της πολιτικής και της ιδεολογίας από την τρομοκρατική δράση, η υπεράσπιση της ανθρώπινης ζωής ως υπέρτατο καθήκον στις σύγχρονες δημοκρατίες, η επιλογή ειρηνικών μορφών διεκδίκησης.

Διάρκεια:

4 διδακτικές ώρες.

Υλικά/μέσα:

Η/Υ, προτζέκτορας, tablets ή laptops (ανά ομάδα), ή κινητά με σύνδεση στο διαδίκτυο, εκτυπώσεις.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα αυτή αναφέρεται στις τρομοκρατικές οργανώσεις που εμφανίστηκαν το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα σε ευρωπαϊκά και άλλα κράτη. Οι οργανώσεις αυτές έδρασαν ως ομάδες ένοπλης πάλης στις πόλεις και επένδυσαν την δράση τους ιδεολογικά χρησιμοποιώντας τους εαυτούς τους ως φορείς απονομής κοινωνικής δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο αυτό και δρώντας παράνομα, έκαναν απαγωγές, δολοφονίες και άλλα εγκλήματα του ποινικού δικαίου, πάντα στο όνομα της κάθαρσης, της επιβολής του δικαίου εν ονόματι του λαού. Ωστόσο παρά την εξάρθρωση των βασικών οργανώσεων, οι εγκληματικές πρακτικές δεν έχουν εκλείψει και οι «ιδέες» της ένοπλης τρομοκρατικής δράσης θα μπορούσαν να επηρεάσουν κυρίως τμήματα της κοινωνίας που δεν βίωσαν την δράση τους. Στη δραστηριότητα η προσέγγιση γίνεται μέσω της αφήγησης της δολοφονίας του Ιταλού πρωθυπουργού Aldo Moro από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, σε ομάδες, απαντούν αρχικά σε ερωτήματα, ερευνούν και επανέρχονται για νέες ή/και συμπληρωματικές απαντήσεις στα ερωτήματα. Στο τέλος γράφουν ένα άρθρο στην εφημερίδα του σχολείου.

Χρησιμοποιούνται:

1. Απόσπασμα από το βίντεο «Δολοφονία Αλντο Μόρο», της σειράς εκπομπών του Παύλου Τσίμα *Ένα κλικ, ένας αιώνας*, σε σκηνοθεσία Γ. Χαρώνη. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=Q6TdDqxrqgq> (ανακτήθηκε στις 12/4/2023). Προτείνεται το διάστημα 1.25΄΄-5.20΄΄.

2. Το άρθρο «Η απαγωγή και η δολοφονία του Ιταλού πρωθυπουργού Άλντο Μόρο. Πώς οι Ερυθρές Ταξιαρχίες γάζωσαν με 91 σφαίρες τη φρουρά του. Τι λέει από τη φυλακή η γυναίκα που "φρόντιζε" τον όμηρο...». Μηχανή του Χρόνου. Διαθέσιμο στο <https://www.mixanitouxronou.gr/i-apagogi-ke-i-dolofonia-tou-italou-prothipourgou-alnto-moro-pos-i-erithres-taxiarchies-gazosan-me-91-sferes-ti-froua-tou-ti-lei-apo-ti-filaki-i-gineka-pou-frontize-ton-omiros/> (ανακτήθηκε στις 21/3/2021).
3. Αποσπάσματα από τα πρακτικά της δίκης της 17ης Νοέμβρη (βλ. στο Βήμα 2).

Βήμα 1ο

Στην τάξη προβάλλεται το απόσπασμα (1.25΄΄-5.20΄΄) από το βίντεο <https://www.youtube.com/watch?v=Q6TdDqxrqgq> για τη δολοφονία του Άλντο Μόρο. Από τους μαθητές και τις μαθήτριες ζητείται να γράψουν σε μία ή δύο φράσεις τι νομίζουν ότι περιγράφει το βίντεο, καθώς και πραγματικά στοιχεία, όπως τόπο, χρόνο, πρόσωπα. Στο ίδιο κείμενο ο/η κάθε μαθητής/-ήτρια καταγράφει τα συναισθήματα που του/της προκάλεσε το βίντεο. Κάποιοι από τους/τις μαθητές/-ήτριες διαβάζουν στην τάξη τι έγραψαν, άλλοι/-ες συμπληρώνουν και ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει στον πίνακα λέξεις κλειδιά που προκύπτουν και που αφορούν το γεγονός αλλά και τα συναισθήματα των παιδιών.

Βήμα 2ο

Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε ομάδες. Σε όλες τις ομάδες δίνεται το άρθρο «Η απαγωγή και η δολοφονία του Ιταλού πρωθυπουργού Άλντο Μόρο. Πώς οι Ερυθρές Ταξιαρχίες γάζωσαν με 91 σφαίρες τη φρουρά του. Τι λέει από τη φυλακή η γυναίκα που "φρόντιζε" τον όμηρο...», από τον ιστότοπο Μηχανή του Χρόνου, διαθέσιμο στο <https://www.mixanitouxronou.gr/i-apagogi-ke-i-dolofonia-tou-italou-prothipourgou-alnto-moro-pos-i-erithres-taxiarchies-gazosan-me-91-sferes-ti-froua-tou-ti-lei-apo-ti-filaki-i-gineka-pou-frontize-ton-omiros/>, καθώς και το απόσπασμα από τα πρακτικά της δίκης των μελών της οργάνωσης 17η Νοέμβρη¹² που ακολουθεί.

12 Σύντομη αναδρομή στην ιστορία της οργάνωσης: Συντακτική ομάδα ertnews.gr (23/12/2022). Η ιστορία της 17N: Από την πρώτη δολοφονία στις 23 Δεκεμβρίου 1975 μέχρι την νύχτα του τέλους. Αναδρομές. Ertnews. Διαθέσιμο στο <https://www.ertnews.gr/anadromes/i-istoria-tis-17n-apo-tin-proti-dolofonia-stis-23-dekemvrioy-1975-mechri-tin-nychta-toy-teloys/> (ανακτήθηκε στις 25/5/2023).

Από τα πρακτικά της δίκης της 17N.

Ιωάννα Κούρτοβικ (δικηγόρος υπεράσπισης): Δέκα χρόνια πριν οι Ερυθρές Ταξιαρχίες είχαν σκοτώσει τον Άλντο Μόρο, ένα σημαντικό πολιτικό που είχε παραλληλιστεί η περίπτωση με την περίπτωση του συζύγου σας. Είχατε παρακολουθήσει εκείνη την υπόθεση καθόλου;

Θ. Μπακογιάννη (μάρτυρας κατηγορίας): Δεν νομίζω πως υπήρχε κανένας πολιτικά ευαισθητοποιημένος άνθρωπος, που δεν είχε παρακολουθήσει την δολοφονία του Άλντο Μόρο.

Ιωάννα Κούρτοβικ: Είχε ένα πολιτικό σκεπτικό εκείνη η ενέργεια;

Θ. Μπακογιάννη: Σας εξήγησα, ότι για όλες τις ενέργειες οι οποίες υπήρξαν από τρομοκρατικές οργανώσεις, γινόταν προσπάθεια να παρουσιαστεί πολιτική λογική.

Ιωάννα Κούρτοβικ: Ενώ η λογική ήταν ποια;

Θ. Μπακογιάννη: Η δική μου η λογική κυρία Κούρτοβικ, δεν μπορεί να ακολουθήσει αυτή τη λογική, διότι κατά τη διάρκεια της δημοκρατίας δεν δολοφονείς ανθρώπους, αυτό πιστεύω εγώ.

Ιωάννα Κούρτοβικ: Κυρία Μπακογιάννη συμφωνώ μαζί σας. Δεν είναι αυτό το θέμα. Εγώ δεν σας ρωτάω εάν συμφωνείτε με τη λογική. Είναι σαφές».

Σημείωση: Επικουρικά, για να γνωρίσουν οι μαθητές/-ήτριες τις διαστάσεις του όρου «Τρομοκρατία» μπορούν να διαβάσουν το παρακάτω απόσπασμα από τα πρακτικά της δίκης της 17N, από αγόρευση συνηγόρου θυμάτων της οργάνωσης:

«Πώς εμφανίζεται η τρομοκρατία ιστορικά; Με τέσσερις βασικά τρόπους: πρώτον, η κλασική περίπτωση είναι οι πράξεις που στρέφονται κατά δικτατορικών καθεστώτων και έχουν στόχο και σκοπό την ανατροπή της δικτατορίας ή του οποιουδήποτε αυταρχικού καθεστώτος και την αποκατάσταση των δημοκρατικών θεσμών. Μια δεύτερη μορφή είναι η μορφή των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, τα οποία έχουν στόχο σε μία συγκεκριμένη κρατική οντότητα την αυτονομία, την αυτοδιάθεση, την ανεξαρτησία, την ελευθερία. Μια τρίτη μορφή είναι η λεγόμενη εισαγόμενη τρομοκρατία που εμφανίζεται πολλές φορές με δραστηριότητα βίαιη μέσα σε μία συγκεκριμένη κρατική οντότητα, αλλά στρέφεται κατά άλλης τρομοκρατίας και η τέταρτη είναι που έχουμε ζήσει, που έχουμε βιώσει τα τελευταία χρόνια σε κράτη όπως είναι η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Ελλάδα με την Οργάνωση 17N που είναι αυτή η τρομοκρατία που έχει ως στόχο την πρόκληση τρόμου, ανησυχίας, ανασφάλειας [...]»

Πηγή: Ηρειώτου, Μ. Τα πρακτικά της δίκης της 17 Νοέμβρη, 14-03-2003. *Τα Νέα*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/nea/content.html?c=3&t=2,3543 [ανακτήθηκε στις 7/5/2023].

Βήμα 3ο

Οι ομάδες μελετούν τα κείμενα και καλούνται να απαντήσουν στις ερωτήσεις που ακολουθούν. Οι ερωτήσεις είναι ενδεικτικές, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει από αυτές ή/και να τις κατανείμει σε διαφορετικές ομάδες.

Ερωτήσεις

- Υπάρχουν κοινά σημεία ανάμεσα στα δύο κείμενα; Ποια είναι αυτά;
- Ποιες είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις που αναφέρονται στα κείμενα; Ποια είναι τα θύματα για τα οποία γίνεται συζήτηση;
- Υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα στα θύματα;
- Υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα στις οργανώσεις;
- Ποιο ήταν το τέλος των οργανώσεων; Αναζητήστε πληροφορίες σε ιστότοπους έγκυρων εφημερίδων ή/και οργανισμών.
- Πώς κρίνετε τη στάση της Ιταλικής Δημοκρατίας κατά τη διάρκεια της κράτησης του Aldo Moro; (σημ.: η ιταλική κυβέρνηση αρνήθηκε εξ αρχής και μέχρι τέλους να διαπραγματευτεί με τους τρομοκράτες, οι οποίοι ζητούσαν την απελευθέρωση των μελών τους που βρίσκονταν στις ιταλικές φυλακές).
- Ποια νομίζετε ότι είναι τα κίνητρα ενός τρομοκράτη που προβαίνει σε δολοφονίες; Ποια νομίζετε ότι είναι τα συναισθήματά του;
- Ποια νομίζετε ότι ήταν τα συναισθήματα των ανθρώπων του περιβάλλοντος των θυμάτων;
- Πώς θα αισθανόσασταν αν βρισκόσασταν τυχαία, ως μάρτυρας, σε ένα τέτοιο γεγονός; Ή αν το μαθαίνατε ως είδηση;
- Βρείτε πληροφορίες για παρόμοια γεγονότα που συνέβησαν στην Ευρώπη από το 1960 μέχρι σήμερα. Αναφέρετε τις χώρες, το γεγονός, τους δράστες, τα θύματα και τις συνέπειες.
- Πώς νομίζετε ότι πρέπει ο πολίτης ή οι ομάδες να υπερασπίζονται το δίκαιο; Πώς νομίζετε ότι πρέπει να λύνονται τα πολλά και μεγάλα θέματα της κοινωνικής αδικίας στις σύγχρονες κοινωνίες;

Βήμα 4ο

Με βάση τις απαντήσεις που έχουν δώσει στα τρία προηγούμενα βήματα, γράφουν, σε ομάδες, ένα άρθρο στην εφημερίδα του σχολείου, με τίτλο «Μπορεί ο αγώνας των πολιτών για την αποκατάσταση της κοινωνικής αδικίας να χρησιμοποιεί βία; Μπορεί να υπάρξει κάποιος λόγος που να δικαιολογεί τις πολιτικές δολοφονίες;»

Η κάθε ομάδα διαβάζει το κείμενό της και η δραστηριότητα λήγει με μια σαφή τοποθέτηση της ομάδας, με παρότρυνση του/της εκπαιδευτικού για την πλήρη, απερίφραστη και χωρίς εξαιρέσεις καταδίκη της τρομοκρατίας στα δημοκρατικά καθεστώτα.

Προαιρετικές πηγές

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει τις πηγές που ακολουθούν για εμβάθυνση:

1. Κούλογλου, Στ. (1/11/2011). Τα μυστήρια της υπόθεσης Μόρο [video]. Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα - ΕΡΤ. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=HCtA8TDE24I> (ανακτήθηκε στις 5/5/2023). Ειδικότερα προτείνεται η παρακολούθηση τοποθετήσεων των μελών των Ερυθρών Ταξιαρχιών, όπως π.χ, από το 59.44''-1.00.35", στο 1.00.56'' και λίγο αργότερα το γράμμα του Μόρο την ημέρα της δολοφονίας του.
2. Απόσπασμα από παρέμβαση του Ηλία Αναγνωστόπουλου, δικηγόρου οικογενειών των θυμάτων. Τα πρακτικά της δίκης της 17 Νοέμβρη, Β' μέρος, 12-03-2003. Τα Νέα. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/nea/content.html?p=25&t=2,3303

«Στυγνές δολοφονίες είχαμε, αποδοτικές ληστείες είχαμε, τυφλές εκρήξεις είχαμε και όλα αυτά με τι; Με πολιτικό καρύκευμα. Αφού γινόταν το αποτρόπαιο έγκλημα, στη συνέχεια οι δράστες τους απέστειλαν στην εφημερίδα μία προκήρυξη προκειμένου να δημιουργήσουν περί την πράξη τους δημοσιότητα έμμεση [...]. Ούτε λόγος βέβαια για το πολιτικό έγκλημα το οποίο στο πλαίσιο της πολιτικής πρακτικής αφήνει χήρες και ορφανά, παιδιά, γονείς και αδέρφια να θρηνούν [...]. Αυτή είναι λοιπόν η πολιτική φυσιολογία την οποία θέλει να προσδώσει η υπεράσπιση στις πράξεις αυτές. Συγχωρέστε μου την ένταση κ. Πρόεδρε αλλά ξέρετε, όταν γίνεται μία δίκη για φόνους θα πρέπει να μιλάμε για φόνους και όχι για πολιτικές πρακτικές. Ο φόνος είναι φόνος πρώτα απ' όλα και ύστερα οτιδήποτε άλλο.»

3. Αποσπάσματα διαλόγου από τα πρακτικά της δίκης της 17 Νοέμβρη, 19-03-2003 (ακολουθεί). Τα Νέα. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Διαθέσιμο στο https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/nea/content.html?p=25&t=2,3892

«Δ. Κουφοντίνας (μέλος της 17N): Λέω από τη στιγμή που εμφανίστηκα, αυτό έχει κάποιες ποινικές συνέπειες. Είναι σαφέστατο. Μπορούσα να μείνω έξω, να στείλω ένα κείμενο ανάληψης της πολιτικής ευθύνης και δεν θα είχα καμία ποινική συνέπεια. Από τη στιγμή που εμφανίστηκα, ανέλαβα τις ποινικές συνέπειες που θα έχει αυτό το πράγμα της εμφάνισης.

B. Μαρκής (εισαγγελέας): Επειδή, ξέρετε, εδώ δεν έχουμε πολιτικές ευθύνες.

Δ. Κουφοντίνας: Για μένα αυτό ισχύει. Για σας, είναι η δουλειά σας. Η δουλειά σας και η δουλειά μου.»

4. Καρίπογλου, Α. (30/1/2021). Η στρεβλή συζήτηση για τα δικαιώματα του κ. Κουφοντίνα. *Τα Νέα*.

«Όσο βαριά, όσο ειδεχθή κι αν είναι τα εγκλήματα για τα οποία καταδικάζεται κάποιος, η ποινή που του επιβάλλει ο φυσικός του δικαστής είναι η μόνη τιμωρία και η έκτισή της η μόνη του οφειλή. Φυσικά μπορεί να νοιώθουμε ηθική αποστροφή για τον εγκληματία, να μην τον συγχωρούμε ποτέ, να τον μισούμε. Αλλά δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα άλλο. Και, κυρίως, δεν μπορούμε να του στερήσουμε κανένα άλλο δικαίωμα, πέρα από αυτά που η απόφαση του δικαστηρίου του στερεί. Όταν, λοιπόν, τίθεται ζήτημα δικαιωμάτων ενός κρατουμένου που εκτίει ποινή, η απάντηση «ποια δικαιώματα έδωσες εσύ στα θύματά σου;», μπορεί να ικανοποιεί το θυμικό κάποιων, αλλά είναι βλακώδης. Ο νόμος ορίζει και το τίμημα για τις πράξεις του και τα δικαιώματά του.

Όμως, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ποια είναι αυτά τα δικαιώματα. Τα δικαιώματα καθορίζονται από το Σύνταγμα, τις διεθνείς συμβάσεις και τον νόμο και προβλέπουν τους όρους με τους οποίους εκτίεται η ποινή. Και οι νόμοι μπορούν να αλλάζουν εντός των ορίων του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων. Κανένα θεμελιώδες δικαίωμα να εκτίει την ποινή του ο κ. Κουφοντίνας σε αγροτικές φυλακές δεν υπάρχει. Πριν, ο νόμος όριζε – κακώς, κατά την γνώμη μου – ότι μπορεί να την εκτίει υπό πιο χαλαρές συνθήκες, να παίρνει άδειες, να κάνει βόλτες. Η νέα ρύθμιση του νόμου, ότι για τα αδικήματά του η ποινή δεν μπορεί να εκτιθεί σε αγροτικές φυλακές, δεν παραβιάζει κανένα δικαίωμά του. Μετά την θέση της σε ισχύ, όσοι εκτίουν ποινή για αδικήματα τρομοκρατίας και είχαν μεταχθεί σε αγροτικές φυλακές, μετάγονται εκ νέου στο προηγούμενο σωφρονιστικό κατάστημα. Οποιαδήποτε ερμηνεία αυτής της διάταξης ως δικαίωμα του κρατουμένου να εκτίσει την ποινή του στο ίδιο ακριβώς κατάστημα που την εξέτιε πριν τις αγροτικές φυλακές, είναι απολύτως εσφαλμένη. Υπάρχει μια κακοτεχνία στην διατύπωση της διάταξης, αλλά η έννοιά της είναι εντελώς προφανής. Η Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών μπορεί να διατάξει την μεταγωγή ενός κρατουμένου από το κατάστημα του Κορυδαλλού στο κατάστημα του

Δομοκού, για λόγους που προβλέπει ο Σωφρονιστικός Κώδικας. Είναι, λοιπόν, ανόητο να ισχυριστεί κάποιος ότι η ΚΕΜ [Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών] όφειλε να διατάξει την μεταγωγή του στον Κορυδαλλό, απ' όπου μπορούσε αμέσως να διατάξει την μεταγωγή του στον Δομοκό, αλλά παραβίασε τα δικαιώματά του επειδή το έκανε με μια απόφαση. Η μεταγωγή του κ. Κουφοντίνα στο κατάστημα Δομοκού δεν παραβιάζει κανένα απολύτως δικαίωμά του. Η ξεκάθαρη έννοια της διάταξης είναι ότι δεν μπορεί να συνεχίσει να κρατείται σε αγροτικές φυλακές, αλλά σε φυλακές του τύπου που ο νόμος ορίζει για την περίπτωση του.

Επομένως, όλη αυτή η συζήτηση των τελευταίων ημερών είναι εντελώς στρεβλή κι από τις δυο πλευρές. Ναι, τάσσομαι απολύτως με το δικαίωμα οποιουδήποτε να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματα του κ. Κουφοντίνα και τάσσομαι απολύτως υπέρ της ευλαβικής τήρησής τους. Αλλά εδώ δεν παραβιάστηκε κανένα δικαίωμα. Και ναι, κι εγώ φρίττω μπροστά στα εγκλήματά του, αλλά θεωρώ εντελώς λάθος η φρίκη αυτή να χρησιμοποιείται ως λόγος αδιαφορίας για τα δικαιώματά του. Αυτοί που καταγγέλλουν την απόφαση μεταγωγής του στον Δομοκό, οφείλουν να υποδείξουν το δικαίωμα που παραβιάστηκε και όχι να κινούνται από τόσο φανερή συμπάθεια προς τον εγκληματία – και τα εγκλήματά του. Κι αυτοί που συμφωνούν με την μεταγωγή οφείλουν να υποστηρίξουν την νομιμότητά της και όχι να επικαλούνται το βάρος των εγκλημάτων του. Το βάρος αυτό το ζύγισε αμετάκλητα η Δικαιοσύνη. Ούτε αυτοί που πιστεύουν ότι όταν δολοφονούσε είχε καλό σκοπό και επίκεντρο τον άνθρωπο, ούτε εμείς που τον απεχθανόμαστε για τα φρικτά του εγκλήματα έχουμε δικαίωμα να το ξαναζυγίσουμε.»

Πηγές

Πώς οι Ερυθρές Ταξιαρχίες γάζωσαν με 91 σφαίρες τη φρουρά του. Τι λέει από τη φυλακή η γυναίκα που “φρόντιζε” τον όμηρο.... (x.x.). Μηχανή του Χρόνου. Διαθέσιμο στο <https://www.mixanitouxronou.gr/i-apagogi-ke-i-dolofonia-tou-italou-prothipourgou-alnto-moro-pos-i-erithres-taxiarchies-gazosan-me-91-sferes-ti-froua-tou-ti-lei-apo-ti-filaki-i-gineka-pou-frontize-ton-omiros/> (ανακτήθηκε στις 22/3/2021).

Καρίπογλου Α. (30/1/2021). Η στρεβλή συζήτηση για τα δικαιώματα του κ. Κουφοντίνα. *Τα Νέα*.

Τσίμας, Π. *Δολοφονία του Άλντο Μόρο. Ένα κλικ, ένας αιώνας*. Mega. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=Q6TdDqxrqyg> (ανακτήθηκε στις 12/4/2023).

Κούλογλου, Στ. (1/11/2011). *Τα μυστήρια της υπόθεσης Μόρο*. Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα-EPT.- Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=HCtA8TDE24I> (ανακτήθηκε στις 5/5/2023).

Η Δίκη Της 17Ν. Πρακτικά (2004). Αθήνα: Ιδιωτική έκδοση.

8. Σε στιγμές μεγάλης κρίσης

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Οι μαθητές και οι μαθήτριες να συνειδητοποιήσουν πώς ένας ενεργός πολίτης αντιδρά σε μια μεγάλη κρίση όπως η πανδημία, πώς τοποθετεί τον εαυτό του μέσα σε αυτήν, πώς διαμορφώνει τις ιεραρχήσεις του, τις στάσεις και τις πράξεις του.
Διάρκεια:	3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Άρθρα από εφημερίδες, ανακοινώσεις ιατρικών και επιστημονικών οργανισμών, βίντεο και φωτογραφίες από ΜΜΕ σχετικά με τη διαχείριση της πανδημίας, ένα μεγάλο χαρτόνι.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η πανδημία ανέδειξε κοινωνικές και ατομικές δυσκολίες, τις οποίες ο κάθε πολίτης ή/και ομάδες πολιτών κλήθηκαν να διαχειριστούν. Οι δυσκολίες είχαν να κάνουν με την αναστολή κοινωνικών σχέσεων και δραστηριοτήτων, την κατάρρευση της οικονομίας και κυρίως με την διαρκή διακινδύνευση της ατομικής υγείας και της ζωής όλων. Το πώς ο πολίτης ενεργεί σε τέτοιες συνθήκες, ποιες στάσεις και συμπεριφορές αναπτύσσει, το πόσο και πώς συμβάλλει στην αντιμετώπιση και το ξεπέρασμα της κατάστασης συνδέεται με το ζήτημα της ατομικής και συλλογικής ευθύνης μέσα σε μια κοινωνία που βιώνει μια βαθύτατη και πολύπλευρη κρίση.

Η δραστηριότητα αυτή συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τα βιώματα των μαθητών και μαθητριών τα οποία αξιοποιούνται για την ανάδειξη των εννοιών της προσωπικής ευθύνης, της αλληλεγγύης και της ιεράρχησης των αναγκών σε συνθήκες κρίσης.

Βήμα 1ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται από τον/την εκπαιδευτικό να αφηγηθούν πώς βίωσαν την πανδημία, μέσω της αναφοράς σε μια προσωπική τους εμπειρία ή μια ιστορία που ήταν γι' αυτούς/-ες η πιο σημαντική κατά την περίοδο αυτή. Την ιστορία αυτή κάθε μαθητής και μαθήτρια μπορεί να την αφηγηθεί γραπτά, προφορικά, να την ζωγραφίσει, να την παρουσιάσει μέσω φωτογραφιών ή βίντεο. Στο τέλος κάθε αφήγησης, το κάθε παιδί καταγράφει ένα βασικό του συμπέρασμα ή κανόνα που διαμόρφωσε μέσω της ιστορίας που έζησε, όπως επίσης και αντίστοιχες λέξεις κλειδιά. Με όλο αυτό το υλικό δημιουργείται ένα κολάζ (μπορεί να είναι και ψηφιακό), με τίτλο «Ιστορίες της πανδημίας».

Βήμα 2ο

Έχοντας διαθέσιμο το συνολικό υλικό, οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται μέσα από τις ιστορίες να εντοπίσουν ανθρώπινες στάσεις και συμπεριφορές, δηλαδή να τις αναγνωρίσουν, να τις ταξινομήσουν, να εντοπίσουν τα θετικά και τα αρνητικά τους χαρακτηριστικά. Η διαδικασία ξεκινά με το εξής ερώτημα:

- Με ποια κριτήρια μπορούμε να ομαδοποιήσουμε τις στάσεις και τις συμπεριφορές των ηρώων των ιστοριών; Ενδεικτικά, με κριτήριο το τι θεωρούν πιο σημαντικό σε αυτές τις συνθήκες, με βάση τη σύμπτωση ή όχι λόγων και έργων, με κριτήριο τη στάση τους απέναντι στα υποχρεωτικά περιοριστικά μέτρα, με βάση το πώς διαχειρίζονται το θέμα της προσωπικής ελευθερίας.

Βήμα 3ο

Στη συνέχεια δίνεται στους μαθητές και τις μαθήτριες υλικό για μελέτη σχετικό με την πανδημία, π.χ. ανακοινώσεις και εκκλήσεις γιατρών, θεωρίες για τη χρήση της μάσκας, βίντεο από διαδηλώσεις κατά των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας, στατιστικά στοιχεία από την παγκόσμια κατάσταση, ιδιαίτερες ιστορίες που είδαν το φως της δημοσιότητας, η ανακοίνωση για την έγκριση των εμβολίων κ.λπ. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να διακρίνουν και εδώ στάσεις και συμπεριφορές που διαφαίνονται μέσα στο υλικό. Υπάρχουν κοινά σημεία με αυτές που καταγράφηκαν στο 2ο Βήμα; Ποια είναι αυτά;

Βήμα 4ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καταγράφουν τα βασικά μοντέλα στάσεων και συμπεριφορών, όπως προέκυψαν μέσω της δικής τους εμπειρίας αλλά και μέσω του υλικού που τους δόθηκε. Κατόπιν καλούνται να ανακαλύψουν, μέσα από τα παραπάνω μοντέλα, αν στις συνθήκες μιας τέτοιας μεγάλης κρίσης γίνονται πιο έντονες οι συγκρούσεις ανάμεσα στις έννοιες, και αν διαμορφώνονται δίπολα, που μας υποχρεώνουν να πάρουμε μια σαφή θέση. Για παράδειγμα μπορεί να αναδειχθούν οι συγκρούσεις ανάμεσα στις παρακάτω έννοιες:

- Ελευθερία – υποχρεωτικότητα/ καταναγκασμός των μέτρων
- Τα δικά μου δικαιώματα - τα δικαιώματα των άλλων
- Νομιμότητα/ συμμόρφωση – παρανομία/παράβαση ως προς τα μέτρα
- Προσωπική ευχαρίστηση – προστασία των άλλων
- Οι ηλικιακές ομάδες και ο περιορισμός των μεν για την προστασία των δε
- Οι αποδείξεις των επιστημόνων – οι θεωρίες των συνωμοσιολόγων
- Υγεία/ ζωή - οικονομία
- Ελευθερία - υγεία/ ζωή.

Βήμα 5ο

Αφού ολοκληρωθεί η καταγραφή των διπόλων, τίθεται το ερώτημα, αν αυτές οι αντικρουόμενες έννοιες μας βάζουν σε κάποιο δίλημμα.

- Πρόκειται για πραγματικό δίλημμα;
- Για ποιο πράγμα καλείται ο πολίτης τελικά να αποφασίσει; Για την δική του ζωή; Για την ζωή των άλλων; Για το μέλλον όλων; Για το μέλλον της χώρας του;
- Ποια ευθύνη έχει σε σχέση με την απόφασή του; Ποια ευθύνη έχει για την στάση του; Ποια ευθύνη έχει για τους διπλανούς του; Ποια ευθύνη έχει για τη χώρα του;
- Τι είναι η ατομική ευθύνη; Είναι ένα ασήκωτο βάρος που μας φόρτωσαν άλλοι; Είναι να φταίω πάντα εγώ; Είναι να μου χρεώνουν οι κυβερνήσεις ό,τι δεν μπορούν αυτές να κάνουν; Ή είναι να αναλαμβάνει ο καθένας να κάνει αυτό που του αναλογεί ως πολίτης σε ένα κράτος δικαίου;

Τέλος, οι μαθητές και οι μαθήτριες ετοιμάζουν το πόστερ της ατομικής ευθύνης, σε ένα μεγάλο χαρτόνι, γράφοντας ο καθένας και η καθεμιά το δικό του/της ορισμό.

9. Πάμε κατάληψη;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Να κατανοήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες την αντιστοίχιση των διεκδικούμενων στόχων με τις χρησιμοποιούμενες μορφές πάλης, να αντιληφθούν ότι οι μορφές πάλης υπόκεινται και αυτές σε περιορισμούς και να συνειδητοποιήσουν ότι η επιλογή μιας μορφής πάλης γίνεται με την τήρηση των δημοκρατικών κανόνων και της διαφάνειας.
Διάρκεια:	3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Άρθρα από εφημερίδες, κείμενα από τα αρχεία του σχολείου, βίντεο και φωτογραφίες από ΜΜΕ.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Τα τελευταία χρόνια στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης εμφανίζεται το φαινόμενο των καταλήψεων την ίδια χρονική περίοδο (συνήθως λίγο πριν τα Χριστούγεννα) σε μαζική κλίμακα. Το ένα μετά το άλλο, ξεκινώντας από τις μεγάλες πόλεις, λύκεια και γυμνάσια «καταλαμβάνονται» από μαθητές και μαθήτριες, στο πλαίσιο της διεκδίκησης λύσεων σε προβλήματα που είτε σχετίζονται με την κεντρική εκπαιδευτική πολιτική (π.χ. εξετάσεις) είτε όχι (τοπικά προβλήματα, προβλήματα του σχολείου π.χ. τουαλέτες). Οι καταλήψεις διαρκούν περίπου το ίδιο χρονικό διάστημα και η λήξη τους γίνεται ανεξάρτητα από την επίλυση των προβλημάτων που επικαλούνται. Στη διάρκειά τους προκαλείται εκπαιδευτική αναστάτωση (απώλεια διδακτικών ωρών, διακοπή της εκπαιδευτικής διαδικασίας κ.λπ.), κοινωνική αναστάτωση και επαγγελματική αναστάτωση (για εκπαιδευτικούς και γονείς), με αποτέλεσμα να υπάρχουν συνέπειες λειτουργικές (παράταση σχολικού έτους, απώλεια εκδρομών και εκδηλώσεων κ.λπ.) αλλά και παιδαγωγικές και κοινωνικές, αφού οι μαθητικές κοινότητες «εθίζονται» σε αυτές τις εθιμικού τύπου αυθαίρετες διακοπές, χωρίς, στις περισσότερες περιπτώσεις, την τήρηση των δημοκρατικών διαδικασιών που απαιτούνται για τη λήψη απόφασης και χωρίς την τήρηση της νομιμότητας όχι μόνο απέναντι στη δημόσια περιουσία αλλά και γενικότερα. Η δραστηριότητα αυτή δίνει την ευκαιρία να συζητηθεί από μηδενική βάση το θέμα των μορφών πάλης για τις μαθητικές διεκδικήσεις και δίνει ευκαιρία να ακουστούν όλες οι απόψεις και να εκπαιδευτούν οι μαθητές και οι μαθήτριες σε συνθήκες δημοκρατικού διαλόγου, με σεβασμό στις διαδικασίες και στη νομιμότητα.

Εάν στο σχολείο έχει πραγματοποιηθεί κατάληψη τα τελευταία χρόνια, είναι καλό να συγκεντρωθούν από τον/την εκπαιδευτικό πριν την δραστηριότητα, σχετικά ντοκουμέντα όπως:

τα αιτήματα που διεκδικούνταν, τα πρακτικά της ψηφοφορίας σε συνελεύσεις σχετικά με την πραγματοποίηση της κατάληψης, πρακτικά από τις συνεδριάσεις του 15μελούς, ανακοινώσεις του 15μελούς ή της επιτροπής κατάληψης σχετικά με την κατάληψη, αποσπάσματα από τις συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων πριν και μετά την κατάληψη (διάρκεια και ποσοστά συμμετοχής, αποκατάσταση ζημιών, συμπλήρωση χαμένων διδακτικών ωρών κ.λπ.), αποσπάσματα από ανακοινώσεις του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων, ανακοινώσεις του Υπουργείου Παιδείας, άρθρα σε εκπαιδευτικούς ιστότοπους καθώς και σε τοπικές και άλλες εφημερίδες, συνεντεύξεις, ρεπορτάζ σε τηλεοπτικές ειδήσεις κ.ά. Αν το συγκεκριμένο σχολείο δεν έχει εμπλακεί ποτέ σε κατάληψη, τότε συγκεντρώνονται όσα από τα παραπάνω υλικά είναι δυνατόν, από άλλο σχολείο (προφανώς στην περίπτωση αυτή δεν θα υπάρχουν εσωτερικά ντοκουμέντα, οπότε η δραστηριότητα θα γίνει μόνο με όσα σχετικά υπάρχουν δημόσια, δηλ. σε ιστότοπους, εφημερίδες κ.λπ.).

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός με την είσοδό του/της στην τάξη, γράφει στον πίνακα με μεγάλα γράμματα τη λέξη «Κατάληψη» και καλεί τους μαθητές και τις μαθήτριες να σηκωθούν στον πίνακα (μπορούν και ταυτόχρονα) και να γράψουν ό,τι θέλουν. Δεν δίνεται καμιά οδηγία, κανένας περιορισμός και καμιά εξήγηση. Αφού ολοκληρωθεί η διαδικασία του καταιγισμού ιδεών, οι μαθητές και οι μαθήτριες προσπαθούν να ταξινομήσουν σε κατηγορίες όσα έχουν γραφεί, π.χ. κατηγορία με αιτήματα, κατηγορία με συνθήματα, κατηγορία με λέξεις που συνειρμικά προκύπτουν (όπως αγώνας, διεκδίκηση κ.ά.), με ιστορικά γεγονότα στα οποία παραπέμπει η λέξη (όπως του Πολυτεχνείου το 1973, της Βασίλης το 1789), με γεγονότα του σχολείου, με συνέπειες που ακολουθούν κ.λπ. Οι κατηγορίες καταγράφονται από τον/την εκπαιδευτικό, ο οποίος τις κρατά στην άκρη. Με βάση αυτές ο/η εκπαιδευτικός διαμορφώνει έναν εννοιολογικό χάρτη (σε ψηφιακή μορφή ή σε χαρτί του μέτρου), με κεντρικό πυρήνα τη φράση «Πάμε κατάληψη;».

Βήμα 2ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και το υλικό που αναφέρεται στην περιγραφή της δραστηριότητας μοιράζεται στις ομάδες. Η κάθε ομάδα καλείται να απαντήσει σε ερωτήματα που σχετίζονται με το υλικό που έχει στα χέρια της. Τα ερωτήματα αυτά είτε δίνονται έτοιμα από τον/την εκπαιδευτικό (βλ. παρακάτω τις ενδεικτικές ερωτήσεις) είτε ζητείται από την κάθε ομάδα να βρει και να παρουσιάσει τις πληροφορίες και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από το υλικό αυτό.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Για ποιο λόγο έγινε η κατάληψη;
- Ποια ήταν τα αιτήματα;
- Τι είχε προηγηθεί σχετικά με τη διεκδίκηση των αιτημάτων;
- Ποια ήταν η αφορμή;

- Με ποιες διαδικασίες πάρθηκε η απόφαση;
- Πόσοι και για πόσο χρόνο συμμετείχαν σε αυτήν;
- Ποιοι ήταν οι σύμμαχοι και ποιοι ήταν εναντίον της πραγματοποίησής της;
- Τι πέτυχε; Ποια από τα αιτήματα ικανοποιήθηκαν και από ποιους;
- Τι συνέπειες είχε;
- Έχετε συμμετάσχει σε κατάληψη; Με ποιο τρόπο; Ποια ήταν τα συναισθήματα και οι σκέψεις σας πριν και μετά την κατάληψη;
- Έχετε φίλους που έχουν οργανώσει κατάληψη ή έχουν συμμετάσχει; Με ποιο τρόπο; Ποια νομίζετε πως ήταν τα συναισθήματα και οι σκέψεις τους πριν και μετά;

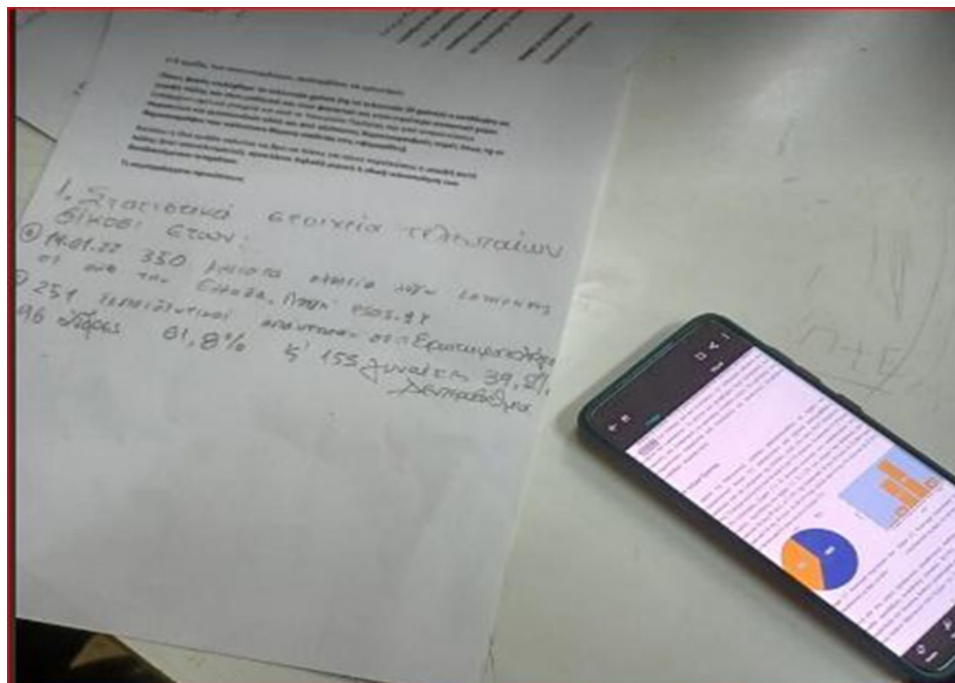
Βήμα 3ο

Αφού οι ομάδες έχουν ολοκληρώσει τις απαντήσεις τους, ζητείται από τον/την εκπρόσωπο κάθε ομάδας να τις παρουσιάσει και αμέσως μετά να συμπληρώσει ή/και να «διορθώσει» τον αρχικό εννοιολογικό χάρτη.

Βήμα 4ο

Κατόπιν οι ομάδες αναδιατάσσονται και αποκτούν ρόλους. Δημιουργούνται 3 νέες ομάδες: των νομικών, των στατιστικολόγων και των ιστορικών.

- Η ομάδα των νομικών αναλαμβάνει να διερευνήσει το νομικό πλαίσιο της κατάληψης. Ενδεικτικά ερωτήματα: Πώς μπορούν οι ομάδες πολιτών να διεκδικούν μαχητικά την ικανοποίηση αιτημάτων τους ή να διαμαρτύρονται για κάποιο θέμα; Ποιοι είναι οι φορείς στο πλαίσιο των οποίων μπορεί να ενταχθεί μια τέτοια διεκδίκηση ή διαμαρτυρία; Με ποιες διαδικασίες λαμβάνονται οι αποφάσεις; (με έμφαση στον μαθητικό και τον συνδικαλιστικό χώρο). Είναι όλες οι προτεινόμενες μορφές πάλης νόμιμες; Τι συνέπειες υπάρχουν από τέτοιες παράνομες ενέργειες; Η ομάδα καταγράφει τα συμπεράσματα που προκύπτουν.
- Η ομάδα των στατιστικολόγων, αναλαμβάνει να ερευνήσει πόσες φορές επιλέχθηκε τα τελευταία χρόνια (π.χ. τα τελευταία 20 χρόνια) η κατάληψη ως μορφή πάλης στον μαθητικό, στον φοιτητικό και στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. (Υπάρχουν σχετικά στοιχεία από το Υπουργείο Παιδείας και από ανακοινώσεις σωματείων και ομοσπονδιών αλλά και από αξιόπιστες δημοσιογραφικές πηγές, όπως π.χ. οι δημοσιογράφοι που καλύπτουν θέματα παιδείας στις εφημερίδες). Κατόπιν η ίδια ομάδα καλείται να βρει σε πόσες και ποιες περιπτώσεις αυτή η μορφή πάλης ήταν αποτελεσματική, προκάλεσε δηλαδή μερική ή ολική ικανοποίηση των διεκδικούμενων αιτημάτων. Η ομάδα καταγράφει τα συμπεράσματα που προκύπτουν.
- Τέλος η ομάδα των ιστορικών, καλείται να ερευνήσει ιστορικές πηγές για να ανακαλύψει περιπτώσεις όπου χρησιμοποιήθηκε η κατάληψη ως οργανωμένη μορφή πάλης (ενδεικτικά, Πολυτεχνείο και Νομική το 1973 στην Ελλάδα, Μάης του '68, μεγάλοι εργατικοί αγώνες, πόλεμοι, επαναστάσεις κ.λπ.). Η ομάδα καταγράφει τα συμπεράσματα που προκύπτουν.

Εικόνα 16: Καταγραφή ομάδας στατιστικολόγων

Βήμα 5ο

Αφού η κάθε μια από τις τρεις ομάδες παρουσιάσει τα συμπεράσματά της, γίνεται και πάλι συμπλήρωση και διεύρυνση του εννοιολογικού χάρτη με τα νέα νομικά, στατιστικά και ιστορικά δεδομένα που έχουν προκύψει.

Βήμα 6ο

Κατόπιν ο/η εκπαιδευτικός οργανώνει ένα παιχνίδι ρόλων. Σε συνεννόηση με κάποιους/-ες μαθητές/-ήτριες ή και εκπαιδευτικούς αναφέρεται σε ένα μείζον πρόβλημα των παιδιών ή του σχολείου (ενδεικτικά, έλλειψη αιθουσών, υποστελέχωση του σχολείου, απηρχαιωμένα βιβλία κ.ά.) και τα καλεί να πάνε στην αίθουσα συνελεύσεων και να το συζητήσουν. Τα μέλη του πενταμελούς συμβουλίου μοιράζονται τους ρόλους του υπερασπιστή μιας κατάληψης (κατά πλειοψηφία), ενώ ένας είναι κατά και ένας δεν έχει γνώμη. Οι μαθητές και οι μαθήτριες συμμετέχουν στη συνέλευση και παίρνουν θέση στην πρόταση του συμβουλίου για κατάληψη, με όποια επιχειρήματα επιλέξουν. Ομάδα μαθητών/-τριών μπορεί να αναλάβει να προτείνει εναλλακτικές λύσεις (πέρα από την κατάληψη), άλλη ομάδα μπορεί να προετοιμαστεί να αναλάβει τον ρόλο δημοσιογράφων που τους ρωτούν για τα αιτήματα και τις αποφάσεις τους, και άλλη να αναλάβει το ρόλο των γονέων. Τι θα γίνει τελικά; Το όλο δρώμενο μπορεί να βιντεοσκοπηθεί από τους/τις μαθητές/-ήτριες και να αποτελέσει υλικό αναστοχασμού για το πώς παίρνονται οι αποφάσεις και ποια είναι η ευθύνη του καθενός απέναντι σε μια καλά οργανωμένη διεκδίκηση, στην εξασφάλιση συμμαχιών και στη νομιμότητα.

Βήμα 7ο

Μετά την εικονική συνέλευση οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να χρησιμοποιήσουν όλα τα προηγούμενα υλικά, ακόμα και τα υλικά της εικονικής συνέλευσης και το βίντεο και να φτιάξουν το δικό τους (ψηφιακό ή συμβατικό) χάρτη με τίτλο «Πάμε αγώνα;».

10. Με απόδειξη ή χωρίς;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Η γνωριμία των μαθητών/-τριών με τις έννοιες της φορολογίας, της φοροδιαφυγής και τις συνέπειές της, καθώς και με την υποχρέωση των πολιτών για την καταβολή των φόρων που τους αναλογούν.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα, ψηφιακά μέσα για διάβασμα κειμένων, αναζήτηση πληροφορίας και παρακολούθηση αναρτήσεων.
Συνεργασίες:	Οικονομικά επιμελητήρια, σύλλογοι οικονομολόγων (προαιρετικά).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Τι είναι η φόρος; Από πότε υπάρχουν στην κοινωνία; Γιατί είναι υποχρεωτικοί και για ποιους; Ποιος τους συγκεντρώνει; Ποιος ωφελείται από αυτούς; Πληρώνουν όλοι φόρους; Τι γίνεται αν κάποιος δεν πληρώσει τους φόρους του; Τι γίνεται αν κάποιος δεν κόβει αποδείξεις ενώ είναι υποχρεωμένος; Ποιος ωφελείται από αυτό; Τι είναι η φοροδιαφυγή; Ποιες είναι οι συνέπειές της; Τι συμβαίνει στην Ελλάδα; Τι συμβαίνει στην Ευρώπη;

Μεγάλη συζήτηση γίνεται τα τελευταία χρόνια, πολύ περισσότερο με αφορμή την οικονομική κρίση αλλά και πριν από αυτήν, σχετικά με τα κρατικά έσοδα που προκύπτουν από τους φόρους. Πώς θα μπορούσε να είναι μια δίκαιη φορολογική πολιτική που δεν θα εξαντλεί τους πολίτες και τις επιχειρήσεις και ταυτόχρονα θα εξασφαλίζει τα απαραίτητα έσοδα για την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους και των υπηρεσιών προς τους πολίτες; Ποια είναι η στάση του υπεύθυνου πολίτη απέναντι στην υποχρέωσή του να καταβάλλει τους φόρους που το κράτος του επιβάλλει; Ειδικότερα, ποια πρέπει να είναι η στάση του όταν θεωρεί ότι οι φόροι που του επιβάλλονται είναι άδικοι; Ποιος είναι ο ρόλος των ελέγχων; Τι σημαίνει φορολογική συνείδηση και υπευθυνότητα όταν όλοι γύρω μου παρανομούν;

Η χώρα μας σήμερα παρά το ότι βρίσκεται σε καλή θέση ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. ως προς τα φορολογικά έσοδα, εξακολουθεί να έχει απώλειες εσόδων λόγω της φοροδιαφυγής. Ενδεικτικά, το 2019 η Ελλάδα ήταν η δεύτερη κατά σειρά χώρα σε απώλειες.¹³ Προκύπτει

13 Βλ. σχετικά το άρθρο Οι χώρες της ΕΕ που χάνουν τα περισσότερα λεφτά από φοροδιαφυγή ΦΠΑ και η τραγική επίδοση της Ελλάδας (05/09/2019), *Fortune Greece*. Διαθέσιμο στο <https://www.fortunegreece.com/photo-gallery/i-chores-tis-ee-pou-chanoun-ta-perissotera-lefta-apo-forodiagigi-fpa-ke-i-tragiki-epidosi-tis-elladas/> (ανακτήθηκε στις 22/4/2021).

επομένως η ανάγκη να είναι οι πολίτες ενημερωμένοι για τις ατομικές και κοινωνικές συνέπειες που προκύπτουν από τη φοροδιαφυγή.

Η δραστηριότητα αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο επιδιώκεται η προσέγγιση των βασικών εννοιών. Το δεύτερο επικεντρώνεται στο πρόβλημα της φοροδιαφυγής και στο τι συμβαίνει στη χώρα μας, στις αιτίες, τις συνέπειες και στο πώς μπορεί να αντιμετωπισθεί. Το τρίτο περιλαμβάνει μικρές δράσεις που μπορούν οι μαθητές/-ήτριες να αναπτύξουν στην κατεύθυνση της διάδοσης μηνυμάτων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Βήμα 1ο

Οι μαθητές/-ήτριες παρακολουθούν το βίντεο «Χιλιάδες επιχειρηματίες δεν κόβουν αποδείξεις», του MEGA, με διάρκεια 3.08΄΄, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=5bC1gredCPw> (ανακτήθηκε στις 22/4/2021), και στη συνέχεια συζητούν, βάσει των ακόλουθων ερωτήσεων:

- Ποιο είναι το θέμα του βίντεο;
- Ποιο είναι το πρόβλημα το οποίο θέλει να αναδείξει;
- Ποιες είναι οι αιτίες του προβλήματος όπως αναφέρονται στο βίντεο;
- Ποιες είναι οι λύσεις που αναφέρονται;
- Ποιες είναι οι συνέπειες που αναδεικνύονται;
- Σας έχει συμβεί κάτι παρόμοιο; Τι κάνατε;
- Υπάρχουν λέξεις που αναφέρονται στο βίντεο και δεν γνωρίζετε τη σημασία τους;

Ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει και καταγράφει τις απαντήσεις σε κάθε ερώτηση σε ένα ηλεκτρονικό αρχείο ή στον πίνακα.

Βήμα 2ο

Για να κατανοήσουν τις έννοιες που αναφέρονται στο βίντεο που παρακολούθησαν, οι μαθητές/-ήτριες μπαίνουν στο TAXEDU, ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει στόχο να ενημερώσει παιδιά και νέους πολίτες της Ευρώπης¹⁴ για τη φορολογία και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει τη ζωή μας, στο <https://taxedu.campaign.europa.eu/el/home>.

Με τη βοήθεια της ιστοσελίδας συζητούν τους ορισμούς των λέξεων *φόρος*, *φοροδιαφυγή* και απαντούν στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Τι είναι οι φόροι;
- Πώς ξεκίνησαν να υπάρχουν;
- Ποιος πληρώνει και σε ποιον φόρους;
- Ποιος ωφελείται από τους φόρους και με ποιον τρόπο;

14 Το TAXEDU απευθύνεται σε παιδιά άνω των 9 ετών, εφήβους και νέους ενήλικες.

- Τι γίνεται αν δεν πληρώσω φόρο;
- Τι γίνεται όταν ένας επιχειρηματίας δεν πληρώνει φόρο;

Για την απάντηση των ερωτήσεων είναι καλό να αξιοποιηθεί και η «Γωνιά των εκπαιδευτικών» του TAXEDU, διαθέσιμη στο <https://taxedu.campaign.europa.eu/el/teachers-corner>.

Βήμα 3ο

Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε ομάδες και διερευνούν τι συμβαίνει τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα από τα παρακάτω κείμενα:

- Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, έρευνα. (2016). Διανεόσις. Διαθέσιμο στο <https://www.dianeosis.org/research/tax-evasion/>.
- Χατζηνικολάου, Π. (04/06/2018). Εξακολουθεί να διογκώνεται η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα. *Η Καθημερινή*. Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/economy/local/967452/exakoloythei-na-diogkonetai-i-forodiafygi-stin-ellada/>.
- Κορομηλάς, Γ. (04/12/2018). Αίτια και συνέπειες της φοροδιαφυγής. *Financial Press*. Διαθέσιμο στο <https://www.fpress.gr/oi-eidikoi/story/57116/aitia-kai-synepeies-tis-forodiafygis>.
- Φοροδιαφυγή (*Tax evasion / Tax mitigation*). *Ευρετήριο Οικονομικών όρων*. Διαθέσιμο στο <https://www.euretirio.com/forodiafygi/>.

Όλες οι ομάδες απαντούν τις ίδιες ερωτήσεις:

- Πώς εμφανίζεται (με ποιους τρόπους) το πρόβλημα της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα;
- Ποιες είναι οι αιτίες;
- Ποιες είναι οι συνέπειες;
- Πώς μπορεί να αντιμετωπισθεί;
- Ποια θα είναι τα οφέλη που θα προκύψουν;

Ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει τις απαντήσεις σε ένα νέο αρχείο και παρουσιάζει τη σύγκρισή του με το αρχικό (αυτό που προέκυψε στο Βήμα 1).

Βήμα 4ο

Τέλος η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να ετοιμάσει και να παρουσιάσει ένα από τα παρακάτω:

- Ένα θεατρικό δρώμενο ή βίντεο με έναν διάλογο ανάμεσα σε έναν ιδιοκτήτη καταστήματος και σε έναν καταναλωτή, όπου ο δεύτερος αναμένει την απόδειξη για τις αγορές που έκανε και ο πρώτος επιχειρηματολογεί για τη μη έκδοση. Πώς θα αντιδράσει ο καταναλωτής; Αντίστοιχα, ανάμεσα σε έναν γιατρό/ δικηγόρο/ μηχανικό/ εργολάβο/ τεχνίτη και έναν καταναλωτή των υπηρεσιών του.
- Ένα άρθρο στη σχολική ή την τοπική εφημερίδα σχετικά με τη φοροδιαφυγή στην περιοχή (π.χ. από τους τοπικούς επιχειρηματίες και τους ελεύθερους επαγγελματίες) και τις συνέπειες

που αυτή έχει στην τοπική ανάπτυξη. Θα πρέπει να προσέξουν να μην περιλαμβάνονται ονόματα ή άλλα στοιχεία που θα στοχοποιήσουν συγκεκριμένα πρόσωπα.

- Πόστερ από μια ένωση καταναλωτών που προσκαλεί τους τοπικούς επιχειρηματίες και ελεύθερους επαγγελματίες να τηρούν τις υποχρεώσεις τους κατά τις συναλλαγές.
- Συνέντευξη από ένα οικονομολόγο της περιοχής (στέλεχος δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας ή επιμελητηρίου ή οικονομικού οργανισμού) σχετικά με τις συνέπειες από τη φοροδιαφυγή και το πώς μπορεί να αντιμετωπισθεί.
- Βίντεο - διαφήμιση κατά της φοροδιαφυγής με το σύνθημα «Δεν είναι μαγκιά να κλέβεις τον εαυτό σου!».

Ενότητα 5η

ΤΙ ΣΤ' ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ;

Εισαγωγή

Η ενότητα αυτή έχει στόχο να προσεγγίσει απαντήσεις στα ερωτήματα που έχουν σχέση με την αναζήτηση, τη δημιουργία, τη διακίνηση και την αξιοποίηση της πληροφορίας μέσω των συμβατικών και των ψηφιακών μέσων επικοινωνίας σε μια σύγχρονη δημοκρατία.

Ποιος παράγει σήμερα την πληροφορία; Πώς η πληροφορία μετατρέπεται σε ενημέρωση; Ποιος είναι ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στη σύγχρονη δημοκρατία; Ποια είναι η διαφορά μεταξύ γεγονότος και γνώμης; Πού μπορώ να γράφω ή να αναρτώ τη γνώμη μου; Μπορεί να υπάρχουν συνέπειες από τη διατύπωση της γνώμης μου; Υπάρχει λογοκρισία στο διαδίκτυο; Από πού μπορεί ένας πολίτης να ενημερωθεί; Πώς τα social media άλλαξαν τον τρόπο που οι πολίτες διαμορφώνουν γνώμη; Πώς μπορεί ο πολίτης να ελέγξει την αλήθεια μιας πληροφορίας; Με ποια κριτήρια (πρέπει να) επιλέγει τις πηγές από τις οποίες ενημερώνεται; Τι σημαίνει εγκυρότητα και αξιοπιστία μιας πηγής; Τι είναι τα fake news; Πού στοχεύουν; Γιατί διαδίδονται τόσο εύκολα; Ποιος είναι ο ρόλος του πολίτη στην εξουδετέρωση της μη έγκυρης πληροφορίας; Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στην παραπληροφόρηση και στην εσφαλμένη πληροφόρηση; Τι μπορώ να κάνω εγώ όταν αντιλαμβάνομαι ότι μια είδηση περιέχει ψευδές ή λάθος περιεχόμενο; Ποια είναι η σχέση ανάμεσα στην ενημέρωση/ επικοινωνία και την πολιτική και κοινωνική ζωή;

Με αφετηρία αυτά και άλλα σχετικά ερωτήματα, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να υλοποιήσει τις δραστηριότητες που ακολουθούν, οι οποίες εισάγουν τους μαθητές και τις μαθήτριες σε ένα περιβάλλον διερεύνησης και διαλόγου, όπου, αξιοποιώντας τις εμπειρίες τους και συνδυάζοντας πηγές, σενάρια ρόλων, και άλλα εργαλεία, θα κληθούν να αναζητήσουν απαντήσεις. Αυτό που πρέπει να συνυπολογίσουμε είναι ότι τα σημερινά παιδιά έχουν γεννηθεί στην εποχή της εκρηκτικής ανάπτυξης του όγκου των πληροφοριών και της εκτίναξης των ταχυτήτων με τις οποίες αυτές διακινούνται και αναπαράγονται:

- Από το 2010 έως το 2020 η ποσότητα των δεδομένων που δημιουργήθηκαν, προσλήφθηκαν, διακινήθηκαν και καταναλώθηκαν αυξήθηκε σχεδόν κατά 5.000%. (Forbes, 2021)
- Στη google γίνονται καθημερινά πάνω από 2,5 δις αναζητήσεις (Internet Live Stats, 2018)

- Οι χρήστες του WhatsApp ανταλλάσσουν έως 65 δις μηνύματα την ημέρα (Connectiva Systems, 2018).
- Οι χρήστες του Twitter στέλνουν πάνω από ½ εκατομμύριο tweets το λεπτό. (Internet Live Stats, Domo, 2019).
- Η κακή ποιότητα δεδομένων κοστίζει στις ΗΠΑ 3,1 τρις \$ τον χρόνο (IBM, 2019).

Επιπλέον, με βάση στοιχεία των Reuters Institute και University of Oxford, όπως αποτυπώνονται τα τελευταία χρόνια στο <https://www.digitalnewsreport.org/>, όλο και περισσότεροι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο (έρευνα σε δείγμα 50.000 πολιτών σε 26 χώρες), πολύ περισσότερο οι νέοι, ενημερώνονται από το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ειδικά οι Έλληνες ενημερώνονται από τα κοινωνικά δίκτυα, κυρίως από το facebook, σε μεγαλύτερο βαθμό από τους κατοίκους άλλων χωρών. Ενώ δηλαδή στις περισσότερες χώρες του δείγματος (και από τις 5 ηπείρους) οι πρώτες σε χρήση ενημερωτικές ιστοσελίδες στο διαδίκτυο είναι οι ιστότοποι εφημερίδων και τηλεοπτικών σταθμών, στην Ελλάδα παρατηρείται ότι το ενδιαφέρον των πολιτών μοιράζεται σε πολλά είδη δικτυακών τόπων, στους οποίους περιλαμβάνονται αρκετοί που έχουν δημιουργηθεί από δημοσιογράφους που αναδείχθηκαν από τα κυρίαρχα παραδοσιακά μέσα, αλλά και ανώνυμα ιστολόγια που συχνά φιλοξενούν θεωρίες συνωμοσίας και ανυπόστατες ειδήσεις. Παρατηρείται έλλειψη εμπιστοσύνης στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και ταυτόχρονα μια μεγάλη στροφή προς τη δωρεάν διαδικτυακή ενημέρωση. Ταυτόχρονα οι Έλληνες χρήστες του διαδικτύου σχολιάζουν και κοινοποιούν ειδήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε υψηλότερο βαθμό απ' ό,τι οι κάτοικοι των περισσότερων χωρών του δείγματος.

Σε ένα τέτοιο λοιπόν περιβάλλον η εκπαίδευση των αυριανών πολιτών στη χρήση των ψηφιακών (και όχι μόνο) μέσων με τρόπο που να προάγει την αξιόπιστη και πολύπλευρη ενημέρωση, την άσκηση της κριτικής και του διαλόγου, τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων, την ανάπτυξη της κουλτούρας της διαπολιτισμικής συνύπαρξης, τη συμμετοχή στα κοινά και εν τέλει τη δημοκρατία, είναι συστατικό στοιχείο της εκπαίδευσης για τον ενεργό πολίτη.

Επίσης ζητούμενο είναι να κατανοήσουν αφενός ότι και οι ίδιοι/-ες έχουν ευθύνη τόσο για την δημιουργία, όσο και για την πρόσληψη (κατανάλωση) και τη διακίνηση πληροφορίας, αφετέρου να γνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους μπορεί αυτό να επιτευχθεί.

Δραστηριότητες

1. Η δύναμη της εικόνας

Βαθμίδα:

- Νηπιαγωγείο, Α΄ και Β΄ Δημοτικού, με προσαρμογή από τον/την εκπαιδευτικό (*Βήματα 1-3B*)¹⁵
- Γ΄, Δ΄ Δημοτικού
- Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού

Στόχος:

Η κατανόηση, η κριτική ανάγνωση και η αποδόμηση μηνυμάτων που εκπέμπουν οι φωτογραφίες και οι λεζάντες τους, όπως χρησιμοποιούνται από τα ΜΜΕ, έντυπα και ηλεκτρονικά. Η ανάπτυξη συνεργασίας, επικοινωνίας, κριτικής σκέψης, ικανότητας διάκρισης (ως προς την αξιοπιστία) της πληροφορίας.

Διάρκεια:

2 διδακτικές ώρες.

Υλικά/μέσα:

Εκτυπώσεις των φωτογραφιών που αναφέρονται στη δραστηριότητα, εφημερίδες ή περιοδικά ή φωτογραφικά αρχεία (μπορεί να είναι ψηφιακά με εξασφαλισμένη την πρόσβαση των παιδιών και την εκτύπωση της φωτογραφίας που θα επιλέξουν), Η/Υ και προτζέκτορας, χαρτιά Α4.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Με την αξιοποίηση φωτογραφιών και σύντομων video οι μαθητές/-ήτριες προσεγγίζουν βιωματικά τη δύναμη των μέσων, τόσο από την πλευρά των χρηστών, όσο και από την πλευρά των παραγωγών ενός μηνύματος. Αποκτούν μια πρώτη ιδέα για το πώς χτίζεται μια εικόνα του κόσμου (ή περισσότερες) από τα μέσα, πώς αυτά επηρεάζουν το κοινό και τις απόψεις του. Επιδιώκεται να μπορούν να αμφισβητούν και να φιλτράρουν τα μηνύματα που παρουσιάζονται ως η μόνη αλήθεια, να μπορούν να «διαβάσουν» πίσω από αυτά.

¹⁵ Η υλοποίηση της δραστηριότητας στο 29ο Νηπιαγωγείο Σεργίων, στο <https://blogs.sch.gr/29nipser/category/%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/energo-os-politis/> (ανακτήθηκε στις 12/5/2023).

Βήμα 1ο

Μια εικόνα, πολλές ερμηνείες

Οι μαθητές/-ήτριες παρατηρούν τη φωτογραφία που ακολουθεί. Κάθε παιδί γράφει τη δική του λεζάντα. Αν πρόκειται για Νηπιαγωγείο ή Α΄ τάξη, ο/η εκπαιδευτικός γράφει τις λεζάντες καθ' υπόδειξη κάθε παιδιού. Στη συνέχεια τις διαβάζουν. Είναι όλες ίδιες; Τα παιδιά προβληματίζονται: γιατί διαφέρουν; Μπορεί καθένας μας να βγάλει διαφορετικά συμπεράσματα για την ίδια εικόνα;

© Jonathon Grainger 2014

Εικόνα 17: *Παιδιά που πηδούν*, Jonathon Grainger, 2014.

Πηγή: <https://www.flickr.com/photos/jongrainger/14869969397>. Άδεια: CC BY 2.0.

Βήμα 2ο

Γιατί όταν η λεζάντα αλλάζει ο αναγνώστης «βλέπει» ότι η εικόνα αφηγείται κάτι διαφορετικό;

Α. Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε τρεις (3) ομάδες. Και στις τρεις ομάδες ο/η εκπαιδευτικός δίνει την ίδια φωτογραφία, αυτή που ακολουθεί, με διαφορετικές όμως λεζάντες. Στην πρώτη ομάδα ο/η εκπαιδευτικός δίνει τη φωτογραφία με τη λεζάντα «Απαγωγή μικρού παιδιού», στη δεύτερη με τη λεζάντα «Τα πρώτα του βήματα» και στην τρίτη με τη λεζάντα «Το έσκασε...».

Τα παιδιά, βάσει της φωτογραφίας και της λεζάντας, φαντάζονται τι αφηγείται η εικόνα. Πώς ερμηνεύουν τη μεγάλη σκιά; Ως απειλή; Ως παιχνίδι; Ως προστασία; Στη συνέχεια παρουσιάζουν σε ολομέλεια τις εκδοχές τους. Συζητούν πόσο επηρεάζεται κάποιος που βλέπει τη φωτογραφία από το κείμενο που τη συνοδεύει.

Β. Οι μαθητές/-ήτριες τυπώνουν ή κόβουν φωτογραφίες από εφημερίδες και περιοδικά. Προσθέτουν δικές τους λεζάντες, που ερμηνεύουν διαφορετικά τις φωτογραφίες αυτές.

Εικόνα 18: Παιδιά, Paolo.

Πηγή: <https://www.flickr.com/photos/huntz/37238859>. Άδεια: Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.0 Generic (CC BY-NC-ND 2.0)

Βήμα 3ο

Διευρύνοντας την εικόνα

Α. Ο/η εκπαιδευτικός εκτυπώνει 2 φορές τις φωτογραφίες της λέαινας με το μικρό, που βρίσκονται στον ιστότοπο *reddit*, διαθέσιμες στο <https://i.redd.it/8bb8utsc12y31.jpg> (ανακτήθηκε στις 2/6/2021). Η πρώτη δίνει την εντύπωση ότι η λέαινα τρώει ένα μικρό ζώο, η δεύτερη δείχνει ότι το μεταφέρει με το στόμα, όπως κάνουν πολλά ζώα.

Κόβει τη μία εκτύπωση ώστε να μείνει η πρώτη φωτογραφία με τη λέαινα που έχει το μικρό στο στόμα και ρωτά τα παιδιά τι βλέπουν.

Αφού θέσει το ερώτημα «Γιατί έχουμε την τάση να πιστεύουμε ότι η φωτογραφία δεν λέει ψέματα;», δείχνει στα παιδιά τη δεύτερη εκτύπωση που περιλαμβάνει και τις δύο φωτογραφίες της λέαινας με το μικρό της. Τι συμβαίνει στ' αλήθεια;

Β. Ο/η εκπαιδευτικός εκτυπώνει τις δύο φωτογραφίες του άντρα με τη ρακέτα, από τον ιστότοπο www.mediaknife.org, διαθέσιμη στο <http://www.mediaknife.org/wp-content/uploads/2019/07/Screen-Shot-2019-06-21-at-2.46.21-pm.png> (ανακτήθηκε στις 11/5/2023). Στην πρώτη εικόνα ένας άντρας φαίνεται να απειλεί ένα παιδί με τη ρακέτα που κρατάει. Στη δεύτερη το πλάνο είναι διευρυμένο και φαίνεται ότι πρόκειται για ένα παιχνίδι με μερικά παιδιά θεατές. Ο/η εκπαιδευτικός δείχνει στα παιδιά την πρώτη φωτογραφία και τους ζητά να υποθέσουν τι συμβαίνει. Στη συνέχεια δείχνει τη δεύτερη, τη πιο διευρυμένη. Τι συμβαίνει στ' αλήθεια; Τι επιλέγει να δείξει και τι να παραλείψει εκείνος που δημοσιεύει την πρώτη φωτογραφία; Τι πιστεύουν ότι επιδιώκει;

Γ. Παρακολουθούν το video «Points of view» (διάρκεια 30΄΄) της εφημερίδας *The Guardian*, διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=_ScccRkLLzU (ανακτήθηκε στις 17/11/2022). Στο video αυτό βλέπουν έναν νέο άνθρωπο να τρέχει και να πέφτει πάνω σε έναν καλοντυμένο κύριο, δίνοντας την εντύπωση ότι του επιτίθεται. Αποδεικνύεται όμως, όταν βλέπουμε τη σκηνή από άλλη, διευρυμένη, οπτική γωνία, ότι τον σώζει, σπρώχνοντάς τον. Ο/η εκπαιδευτικός σταματά την προβολή στα 15΄΄ και ρωτά τα παιδιά τι πιστεύουν ότι θα συμβεί μετά. Κατόπιν βλέπουν το υπόλοιπο και συζητούν την έννοια της οπτικής γωνίας.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Τι σκέφτονται στην αρχή;
- Τι διαπιστώνουν στη συνέχεια;
- Πώς θα περιέγραφαν το γεγονός από τις διαφορετικές οπτικές γωνίες που παρουσιάζονται στο video;
- Τι συμβαίνει στ' αλήθεια;
- Τι ρόλο παίζει στην αρχική τους εντύπωση η ενδυμασία και η ηλικία καθενός από τους πρωταγωνιστές;
- Τι μπορεί να συμβεί αν διαμορφώσουμε γνώμη βιαστικά;

Δ. Βλέπουν το σκίτσο του David Suter που ακολουθεί, στο οποίο ο χειριστής της κάμερας εστιάζει και κόβει την εικόνα έτσι ώστε να δείχνει αυτό που ο ίδιος θέλει να προβάλει και όχι αυτό που πραγματικά συμβαίνει.¹⁶

Με αφορμή τις φωτογραφίες της λείαινας, του παιχνιδιού με τις ρακέτες, το video και το σκίτσο, συζητούν πώς μπορεί ο τρόπος που παρουσιάζεται ένα γεγονός μέσα από την απεικόνισή του να διαστρεβλώνει την πραγματικότητα. Γιατί είναι σημαντικό να ξέρουμε τι πραγματικά έχει συμβεί; Πώς μπορούμε να το διαπιστώσουμε; Ο/η εκπαιδευτικός, με μαιευτικό τρόπο, καθοδηγεί τα παιδιά να σκεφτούν την ανάγκη για διασταύρωση των πηγών, για ευρύτερη έρευνα, πριν καταλήξουν σε συμπέρασμα και διαμορφώσουν άποψη.

16 Το σκίτσο βρίσκεται επίσης στο βιβλίο των Θρησκευτικών της Β΄ Γυμνασίου, στο http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2310/Thriskeutika_B-Gymnasiou_html-empl/index1.html.

Εικόνα 19: *Βλέπεις μόνο αυτό που θέλουν να δεις*, David Suter (ευγενική παραχώρηση του καλλιτέχνη).

Επέκταση 1η, για όλες τις τάξεις

Διάρκεια: 30΄-45΄

Με αφορμή τις φωτογραφίες του παιχνιδιού με τη ρακέτα (*Βήμα 3ο, Β*) και το σκίτσο (*Βήμα 3ο, Δ*), προτείνεται να δουν το βιβλίο του Istvan Banyai με τον τίτλο ZOOM, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=lfQ-2RzrkCU&t=32s> (ανακτήθηκε στις 20/4/2021). Ένα βιβλίο χωρίς λόγια - μόνο με εικόνες, που όμως καμιά δεν είναι όπως φαίνεται. Η εικόνα κάθε σελίδας είναι μονάχα μια λεπτομέρεια από την επόμενη εικόνα (zoom out). Σε κάθε σελίδα του βιβλίου ανοίγει η γωνία θέασης, ανατρέποντας διαρκώς την αντίληψη του θεατή - αναγνώστη για το περιεχόμενο της εικόνας.

Σε κάθε εικόνα σταματούν και συζητούν αυτό που διαπιστώνουν: ότι δηλαδή η κάθε εικόνα αποτελεί μέρος της επόμενης και ενός νέου περιβάλλοντος που μας κάνει να αναθεωρούμε διαρκώς τα δεδομένα.

Επέκταση 2η, για Γ΄-Στ΄ Δημοτικού, Γυμνάσιο

Διάρκεια: 15΄-45΄, ανάλογα με την τάξη.

Τα παιδιά παρακολουθούν το video του BBC Spaghetti-Harvest in Ticino (διάρκεια 3΄), διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=tVo_wkxH9dU (ανακτήθηκε στις 12/5/2021).

Πρόκειται για μια διάσημη πρωταπριλιάτικη φάρσα από το πρόγραμμα BBC Panorama, το 1957. Μια οικογένεια μαζεύει μακαρόνια από το δέντρο μακαρονιών. Την περίοδο εκείνη υπήρχαν Βρετανοί που δεν γνώριζαν ότι τα μακαρόνια είναι ζυμαρικά από αλεύρι και νερό. Άλλοι τηλεθεατές τηλεφώνησαν στο BBC, για να πουν ότι η ιστορία δεν ήταν αληθινή, και άλλοι για να ρωτήσουν πώς να καλλιεργήσουν τα δικά τους μακαρόνια. Δεκαετίες αργότερα, το CNN χαρακτήρισε αυτήν την εκπομπή «τη μεγαλύτερη φάρσα που έχει κινηματογραφήσει κάποιο αξιόπιστο ειδησεογραφικό ίδρυμα».

Συζητούν για την κινηματογραφική εικόνα: πόσο αληθοφανή είναι όσα παρουσιάζονται; Μπορεί η κινηματογραφική εικόνα να πείσει ότι κάτι έχει συμβεί, ενώ αυτό ποτέ δεν συνέβη ή συνέβη διαφορετικά στην πραγματικότητα; Τι γνωρίζουν για τα κινηματογραφικά τρικ και εφέ;

Επέκταση 3η, για Ε΄, Στ΄ Δημοτικού και Γυμνάσιο

Διάρκεια: 1 διδακτική ώρα.

Ο/η εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά εφημερίδες και ζητά να παρατηρήσουν το περιεχόμενο και τη θέση των εικόνων.

Συζητούν τα παρακάτω ερωτήματα:

Πιστεύουν ότι εμφανίζεται το σύνολο των εικόνων που αφορούν ένα θέμα;

- Με ποια κριτήρια γίνεται η επιλογή της εικόνας που αναδεικνύει ένα γεγονός;
- Μπορεί να πείσει για την αλήθεια των γεγονότων;
- Μπορεί για το ίδιο θέμα να επιλέξει κάθε εφημερίδα διαφορετική φωτογραφία;
- Πώς συνδέεται αυτή η επιλογή με το τι θέλει να προβάλει;
- Αν αλλάξει κανείς τη θέση μιας εικόνας, τι μπορεί να συμβεί; Αν αλλάξει τη γωνία λήψης; Αν αφαιρέσει μέρος της;
- Αν αφαιρεθεί εντελώς η εικόνα από ένα άρθρο, τι αλλάζει;

Πηγές

Ιντζίδης, Β. & Κύρδης, Κ. (2005). *Δημιουργική γραφή-MME. Κριτική ανάγνωση εφημερίδων*. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν, σε δεύτερο χρόνο, λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

2. Μπορεί μια λέξη να κάνει τη διαφορά;

Βαθμίδα:	- Γ΄, Δ΄ Δημοτικού (μπορεί να παραλειφθεί το 3ο Βήμα) - Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού - Γυμνάσιο
Στόχος:	Κατανόηση και κριτική ανάγνωση στοιχείων του λόγου που χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ, ανάπτυξη συνεργασίας, επικοινωνίας, κριτικής σκέψης, ικανότητας διάκρισης (ως προς την αξιοπιστία) της πληροφορίας.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες. Προαιρετικά, εξωδιδακτικός χρόνος, στο σπίτι, για έρευνα.
Υλικά/μέσα:	Εκτυπώσεις, εφημερίδες, Η/Υ και προτζέκτορας, χαρτιά Α4.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Επιδιώκεται, μέσα από παραδείγματα από τον τύπο (έντυπο και ηλεκτρονικό), τα παιδιά να μάθουν να σκέπτονται κριτικά ως προς τον τρόπο που παρουσιάζονται πληροφορίες και γεγονότα για να προσελκύσουν το κοινό, να αναρωτιούνται πόσο αξιόπιστες είναι οι πληροφορίες και οι πηγές και να συνδυάζουν διαφορετικές πηγές για την προσέγγιση ενός γεγονότος.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός με αφορμή μια είδηση, αναζητά διαφορετικούς τίτλους άρθρων από εφημερίδες ή ειδησεογραφικούς ιστότοπους που αναφέρονται σε αυτό το γεγονός. Εναλλακτικά, ετοιμάζει μια σειρά από ενδεχόμενους τίτλους σε σχέση με ένα πραγματικό γεγονός. Ακολουθεί παράδειγμα με τίτλους που αναφέρονται σε πραγματικό γεγονός που συνέβη το 2021.

Τα παιδιά διαβάζουν και συζητούν τις προτάσεις - τίτλους.

Ένα παράδειγμα που αφορά πραγματικό γεγονός, έναν ανεμοστρόβιλο στην Τσεχία που προκάλεσε θανάτους και μεγάλες ζημιές.

- Ανεμοστρόβιλος στην Τσεχία
- Σπάνιος ανεμοστρόβιλος στην Τσεχία
- Τρομακτικός ανεμοστρόβιλος στην Τσεχία
- Φονικός ανεμοστρόβιλος στην Τσεχία
- Τραγικές οι επιπτώσεις από τον ανεμοστρόβιλο στην Τσεχία
- Απελπιστική η κατάσταση από τον ανεμοστρόβιλο στην Τσεχία
- Τεράστιες καταστροφές από τον ανεμοστρόβιλο που σάρωσε την Τσεχία
- Ανατριχιαστικές οι εξελίξεις με τον ανεμοστρόβιλο στην Τσεχία
- Τα παράξενα ενός ανεμοστρόβιλου

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Πώς παρουσιάζεται διαφορετικά το ίδιο γεγονός;
- Τι συναισθήματα προκαλεί ο κάθε τίτλος; Ποιος μας εξάπτει την περιέργεια; Ποιος τον φόβο; Τη λύπηση; Τη φαντασία;
- Τι επιδιώκει ο κάθε τίτλος;
- Τι υποθέτουν ότι συνέβη τελικά;
- Για ποιο λόγο μπορεί να υπάρχουν τόσο διαφορετικοί τίτλοι για το ίδιο γεγονός;
- Αν αφαιρέσουν το επίθετο από κάθε τίτλο τι διαπιστώνουν;

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός τούς ζητά να σκεφτούν κι άλλους τίτλους για το ίδιο γεγονός. Πώς θα έδιναν μια διαφορετική εντύπωση, θα προκαλούσαν διαφορετικά συναισθήματα, χρησιμοποιώντας άλλα επίθετα; Ενδεικτικά, κωμικός, δροσερός, δυνατός...

Τους ζητά να αναδιατυπώσουν τους τίτλους χρησιμοποιώντας τροπικά στοιχεία που δηλώνουν αβεβαιότητα, π.χ. «ίσως», «μπορεί να», «ενδέχεται», «νομίζω» κ.τ.λ. Στη συνέχεια συζητούν:

- Τι διαφορετικό επικοινωνιακό αποτέλεσμα έχουν αυτές οι διατυπώσεις; Γίνεται η παρουσίαση του θέματος περισσότερο ή λιγότερο αξιόπιστη;
- Συγκρίνουν την αλλαγή νοήματος από την αλλαγή της θέσης των λέξεων στις παρακάτω φράσεις: «Ο κυνηγός σκότωσε το λαγό» / «Ο λαγός σκότωσε τον κυνηγό». Ποιο φράση θα αποτελούσε είδηση για μια εφημερίδα;

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός φωτοτυπεί ένα απλό και σύντομο ειδησεογραφικό άρθρο που να παρουσιάζει ενδιαφέρον για τα παιδιά, χωρίς τίτλο, και τους το μοιράζει. Τα παιδιά, χωρισμένα σε ομάδες των 4-5, σκέφτονται 3 διαφορετικούς τίτλους: έναν που να προκαλεί την περιέργεια, έναν που να τρομάζει, κι έναν που να παρέχει με συνοπτικό τρόπο τη βασική πληροφορία για το γεγονός.

Οι ομάδες παρουσιάζουν τους τίτλους τους και συζητούν γιατί τους επέλεξαν.

Βήμα 3ο

Συζητούν για τις ειδήσεις στην τηλεόραση.

Ερωτήσεις

- Πώς παρουσιάζει η τηλεόραση τα γεγονότα; Χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι παρόμοιους τρόπους με τα έντυπα και τους ιστότοπους για να προβάλουν ένα γεγονός, να πείσουν για την άποψη που παρουσιάζουν;
- Συνέβησαν πράγματι τα γεγονότα όπως περιγράφονται; Πώς το ξέρουμε;
- Ποιο είναι το μεγάλο όπλο της τηλεόρασης; Συζητούν για τη δύναμη της εικόνας να πείθει (βλ. σχετικά τη δραστηριότητα *Η δύναμη της εικόνας*).

Βήμα 4ο

Ο/η εκπαιδευτικός δίνει σε κάθε ομάδα τυπωμένα 4-5 σύντομα άρθρα για διαφορετικά θέματα ή ζητά από τα μεγαλύτερα παιδιά (Ε΄, Στ΄ Δημοτικού και Γυμνάσιο) να αναζητήσουν άρθρα που τους προκαλούν το ενδιαφέρον. Κάθε ομάδα είναι το γραφείο σύνταξης μιας εφημερίδας ή ενός ειδησεογραφικού ιστότοπου και πρέπει να αποφασίσουν για το αυριανό πρωτοσέλιδο ή την είδηση που θα προβάλουν πιο έντονα, αν πρόκειται για ιστοσελίδα, ή την είδηση που θα βάλουν πρώτη σε ένα δελτίο ειδήσεων. Ποια θα αποτελέσει την κύρια είδηση και ποιες τις δευτερεύουσες, ποιος θα είναι ο τίτλος και ο υπότιτλος, ποια θα είναι η θέση (σειρά παρουσίασης) των ειδήσεων;

Οι ομάδες παρουσιάζουν τη δουλειά τους, συγκρίνουν τις επιλογές τους και επιχειρηματολογούν πάνω σε αυτές.

Επέκταση 1η

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, επιλέγουν από την ειδησεογραφία γεγονότα που θεωρούν ότι θα έχουν ενδιαφέρον για τα παιδιά του σχολείου και τα καταγράφουν. Μια φορά τον μήνα, σε ομάδες, μοιράζονται τις καταγραφές τους. Κάθε ομάδα επιλέγει ένα θέμα και το αναπλαισιώνει, ώστε να δημοσιεύσει σε μονόφυλλο που θα διανεμηθεί σε άλλες τάξεις ή στον ιστοχώρο του σχολείου. Σε περίπτωση διαφωνιών, το άρθρο θα πρέπει να παρουσιάζει και τη μειοψηφούσα πλευρά με φράση του τύπου. «Μια διαφορετική γνώμη...», « Άλλοι υποστηρίζουν...».

Η δραστηριότητα αυτή προτείνεται να υλοποιείται σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς, σε τακτή βάση.

Επέκταση 2η για το Γυμνάσιο

Τα παιδιά παρακολουθούν τα σύντομα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων μιας ημέρας και τα σχετικά τρέιλερ, σε διαφορετικά κανάλια. Παράλληλα καταγράφουν τα πρωτοσέλιδα εφημερίδων της ίδιας ημέρας. Στην τάξη συγκρίνουν τους δύο αυτούς τρόπους ενημέρωσης και καταγράφουν τις ομοιότητες και τις διαφορές τους:

Ερωτήσεις

- Ποιες ειδήσεις είναι κοινές στα διαφορετικά μέσα, ποιες παραλήφθηκαν;
- Πώς διατυπώθηκε η ίδια είδηση από κάθε μέσο;
- Για ποιους λόγους πιστεύουν ότι υπάρχουν διαφορές;
- Ποια πιστεύουν ότι ήταν τα κριτήρια επιλογής συμβάντων ως ειδήσεων;
- Ποιες από τις ειδήσεις-θέματα που κατέγραψαν πιστεύουν ότι δεν θα επιλέγονταν για παρουσίαση αν δε συνοδεύονταν από εικόνα; Αν αφαιρεθεί η εικόνα, τι αλλάζει;
- Μπορεί το ίδιο γεγονός να παρουσιαστεί υπό αρνητική ή υπό θετική γωνία και πώς;

Επιλέγουν ένα γεγονός και χωρίζονται σε 4 ομάδες. Οι δύο το παρουσιάζουν υπό θετική γωνία, η μια ομάδα για την τηλεόραση και η άλλη για εφημερίδα ή ειδησεογραφικό site. Οι άλλες δύο το παρουσιάζουν υπό αρνητική οπτική, η μια ομάδα για την τηλεόραση και η άλλη για εφημερίδα ή ειδησεογραφικό site. Παρουσιάζουν σε ολομέλεια και συζητούν πώς μπορεί να επηρεαστεί διαφορετικά το κοινό από τις διαφορετικές οπτικές.

Πηγές

Ιντζίδης, Β. & Κύρδη, Κ. (2005). *Δημιουργική γραφή-MME. Κριτική ανάγνωση εφημερίδων*. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας στις τάξεις του Δημοτικού, εκπαιδευτικός και μαθητές-/ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται, σε δεύτερο χρόνο, με αφορμή τις δραστηριότητες.

3. Τι στ' αλήθεια συμβαίνει;

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν να αναγνωρίζουν πότε μια πληροφορία ή είδηση είναι αξιόπιστη και έγκυρη και πότε όχι. Να μπορούν γενικότερα να επιλέγουν πηγές έγκυρης ενημέρωσης και να διαμορφώνουν κριτήρια με βάση τα οποία θα αποφασίζουν πότε μια πληροφορία ή είδηση μπορεί με ασφάλεια να αξιοποιηθεί ή/και να διαμοιρασθεί.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα, ψηφιακά μέσα για ανάγνωση κειμένων, αναζήτηση πληροφορίας και παρακολούθηση αναρτήσεων.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Ζούμε στην εποχή των μέσων και η εμπιστοσύνη σε αυτά είναι διαρκές ζητούμενο, αφού η γνώση και η ενημέρωση είναι πλήρως διαμεσολαβημένη. Πώς μπορεί ο πολίτης να αντιληφθεί αν μια είδηση είναι έγκυρη και μια πηγή αξιόπιστη, μια πληροφορία άκυρη ή ψευδής; Τι μορφή μπορεί να έχει η άκυρη ή ψευδής πληροφόρηση;

Σε πρώτο επίπεδο μπορεί να είναι ή να περιλαμβάνει:

- Πλαστή, κατασκευασμένη είδηση, χωρίς καμία βάση (σε μορφή κειμένου, οπτικοακουστικού υλικού κ.ά.).
- Επιρροή μέσω διακίνησης μηνυμάτων (σε μορφή κειμένου, εκτενούς ή συνοπτικού, γελοιογραφιών, memes, οπτικοακουστικού υλικού κ.λπ.).
- Παρερμηνεία δεδομένων.
- Υποκειμενική παρουσίαση ή ερμηνεία δεδομένων, συχνά με το ένδυμα της αυθεντίας.
- Αποσπασματική χρήση δεδομένων ή φράσεων με στόχο τη χειραγώγηση της πληροφορίας ή του συμπεράσματος.
- Εσφαλμένη παρουσίαση δεδομένων λόγω ανεπάρκειας στην κατανόηση, αντικειμενική και έγκυρη αξιολόγησή τους.

Σε δεύτερο επίπεδο μπορεί να είναι ακούσια (επιπόλαιη) ή σκόπιμη αναπαραγωγή των προαναφερθέντων «ειδήσεων» και «πληροφοριών» από:

- Ενημερωτικά μέσα (ψευτο-ειδησεογραφικούς ιστότοπους και λογαριασμούς σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης κ.λπ.).
- Λογαριασμούς και δικτυακούς τόπους ποικίλης θεματολογίας και στόχευσης (π.χ. φερόμενους ως επιστημονικούς, πολιτικής/κοινωνικής ανάλυσης, εμπορικού/επιχειρηματικού συμφέροντος, επαγγελματικού συμφέροντος, πολιτικού συμφέροντος, ψυχαγωγικούς κ.λπ.).
- Λογαριασμούς πολιτών.

Ωστόσο, παρόλο που τα πράγματα δεν είναι μόνο άσπρα ή μαύρα, παραθέτουμε εδώ ορισμένες βασικές έννοιες για τη δραστηριότητα:

- Τα γεγονότα ελέγχονται και βασίζονται σε αποδεικτικά στοιχεία.
- Η γνώμη βασίζεται σε μια πεποίθηση ή άποψη και όχι σε αποδεικτικά στοιχεία που μπορούν να επαληθευτούν.
- Η παραπληροφόρηση είναι ψευδείς πληροφορίες που δημιουργούνται και κοινοποιούνται για να κάνουν σκόπιμα κακό.
- Η εσφαλμένη πληροφόρηση είναι ψευδείς πληροφορίες που κοινοποιούνται από άτομα που δεν συνειδητοποιούν ότι είναι ψευδείς και δεν έχουν σκοπό να προκαλέσουν κακό.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει την τάξη σε 4 ομάδες και δίνει στην κάθε ομάδα τον σύνδεσμο για το άρθρο με τίτλο «Μέγα σκάνδαλο: Πλαστογράφησαν τα στοιχεία θανάτων του 2019 για να δείξουν αύξηση το 2020 λόγω κορωνοϊού» [1/2/2021], από τον ιστότοπο PRONEWS, διαθέσιμο στο <https://archive.vn/SmRss#selection-1051.0-1056.0> (ανοίγει με αντιγραφή και επικόλληση στον φυλλομετρητή). Εναλλακτικά, το άρθρο «ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΘΗΚΑΝ τα στοιχεία θανάτων του 2019 για να δείξουν αύξηση το 2020 λόγω σκοπιμοτήτων με 49 εβδομάδων μέτρηση» [2/2/21], από την ιστοσελίδα e-synews.gr, διαθέσιμο στο <https://www.e-synews.gr/wp/2021/02/02/plastografisan-ta-stoicheia-thanaton-2019-na-deixoun-ayxisi-to-2020-logo> (ανακτήθηκαν στις 12/5/2021).

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τις ομάδες, αφού μελετήσουν το άρθρο, να απαντήσουν στο ερώτημα: «Αν θεωρήσουμε ότι σας κεντρίζει το ενδιαφέρον και πιστεύετε ότι το ίδιο ενδεχομένως ισχύει και για το δίκτυο των επαφών σας, θα την αναπαράγετε (κάνετε "share"); Παρακαλώ αιτιολογήστε την απάντησή σας».

Το κείμενο αυτό μπορεί να δοθεί και τυπωμένο στις ομάδες, ώστε να διευκολυνθούν στην υλοποίηση του 2ου Βήματος.

Βήμα 2ο

Οι ομάδες παρουσιάζουν τις απαντήσεις τους.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να παρατηρήσουν στα δελτία τύπου της ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνικής Στατιστικής Αρχής), τα οποία επικαλείται το άρθρο και παρατίθενται αυτούσια σε αυτό, το χρονικό διάστημα που αφορούν τα στοιχεία που παρουσιάζονται. Για να είναι ευκολότερη η μελέτη των στοιχείων που αναφέρονται σε αυτά, μπορούν να δουν τα δελτία τύπου α) της 1ης Οκτωβρίου 2020, με τίτλο «Στοιχεία φυσικής κίνησης πληθυσμού: 2019», στο <https://www.statistics.gr/documents/20181/284f73f5-9d00-0964-e4ac-94bafed0d47f7> και β) της 20ης Ιανουαρίου 2021, με τίτλο «Εβδομαδιαία στοιχεία θανάτων: Περίοδος 1η έως 49η εβδομάδα, 2020», στο <https://www.statistics.gr/documents/20181/4e8800b0-b2e3-2d5e-8900-4a391b5c3038> (ανακτήθηκαν στις 10/5/2023).

Τους επισημαίνει ότι το δελτίο τύπου (ΔΤ) της ΕΛΣΤΑΤ με ημερομηνία 20 Ιανουαρίου 2021 αναφέρεται σε στοιχεία που δεν αφορούν ολόκληρο το 2020, αλλά την περίοδο από την 1η έως την 49η εβδομάδα. Όπως αναφέρεται σαφώς μέσα σε αυτό το ΔΤ, οι θάνατοι στην Ελλάδα έως την 49η εβδομάδα του 2020 ανήλθαν σε 121.444, ενώ ο ίδιος αριθμός για το έτος 2019 ήταν 117.171. Επομένως, στο διάστημα αυτό οι θάνατοι κατά το έτος 2020 ήταν όντως περισσότεροι και η ΕΛΣΤΑΤ δεν έχει παραποιήσει στοιχεία. Οι συγγραφείς του συγκεκριμένου άρθρου επέλεξαν να συγκρίνουν τα δεδομένα για τους θανάτους στη διάρκεια ολόκληρου του 2019 με τα αντίστοιχα για τις 49 από τις συνολικά 52 ημερολογιακές εβδομάδες του 2020. Παρόλο, δηλαδή, που παρατίθενται χωρίς διαστρέβλωση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, γίνεται παρερμηνεία τους.

Οι ομάδες καλούνται να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα:

- Μετά την παρατήρηση αυτή, πιστεύετε ότι πρόκειται για μια έγκυρη είδηση;
- Η ερμηνεία των στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ είναι επιστημονική;
- Πιστεύετε ότι η ψευδής πληροφόρηση που περιλαμβάνεται στο άρθρο αυτό έγινε από λάθος ή από πρόθεση;
- Πόσο σημαντική είναι η λεπτομέρεια που διαφοροποιεί στη συγκεκριμένη περίπτωση την αληθή και έγκυρη πληροφορία από τη μη έγκυρη και γιατί;
- Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο στόχος αυτού του δημοσιεύματος;
- Το παραπλανητικό αυτό άρθρο που παρουσιάζεται με μορφή είδησης ξεκίνησε από μια συγκεκριμένη ιστοσελίδα και αναπαράχθηκε ευρέως από άλλες. Διακινήθηκε επίσης ως είδηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζοντας αρκετούς πολίτες. Τι συνέπειες θεωρείτε ότι θα μπορούσε να έχει η ευρεία διακίνησή του ως έγκυρου;
- Ποιος έχει την ευθύνη για τη διακίνηση μιας πληροφορίας;
- Αν δεν είχατε τον χρόνο να δείτε αναλυτικά τα στατιστικά στοιχεία, τι είναι εκείνο που πιθανώς θα έπαιζε ρόλο στην απόφασή σας να πιστέψετε ότι είναι έγκυρο ή αναξιόπιστο το άρθρο;

Οι ομάδες παρουσιάζουν τις απαντήσεις τους και ακολουθεί συζήτηση.

Βήμα 3ο

Στο πλαίσιο της παραπάνω συζήτησης ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αναφερθεί στα Ελληνικά hoaxes¹⁷, τα οποία εντόπισαν και κατήγγειλαν ότι η «είδηση» αυτή βασίζεται σε ψευδείς ισχυρισμούς (βλ. στο <https://www.ellinikahoaxes.gr/2021/02/02/national-statistics-agency-falsified-covid-19-deaths-misinformation/>). Ενημερώνει τους/τις μαθητές/-ήτριες ότι τόσο το site που δημιούργησε την ψευδή είδηση όσο και εκείνα που την είχαν διακινήσει, την απέσυραν αμέσως, δηλ. την εξαφάνισαν σαν να μην την είχαν αναρτήσει ποτέ. Ένα μόνο από αυτά παραδέχτηκε το λάθος του και διόρθωσε την είδηση επικαλούμενο ότι όλοι κάνουμε λάθη και ότι ο σεβασμός προς τους αναγνώστες επιβάλλει να τα ομολογούμε. Οι μαθητές /-ήτριες καλούνται να αναζητήσουν πληροφορίες για τα Ελληνικά hoaxes και να απαντήσουν στα εξής:

- Τι είναι τα Ελληνικά hoaxes;
- Πώς λειτουργούν;
- Αναφέρετε μερικά παραδείγματα από πρόσφατες ανακοινώσεις τους
- Θεωρείτε σημαντικό το ρόλο τους; Γιατί;

Βήμα 4ο

Κατόπιν ο/η εκπαιδευτικός παραπέμπει τους/τις μαθητές/-ήτριες στον ιστότοπο *Αρχαία Ιθώμη*, στον σύνδεσμο <http://arxaiaithomi.gr/category/%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BF%CF%83/>, και τους δίνει λίγο χρόνο να περιηγηθούν σε αυτόν και να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα, αιτιολογώντας τις απαντήσεις τους:

- Ποιο είναι το θέμα του συγκεκριμένου ιστότοπου;
- Πώς θα χαρακτηρίζατε τη θεματολογία του;
- Πώς θα χαρακτηρίζατε την αισθητική του;
- Σας έκανε κάτι εξαιρετικά θετική εντύπωση;
- Σας έκανε κάτι εξαιρετικά αρνητική εντύπωση;
- Θα τον χρησιμοποιούσατε για να πάρετε πληροφορίες για κάποια εργασία;
- Θα τον προτείνατε ως ενδιαφέροντα σε κάποιο φίλο σας;
- Θα αναπαράγατε κάποιο άρθρο ή πληροφορία από αυτόν;

Βήμα 5ο

Οι ομάδες αφού απαντήσουν τα παραπάνω, αναζητούν στο διαδίκτυο τα κριτήρια με βάση τα οποία ένας ιστότοπος θεωρείται αξιόπιστος. Οι ομάδες ανακοινώνουν τα αποτελέσματα της αναζήτησής τους και τα κριτήρια του αξιόπιστου ιστότοπου (π.χ. αναγράφεται ο υπεύθυνος του ιστότοπου, ημερομηνίες σε κάθε ανάρτηση, πηγές εικόνων και άρθρων, δεν υπάρχουν ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, τα άρθρα είναι ενυπόγραφα κ.λπ.). Τα κριτήρια καταγράφονται

17 Πληροφορίες για τα Ελληνικά hoaxes στο <https://www.ellinikahoaxes.gr/about-us/>.

σε χαρτί του μέτρου και αναρτώνται σε εμφανές σημείο της τάξης. Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να απαντήσουν ξανά τα ερωτήματα του προηγούμενου *Βήματος*, με έμφαση στα 3 τελευταία, με βάση τα κριτήρια αξιοπιστίας ενός ιστότοπου.

Βήμα 6ο

Τέλος οι ομάδες παίρνουν η κάθε μια από ένα άρθρο από τα παρακάτω:

- Άρθρο 1ο: Δεν παρατηρήθηκαν προβλήματα υγείας σε μεσοπρόθεσμους χρήστες ηλεκτρονικών τσιγάρων (χ.χ.). www.310.gr. Διαθέσιμο στο <https://www.310.gr/blog/den-paratirithikan-provlimata-ygeias-se-mesoprothesmous-xristes-ilektronikon-tsigaron.html> (ανακτήθηκε στις 30/4/2022).
- Άρθρο 2ο: Νέα ανεξάρτητη μελέτη επιβεβαιώνει: Ελάχιστη ή καθόλου βλάβη στους πνεύμονες από το άτμισμα! (22/02/2022). www.vapormarket.gr. Διαθέσιμο στο <https://www.vapormarket.gr/vapormarket-blog/nea-aneksartiti-meleti-epivevaionei-elaxisti-i-katholou-vlavi-stous-pnevmones-apo-to-atmismo> (ανακτήθηκε στις 30/4/2022).
- Άρθρο 3ο: Κανελλόπουλος, Χ. (επιμ.). Κάπνισμα ή άτμισμα; Το ηλεκτρονικό τσιγάρο κρύβει τους δικούς του κινδύνους (14/11/2017). Διαθέσιμο στο <https://www.kathimerini.gr/life/health/934460/kapnisma-i-atmismo-to-ilektroniko-tsigarokryvei-toys-dikoys-toy-kindynoys/> (ανακτήθηκε στις 30/4/2022).
- Άρθρο 4ο: Blaha, M. J. (n.d.). *5 Vaping Facts You Need to Know*. Johns Hopkins Medicine. Διαθέσιμο στο <https://www.hopkinsmedicine.org/health/wellness-and-prevention/5-truths-you-need-to-know-about-vaping> (ανακτήθηκε στις 30/4/2022).

(Για την κατανόηση του άρθρου 4 θα πρέπει να έχει η ομάδα καλή γνώση της Αγγλικής γλώσσας.)

Εναλλακτικά ή και συμπληρωματικά, μπορεί να δώσει το άρθρο της επιδημιολόγου Ιωάννας Τζουλάκη με τίτλο «Η νέα επιδημία των νέων με το vape» (28/06/2023), δημοσιευμένο στον ιστότοπο της *Athens Voice*, διαθέσιμο στο <https://www.athensvoice.gr/life/health-fitness/806906/ioanna-tzoulaki-i-nea-epidimia-ton-neon-me-to-vape/>.

Αφού οι μαθητές/-ήτριες της κάθε ομάδας διαβάσουν το κείμενο που τους ανατέθηκε, καλούνται να απαντήσουν στα εξής ερωτήματα:

- Αν έπρεπε να συνοψίσετε το κεντρικό μήνυμα αυτού του άρθρου σε δύο προτάσεις τι θα λέγατε;
- Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο στόχος αυτού του άρθρου;
- Πώς αξιολογείτε την τεκμηρίωση αυτού του άρθρου;
- Πρόκειται για επιστημονικό άρθρο;
- Θεωρείτε ότι η ενημέρωση που προσφέρει είναι έγκυρη και αντικειμενική;
- Τι θα μπορούσατε να κάνετε για να αξιολογήσετε την εγκυρότητα αυτού του άρθρου;
- Θα το διακινούσατε; Γιατί;

Βήμα 7ο

Τέλος, αφού οι μαθητές/-ήτριες παρουσιάσουν τις απαντήσεις τους, καλούνται να αναζητήσουν και να προτείνουν 4 έγκυρους ιστότοπους σχετικούς με την υγιεινή διατροφή των εφήβων.

Ενότητα 6η

ΑΣ ΚΑΝΟΥΜΕ ΚΑΤΙ, ΤΟΠΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ

Εισαγωγή

Η ενότητα αυτή έχει στόχο να ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον των μαθητών και των μαθητριών για τα τοπικά και τα παγκόσμια προβλήματα, να τους/τις ευαισθητοποιήσει ώστε να μάθουν περισσότερα για τις συνέπειές τους στη ζωή και το μέλλον τους και να τους/τις κινητοποιήσει να οργανώνουν και να οργανώνονται σε δράσεις για την προώθηση λύσεων στα προβλήματα αυτά.

Τι συμβαίνει δίπλα μας; Τι συμβαίνει στη γειτονιά μας, έξω από το σπίτι και το σχολείο μας; Στην κοινότητα και στον δήμο μας, στη χώρα μας; Πώς τα «μικρά» προβλήματα της καθημερινότητας επηρεάζουν τη ζωή μας; Υπάρχει περίπτωση ν' αλλάξει κάτι; Μπορώ εγώ να κάνω κάτι αν τόσα χρόνια δεν έχει αλλάξει τίποτα; Κι αν είμαστε πολλοί; Τι χρειάζεται να γίνει για να έχουμε καλύτερη ποιότητα στην καθημερινή ζωή; Τι σχέση έχουν αυτά που συμβαίνουν στην περιοχή μας με όσα συμβαίνουν στη χώρα μας, στην Ευρώπη, στον πλανήτη; Μας αφορούν άραγε τα παγκόσμια προβλήματα; Τι είναι η παγκοσμιοποίηση και ποια σχέση έχει με τις αλλαγές στη ζωή μας τον 21ο αιώνα;

Είναι συχνό το φαινόμενο, τα παιδιά αλλά και οι ενήλικοι να μην αισθάνονται ότι τους αφορούν τα προβλήματα που υπάρχουν «έξω από το σπίτι τους» και πολύ περισσότερο όσα συμβαίνουν σε γεωγραφικές περιοχές μακριά από τη δική τους ή που οι συνέπειές τους δεν μοιάζει να αφορούν το άμεσο μέλλον. Ωστόσο, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, κάθε τι που συμβαίνει σε μια περιοχή του πλανήτη επηρεάζει δυναμικά και πολλές άλλες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η πανδημία. Σήμερα η ολιστική αντίληψη του κόσμου, η κατανόηση της αλληλεπίδρασης των μικρών και μεγάλων προβλημάτων και η υιοθέτηση μιας προσέγγισης που συνυπολογίζει πλανητικές και όχι μόνο τοπικές και εθνικές παραμέτρους, είναι προϋποθέσεις αναγκαίες για να μπορούν τα παιδιά και οι νέοι/-ες να θεωρούν τον εαυτό τους πολίτη του κόσμου, και να δρουν όχι μόνο τοπικά αλλά και παγκόσμια.

Ο ενεργός πολίτης ενημερώνεται και αναλαμβάνει δράση τόσο για τοπικά όσο και για παγκόσμια προβλήματα και προκλήσεις που μπορεί άμεσα ή έμμεσα να επηρεάζουν τον ίδιο, τους

συμπολίτες του, ολόκληρο τον κόσμο, δίνοντας ιδιαίτερο βάρος στις ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες που ενδεχομένως δεν έχουν πρόσβαση ή δυνατότητα συμμετοχής σε δημοκρατικές διαδικασίες κοινωνικής αλλαγής.

Για τις παγκόσμιες προκλήσεις που αφορούν κάθε ενεργό πολίτη μια έγκυρη πηγή ενημέρωσης είναι οι διεθνείς οργανισμοί (π.χ. η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα Ηνωμένα Έθνη, ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας κ.ά.) που ασχολούνται με την διαμόρφωση πολιτικών βάσει επιστημονικών γνωμοδοτήσεων και διεθνών συγκριτικών μελετών και μετρήσεων. Το 2015 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε την *Ατζέντα 2030* για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, τους *17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης* και τους 169 υποστόχους. Η Ατζέντα 2030 προωθεί την ενσωμάτωση και των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης –κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική– σε όλες τις τομεακές πολιτικές, ενώ παράλληλα προάγει τη διασύνδεση και τη συνοχή των σχετικών με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης πολιτικών και νομοθετικών πλαισίων. Οι 17 αυτοί στόχοι θέτουν το επείγον πλαίσιο μέσα στο οποίο η ανθρωπότητα πρέπει να αντιμετωπίσει τα θεμελιώδη ζητήματα.

Για τα σημαντικά τοπικά και εθνικά θέματα, ο ενεργός πολίτης μπορεί να ενεργοποιηθεί και να αναπτύξει δραστηριότητες σε πολλά πεδία:

- Σε διοικητικό όργανο του επαγγελματικού συλλόγου του χώρου του, σε σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, σε συνδικαλιστικό φορέα.
- Σε δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο.
- Σε πολιτικό κόμμα.
- Σε εθελοντική οργάνωση υποστήριξης / αλληλέγγυας δράσης σε κάποια ευπαθή ομάδα του πληθυσμού.
- Σε επιστημονική εταιρεία, σε πολιτιστικό σύλλογο, σε αθλητικό σωματείο, σε πολιτιστικό κέντρο, σε περιβαλλοντικό σύλλογο, σε εξωραϊστικό σύλλογο ή ακόμα και στη διαχείριση της πολυκατοικίας.

Οι πολίτες που συμμετέχουν στις παραπάνω καθώς και άλλες συλλογικότητες μπορούν να επηρεάζουν τις πολιτικές μέσω της συμμετοχής, της στρατηγικής και της δράσης μιας οργάνωσης, αφού συνδιαλέγονται, ανάλογα με τον σκοπό και την εμβέλειά τους, είτε με την κεντρική εξουσία είτε με την τοπική και εισηγούνται μέτρα πολιτικής στο πλαίσιο της ευθύνης τους.

Ο ρόλος του πολίτη δεν εξαντλείται στην ψήφο. Η ψήφος αποτελεί ύψιστο καθήκον του ατόμου ως κοινωνού ενός δημοκρατικού πολιτεύματος.¹⁸ Οι πολίτες έχουν δικαίωμα και υποχρέωση στη συνδιαμόρφωση της συλλογικής ζωής. Δεν μπορούμε να μιλάμε για συμμετοχική δημοκρατία και να θεωρούμε ότι η πολιτική είναι υπόθεση μόνο εκείνων που κατέχουν μία πολιτική θέση, ένα αξίωμα ή είναι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι σε μια οργάνωση που συμμετέχει στην πολιτική διαβούλευση.

Οι πολίτες στο πλαίσιο μιας σύγχρονης δημοκρατίας έχουν ευκαιρίες να συμμετέχουν στη διαμόρφωση αποφάσεων μέσω:

18 Στις βουλευτικές εκλογές του 2019 στη χώρα μας η αποχή έφτασε στο 42% και τον Ιούνιο του 2023 το 47,17%.

- Συμμετοχής σε ηλεκτρονική διαβούλευση.
- Συμμετοχής σε κάποια οργάνωση / φορέα / συλλογικότητα.
- Διατύπωσης των προτάσεων εγγράφως ή δια ζώσης στην αρμόδια αρχή (υπουργείο, δήμο κ.λπ.) και σε φορείς που διαβουλεύονται επίσημα μαζί της.
- Δημιουργίας ή υπογραφής ψηφίσματος πολιτών (petition).
- Συμμετοχής σε δημοσκοπήσεις, δημοψηφίσματα και έρευνες.

Έτσι αναπτύσσεται η κοινωνία των πολιτών, η οποία αναφέρεται σε όλες τις μορφές κοινωνικής δράσης που πραγματοποιούνται από άτομα ή ομάδες που δεν συνδέονται με το κράτος ούτε διοικούνται από αυτό. Μια οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών (ενδεικτικά, κοινωνικοί εταίροι, μη κυβερνητικές οργανώσεις) εξυπηρετεί το γενικό συμφέρον με δημοκρατικές διαδικασίες και διαδραματίζει τον ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στις δημόσιες αρχές και τους πολίτες.¹⁹

Στην κοινωνία των πολιτών αναπτύσσεται και ο εθελοντισμός²⁰ ως προσφορά χρόνου, γνώσης και έργου προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, χωρίς προσδοκία ή απαίτηση υλικού ή άλλου ανταλλάγματος. Οι εθελοντικές δράσεις έχουν ποικίλες μορφές, μπορεί να αφορούν τα ζώα, το περιβάλλον, την υποστήριξη στον συνάνθρωπο, τη δημιουργική απασχόληση, την αναψυχή και τη νοητική ενδυνάμωση σε ηλικιωμένους, την υποστήριξη και εκπαίδευση προσφύγων, τη συμμετοχή σε ομάδες που ασχολούνται με τη βελτίωση της ζωής στην κοινότητα και την κοινωνική συνοχή (π.χ. καθαρισμούς ακτών, δημιουργία ανταλλακτικής βιβλιοθήκης, δωρεάν μαθήματα, δημιουργία λέσχης ανάγνωσης, πολιτιστικές δραστηριότητες κ.ά.). Ακόμα, η συμμετοχή σε μεμονωμένες δράσεις, όπως σε δρομικό αγώνα υπέρ κάποιου σκοπού, σε συμμετοχική χρηματοδότηση (crowdfunding) κ.ά.

Οι δράσεις μπορεί επίσης να έχουν ακτιβιστικό χαρακτήρα, όπως, ενδεικτικά, η δημιουργία κοινωνικού παντοπωλείου, η μετατροπή άδειων οικοπέδων σε λαχανόκηπους ή μικρά πάρκα, η Τράπεζα Χρόνου κ.ά.

Οι δραστηριότητες που προτείνονται στην ενότητα αυτή και οι οποίες μπορούν να εμπλουτισθούν με όσα αναφέρονται πιο πάνω, δημιουργούν ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν όχι μόνο να έλθουν σε επαφή με το εκάστοτε πρόβλημα, αλλά κυρίως να σκεφτούν και να συζητήσουν τρόπους να το διαχειριστούν και να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές που, ακόμα κι αν δεν μπορούν να «διορθώσουν» άμεσα τις υπάρχουσες καταστάσεις, τουλάχιστον στο μέλλον θα συμβάλουν στη βελτίωση των συνθηκών της δικής τους ζωής και της ζωής όλων.

¹⁹ Το άρθρο 15 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζει τον ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στη χρηστή διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Το άρθρο 11 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση τονίζει την ανάγκη να διαθέτει η ΕΕ ανοιχτό, διάφανο και τακτικό διάλογο με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

²⁰ Για τον ορισμό και την έκταση του εθελοντισμού δες <https://noiazomaidrw.gr/ethelontismos/> [πρόγραμμα Νοιάζομαι και Δρω].

Δραστηριότητες

1. Ένα σχολείο αναλαμβάνει δράση

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού (με προσαρμογή από τον/την εκπαιδευτικό) • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού
Στόχος:	Η ανάδειξη της συνεργασίας και της δέσμευσης ως στοιχεία της ενεργού πολιτειότητας.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ και προτζέκτορας.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Οι μαθητές και οι μαθήτριες ενημερώνονται για την υιοθεσία ενός εγκαταλελειμμένου χώρου από την Γ΄ τάξη Δημοτικού Σχολείου της Καλαμαριάς. Η τάξη αποφάσισε να μετατρέψει τον χώρο σε παρκάκι για όλη τη γειτονιά, αναζήτησε συμμάχους και το κατάφερε. Τα παιδιά του σχολείου εξακολουθούν να φροντίζουν τον χώρο. Με αφορμή τη δράση αυτή, οι μαθητές και οι μαθήτριες σχεδιάζουν τη δική τους πρόταση και, αν οι συνθήκες το επιτρέπουν, προχωρούν σε δράση.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός, ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών, διαβάζει το κείμενο που ακολουθεί ή το απλοποιεί ή τους το δίνει να το διαβάσουν, εξηγώντας κάποιες λέξεις που μπορεί να τους δυσκολέψουν (παράπηγμα, αμίαντος κ.ά.). Προτείνεται να παρακολουθήσουν το video *Μικροί υπερασπιστές του πράσινου*, ANA-MPAwebTV, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=7QAWcTLDCjs&t=1s>. Στη συνέχεια συζητούν.

Το γεγονός

Σταυρούπολη: Παιδιά έδωξαν παράπηγμα με αμίαντο και «υιοθέτησαν» τον χώρο ως πάρκο.

Ολοκληρώνοντας καθημερινά τα μαθήματά τους, τα παιδιά του 6ου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης στη Θεσσαλονίκη κάνουν μια στάση στο διπλανό παρκάκι. Κάποιες φορές μαζεύουν φύλλα, άλλες ποτίζουν τα δέντρα ή δένουν τα μικρά κλαδιά που κινδυνεύουν να σπάσουν από τον αέρα, ενώ άλλες ...μαλώνουν κάποιον περαστικό που τόλμησε να πετάξει σκουπίδι στον χώρο τους. Οι μαθητές του 6ου Δημοτικού Σχολείου εδώ και χρόνια έχουν υιοθετήσει το πάρκο και δεν το έχουν εγκαταλείψει ούτε στιγμή. Μάλιστα, το πήραν υπό την προστασία τους προτού γίνει χώρος πρασίνου, τότε που υπήρχε ένα παράπηγμα με επικίνδυνο αμίαντο και αποτελούσε στέκι περιθωριακών τις νύχτες.

Η ιδέα ήρθε μέσα στο μάθημα της εκπαιδευτικού Ανατολής Αυγερινού, στη διάρκεια της ευέλικτης ζώνης και της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Τα παιδιά, τότε της Γ' τάξης, θέλησαν να κάνουν κάτι για να βοηθήσουν τη γειτονιά τους και αποφάσισαν, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων, τους γείτονες αλλά και τον δήμο Παύλου Μελά να διώξουν το παράπηγμα και στη θέση του να φτιάξουν το δικό τους πάρκο. Το «Πάρκο του 6ου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης».

«Δίπλα στο σχολείο είχαμε ένα παράπηγμα, που ήταν πρόβλημα και για τη γειτονιά. Σε συνεργασία με όλους τους εκπαιδευτικούς και ύστερα από παρότρυνση των παιδιών, αποφασίσαμε να υιοθετήσουμε αυτό το κομμάτι. Σκεφτήκαμε ότι ήταν μια καλή ευκαιρία για τους μαθητές να έρθουν σε επαφή με τη φύση, να μπορέσουν να αγαπήσουν τη γειτονιά τους, να την προστατέψουν και να δώσουν τα απογεύματα στους γονείς και τους περαστικούς ένα χώρο ευχάριστο σε ένα αστικό περιβάλλον», είπε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η δασκάλα κ. Αυγερινού.

Ο δήμος «έτρεξε» τις διαδικασίες ώστε να καταφέρει να ξεπεράσει τα γραφειοκρατικά εμπόδια, να απομακρυνθεί ο αμίαντος και το παράπηγμα και ακολούθως να παραχωρηθεί με ασφάλεια ο χώρος στους μαθητές. Τα παιδιά τοποθέτησαν δέντρα, φύτεψαν λουλούδια, πήραν λάστικα από γειτονικά βουλκανιζατέρ, που τα έβαψαν για να διαμορφώσουν το πάρκο. Μικροί υπερασπιστές του πρασίνου. «Ουσιαστικά τα παιδιά υιοθέτησαν το πρόβλημα, προτού υιοθετήσουν το πάρκο και καταφέραμε όλοι μαζί να δώσουμε λύση. Να ξηλωθεί το παράπηγμα με αμίαντο και να προχωρήσουν οι προτάσεις των μαθητών για το πώς θα αξιοποιηθεί ο χώρος προς όφελος όλης της γειτονιάς», πρόσθεσε, από την πλευρά του, ο αντιδήμαρχος Περιβάλλοντος του δήμου Παύλου Μελά, Σάκης Λαζαρίδης. Τα παιδιά που κινήθηκαν αρχικά για να απομακρυνθεί το παράπηγμα έχουν αποφοιτήσει εδώ και χρόνια από το δημοτικό σχολείο. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι πηγαίνουν στο Λύκειο, εξακολουθούν να το επισκέπτονται και να το περιποιούνται, όσο το επιτρέπουν οι υποχρεώσεις τους. Έχουν παραδώσει, όμως, σκυτάλη στα μικρότερα παιδιά, γνωρίζοντας πως δεν θα το εγκαταλείψουν. Η σχολική

τροχονόμος και μέλος των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων του 6ου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης, Μάρθα Γελαστοπούλου, που περνάει αρκετή ώρα με τα παιδιά, τονίζει πως «το ευχαριστιούνται, προσέχουν τα δέντρα και δίνουν συμβουλές πως δεν πρέπει να σπάμε τα κλαδιά τους», ενώ χάρη στη δική τους συμβολή «μία εστία μόλυνσης απομακρύνθηκε και κάτι ωραίο έγινε για όλη τη γειτονιά που το αγκάλιασε από την πρώτη στιγμή».

Το παραπάνω πάρκο ήταν το πρώτο που υιοθετήθηκε στον δήμο Παύλου Μελά. Έκανε «ποδαρικό» σε ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα που ξεκίνησε η δημοτική αρχή και τελευταία τείνει να γίνει ευχάριστος «πονοκέφαλος» καθώς ολοένα και αυξάνεται ο αριθμός των πολιτών που επιθυμούν να φροντίζουν είτε έναν δημόσιο χώρο, είτε ένα δέντρο.

Πηγή: ΑΠΕ / Καρυπίδου, Α. (2021). Σταυρούπολη: Παιδιά έδωξαν παράπηγμα με αμίαντο και «υιοθέτησαν» τον χώρο ως πάρκο. *Parallaxi Magazine*. Διαθέσιμο στο <https://parallaximag.gr/top/stavroupoli-edioksan-parapigma-me-amianto-kai-yiothetisan-ton-choro-os-parko> (ανακτήθηκε στις 29/3/2021).

Εικόνα 20: Το παρκάκι, 6ο Δημοτικό Σχολείο Σταυρούπολης.

Πηγή: <http://6dimotikostavroupolis.weebly.com/epsilonkappaadeltaetaambda974sigmaepsiloniotaigmaf-2016-2017.html>

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Πώς φαντάζεστε τον χώρο αυτό πριν τον υιοθετήσουν τα παιδιά του σχολείου;
- Τι έκαναν τα παιδιά για να αλλάξει η κατάσταση; Μπορούσαν να απομακρύνουν τα ίδια το επικίνδυνο παράπηγμα;
- Ποιοι συνεργάστηκαν για να αλλάξει η κατάσταση;
- Ποιος αποφάσισε πώς θα διαμορφωθεί το μικρό πάρκο;
- Ήταν μια δράση μόνο για το σχολείο ή είχε και μεγαλύτερο αντίκτυπο; Ποιοι ωφελοούνται από την ύπαρξή του;
- Γιατί τα παιδιά του σχολείου, αν και έχουν περάσει χρόνια, φροντίζουν το μικρό πάρκο;
- Σε τι βοηθά η δημοσιοποίηση αυτής της υιοθεσίας;

Ο/η εκπαιδευτικός και τα παιδιά αναζητούν και άλλες παρόμοιες παρεμβάσεις και καταγράφουν τα χαρακτηριστικά τους. (Παραδείγματα στον ιστότοπο του προγράμματος Νοιάζομαι και Δρω <https://noiazomaikaidrw.gr/category/kales-praktikes/>)

Βήμα 2ο**Δραστηριότητες**

- Τα παιδιά ζωγραφίζουν το πάρκο πριν και μετά, όπως το φαντάζονται.
- Σκέφτονται αν υπάρχει στη γειτονιά τους ή κοντά στο σχολείο κάποιος αντίστοιχος χώρος που θα μπορούσαν να υιοθετήσουν και να φροντίσουν. Σχεδιάζουν τα βήματα της δράσης τους (βλ. και δραστηριότητα «Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε...»).
- Κάνουν το σχεδιάγραμμα του χώρου που θέλουν να αλλάξουν. Συζητούν σε ομάδες πώς θα ήθελαν να διαμορφωθεί και φέρνουν τις προτάσεις τους στην ολομέλεια της τάξης. Ποιες δουλειές πρέπει να γίνουν; Με ποια σειρά; Τι μπορούν να κάνουν τα ίδια τα παιδιά; Για ποιες εργασίες θα πρέπει να ζητήσουν βοήθεια; Πώς θα ζητήσουν τη βοήθεια;

Για παράδειγμα, μαθητές και μαθήτριες του 92ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών ζωγράφισαν, μετά από πρότασή τους, με την εικαστικό, τους γεμάτους με συνθήματα τοίχους του μικρού πεζόδρομου έξω από το σχολείο, ώστε να γίνει πιο ευχάριστη η αναμονή των γονιών τους κατά το σχόλασμα. Επίσης σκέφτονται να ζητήσουν από τον Δήμο να προετοιμάσει τον χώρο για να κάνουν μαζί με τους γονείς τους φύτευση, αναλαμβάνοντας την περιποίηση των φυτών. Στην εποχή της καραντίνας λόγω του COVID-19 ένα ένα τα παιδιά, στη μικρή τους βόλτα, πήγαν μέχρι το σχολείο και γέμισαν τα κάγκελα με ποιήματα, ζωγραφιές, λέξεις που έγραψαν σε χαρτόνια.

Ελπίζουν να δώσουν στον αδιάφορο πεζόδρομο μια άλλη όψη, να τον κάνουν ευχάριστο για όλους τους διαβάτες.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει στους γονείς των παιδιών να κάνουν μια από κοινού συνάντηση για τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό. Καλό είναι να συνεργαστούν με τα παιδιά όσο περισσότεροι γονείς μπορούν, σε κάθε στάδιο, συνδέοντας τη δράση και με τα επαγγέλματα τους, π.χ. αρχιτέκτονας για τον σχεδιασμό, κηπουρός ή γεωπόνος για τη φύτευση, οικοδόμος για την προετοιμασία του χώρου, γιατρός για τη σημασία ενός ευχάριστου και καθαρού χώρου κ.ο.κ.

Σημείωση: Προτείνεται να γίνει συνδυασμός με τη δραστηριότητα «Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/-η ώστε ...».

Εικόνα 21: Τα παιδιά καταγράφουν προτάσεις για το μικρό πάρκο έξω από το σχολείο τους. 16ο Νηπιαγωγείο Αθηνών.

Εικόνα 22: Η παρέμβαση βάσει του σχεδιασμού: Land art, φυτεύσεις, φωλιές για πουλιά, πληροφοριακές ταμπέλες, επιδαπέδια παιχνίδια κ.ά. 16ο Νηπιαγωγείο Αθηνών.

Πηγές

ΑΠΕ / Καρυπίδου, Α. (26/2/2021). Σταυρούπολη: Παιδιά έδιωξαν παράπηγμα με αμίαντο και «υιοθέτησαν» τον χώρο ως πάρκο. *Parallaxi Magazine*. Διαθέσιμο στο <https://parallaximag.gr/top/stavroupoli-edioksan-parapigma-me-amianto-kai-yiothetisan-ton-choro-os-parko> (ανακτήθηκε στις 29/4/2021).

ΑΠΕ ΜΠΕ/ Καρυπίδου, Α. (2021) *Μικροί υπερασπιστές του πράσινου* [video]. Ελλάδα: ANA-MPAwebTV. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=7QAWcTLDCjs&t=1s> (ανακτήθηκε στις 15/1/2022).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν, σε δεύτερο χρόνο, λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

2. Μια παρέα με άποψη

Βαθμίδα:	• Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο
Στόχος:	Η συνειδητοποίηση της δύναμης των πολιτών κάθε ηλικίας να διεκδικούν δικαιώματα και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, η κατανόηση του δικαιώματος όλων των παιδιών να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να εισακούεται η γνώμη τους.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες. Εξωδιδακτικός χρόνος για τη διενέργεια έρευνας.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ, προτζέκτορας, Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (βλ. τον σύνδεσμο παρακάτω).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η δραστηριότητα στηρίζεται σε αληθινά γεγονότα που έγιναν ταινία. Πρόκειται για την ταινία – κοινωνικό ντοκιμαντέρ «Τα παιδιά δεν παίζουν», σε σκηνοθεσία της Άγγελης Ανδρικοπούλου και του Αργύρη Τσεπελίκη, με διάρκεια 80΄ που γυρίστηκε το 2010 και πήρε το βραβείο «Καλύτερης μεγάλου μήκους ταινίας τεκμηρίωσης» της Ελληνικής Ακαδημίας Κινηματογράφου. Η ταινία καταγράφει βήμα βήμα τις άσχημες συνθήκες ελεύθερου παιχνιδιού μιας παρέας παιδιών, τις κουβέντες τους, τη διεκδίκηση ενός κατάλληλου χώρου.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται, μέσα από το γεγονός αυτό και τις αφηγήσεις των παιδιών ηρώων του, να κατανοήσουν το δικαίωμα έκφρασης γνώμης, το δικαίωμα στον δημόσιο λόγο, και να σκεφτούν πώς μπορούν να διεκδικήσουν λύση σε κάποιο πρόβλημα που τα αφορά.

Σημείωση: Μπορεί να συνδυαστεί με τη δραστηριότητα «Ωρα για δράση».

Βήμα 1ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες διαβάζουν την ιστορία και βλέπουν το τρέιλερ. Αν υπάρχει η δυνατότητα, βλέπουν ολόκληρη την ταινία. Κατόπιν καταθέτουν τις δικές τους εμπειρίες και τις σκέψεις τους γύρω από το θέμα.

Η ιστορία:

Σε μια πυκνοκατοικημένη γειτονιά της Πάτρας τέσσερα παιδιά, η Αλεξάνδρα, ο Βλαντ, η Χρύσα και ο Χρήστος, μαζεύονται μπροστά από το σπίτι του Χρήστου για να παίξουν ποδόσφαιρο. Μόλις ξεκινούν το παιχνίδι, οι γείτονες αρχίζουν να διαμαρτύρονται, να τους φωνάζουν, προσπαθούν να τους σταματήσουν με απειλές ή ακόμα και με τη βία. Δεν έχουν όμως πού αλλού να παίξουν. Η Αλεξάνδρα έχει διαβάσει τη σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και γνωρίζει ότι έχουν δικαίωμα στο παιχνίδι. Αποφασίζουν να διεκδικήσουν το δικαίωμά τους. Στη γειτονιά υπάρχει ένα μικρό, άχτιστο, εγκαταλελειμμένο οικόπεδο, η Αλεξάνδρα προτείνει να ζητήσουν από τον δήμαρχο να το κάνει γήπεδο. Συνεδριάζουν, λένε τις απόψεις τους, διατυπώνουν τις αμφιβολίες τους και τέλος αποφασίζουν να πάνε όλοι μαζί στο δημαρχείο και να παρουσιάσουν το πρόβλημά τους και την πρότασή τους. Γράφουν επιστολή, συγκεντρώνουν υπογραφές. Όταν καταφέρνουν να τον δουν, ο δήμαρχος τους υπόσχεται ότι θα φτιάξει το μικρό γήπεδο, μόλις βρει τα χρήματα. Κάτι που στη συνέχεια έγινε: το αίτημα των παιδιών έγινε γνωστό, βρέθηκε μια χορηγία και το όνειρο των παιδιών πραγματοποιήθηκε.

Λίγα λόγια από τα παιδιά πρωταγωνιστές:

Βλαντ, 12 ετών: «Εμείς χτες θέλαμε να παίξουμε μπάλα στη γειτονιά μας, αλλά μία μας έφυγε και πήγε κάτω από ένα αμάξι, μία πάνω σ' ένα τζάμι και τελικά φύγαμε επειδή μας φώναζαν. Έτσι αναγκαστήκαμε να πηγαίνουμε σε internet cafe και καθόμαστε μέχρι να βραδιάσει και να πάμε σπίτι να κοιμηθούμε. Εκτός αυτού... χαλάμε και λεφτά!»

Χρύσα, 13 ετών: «Μπαίνεις στο internet από τις 12 το πρωί έως τις 12 το βράδυ και παίζεις "call of duty" ας πούμε και τι έχεις κερδίσει; Ένα ΤΙΠΟΤΑ. Ενώ αν παίξεις μπάλα... έχει φάση... Τσακώνεσαι, βάζεις γκολ, χαίρεσαι, λυπάσαι αν χάσεις, κερδίζεις, αθλείσαι χωρίς να το καταλαβαίνεις, κάνεις καλό στον εαυτό σου, δημιουργείς φιλίες, είσαι πιο δεμένος με τους φίλους σου... Τι internet και ανιδίες...»

Αλεξάνδρα, 11 ετών: «Κύριε Δήμαρχε, με αυτά που έχω διαβάσει το παιχνίδι είναι δικαίωμα όλων και θα θέλαμε εμείς τα παιδιά με κάθε τρόπο να το διεκδικήσουμε. Δεν ξέρω ποια είναι η γνώμη σας και ούτε με ενδιαφέρει να μάθω. Το ξέρω ότι έτσι όπως σας μιλάω, εσείς πιστεύετε ότι αυτό είναι αγένεια, αλλά δεν είναι. Είναι το δικίο του παιδιού και θέλω με κάθε τρόπο να το εκφράσω και να το καταλάβετε για να γίνουν επιτέλους κάποια πράγματα για να μπορέσουμε και εμείς να αισθανθούμε παιδιά. [...] Δεν μας νοιάζει το γηπεδάκι αν θα είναι 3Χ3 ή 5Χ5 ή 100Χ100, εμείς να παίζουμε θέλουμε. Διότι αν δεν παίζουμε θα είμαστε κλεισμένοι μέσα σε ένα σπίτι, θα είμαστε συνέχεια μπροστά στον υπολογιστή, θα χαλάσουμε τα μάτια μας, θα χοντύνουμε επειδή δεν θα κουνιόμαστε και μετά όλη η Ελλάδα θα είναι χοντρή. Και θα λες εσύ, κύριε Δήμαρχε, «γιατί όλη η Πάτρα έχει γίνει θεόχοντρη;» και θα σου λέμε εμείς: «Εσύ φταις, επειδή δεν μας έφτιαξες το γήπεδο!»

Χρήστος, 9 ετών: «Θα του πούμε τι θέλουμε... και μετά θα μας ρωτήσει: με τι το θες; με χορτάρι, με πλακάκι, με τι; Και εμείς θα του πούμε... με χορτάρι... αληθινό».

- Το τρέιλερ της ταινίας, όπου μπορεί να δει κανείς τα κύρια σημεία της ιστορίας είναι διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=7KJSQvjg2fs> (ανακτήθηκε στις 21/3/2021).

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός ρωτά τους μαθητές/-ήτριες αν σκέφτονται άλλα δικαιώματα, εκτός από το δικαίωμα στο παιχνίδι, που θίγονται στην περίπτωση των παιδιών από την Πάτρα. Μπορούν να συμβουλευτούν τη *Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού με απλά λόγια*, έκδοση του Συνηγόρου του Παιδιού, στο <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf>.

Ποια άλλα δικαιώματα ασκούν τα παιδιά της παρέας, προκειμένου να πετύχουν τον σκοπό τους;

Διαβάζουν τα άρθρα 12 και 13 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού από το φυλλάδιο του Συνηγόρου του Παιδιού:

Άρθρο 12, ελευθερία γνώμης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους. Οι μεγάλοι πρέπει να ακούν και να παίρνουν σοβαρά υπόψη τους τη γνώμη των παιδιών για θέματα που τα αφορούν, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

Άρθρο 13, ελευθερία έκφρασης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να αναζητούν, να μαθαίνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες και ιδέες, και να εκφράζονται ελεύθερα, μέσα από τον γραπτό ή προφορικό λόγο, την τέχνη ή άλλους τρόπους, αρκεί να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων.

Τα άρθρα όπως είναι στην πλήρη μορφή τους:

Άρθρο 12

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.

Για τον σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμοδίου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 13

1. Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του.

2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι:

α) Για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων ή

β) Για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημοσίων νηών.

Ερωτήματα για συζήτηση:

- Γιατί είναι σημαντικά τα δικαιώματα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης;
- Για να εφαρμόζεται το δικαίωμα, αρκεί να λέει ένα παιδί τη γνώμη του ή θα πρέπει η γνώμη του να λαμβάνεται υπόψη;
- Γιατί είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη;
- Τι θα μπορούσαν να κάνουν τα παιδιά για τη διάδοση και την εφαρμογή των άρθρων αυτών;

Κάθε μαθητής/-ήτρια αναφέρει προσωπικές εμπειρίες του/της, μια θετική, όταν τα δικαιώματά του/της για ελευθερία έκφρασης και γνώμης έγιναν σεβαστά, και μια αρνητική.

Βήμα 3ο**Έρευνα**

Οι μαθητές/-ήτριες ετοιμάζουν ένα σύντομο ερωτηματολόγιο για να διερευνήσουν αν οι ενήλικοι γνωρίζουν αυτά τα δικαιώματα των παιδιών (άρθρα 12 και 13), αν τα θεωρούν σημαντικά, ποιες απόψεις έχουν για την εφαρμογή τους. (Ενδεικτική ερώτηση: Πρέπει οι μεγάλοι να λαμβάνουν υπόψη τους τις απόψεις των παιδιών;)

Επεξεργάζονται τις απαντήσεις, ετοιμάζουν τα τελικά συμπεράσματα και παρουσιάζουν τα αποτελέσματα στη σχολική κοινότητα.

Προτείνεται η κατά το δυνατόν ευρύτερη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας μέσω του ιστοχώρου του σχολείου, της σχολικής εφημερίδας, του σχολικού ραδιοφώνου.

Πηγές

Ανδρικοπούλου, Α. & Τσεπελίκας, Α. (2010). *Τα Παιδιά Δεν Παίζει* [κινηματογραφική ταινία]. Ελλάδα: Anemon.

Συνέντευξη από τους σκηνοθέτες και τους πρωταγωνιστές της ταινίας *Τα Παιδιά Δεν Παίζει*. (2010). Τνxs. Στο <https://www.youtube.com/watch?v=xUD1ioafYe0> (ανακτήθηκε στις 3/3/2021).

Paramichos, J. (26/1/2010) *Τα παιδιά δεν παίζει των Άγγελης Ανδρικοπούλου, Αργύρη Τσεπελικά*. MyFILM. Διαθέσιμο στο <https://m.myfilm.gr/6297.html> (ανακτήθηκε στις 12/3/2021).

Ανδρικοπούλου, Α. & Τσεπελίκας, Α. (2010). *Τα Παιδιά Δεν Παίζει* [trailer κινηματογραφικής ταινίας]. Feelgood Entertainment. Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=7KJSQvjg2fs> (ανακτήθηκε στις 21/3/2021).

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού με απλά λόγια. (x.x.) Αθήνα: Συνήγορος του Παιδιού. Διαθέσιμο στο <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf> (ανακτήθηκε στις 2/5/2023).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

3. «The ice watch» ή η τέχνη διαμαρτύρεται

Βαθμίδα:	• Νηπιαγωγείο, Α΄, Β΄ Δημοτικού (απλοποιημένη εκδοχή) • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Γνωριμία με τη συμμετοχή, τον ακτιβισμό και την κινητοποίηση του κοινού μέσω της τέχνης, ανάπτυξη κριτικής και δημιουργικής σκέψης.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ και μηχανήμα προβολής (προτζέκτορας) ή διαδραστικός πίνακας για την προβολή των εικαστικών έργων, έγχρωμη εκτύπωση 4-5 έργων, άχρηστα αντικείμενα.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η εικαστική εγκατάσταση Ice Watch (το ρολόι του πάγου)

Κατά διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης για την Κλιματική Αλλαγή στο Παρίσι, γνωστή ως COP21, ο Δανός καλλιτέχνης Olafur Eliasson είχε την ιδέα να φέρει τους κατοίκους της γαλλικής πρωτεύουσας σε άμεση επαφή με το πρόβλημα με μια ιδιαίτερη εικαστική εγκατάσταση: Ο Olafur Eliasson συνεργάστηκε με τον γεωλόγο Minik Rosling στη δημιουργία του έργου *Ice Watch* για να επισημάνουν τους κινδύνους από την κλιματική αλλαγή. Ήταν ένας κύκλος από 12 μεγάλα κομμάτια αρκτικού πάγου που έπλεαν ελεύθερα σε φιόρδ της Γροιλανδίας. Σύμφωνα με τον καλλιτέχνη, αναπαριστούν ένα ρολόι, συγχρόνως όμως μπορούν να γίνουν αντιληπτά, ως μια μικρή Βουλή από πάγο που, καθισμένη σε κύκλο πρέπει να συμφωνήσει σε κάτι. Παρότι είναι κατά πολύ μικρότερης κλίμακας το λιώσιμο που παρακολουθούν οι θεατές αναλογικά με αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα (ο πάγος που αποτελεί το έργο είναι όσος λιώνει καθημερινά σε 1/100 του δευτερολέπτου), το αφηρημένο και μακρινό συμβαίνει μπροστά στα μάτια τους. Το έργο επιδιώκει τη συναισθηματική σύνδεση με το πρόβλημα, αν αυτή δεν υπάρχει, οι περισσότεροι άνθρωποι παραμένουν αδιάφοροι.

Ice = Ο πάγος που λιώνει και μεταφορικά, ο χρόνος που χάνεται.

Watch = Παρακολουθώ, αλλά και ρολόι

Το έργο είναι διαθέσιμο στον ιστότοπο www.artists4climate.com, στο <http://www.artists4climate.com/en/artists/olafur-eliasson/>. Φωτογραφίες του έργου, του σταδιακού λιώσιματος του πάγου, καθώς και της σχέσης που ανέπτυσαν με αυτό επισκέπτες του, στον ιστότοπο του Ο. Eliasson, στο <https://olafureliasson.net/artwork/ice-watch-2014/>. Στην ίδια σελίδα περιλαμβάνονται σύντομα video με την εγκατάσταση, τον καλλιτέχνη και τον συνεργάτη του, και τους επισκέπτες του έργου. Επίσης, video διαθέσιμο στο UN Climate Change, https://www.youtube.com/watch?v=Tpe4o9_n8AM.

Με τη δραστηριότητα αυτή επιδιώκεται να κατανοήσουν τα παιδιά πώς η τέχνη μπορεί να είναι πολιτική, αναδεικνύοντας παγκόσμια και τοπικά ζητήματα και καθιστώντας τα γνωστά στο ευρύ κοινό. Γνωρίζοντας το έργο και το θέμα για το οποίο διαμαρτύρεται, καλούνται να σκεφτούν αντίστοιχους τρόπους διαμαρτυρίας που θα είχαν ευρύ αντίκτυπο.

Εικόνα 23: *Ice Watch*, Olafur Eliasson and Minik Rosing, 2014

12 κομμάτια πάγου, Place du Panthéon, Παρίσι 2015

Φωτογραφία: Martin Argyroglo

Courtesy of the artist; neugerriemschneider, Berlin; Tanya Bonakdar Gallery, New York / Los Angeles

© 2014 Olafur Eliasson

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός δείχνει τις φωτογραφίες του έργου, καθώς και άλλες που διαλέγει από τους παραπάνω συνδέσμους, στους μαθητές και τις μαθήτριες. Παρατηρούν το έργο και σκέπτονται με τι μοιάζει.

- Γιατί ο καλλιτέχνης χρησιμοποίησε την εικόνα ενός ρολογιού από πάγο για να δείξει την κλιματική αλλαγή;
- Πώς ένα γεγονός που συμβαίνει στον αρκτικό κύκλο επηρεάζει ολόκληρη τη γη;
- Ποιος πιστεύουν ότι ήταν ο σκοπός του καλλιτέχνη;
- Νομίζουν ότι είχε αποτέλεσμα η πράξη αυτή;
- Παρατηρούν και άλλες φωτογραφίες από τον ιστότοπο του καλλιτέχνη: πώς αλληλεπιδρούν οι επισκέπτες με το έργο; Αν οι ίδιοι/-ες ήταν εκεί, τι θα έκαναν;

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να κλείσουν τα μάτια και να «μπουν» στο έργο: Τι νοιώθουν; Τι ακούνε; Τι μυρίζουν; Τι φοβούνται;

Σημείωση: Για τις μικρότερες ηλικίες, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί επιπλέον να φέρει παγάκια για να κάνουν αναπαράσταση του έργου και να παρακολουθήσουν το λιώσιμό τους και το νερό που γεμίζει τον χώρο. Προτείνεται να δουν εικόνες από τον αρκτικό κύκλο με ζώα που ζουν εκεί και να συζητήσουν τι θα συμβεί αν λιώσουν οι πάγοι. Στόχος αυτών των δραστηριοτήτων είναι να εισαχθούν τα παιδιά στην έννοια της κλιματικής αλλαγής και να σκεφτούν τις συνέπειές της.

Εικόνα 24: *Ice Watch*, Olafur Eliasson and Minik Rosing, 2014

Φωτογραφία: Charlie Forgham-Bailey

Supported by Bloomberg. Εγκατάσταση: Bankside, έξω από την Tate Modern, 2018.

Courtesy of the artist; neugerriemschneider, Berlin; Tanya Bonakdar Gallery, New York / Los Angeles

© 2014 Olafur Eliasson

Εικόνα 25: *Ice Watch*, Olafur Eliasson and Minik Rosing, 2014

12 κομμάτια πάγου, Place du Panthéon, Παρίσι, 2015

Φωτογραφία: Martin Argyroglo

Courtesy of the artist; neugerriemschneider, Berlin; Tanya Bonakdar Gallery, New York / Los Angeles

© 2014 Olafur Eliasson

Βήμα 2ο

Τα παιδιά βλέπουν το έργο του κινέζου καλλιτέχνη Ai Weiwei που αποτελείται 14.000 σωσίβια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από πρόσφυγες, στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από τον πόλεμο και τη φτώχεια, στερεωμένα στην είσοδο αίθουσας συναυλιών, κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ Κινηματογράφου του Βερολίνου. Φωτογραφίες του έργου στο ηλεκτρονικό περιοδικό Widewalls, διαθέσιμες στο <https://www.widewalls.ch/magazine/ai-weiwei-berlin-life-jackets-installation>.

Εικόνα 26: Με την εικαστική εγκατάσταση ο Κινέζος καλλιτέχνης Ai Weiwei θέλει να τιμήσει τη μοίρα των πολλών προσφύγων που πνίγηκαν στο δρόμο τους προς την Ευρώπη, Fridolin freudenfett, 12/2/2016, Βερολίνο.

Πηγή: Wikimedia Commons. Διαθέσιμη στο https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mitte_Gendarmenmarkt_Ai_Weiwei-Installation.jpg. Άδεια: CC BY-SA 4.0

Συζητούν βάσει των ερωτημάτων που ακολουθούν:

- Τι επιδιώκει ο καλλιτέχνης με αυτή την παρέμβαση;
- Γιατί το ζήτημα των προσφύγων αφορά όλο τον κόσμο και όχι μόνο τις χώρες προέλευσης ή άφιξής τους;

Οι μαθητές/-ήτριες αναζητούν και άλλα έργα τέχνης που εκτίθενται δημόσια με σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες σε παγκόσμια ζητήματα. Χαρακτηριστικό είναι το έργο του Γερμανού εικαστικού Ha Schult «Trash People» (Ανθρωποι από σκουπίδια), εκατοντάδες ή και χιλιάδες ανθρώπινες μορφές σε φυσικό μέγεθος, που έχουν σπηθεί σε πλατείες ή ανοιχτούς χώρους σε πολλές χώρες: στην Αίγυπτο με φόντο τις πυραμίδες, στη μεγάλη πλατεία των Βρυξελλών, στη παραλία της Βαρκελώνης, στην αρκτική περιοχή της Νορβηγίας, στο σινικό τείχος στην Κίνα και αλλού. Περισσότερα στον ιστότοπο του καλλιτέχνη, στο <http://www.haschult.de/action/trashpeople#content> και στο σύντομο video Trash People by Ha Schult, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=kbAMooM685E>. Επίσης προτείνεται να αναζητήσουν άλλα έργα του Eliasson, έργα του Banksy κ.ά.

Εικόνα 27: *Trash people* (Σκουπιδάνθρωποι), HA Schult, 23/4/2006, Κολωνία (Γερμανία).

Πηγή: Wikimedia Commons. Διαθέσιμη στο https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Trash_People_at_Cologne.jpg. Άδεια: CC-BY-SA-2.0-DE

Βήμα 3ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συζητούν το πώς μπορεί κανείς να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει το κοινό «χωρίς λόγια». Στη συνέχεια προτείνουν τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να ενημερώσουν, να κινητοποιήσουν και να εμπλέξουν συναισθηματικά τους ανθρώπους γύρω από ένα παγκόσμιο πρόβλημα.

Σε ομάδες δημιουργούν παγωμένες εικόνες αντλώντας έμπνευση από το «Ice Watch», το «Trash People» και άλλα έργα που βρήκαν στην αναζήτησή τους. Τα παρουσιάζουν σε άλλες τάξεις.

Βήμα 4ο

Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες επιλέγουν ένα θέμα για το οποίο πιστεύουν ότι θα πρέπει να ενημερωθούν οι άνθρωποι και δημιουργούν έργα που εκθέτουν στο σχολείο ή σε συνεργασία με τοπικό φορέα (δήμο, μουσείο κ.ά.).

Παραλλαγή για μαθητές και μαθήτριες Στ' Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου

Συζητούν τη θέση του O. Eliasson: «Η τέχνη μπορεί να αγγίξει, να εμπλέξει συναισθηματικά τον κόσμο περισσότερο από την επιστήμη και έτσι οι άνθρωποι να αλλάξουν αντιλήψεις, να δεσμευτούν σε θέσεις και συμπεριφορές να δράσουν ενάντια στην κλιματική αλλαγή». Με αφορμή το έργο του Olafur Eliasson αναπτύσσουν επιχειρήματα υπέρ και κατά αυτής της θέσης.

Πηγή: Eliasson, O. *Ice Watch, 2014, 2015*. Διαθέσιμο στο <https://olafureliasson.net/archive/artwork/WEK109190/ice-watch> (ανακτήθηκε στις 24/3/2021).

Επέκταση

Συνομιλώντας με έργο του Olafur Eliasson «Earth Speakr»

«Σε ποιον ανήκει το μέλλον; Ανήκει στους πολιτικούς του σήμερα; Ή μήπως πολύ περισσότερο στα παιδιά που σε τριάντα χρόνια θα εργάζονται στον χώρο της πολιτικής; Πώς μπορούμε να φέρουμε κοντά αυτές τις διαφορετικές προοπτικές;» αναρωτιέται ο Olafur Eliasson. Με την υποστήριξη ομάδας παιδιών, ειδικών και ερευνητών δημιούργησε το «Earth Speakr», ένα ψηφιακό έργο τέχνης, διαθέσιμο σε 25 γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συμμετείχαν παιδιά και νέοι κάτω των δεκαοκτώ, από όλη την Ευρώπη, εκφράζοντας το μέλλον, δίνοντας φωνή σε διάφορα στοιχεία, π.χ. σε ένα δέντρο, σε μια μπανανόφλουδα, στον ουρανό, σε ένα παπούτσι τους ή στον δρόμο. Τα μηνύματά τους (φωτογραφίες και ηχογραφήσεις) συλλέχθηκαν και πέρασαν από επεξεργασία επαγγελματικής πραγματικότητας. Όλα μαζί αποτελούν το έργο. Μέσω του χάρτη του Earth Speakr μπορεί κανείς να δει τις περιοχές απ' όπου προέρχονται τα έργα των παιδιών (διαθέσιμος στο <https://earthspeakr.art/el/map>).

Προτείνεται οι μαθητές/-ήτριες να δουν στη σελίδα του «Earth Speakr» στο facebook φωτογραφίες και σύντομα video παιδιών, στο <https://www.facebook.com/EarthSpeakr/photos>. Επίσης να παρακολουθήσουν τα σύντομα video με έργα παιδιών που συμμετείχαν σε αυτό το project:

- Are you an Earth Speakr?, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=oneExExNwZw>.
- Millions are hearing your messages!, διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=1698_ygex3o.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες, παρατηρώντας τον χάρτη του έργου (<https://earthspeaker.art/el/map>), καταγράφουν χώρες απ' όπου είναι τα παιδιά που συμμετείχαν. Συζητούν πώς αυτό το έργο μπορεί να αποτελεί μια διαμαρτυρία για την καταστροφή του περιβάλλοντος, μια υπόσχεση για το μέλλον, μια συλλογή προβληματισμών και επιθυμιών των παιδιών.

- Γιατί όταν οι φωνές ενώνονται μπορεί να ακουστούν περισσότερο;
- Γιατί ένα πρόβλημα που επισημαίνουν παιδιά στην Πολωνία ή τη Νορβηγία είναι σημαντικό και για την Ελλάδα;

Τα παιδιά επιλέγουν ένα στοιχείο από τη φύση, όπως βρίσκεται στο περιβάλλον τους, και του δίνουν φωνή. Αντίστοιχα ένα στοιχείο πολιτισμού, π.χ. ένα μνημείο, ένα παλιό σπίτι, μια παλιά επιγραφή κ.λπ. Συζητούν, αναπτύσσοντας επιχειρήματα, γιατί είναι σημαντική η διατήρησή τους. Πώς μπορούν μέσα από την τέχνη να ενημερώσουν την κοινότητα για τη σημασία τους, πώς η τέχνη μπορεί να αφυπνίσει; Ετοιμάζουν μια σύνθεση - εγκατάσταση από άχρηστα υλικά, διςδιάστατη ή και τριςδιάστατη. Μπορούν να προσθέσουν ήχο ή χοροκίνηση. Ξεναγούν τη σχολική κοινότητα στη έκθεσή τους και την εξηγούν.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

4. Πεζοδρόμια για όλα, πλην πεζών

Βαθμίδα:	- Ε΄, Στ΄ Δημοτικού - Γυμνάσιο - Λύκειο
Στόχος:	Η ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών σε προβλήματα της γειτονιάς τους, η ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας, η ανάλυση και η σύνθεση στοιχείων έρευνας, η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ σχολείου, τοπικής αρχής, επιστημόνων και κοινωνίας των πολιτών.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Συνεργασίες:	Δήμος, τοπική κοινωνία, πολεοδομία, τοπικοί σύλλογοι ή φορείς, σχετικοί επιστήμονες.
Υλικά/μέσα:	Χάρτης της γειτονιάς, φωτογραφίες, φωτογραφικές μηχανές ή έξυπνα κινητά, μέτρα ή μεζούρες, στυλό ή μολύβια, μαρκαδόροι σε κόκκινο, πράσινο και κίτρινο χρώμα, φύλλα εργασίας, πίνακες καταγραφής της κατάστασης των πεζοδρομίων (φωτοτυπίες, βλ. παρακάτω).

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Οι μαθητές και οι μαθήτριες μελετούν ένα πραγματικό πρόβλημα της γειτονιάς τους ερευνώντας στο πεδίο. Εντοπίζουν και καταγράφουν την κατάσταση των πεζοδρομίων, την ασφαλή πρόσβαση ή μη, ιδιαίτερα ατόμων με δυσκολίες κίνησης (ΑΜΕΑ, ηλικιωμένοι, καρότσια)· γνωρίζουν το πλαίσιο από το οποίο διέπεται η συντήρησή τους (τίνος είναι η ευθύνη;) και αναζητούν λύσεις στο πρόβλημα. Επιδιώκεται με τη μελέτη αυτή να ευαισθητοποιηθούν, να ενεργοποιηθούν και να συνεργαστούν για το κοινό καλό.

Βήμα 1ο

Συζήτηση στην τάξη

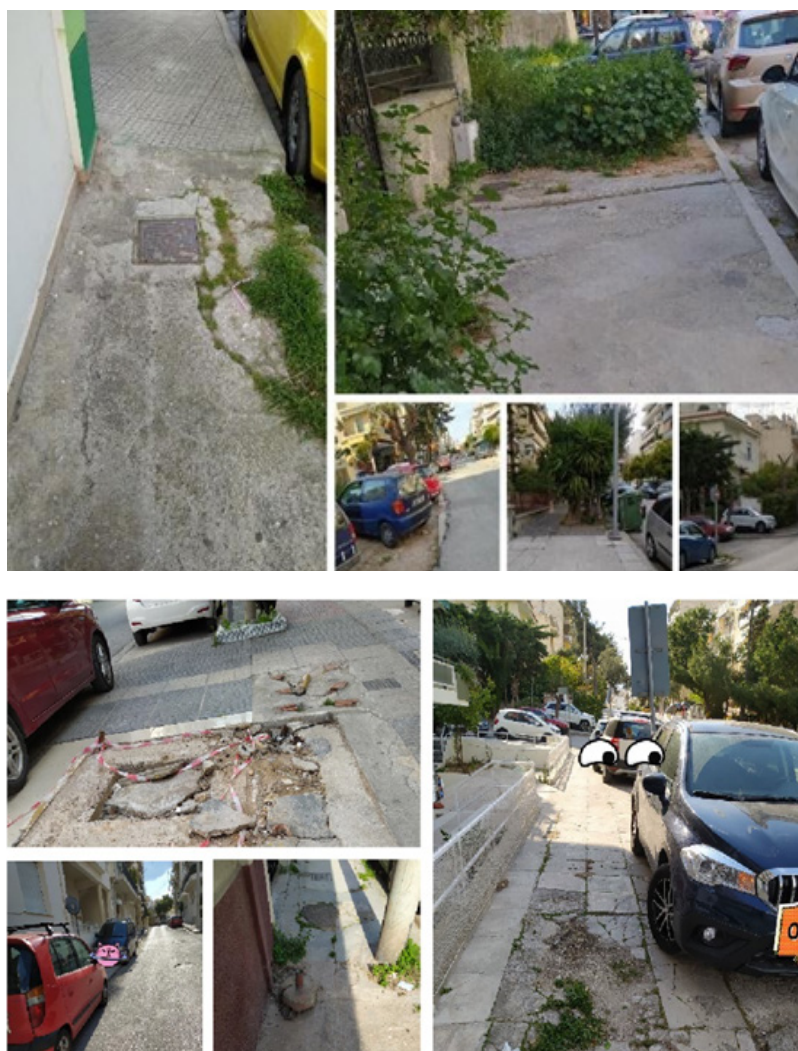
Ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει τις φωτογραφίες που ακολουθούν ή άλλες ενδεικτικές των προβλημάτων συντήρησης και ασφαλούς πρόσβασης στα πεζοδρόμια και ζητά από τους/τις μαθητές/-ήτριες να εκφράσουν τη γνώμη τους και να εντοπίσουν προβληματικές καταστάσεις. Ενδεικτικά, φωτογραφίες και σχόλια στο άρθρο του Κώστα Ζαφειρόπουλου στην Εφημερίδα

των Συντακτών (11/10/2019) «Πεζοδρόμια μετ' εμποδίων: η ντροπιαστική ελληνική πραγματικότητα». Διαθέσιμο στο https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/214311_pezodromia-met-empodion-i-ntropiastiki-elliniki-pragmatikotita.

Ακολουθεί συζήτηση. Καταγράφουν στον πίνακα τις απαντήσεις και στη συνέχεια τις ομαδοποιούν.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Έχετε δει παρόμοιες εικόνες στην γειτονιά σας;
- Ποια προβλήματα εντοπίζετε;
- Ποιοι νομίζετε ότι δυσκολεύονται περισσότερο;
- Νομίζετε ότι σας αφορά το ζήτημα;
- Έχετε κάποια εμπειρία από τον στενό σας περίγυρο; (Άτομα με μειωμένη κινητικότητα, ηλικιωμένοι, παιδιά σε καρότσι κ.λπ.)
- Έχετε σκεφτεί εάν μπορείτε να κάνετε κάτι γι' αυτό;

Εικόνα 28: Φωτογραφίες από πεζοδρόμια, Ιωάννα Ντίνου.

Βήμα 2ο

Στο πεδίο, συλλογή στοιχείων και χαρτογράφηση

Κατά την περιήγηση στο πεδίο τα παιδιά συμπληρώνουν φύλλο εργασίας και πραγματοποιούν φωτογραφική απεικόνιση των προβληματικών καταστάσεων.

Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν να εξερευνήσουν τα οικοδομικά τετράγωνα που γειτνιάζουν με το σχολείο τους. Ο/η εκπαιδευτικός δίνει σε κάθε ομάδα έναν χάρτη με τους δρόμους της γειτονιάς τους οποίους θα μελετήσουν, με βέλη που δείχνουν τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν, καθώς και το φύλλο εργασίας που ακολουθεί. Τα παιδιά παρατηρούν, κάνουν μετρήσεις (π.χ. χωράει να περάσει καρότσι αναπήρου; καρότσι λαϊκής;) και καταγράφουν την κατάσταση των πεζοδρομίων. Παράλληλα φωτογραφίζουν τα προβλήματα.

Στους χάρτες τους οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να χρωματίσουν με διαφορετικό χρώμα τις πρώτες διαπιστώσεις τους:

- Με πράσινο χρώμα σημειώνουν τα βιώσιμα πεζοδρόμια τα οποία διευκολύνουν την κίνηση των κατοίκων και συμβάλλουν θετικά στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη.
- Με κίτρινο χρώμα όσα χρειάζεται βελτίωση (συμπληρώνουν τι κατά την γνώμη τους πρέπει να γίνει).
- Με κόκκινο χρώμα τα μη βιώσιμα πεζοδρόμια. Ποια στοιχεία τα καθιστούν μη-βιώσιμα; Γιατί;

Φύλλο εργασίας

Περιοχή μελέτης:

1. Οδός

Διαπιστώσεις

.....

2. Οδός

Διαπιστώσεις

.....

3. Οδός

Διαπιστώσεις

.....

Επέκταση

Οι μαθητές/-ήτριες παίρνουν συνέντευξη από κατοίκους και καταστηματαρχές, επισκέπτονται το Δημαρχείο ώστε να πάρουν συνέντευξη από τον Δήμαρχο ή από τον προϊστάμενο της τεχνικής υπηρεσίας του Δήμου.

Βήμα 3ο

Συζητώντας τα αποτελέσματα της έρευνας

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποιες είναι οι αιτίες που περιορίζεται το πλάτος ελεύθερης ζώνης διέλευσης των πεζών σύμφωνα με όσα καταγράψατε;
- Ποιος επωφελείται και ποιος ζημιώνεται;
- Ποιοι επηρεάζονται κυρίως;
- Υπάρχουν αυξομειώσεις στο ύψος των πεζοδρομίων; Γιατί;
- Υπάρχουν ράμπες και στις δύο άκρες του πεζοδρομίου για ΑΜΕΑ; Αν ναι, σε τι κατάσταση βρίσκονται; Εάν δεν υπάρχουν και στις δύο πλευρές, είναι λειτουργικά τα πεζοδρόμια για όλους τους πολίτες;
- Ποια είναι τα υλικά επικάλυψης των πεζοδρομίων;
- Είναι ομοιόμορφα; Αν όχι γιατί νομίζετε ότι είναι διαφορετικά; Μπορείτε να αναφέρετε κάποια παραδείγματα;
- Όλα τα πεζοδρόμια έχουν το ίδιο κόστος κατασκευής; Αιτιολογείστε τη σκέψη σας.
- Τι άλλο υπάρχει πάνω στην επικάλυψη;
- Είναι το ίδιο καλά συντηρημένα;
- Ποιος ευθύνεται;
- Υπάρχουν λωρίδες όδευσης τυφλών;

Κατά τη συζήτηση ο/η εκπαιδευτικός τους αναφέρει ότι υπάρχουν προδιαγραφές για τα πεζοδρόμια (ελάχιστο πλάτος και ύψος). Δίνει σε κάθε ομάδα τον παρακάτω πίνακα και προτείνει, για την συμπλήρωσή του, να επιλέξουν περισσότερους από έναν τρόπους συλλογής πληροφοριών από το διαδίκτυο, διασταυρώνοντας τες από δύο τουλάχιστον πηγές (ενδεικτικά μπορούν να αξιοποιηθούν οι πηγές που αναφέρονται στο τέλος της δραστηριότητας).

Το πλάτος των πεζοδρομίων κυμαίνεται από ...	από..... μέτρα	έως μέτρα
Το πλάτος ελεύθερης ζώνης διέλευσης των πεζών κυμαίνεται από ...	από..... μέτρα	από..... μέτρα
Το ύψος των πεζοδρομίων κυμαίνεται από ...	από εκ.	έως εκ.

Προτείνεται να ακολουθήσει επίσκεψη στην Πολεοδομία ή πρόσκληση ειδικού για να ελέγξουν εάν η υφιστάμενη κατάσταση των πεζοδρομίων που μελέτησαν είναι νόμιμη.

Βήμα 4ο

Ας δούμε τι λέει ο νόμος

Μετά τη συλλογή των στοιχείων, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να σκεφτούν αν νομίζουν ότι ο νόμος προβλέπει την προστασία των πεζών και προδιαγραφές για τα πεζοδρόμια. Κατόπιν τους δίνει την πληροφορία ότι, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, τα δικαιώματα των πεζών περιλαμβάνονται στον κώδικα οδικής κυκλοφορίας. Αντλούν πληροφορίες από τον κανονισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων για τη *Διαμόρφωση των εξωτερικών χώρων για την κίνηση πεζών*, διαθέσιμο στο <https://cp.pamth.gov.gr>, καθώς και από το άρθρο «Δικαιώματα πεζών σε πεζοδρόμια και δρόμους», του Χρήστου Τσίχλη, διαθέσιμο στο <https://www.flynews.gr/dikaiwmata-pezwn-se-pezodromia-kai-dromous/>.

Σημείωση: Όταν η δραστηριότητα υλοποιείται από παιδιά δημοτικού, ο/η εκπαιδευτικός συζητά μαζί τους και τους εξηγεί τα άρθρα από τους κανονισμούς.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποια μπορεί να είναι τα δικαιώματα των πεζών;
- Τι προδιαγραφές υπάρχουν για τα πεζοδρόμια;
- Ποιος έχει την ευθύνη για τη συντήρησή τους;
- Τι γίνεται όταν ένα πεζοδρόμιο καταστρέφεται από κάποιον οργανισμό που κάνει έργα, π.χ. ΔΕΗ, ΟΤΕ, Φυσικό Αέριο;
- Τι γίνεται όταν οι ιδιοκτήτες δεν συντηρούν τα πεζοδρόμια τους;
- Επιτρέπεται η κλίση στα πεζοδρόμια για είσοδο σε πάρκινγκ;
- Πότε επιτρέπονται τραπεζοκαθίσματα;
- Πολλές φορές τα καταστήματα επεκτείνουν τα τραπέζια σε όλο το πεζοδρόμιο. Επιτρέπεται να το κάνουν;
- Τα διακοσμητικά στοιχεία, διαχωριστικά πλαίσια, σκίαστρα, πέργκολες κ.λπ. επιτρέπονται;
- Επιτρέπεται τα καταστήματα να εκθέτουν τα εμπορεύματά τους στα πεζοδρόμια;
- Γιατί συμβαίνουν όλες αυτές οι παραβάσεις;
- Πού μπορούμε να μάθουμε περισσότερα;
- Τι μπορούμε να κάνουμε για να βελτιώσουμε την κατάσταση;

Στη συνέχεια συμπληρώνουν τον παρακάτω πίνακα. Ακολουθεί συζήτηση και εξαγωγή συμπερασμάτων.

	Τι ισχύει με βάση τις παρατηρήσεις μας;	Τι προβλέπει ο νόμος;	Τηρείται ο νόμος;
Πλάτος δρόμου			
Πλάτος πεζοδρομίου			
Ύψος πεζοδρομίου			
Υλικά κατασκευής			

Βήμα 5ο

Αναλαμβάνουμε δράση

Ο/η εκπαιδευτικός επανέρχεται στην αρχική συζήτηση και στον εννοιολογικό χάρτη που είχε προκύψει. Ρωτά τους/τις μαθητές/-ήτριες εάν έχουν να προσθέσουν κάτι μετά από την έρευνα που έκαναν και τους ζητά να προτείνουν τρόπους ενεργοποίησης και δράσης για την επίλυση των προβλημάτων που έχουν διαπιστωθεί.

Απαραίτητο στοιχείο αυτού του σταδίου είναι η συνειδητή λήψη απόφασης για δράση, μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να διευκρινίσει ότι η ανάληψη δράσης και η συμμετοχή στην λήψη απόφασης περιλαμβάνει συνεργασία με ενήλικες.

Τύποι δράσεων

- Η δράση μπορεί να είναι εκπαιδευτική: Πρόσκληση ειδικών στο σχολείο, διάβασμα άρθρων από τον τύπο ή το διαδίκτυο, διοργάνωση δράσεων σε άλλες τάξεις κ.ά.
- Η δράση μπορεί να είναι ενημερωτική: Συγγραφή επιστολών προς τους αρμόδιους, αναγραφή σύντομων συνθημάτων που μπορούν να μοιραστούν στους περίοικους ή και στους οδηγούς. Ενδεικτικά, *Το πεζοδρόμιο δεν είναι parking, Αφήστε χώρο για τα αμαξίδια, Πεζοδρόμια για όλους, Όλοι έχουν δικαίωμα σε ασφαλή πεζοδρόμια* κ.ά.

- Η δράση μπορεί να είναι πολιτική: Συμμετοχή σε ανοιχτές δημοτικές συνεδριάσεις, δημιουργία και υπογραφή ψηφίσματος κ.ά. Επίσης διοργάνωση δράσης προσομοίωσης για παιδιά και ενήλικους, σε συνεργασία με τον δήμο ή φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών: περπάτημα με κλειστά μάτια και μπαστούνι σε πεζοδρόμιο, κίνηση με αμαξίδιο, περπάτημα με καρότσι λαϊκής κ.ά.
- Η δράση μπορεί να είναι οικονομική: Μπούκοτάζ αγοράς προϊόντων από καταστήματα που έχουν καταλάβει παράνομα τον χώρο του πεζοδρομίου για parking, τοποθέτηση περισσότερων από το επιτρεπόμενο όριο καθισμάτων, ζαρντινιέρων κ.λπ. Ακόμη, εθελοντική εργασία ή οικονομική συνεισφορά σε ομάδες της κοινωνίας των πολιτών ενεργούν υπέρ της προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη κ.ά.

Βήμα 6ο

Αναστοχασμός (Γυμνάσιο, Λύκειο)

Ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει την ταινία μικρού μήκους «Ο αδερφός μου» του Θοδωρή Παπαδουλάκη, σε σενάριο Παναγιώτη Παπουτσάκη, με διάρκεια 4'14''. Ο σκηνοθέτης περιγράφει την καθημερινότητα που καλούνται να αντιμετωπίσουν στα Χανιά τα ΑμεΑ αλλά και οι οικογένειές τους. Ακολουθεί συζήτηση και προβληματισμός.

Η ταινία είναι διαθέσιμη στο <https://www.youtube.com/watch?v=Y03P3l-eLBE>

Σημείωση: η ταινία αυτή μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή της παρούσας δραστηριότητας με μαθητές/-ήτριες Γυμνασίου και Λυκείου.

Πηγές

Γιαννοπούλου, Χ. (15/3/2016). Επισκευή Πεζοδρομίων: Νομικά υπόχρεοι και περιπτώσεις ευθύνης Δήμου - Παρόδιων Ιδιοκτητών. www.vimaonline.gr. Διαθέσιμο στο <https://www.vimaonline.gr/20/article/23387/episkeui-pe zodromion-nomika-upohreoi-kai-periptoseis-euthuni-dimou-parodion-idioktiton> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Διαμόρφωση των εξωτερικών χώρων για την κίνηση πεζών. Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Γραφείο Μελετών για Άτομα με Αναπηρίες. Διαθέσιμο στο <https://cp.pamth.gov.gr> (ανακτήθηκε στις 20/3/2023).

Δύσκολη η ζωή των ΑμεΑ στην Ελλάδα: Τα δεκάδες προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά. (30/7/2019). *LiFO*. Διαθέσιμο στο <https://www.lifo.gr/now/greece/dyskoli-i-zoi-ton-amea-stin-ellada-ta-dekades-problimata-poy-antimetopizoun-kathimerina> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021).

Ζαφειρόπουλος, Κ. (11/10/2019). Πεζοδρόμια μετ' εμποδίων: η ντροπιαστική ελληνική πραγματικότητα. *ΕφΣυν*. Διαθέσιμο στο <https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/214311-pe zodromia-met-empodion-i-ntropiastiki-elliniki-pragmatikotita> (ανακτήθηκε στις 20/5/2021).

Κέρκυρα: «Παγίδες» τα πεζοδρόμια της πόλης. Ατύχημα με 82χρονο. (17/2/2021). *CORFU TV NEWS*. Διαθέσιμο στο <https://corfutvnews.gr/kerkyra-pagides-ta-pe zodromia-tis-polis-atychima-me-82chrono/> (ανακτήθηκε στις 19/5/2021).

Κτιριοδομικός Κανονισμός, ΦΕΚ 59/Δ/3-02-89, άρθρο 24. Διαθέσιμο στο <http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teelar/NOMOTHESIA/KTIRIOOIKODOMIKOS%20KSNONISMOS/097620FC1F571F54E0440003BA2D133C> (ανακτήθηκε στις 21/5/2021). Επίσης στο <https://anadrasi.com/files/ktiriodomikos-kanonismos.pdf> (ανακτήθηκε στις 20/4/2023).

Παπαδουλάκης, Θ. (Σκηνοθέτης). (2017). *Ο αδελφός μου*. [Κινηματογραφική ταινία μικρού μήκους]. Ελλάδα: Indigo View Productions. Διαθέσιμη στο <https://www.youtube.com/watch?v=Y03P3l-eLBE> (ανακτήθηκε στις 15/12/2022).

Τσίχλης, Χ. (10/11/2022). Δικαιώματα πεζών σε πεζοδρόμια και δρόμους. *Flynews.gr*. Διαθέσιμο στο <https://www.flynews.gr/dikaiwmata-pe zwn-se-pe zodromia-kai-dromous/> (ανακτήθηκε στις 19/3/2023).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις με αφορμή τις δραστηριότητες.

5. Η ζωή στο νησί

Βαθμίδα:	- Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού - Γυμνάσιο - Λύκειο
Στόχος:	Ανάπτυξη επιχειρημάτων και στρατηγικής για την επίλυση προβλήματος, ευαισθητοποίηση σε κοινωνικά ζητήματα, συνεργασία, ανάληψη δράσης.
Διάρκεια:	2-3 διδακτικές ώρες.
Συνεργασίες:	Δήμος, τοπική κοινωνία, κοινωνία των πολιτών, τοπικοί σύλλογοι ή φορείς, επιστημονικοί σύλλογοι, σχετικοί με το θέμα επιστήμονες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτιά και μολύβια για σημειώσεις, χαρτόνια (ένα για κάθε ομάδα) ή χαρτιά A3, χαρτί του μέτρου ή πίνακας.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Οι κάτοικοι στα ακριτικά νησιά αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα κυρίως συγκοινωνίας και μετακίνησης ανθρώπων και αγαθών, ειδικά τους χειμερινούς μήνες. Όταν οι ισχυροί βοριάδες δεν αφήνουν τα πλοία να ταξιδέψουν ή να «πιάσουν» λιμάνι, αισθάνονται απομονωμένοι και ανασφαλείς. Το σημαντικότερο πρόβλημα που έχουν είναι η ελλιπής ή ανύπαρκτη ιατρική περίθαλψη. Οι κάτοικοι ενός ακριτικού νησιού δημιούργησαν ένα μικρό βίντεο στο οποίο εκφράζουν την αγωνία τους για την έλλειψη γιατρού στο νησί και ζητούν τα αυτονόητα, όπως χαρακτηριστικά λένε, έναν γιατρό γενικής ιατρικής. Ζητούν μία κοινοποίηση ώστε «να φτάσει η φωνή τους εκεί που πρέπει».

Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να προσεγγίσουν αυτό το πραγματικό πρόβλημα, να εξετάσουν τις παραμέτρους που το δημιούργησαν και να αναζητήσουν λύσεις, να αξιολογήσουν τις προτεινόμενες λύσεις, να επιλέξουν την καταλληλότερη και να αναπτύξουν δράση για την εφαρμογή της. Να μάθουν να σκέφτονται και να ενεργούν, πέρα από το στενό τοπικό πλαίσιο, ως ενεργοί πολίτες.

Βήμα 1ο

Εντοπισμός του προβλήματος, συζήτηση

Ο/η εκπαιδευτικός προβάλλει το βίντεο της Symi TV με τίτλο *Σύμη, έκκληση για γιατρό* (2021), διαθέσιμο στο https://youtu.be/YFX_aSQHkNI.

Εναλλακτικά, τους περιγράφει το περιεχόμενο του βίντεο ή μοιράζει σε φωτοτυπίες το παρακάτω κείμενο.

Σε ένα μικρό Ελληνικό ακριτικό νησί εν έτει 2021 οι κάτοικοι έχουν να αντιμετωπίσουν πολλά προβλήματα, παλεύουν καθημερινά με τα κύματα, με τις καιρικές συνθήκες, έχουν χαρές αλλά και φόβο. Στη Σύμη η ζωή είναι δύσκολη, «δεν είναι εύκολη υπόθεση», λέει ένας κάτοικος. «Παλεύεις καθημερινά για τα αυτονόητα» λέει ένας άλλος. Ζητούν έναν γιατρό γενικής ιατρικής, να τους προστατεύει, να τους προσέχει. «Έναν γιατρό ήρωα», όπως λέει ένας έφηβος. Ζητούν την κοινοποίηση του βίντεο που ετοίμασαν, με την βοήθεια του τοπικού τηλεοπτικού καναλιού, στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης για να φτάσει η φωνή τους εκεί που πρέπει, για να τους ακούσουν, για να τους πιστέψουν, για να μην φοβούνται. «Τρέμω στην ιδέα να μην πάθω κάτι εγώ ή οι γονείς μου», λέει ένα παιδί. Ζητούν τα αυτονόητα όπως λένε.

Ο/η εκπαιδευτικός, με τη βοήθεια ερωτημάτων, ενθαρρύνει τους μαθητές και τις μαθήτριες να προσεγγίσουν κριτικά το πρόβλημα, λαμβάνοντας υπόψη τον σύνθετο χαρακτήρα του και τις ποικίλες συνιστώσες του.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που έχει η ζωή στο μικρό νησί;
- Ποια προβλήματα αναφέρονται από τους κατοίκους σε αυτό το βίντεο;
- Ποιος είναι ο στόχος των κατοίκων με την δημιουργία αυτού του βίντεο;
- Πού απευθύνεται;
- Γιατί οι κάτοικοι κατέφυγαν σε αυτόν τον τρόπο για να κάνουν γνωστό το αίτημά τους;
- Ποιες μπορεί να είναι οι επιπτώσεις στους κατοίκους της περιοχής;
- Ποιος μπορεί να έχει την ευθύνη για τη δημιουργία του προβλήματος;
- Αν οι ίδιοι/-ες ήταν κάτοικοι του νησιού, με ποιους άλλους τρόπους θα μπορούσαν να δράσουν;
- Τι άλλο μπορεί να είναι αυτονόητο σε μια δημοκρατική κοινωνία, αλλά όχι κατακτημένο από όλους;

Βήμα 2ο

Συγκέντρωση επιπλέον στοιχείων και εντοπισμός των αιτίων που δημιούργησαν το πρόβλημα

Οι μαθητές/-ήτριες προχωρούν στη διερεύνηση των παραγόντων που έχουν συμβάλει στη δημιουργία του προβλήματος, μελετώντας όσο το δυνατόν περισσότερες παραμέτρους, ώστε να κατανοήσουν ολιστικά το πρόβλημα. Η σφαιρική γνώση του προβλήματος θα τους επιτρέψει στη συνέχεια να αναλάβουν δράση με εμπεριστατωμένες προτάσεις για τη λύση του προβλήματος. Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται σε ομάδες 3-5 ατόμων:

- Να αναζητήσουν τρόπους πληροφόρησης, π.χ. σχετικά άρθρα ή video στο διαδίκτυο.
- Να εξετάσουν την εγκυρότητα των πληροφοριών τους (βλ. σχετικές δραστηριότητες στην Ενότητα *Τι σ' αλήθεια συμβαίνει;*).
- Να καταγράψουν τους εμπλεκόμενους (κάτοικοι, τοπικές αρχές, θεσμικοί συνομιλητές, οι ίδιοι οι γιατροί, σημαντικοί άλλοι).
- Να σκεφτούν τις διαστάσεις του προβλήματος.
- Να συζητήσουν σε ποιους τομείς πρέπει να επιφέρει αλλαγές το κράτος, για να νιώσουν ασφάλεια οι κάτοικοι των απομονωμένων νησιών.

Βήμα 3ο

Καταστρώνοντας σχέδια δράσης: Τι μπορούμε να κάνουμε για να βελτιώσουμε την κατάσταση;

Οι ομάδες παρουσιάζουν στην ολομέλεια, εν συντομία, βάσει των επιπλέον πληροφοριών που έχουν συλλέξει, τις διαστάσεις του προβλήματος και τους τομείς που χρειάζονται αλλαγές και βελτιώσεις. Κάποιος/-α αναλαμβάνει να καταγράψει στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου. Αν κάποιο θέμα έχει ήδη καταγραφεί, δεν το επαναλαμβάνουν οι υπόλοιπες ομάδες που τυχόν το διαπίστωσαν. Κατόπιν κάθε ομάδα καταστρώνει ένα σχέδιο δράσης όπου προτείνει τρόπους βελτίωσης της ζωής στο νησί και το καταγράφει σε χαρτόνι ή σε χαρτιά Α3 για να το παρουσιάζει στην ολομέλεια.

Κατά τον σχεδιασμό θα πρέπει:

- Να θέσουν κριτήρια για να προτείνουν μια ρεαλιστική, πραγματοποιήσιμη δράση.
- Να σκεφτούν με ποια άτομα ή ποιους φορείς θα συνεργαστούν και με ποιον τρόπο θα τους πείσουν για το εγχείρημα τους.
- Να καταγράψουν ποιος πιστεύουν ότι θα είναι ο αντίκτυπος της δράσης τους.

Βήμα 4ο

Παρουσίαση των προτάσεων των ομάδων

Οι μαθητές/-ήτριες αποφασίζουν τον τρόπο με τον οποίο θα παρουσιάσουν τα σχέδια δράσης τους, ομαδικά ή ορίζοντας εκπρόσωπο.

Εναλλακτικά, κάνουν προσομοίωση τοπικού συμβουλίου για τη διαμόρφωση υπομνήματος προς την κεντρική εξουσία, με το οποίο θα παρουσιάζουν τις προτάσεις και θα ζητούν να γίνουν ενέργειες, ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες της ζωής τους στο νησί.

Βήμα 5ο

Αξιολόγηση των προτάσεων

Οι μαθητές/-ήτριες αξιολογούν τις προτάσεις λαμβάνοντας υπόψη:

- τη δυνατότητα εφαρμογής τους,
- τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα,
- τα εμπλεκόμενα άτομα (κοινωνικές ομάδες, μέλη τις κοινωνίας των πολιτών, αρμόδιοι φορείς που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των προτεινόμενων λύσεων),
- την ανάγκη ή όχι εξεύρεσης πόρων για την υλοποίηση της δράσης.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

Πηγές

Σύμη, έκκληση για γιατρό (2021). Symi TV. Διαθέσιμο στο https://youtu.be/YFX_aSQHkNI (ανακτήθηκε στις 4/4/2021).

6. Για να αλλάξουμε τον κόσμο

Βαθμίδα:	• Απλοποιημένη παραλλαγή για Νηπιαγωγείο, Α΄ και Β΄ τάξεις • Γ΄, Δ΄ Δημοτικού • Ε΄, ΣΤ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο
Στόχος:	Αναγνώριση παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου / του παιδιού. Συνειδητοποίηση της δύναμης των πολιτών κάθε ηλικίας να διεκδικούν δικαιώματα και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Συνεργασίες:	Φορείς της κοινωνίας των πολιτών, οργανώσεις, ΜΚΟ (προαιρετικά).
Υλικά/μέσα:	Η/Υ, προτζέκτορας ή διαδραστικός πίνακας (προαιρετικά), φωτοτυπίες, χαρτί του μέτρου, 5 χαρτόνια και χρώματα ή μαρκαδόροι.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές/-ήτριες θα γνωρίσουν διαμαρτυρίες και κινήματα που ξεκίνησαν από πρωτοβουλίες παιδιών και πήραν υπερτοπικό ή και παγκόσμιο χαρακτήρα. Θα προσεγγίσουν την έννοια του ακτιβισμού και τη σχέση του με διεκδικήσεις που αφορούν ανθρώπινα δικαιώματα.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τα παιδιά σε πέντε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετά μια από τις περιπτώσεις που ακολουθούν, βρίσκει στον χάρτη τη χώρα καταγωγής του παιδιού της περίπτωσης που έχει αναλάβει και ετοιμάζει παρουσίαση με όποιον τρόπο επιλέξει. Εναλλακτικά, δίνει ατομικά στα παιδιά να διαβάσουν ή παρουσιάζει ο/η ίδιος/α και τις πέντε περιπτώσεις (κυρίως σε μικρότερες ηλικίες).

*Οι ιστορίες***Μαλάλα Γιουσαφζάι (γεννήθηκε το 1997)**

Εικόνα 29: Η Πακιστανή ακτιβίστρια για την εκπαίδευση των γυναικών Μαλάλα Γιουσαφζάι, Southbank Centre, 8 Μαρτίου 2014.

Πηγή: Southbank Centre, διαθέσιμη στο <https://www.flickr.com/photos/southbankcentre/13008190293/>, επίσης στο <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=37229903>. Άδεια: CC-BY-2.0

Η Μαλάλα ζούσε στο βορειοδυτικό Πακιστάν. Όταν κατέλαβαν την εξουσία οι Ταλιμπάν (πολιτικό-θρησκευτικό κίνημα που αρνιόταν κάθε δικαίωμα στη γυναίκα), απαγόρευσαν στα κορίτσια να πηγαίνουν στο σχολείο. Η Μαλάλα, στα 11 χρόνια της, άρχισε να γράφει σε μπλογκ για το δικαίωμα των κοριτσιών στη μόρφωση. Τα επόμενα χρόνια έδωσε συνεντεύξεις σε διάφορα μέσα, τόσο της χώρας της όσο και άλλων χωρών, στις οποίες υποστήριζε το δικαίωμα των κοριτσιών να πηγαίνουν στο σχολείο. Το 2012, στα δεκαπέντε της χρόνια, η Μαλάλα πυροβολήθηκε στο κεφάλι, ενώ ήταν μέσα στο σχολικό λεωφορείο. Έδωσε μεγάλη μάχη να κρατηθεί στη ζωή και μεταφέρθηκε σε νοσοκομείο στην Αγγλία. Μετά τη θεραπεία της, συνέχισε να μάχεται για το δικαίωμα των κοριτσιών στη μόρφωση. Το 2013 της απονεμήθηκε το Βραβείο Ζαχάρωφ και το 2014 το Νόμπελ Ειρήνης για τον αγώνα της για το δικαίωμα των κοριτσιών στην εκπαίδευση. Είναι η νεότερη κάτοχος βραβείου Νόμπελ στον κόσμο, το έλαβε σε ηλικία 17 ετών.

- Υπολογίζεται ότι 130 εκατομμύρια κορίτσια στον κόσμο δεν πηγαίνουν σχολείο.
- «Με λένε Μαλάλα», είναι το αυτοβιογραφικό βιβλίο που έγραψε σε συνεργασία με την Κριστίνα Λαμ (Εκδόσεις Πατάκη, 2014).

Πηγές

Μαλάλα. Το 11χρονο κορίτσι – σύμβολο, που πυροβόλησαν οι Ταλιμπάν στο κεφάλι γιατί επέμενε να πηγαίνει σχολείο. Το διεθνές κύμα συμπαράστασης και το Νόμπελ Ειρήνης.(x.x.). *Μηχανή του Χρόνου*. Διαθέσιμο στο <https://www.mixanitouxronou.gr/malala-to-11chrono-koritsi-symvolo-poy-pyrolisan-oi-talimpan-sto-kefali/> (ανακτήθηκε στις 20/3/2021).

Μαλάλα Γιουσαφζάι. Ένα παιδί, ένας δάσκαλος κι ένα βιβλίο μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας - Πολύτροπη Γλώσσα. Διαθέσιμο στο <http://politropi.greek-language.gr/keimeno/malala/> (ανακτήθηκε στις 20/3/2022).

Ικμπάλ Μασίχ (1982-1995)

Εικόνα 30: Ο Ικμπάλ, Aneladgames, 1992.

Πηγή: Wikimedia Commons, διαθέσιμη στο https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ehsan_Ullah_Khan_meets_a_shy_and_afraid_Iqbal_Masih.png. Άδεια: CC-BY-SA-4.0.

Ο Ικμπάλ από το Πακιστάν ήταν μόλις τεσσάρων ετών, όταν οι γονείς του τον έδωσαν σε έναν κατασκευαστή χαλιών, ως ενέχυρο, για να δανειστούν 600 ρουπίες (δώδεκα ευρώ). Για έξι χρόνια δούλεψε 12-14 ώρες την ημέρα, φτιάχνοντας χαλιά, όπως και άλλα παιδιά, αλυσοδεμένος για να μην δραπετεύσει. Δούλευαν σχεδόν στο σκοτάδι, για να μην χαλάσει το χρώμα των χαλιών από το φως. Τους έδιναν ελάχιστη τροφή, για να παραμείνουν μικρόσωμα, διότι τα μικρά δάκτυλα είναι καλύτερα για τη δουλειά. Σε ηλικία 10 ετών το έσκασε και πήγε

στην αστυνομία. Το αφεντικό του όμως δωροδόκησε τους αστυνομικούς και έτσι ο Ικμπάλ υποχρεώθηκε να συνεχίσει να δουλεύει ως σκλάβος. Λίγους μήνες αργότερα κατάφερε να δραπετεύσει ξανά. Αυτή τη φορά κατέφυγε στο *Απελευθερωτικό Μέτωπο του Πακιστάν για την Εκμετάλλευση της Παιδικής Εργασίας*, μια οργάνωση ενάντια σε όλες τις μορφές δουλείας. Ο Ικμπάλ από τότε γύριζε το Πακιστάν κάνοντας εκστρατεία εναντίον της βιομηχανίας παραγωγής χαλιών. Κατάφερε να κλείσουν κάποιες βιοτεχνίες χαλιών, να προστατευτούν αρκετά παιδιά και να πάνε σχολείο. Γι' αυτό δεχόταν πολλές απειλές για τη ζωή του, τις οποίες και αγνόησε. Ταξίδεψε και στο εξωτερικό ως πρέσβης όλων των παιδιών που εξαναγκάζονται σε εργασία και δεν είχαν φωνή για να εκφραστούν. Στις ΗΠΑ επισκέφθηκε σχολεία και μίλησε στα παιδιά, ενώ, όταν ρωτήθηκε για ποιο λόγο να ξαναγυρίσει πίσω στην πατρίδα του όπου κινδύνευε, εκείνος απάντησε: «Πρέπει να τελειώσω αυτό που ξεκίνησα». Ο Ικμπάλ δολοφονήθηκε το 1995, σχεδόν 13 ετών, πιθανόν από τη λεγόμενη «μαφία των χαλιών». Τρεις μέρες μετά τη δολοφονία του, εκατοντάδες παιδιά διαδήλωσαν στους δρόμους της Ινδίας σε ένδειξη διαμαρτυρίας.

Περισσότερα: *Iqbal's story*. The World's Children's Prize. Διαθέσιμο στο <https://worldschildrengprize.org/iqbalstory> (ανακτήθηκε στις 25/5/2021).

- Σήμερα στο Πακιστάν εξακολουθούν να υπάρχουν περίπου 75.000 σκλάβοι.
- Υπολογίζεται ότι περίπου 170 εκατομμύρια παιδιά δουλεύουν παγκοσμίως.
- Ο Φραντσέσκο Ντ' Αντάμο έγραψε το βιβλίο *Ικμπάλ*, ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία (εκδόσεις Πατάκη, 2005).

Πηγές

Ικμπάλ Μασίχ. Βικιπαίδεια. Διαθέσιμο στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CE%BA%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%BB_%CE%9C%CE%B1%CF%83%CE%AF%CF%87 (ανακτήθηκε στις 25/3/2021).

Ο μικρός ήρωας Ικμπάλ Μασίχ (7/5/2015). TVXS. Διαθέσιμο στο <https://tvxs.gr/news/paideia/o-mikros-iroas-ikmpal-masix-binteo> (ανακτήθηκε στις 25/3/2021).

Iqbal's story. The World's Children's Prize. Διαθέσιμο στο <https://worldschildrengprize.org/iqbalstory> (ανακτήθηκε στις 25/3/2021).

Γκρέτα Τούνμπεργκ (γεννήθηκε το 2003)

Εικόνα 31: Η Γκρέτα Τούνμπεργκ σε διαδήλωση «Παρασκευές για το μέλλον», Βερολίνο, 29-03-2019, Leonhard Lenz.

Πηγή: Wikimedia Commons, διαθέσιμη στο <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=77650287>.
Άδεια: CC0 1.0 Universal Public Domain Dedication

Η Γκρέτα Τούνμπεργκ από τη Σουηδία έχει ξεκινήσει ένα κίνημα νέων για την καταπολέμηση της υπερθέρμανσης του πλανήτη, ενάντια στις καταστροφικές περιβαλλοντικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Η δημόσια δράση της ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2018: Διαμαρτυρόταν τακτικά για το κλίμα έξω από τη σουηδική Βουλή, στη Στοκχόλμη. Το γεγονός προσέλκυσε το ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης παγκοσμίως. Τον Δεκέμβριο του 2018 ήταν βασική ομιλήτρια στη *Διάσκεψη Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή* και τον Ιανουάριο του 2019 στο *Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ*, στην Ελβετία. Η Γκρέτα συνέχισε τις τακτικές διαμαρτυρίες έξω από το σουηδικό κοινοβούλιο κάθε Παρασκευή, μαζί με μια ομάδα νέων που διαρκώς μεγάλωνε. Σταδιακά οι διαμαρτυρίες εξελίχθηκαν σε μαζικές ειρηνικές διαδηλώσεις νέων, τόσο στη Σουηδία, όσο και στην Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο (σε 170 χώρες). Μαθητές/-ήτριες σχολείων από όλο τον κόσμο έλαβαν μέρος σε μαθητικές απεργίες ως διαμαρτυρία για την κλιματική αλλαγή. Είναι οι «Παρασκευές για το μέλλον», ένα παγκόσμιο μαθητικό κίνημα στο οποίο συμμετέχουν νέοι και από την Ελλάδα.

Αυτό που παντού τονίζει η Γκρέτα Τούνμπεργκ είναι ότι η κλιματική αλλαγή θα έχει δυσανάλογη επίδραση στους νέους των οποίων το μέλλον θα επηρεαστεί σημαντικά.

Εικόνα 32: «Ακολουθήστε τη Γκρέτα! Απεργία για το κλίμα», Βερολίνο, 14-12-2018, Leonard Lenz.
 Πηγή: Wikimedia, στο <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=75934457>. Άδεια: CC0 1.0
 Universal Public Domain Dedication.

Περισσότερα: «Πώς τολμάτε!» - Η παθιασμένη ομιλία της Γκρέτα Τούνμπεργκ στη Σύνοδο του ΟΗΕ για το Κλίμα (23.9.2019). *Lifo*. Διαθέσιμο στο <https://www.lifo.gr/now/world/pos-tolmate-i-pathiasmeni-omilia-tis-gkreta-toynmpergk-sti-synodo-toy-oie-gia-klima>

Πηγή

Γκρέτα Τούνμπεργκ. Βικιπαιδεία. Διαθέσιμο στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%B1%CE%AD%CF%84%CE%B1_%CE%A4%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%BA (ανακτήθηκε στις 27/4/2021).

Φελίξ Φινκμπέινερ (γεννήθηκε το 1997)

Εικόνα 33: Ο Felix Finkbeiner στη δράση Φύτεψε για τον Πλανήτη στο Γιουκατάν, Μεξικό, 1/8/2018, Victoria Kolbert.

Πηγή: Wikimedia, στο <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=73516298>. Άδεια: CC BY-SA 4.0

Τον Ιανουάριο του 2007, όταν ο Φελίξ από τη Γερμανία παρουσίασε μια εργασία στην τάξη για την υπερθέρμανση του πλανήτη, στην οποία πρότεινε στους συμμαθητές και τις συμμαθήτρίες του να φυτέψουν ένα εκατομμύριο δέντρα σε κάθε χώρα του κόσμου. Μαζί τους, λίγο αργότερα, ο Φελίξ φύτεψε ένα δέντρο και ξεκίνησε το Plant-for-the-Planet (Φύτεψε για τον Πλανήτη). Μετά από τρία χρόνια, η πρωτοβουλία των μαθητών/-τριών φύτεψε το εκατοστό δέντρο της. Σε ηλικία 10 ετών ο Φελίξ μίλησε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και σε ηλικία 13 ετών στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Σήμερα διοικεί έναν διεθνή οργανισμό με 70.000 μέλη σε 67 χώρες. Ένα από τα έργα του οργανισμού είναι μαθήματα σε παιδιά μεταξύ 10 και 14 ετών για την υπερθέρμανση του πλανήτη και τη σημασία των δέντρων, αλλά και το πώς να οργανώνουν δράσεις για να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Μέχρι τον Μάρτιο του 2023, 95.898 παιδιά και νέοι, σε 77 χώρες, είχαν εκπαιδευτεί και είναι πλέον Πρεσβευτές για την Κλιματική Δικαιοσύνη. Ο οργανισμός συγκεντρώνει χρήματα και φυτεύει δέντρα σε πολλά μέρη του κόσμου. Τη πρωτοβουλία υιοθέτησε και προωθεί ο ΟΗΕ.

Περισσότερα στοιχεία και ο χάρτης των φυτεύσεων σε όλον τον κόσμο στον ιστότοπο της πρωτοβουλίας, στο <https://www1.plant-for-the-planet.org/>.

Νάντα Αλ-Αχντάλ (γεννήθηκε το 2002)

Η Νάντα ζει στην Υεμένη. Στη χώρα αυτή συνηθίζεται να παντρεύουν τα κορίτσια σε μικρή ηλικία για οικονομικούς λόγους. Δυο φορές κατάφερε η Νάντα να αποφύγει τον γάμο που της ετοίμασαν οι δικοί της. Μόλις 9 χρονών, φυλακίστηκε δέκα μέρες επειδή αρνήθηκε να παντρευτεί. Το 2013 η Νάντα ηχογράφησε ένα βίντεο και το ανέβασε στο YouTube παρουσιάζοντας την ιστορία και την εμπειρία της. Το βίντεο έγινε γρήγορα γνωστό, μεταφράστηκε σε 40 γλώσσες και τα διεθνή μέσα ενημέρωσης ασχολήθηκαν με την πρακτική του παιδικού γάμου στην Υεμένη. Η Νάντα, με το βίντεό της και με σύμμαχο τη παγκόσμια κοινή γνώμη, κατάφερε να γίνει νόμος στην Υεμένη για να τιμωρείται όποιος εξαναγκάζει σε γάμο ανήλικα άτομα κάτω των 18 ετών. Σήμερα συνεχίζει να αγωνίζεται για τα δικαιώματα των γυναικών στην πατρίδα της, για την ισότητα, για την εκπαίδευση των κοριτσιών και προσπαθεί να αλλάξει τις πεποιθήσεις της κοινωνίας. Όπως η ίδια λέει, «Η εκπαίδευση ενός παιδιού θα ενδυναμώσει μια γενιά και η εκπαίδευση μιας γενιάς θα δημιουργήσει μια σπουδαία κοινωνία».

Προτείνεται τα παιδιά να δουν το βίντεό της (μιλά η ίδια) *Child marriage with Nada Al-Ahdal*, διάρκειας 11'. Διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=Mr1Cu_PXRGM (αγγλικοί υπότιτλοι).

Πηγές

Al-Ahdal, N. (12/8/2020). *A Story from Yemen: A Young Girl's Fight Against Child Marriage*. Wilson Center. Διαθέσιμο στο <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/story-yemen-young-girls-fight-against-child-marriage> (ανακτήθηκε στις 25/4/2021).

The official website of the Nada Foundation, στο <https://nadaalahdal.com/>.

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός θέτει τα εξής ερωτήματα:

- Τι μας αφηγούνται για τα ανθρώπινα δικαιώματα αυτές οι 5 δράσεις;
- Για ποια δικαιώματα αγωνίζονταν και αγωνίζονται οι νέοι των παραπάνω περιπτώσεων;
- Πρόκειται για ένα δικαίωμα σε κάθε περίπτωση ή για συνδυασμό δικαιωμάτων;

Με τη βοήθεια α) της *Μαθητικής έκδοσης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού*, διαθέσιμη στον ιστότοπο του Living Democracy (Συμβούλιο της Ευρώπης), στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/>, και β) της *Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, διαθέσιμη στον ιστότοπο της Διεθνούς Αμνηστίας, στο <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>, καταγράφουν τις σκέψεις τους και τις παρουσιάζουν. Αν τα παιδιά αναφέρονται στο κεντρικό δικαίωμα που θίγεται σε κάθε περίπτωση, ο/η εκπαιδευτικός, μαιευτικά, τα βοηθά να σκεφτούν και άλλα δικαιώματα που συνδέονται με όσα κατέγραψαν, π.χ. τα δικαιώματα στην ελεύθερη έκφραση και στην ελευθερία γνώμης.

Σε χαρτί του μέτρου γράφουν τα ονόματα των παιδιών αγωνιστών σε απόσταση το ένα από το άλλο. Γύρω από το κάθε όνομα γράφουν τα δικαιώματα για τα οποία καθένα τους αγωνίστηκε και αγωνίζεται.

Σημείωση: Αν ο/η εκπαιδευτικός θέλει να αναφερθεί και σε άλλες πρωτοβουλιών παιδιών, μπορεί να βρει παραδείγματα στο *World Children's Day: 9 young leaders making a difference for children worldwide* (19/11/2019). Voices of Youth, Unicef. Διαθέσιμο στο <https://www.voicesofyouth.org/blog/world-childrens-day-9-young-leaders-making-difference-children-worldwide>.

Επίσης μπορεί να αναφερθεί στα παιδιά που έδρασαν στην Αντίσταση κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Βλ. σχετικά το διδακτικό σενάριο της Ιωάννας Δεκατρή «Τα παιδιά στην Κατοχή και την Αντίσταση», στην ιστοσελίδα *Η Αθήνα ελεύθερη, Εκπαιδευτικό Υλικό*, διαθέσιμο στο freeathens44.org.

Βήμα 3ο

Τα παιδιά αναζητούν Διεθνείς Οργανισμούς, οργανώσεις, φορείς της κοινωνίας των πολιτών που μάχονται για την προάσπιση και εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων του παιδιού, με έμφαση σε αυτά που εντόπισαν στις 5 ιστορίες. Γνωρίζουν τις δραστηριότητές τους και σημειώνουν αυτές που θεωρούν πιο ενδιαφέρουσες.

Προτείνεται να έρθουν σε άμεση επαφή με οργανώσεις και φορείς που δρουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα του παιδιού στην Ελλάδα. Αν οι φορείς έχουν εκπαιδευτικά προγράμματα, καλό είναι η τάξη να συμμετάσχει σε κάποιο από αυτά. Επίσης μπορούν τα παιδιά να πάρουν μέρος σε τυχόν καμπάνιες του/των φορέα/-ων. Προτείνεται να καλέσουν εκπρόσωπο της οργάνωσης που θα επιλέξουν, να καταγράψουν ερωτήματα και να συζητήσουν μαζί του. Καλό είναι να θέσουν ερωτήματα για αντίστοιχα προβλήματα στην Ελλάδα.

Βήμα 4ο

Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και, σε χαρτόνια, δημιουργούν αφίσες αντλώντας έμπνευση από τα λόγια των νεαρών ακτιβιστών.

- Ικμπάλ: «Τα παιδιά πρέπει να έχουν μολύβια στα χέρια, όχι εργαλεία.»
- Μαλάλα: «Ένα παιδί, ένας δάσκαλος κι ένα βιβλίο μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο.»
- Γκρέτα Τούνμπεργκ: «Είμαστε θυμωμένοι, είμαστε απογοητευμένοι και υπάρχει λόγος.» «...Λέμε στους πολιτικούς ότι πρέπει να προστατέψουν το μέλλον και τις επόμενες γενιές.»
- Φελίξ Φινκμπέινερ: [Το φύτεμα 1.000.000.000 δέντρων] «για πολλά από μας τα παιδιά είναι ζήτημα επιβίωσης. [...] Δεν μπορούμε να εμπιστευτούμε τους ενήλικες ότι θα σώσουν το μέλλον μας. Πρέπει να πάρουμε το μέλλον μας στα χέρια μας.»

- Νάντα Αλ-Αχντάλ: «Θα συνεχίσω να υψώνω τη φωνή μου γι' αυτόν τον σκοπό έως ότου ο λαός μου [...] να πιστέψει στις ικανότητες και την ισότητα κάθε γυναίκας τόσο στα δικαιώματα όσο και στα καθήκοντα, χωρίς διάκριση...»

Βήμα 5ο

Ακτιβισμός, τι είναι;

Αναζητούν τα κοινά στοιχεία στις 5 δράσεις. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά να τα εντοπίσουν: καταπάτηση δικαιωμάτων, αδυναμία ή αδιαφορία των αρχών για τη θεραπεία ή την πρόληψη του κάθε προβλήματος, πρωτοβουλία, δράση, επιμονή, δημοσιότητα.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Γιατί τα παιδιά αυτά πήραν πρωτοβουλία για δράση;
- Πώς αισθάνονταν;
- Τι ήθελαν / θέλουν να διορθώσουν;
- Σκέφτονταν τα παιδιά αυτά τον εαυτό τους μόνο;
- Πώς θα έπρεπε να είναι η πραγματικότητα; Ποιος θα έπρεπε να δώσει λύση στο πρόβλημα που απασχολεί / απασχόλησε το καθένα από τα παιδιά;
- Σε κάθε περίπτωση, είναι μια σύντομη σε διάρκεια δράση;
- Πώς κατάφεραν να κάνουν γνωστό το πρόβλημα για τη λύση του οποίου αγωνίζονται; Η δημοσιότητα είναι κάτι σημαντικό για τον αγώνα τους; Γιατί;

Αφού καταλήξουν, μέσα από τις απαντήσεις και τη συζήτηση, στα βασικά κοινά χαρακτηριστικά των περιπτώσεων που μελέτησαν, ο/η εκπαιδευτικός τους αναφέρει τον όρο «ακτιβισμός»²¹ και συνθέτει μαζί τους έναν ορισμό του.

Βήμα 6ο

Συζητούν αν έχουν πάρει μέρος σε κάποια δράση ακτιβισμού και ποια ήταν. Επίσης αν γνωρίζουν παρόμοιες δράσεις, πρωτοβουλίες πολιτών. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τη συζήτηση με κάποια παραδείγματα. Ενδεικτικά, δράσεις κατοίκων για αναδιαμόρφωση πάρκου, κοινωνική κουζίνα, πρωτοβουλία των γονέων για βελτίωση της αυλής ενός σχολείου κ.ά.

21 Περιγραφή, ορισμός και παραδείγματα την ιστοσελίδα του προγράμματος Νοιάζομαι και Δρω, στο <https://noiazomaikaidrw.gr/aktivismos/>.

Παραλλαγή για Νηπιαγωγείο, Α΄ και Β΄ Δημοτικού

Διάρκεια: 2-3 διδακτικές ώρες.

Ο/η εκπαιδευτικός αφηγείται με απλά λόγια 2-3 από τις παραπάνω περιπτώσεις και δείχνει τις φωτογραφίες των νεαρών ακτιβιστών. Ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν τις αδικίες που διαπιστώνουν. Συζητούν πώς, κατά τη γνώμη τους, θα έπρεπε να είναι η πραγματικότητα, τι πρέπει να αλλάξει για να διορθωθούν οι αδικίες. Γιατί είναι σημαντικά τα θέματα που απασχολούν τα παιδιά αγωνιστές;

Περιγράφουν το αίτημα της κάθε περίπτωσης με ένα σύνθημα. Ετοιμάζουν απλές πικέτες από χαρτόνι και κάνουν μια μικρή πορεία στην αυλή του σχολείου.

Ετοιμάζουν αφίσες για να ενημερώσουν τους γονείς τους.

Κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού, μπορούν να υλοποιήσουν το *Βήμα 6* της δραστηριότητας.

Επέκταση για Δ΄-Στ΄ Δημοτικού, Γυμνάσιο

Μια πρωτοβουλία νέων οδηγεί στο δικαστήριο 33 χώρες

Διάρκεια: 1-2 διδακτικές ώρες.

Ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει στα παιδιά την πρωτοβουλία των νέων από την Πορτογαλία που περιγράφεται στη συνέχεια. Τους εξηγεί τι είναι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²².

Συζητούν γιατί οδηγήθηκαν οι νέοι αυτοί σε μια τέτοια κίνηση. Δεν θα αρκούσαν οι διαμαρτυρίες, οι επιστολές, οι καμπάνιες; Τι διαφορετικό θα προκαλέσει μια δικαστική απόφαση από διεθνές δικαστήριο; Πώς κατάφεραν να κάνουν το θέμα διεθνές (όπως και είναι);

²² Έργο του Δικαστηρίου είναι ο έλεγχος της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, εκδικάζοντας προσφυγές πολιτών κατά παραβιάσεων που διαπράχθηκαν από κράτη μέλη, όπως διάφορες αστικές και πολιτικές ελευθερίες, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας του λόγου και της θρησκείας και του δικαιώματος σε μια δίκαιη δίκη. Οι αποφάσεις του είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Έξι παιδιά και νέοι από την Πορτογαλία κάνουν δικαστικό αγώνα κατά 33 χωρών για την κλιματική αλλαγή

Οι ενάγοντες, ηλικίας μεταξύ 8 και 21 ετών, κατέθεσαν αγωγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην οποία υποστηρίζουν ότι η ολιγωρία των κυβερνήσεων στο θέμα της κλιματικής αλλαγής απειλεί το μέλλον τους και θέτει σε κίνδυνο την σωματική και ψυχική τους υγεία. Οι έξι υποστηρίζουν επίσης ότι υφίστανται διακρίσεις, επειδή οι νέοι θα χρειαστεί να υποφέρουν περισσότερο από την κλιματική αλλαγή που αναμένεται να επιδεινωθεί με την πάροδο του χρόνου. Η αγωγή συμπεριλαμβάνει όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επομένως και την Ελλάδα.

«Με τρομάζει να ξέρω ότι τα πρωτοφανή κύματα καύσωνα που βιώσαμε είναι μόνο η αρχή [...]. Με τόσο λίγο χρόνο που απομένει για να το σταματήσουμε αυτό, πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να αναγκάσουμε τις κυβερνήσεις να μας προστατεύσουν σωστά», δήλωσε η Catarina Mota, μία από τους ενάγοντες, που ζει στην περιοχή της Leiria. Η περιοχή αυτή ήταν από τις χειρότερα πληγείσες από τις τεράστιες πυρκαγιές του 2017 στην Πορτογαλία.

Σκαλιώνη, Δ. (4/9/2020). Κλιματική Αλλαγή: Αγωγή κατά 33 χωρών κατέθεσαν έξι παιδιά και νέοι από την Πορτογαλία. *EPT*. Στο <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/evropi/klimatiki-allagi-agogi-kata-33-choron-katethesan-exi-paidia-kai-neoi-apo-tin-portogalia/> (ανακτήθηκε στις 21/4/2021).

Τα παιδιά σε ομάδες καταγράφουν και τεκμηριώνουν λόγους για τους οποίους θα μπορούσαν να πάρουν μια αντίστοιχη πρωτοβουλία: Ποια δικαιώματά τους θίγονται για τα οποία θα ήθελαν να προκαλέσουν μια δικαστική απόφαση υπέρ τους; Πώς θα μεθόδευαν τη δική τους πρωτοβουλία;

Σημείωση: Σε συνέχεια της δραστηριότητας αυτής προτείνεται να υλοποιηθεί η δραστηριότητα «Ωρα για δράση».

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν (εδώ, ενδεικτικά: πρωτοβουλία, διαμαρτυρία). Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

7. Ώρα για δράση

Βαθμίδα:	- Γ', Δ' Δημοτικού - Ε', ΣΤ' Δημοτικού - Γυμνάσιο - Το Νηπιαγωγείο, η Α' και η Β' τάξεις μπορούν να υλοποιήσουν μια απλοποιημένη εκδοχή της δραστηριότητας, σύμφωνα με την κρίση του/της εκπαιδευτικού.
Στόχος:	Η συνειδητοποίηση της δύναμης των πολιτών κάθε ηλικίας να διεκδικούν δικαιώματα και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, η διαμόρφωση στρατηγικής για δράση.
Διάρκεια:	3 ώρες για τον σχεδιασμό. Ο χρόνος για την υλοποίηση της δράσης μπορεί να είναι σε μεγάλο βαθμό εξωδιδακτικός.
Συνεργασίες:	Γονείς, φορείς της κοινωνίας των πολιτών, μέλη της κοινότητας, Δήμος.
Υλικά/μέσα:	Η/Υ, χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Ως πολίτες που ενδιαφέρονται για τα προβλήματα, τοπικά και παγκόσμια, και θέλουν να φέρουν αλλαγές σχεδιάζουν τη δική τους παρέμβαση. Μπορεί να συνδυαστεί με τη δραστηριότητα «Για ν' αλλάξουμε τον κόσμο». Έχοντας γνωρίσει και αναλύσει τις δράσεις παιδιών ακτιβιστών, οι μαθητές και οι μαθήτριες προχωρούν στην οργάνωση μιας δικής τους δράσης.

Βήμα 1ο

Σκέφτονται ποια προβλήματα είναι πολύ σημαντικά για τα ίδια, τον τόπο που ζουν, την παγκόσμια κοινότητα και θα ήθελαν να πάρουν πρωτοβουλία για τη γνωστοποίησή τους και τη δίκαιη λύση τους. Μπορούν να ψάξουν στον τύπο και να παρακολουθήσουν ειδήσεις, προκειμένου να εντοπίσουν ζητήματα της επικαιρότητας. Μπορούν επίσης να πάρουν ιδέες από τα θέματα που προσέγγισαν σε άλλες δραστηριότητες του *Ενεργώ ως Πολίτης*.

Χωρίζονται σε 4 - 6 ομάδες και καταγράφουν τις προτάσεις τους. Κάθε ομάδα συζητά τις διαφορετικές προτάσεις των μελών της και καταλήγει σε μία κοινή πρόταση. Καταγράφουν το

πρόβλημα, τις αδικίες που προέρχονται από αυτό, τα δικαιώματα του ανθρώπου και του παιδιού τα οποία καταπατώνται. Ετοιμάζουν επιχειρήματα για να υποστηρίξουν τη σημαντικότητα του προβλήματος. Στη συνέχεια κάθε ομάδα παρουσιάζει σε όλη την τάξη την πρότασή της και αναπτύσσει τα επιχειρήματά της.

Κάθε παιδί ψηφίζει 2 από τις προτάσεις. Εκείνη που θα πάρει τις περισσότερες ψήφους θα απασχολήσει στη συνέχεια όλη την τάξη.

Σημείωση: Αν υπάρχει χρόνος, μπορούν να ασχοληθούν και με τη δεύτερη σε σειρά ψήφων πρόταση.

Βήμα 2ο

Σε ένα μεγάλο κομμάτι από χαρτί του μέτρου σχεδιάζουν το σχήμα ενός δέντρου με κορμό, ρίζες και κλαδιά. Γράφουν το πρόβλημα στον κορμό. Κατόπιν σκέφτονται τις αιτίες του προβλήματος και τις γράφουν στις ρίζες: από αυτές τις αιτίες «βλάστησε» το πρόβλημα. Στα κλαδιά, που φυτρώνουν από τον κορμό, γράφουν ποια είναι τα αποτελέσματα που προκαλεί το πρόβλημα. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά χαρτογραφούν το πρόβλημα.

Βήμα 3ο

Τι μπορούν να κάνουν πέρα από την αναγνώριση των παραβιάσεων των δικαιωμάτων; Τα παιδιά ετοιμάζουν προτάσεις για δράσεις. Προκειμένου να προχωρήσουν στον σχεδιασμό της δράσης τους βήμα βήμα, συζητούν τα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι ακριβώς επιδιώκουν;
- Πόσο εφικτό είναι να οργανώσουν μια τέτοια πρωτοβουλία;
- Ποιες δραστηριότητες μπορούν να οργανώσουν άμεσα και ποιες αργότερα;
- Τι μπορούν να κάνουν τώρα, τι στο μέλλον;
- Ποιες δυσκολίες υποθέτουν ότι θα συναντήσουν;
- Ποιους συμμάχους θα αναζητήσουν;
- Πώς θα ενημερώσουν το σχολείο, τους γονείς, την κοινότητα; Γιατί είναι σημαντική η ενημέρωση;
- Η κινητοποίηση γύρω από ένα θέμα και η μεγάλη δημοσιοποίησή του γιατί μπορεί να προβληματίζει τη δημοτική αρχή, τους πολιτικούς;
- Πώς η δημοσιοποίηση βοηθά στην επιτυχία;

Στη συνέχεια συζητούν και καταγράφουν:

- Τι μπορεί να αναλάβει κάθε παιδί, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά του και αυτά που του αρέσει να κάνει. Σε τι μπορούν να δεσμευτούν. Καταγράφουν δηλαδή ποιες είναι οι δυνάμεις τους.
- Ποιες δραστηριότητες θα κάνουν κατά σειρά και ποια παιδιά είναι υπεύθυνα για την οργάνωση της καθημιάς.

- Από πού μπορούν να ζητήσουν βοήθεια και τι είδους (γονείς, εκπαιδευτικοί, φίλοι, γείτονες, δήμος, οργανώσεις κ.λπ.).
- Πώς θα δημοσιοποιήσουν το πρόβλημα και τις δραστηριότητές τους.
- Ποιες δυσκολίες βλέπουν, ποιες μπορεί να συναντήσουν στο μέλλον και πώς θα μπορούσαν να τις ξεπεράσουν.
- Ποιες ευκαιρίες για την ενίσχυση της πρωτοβουλίας θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν.
- Από ποιους (ή ποιες περιστάσεις) μπορεί να κινδυνέψει η πρωτοβουλία τους.

Βήμα 4ο

Ιδιαίτερο βάρος πρέπει να ρίξουν στο πώς θα τραβήξουν την προσοχή πάνω στο θέμα που διάλεξαν. Με ένα δρώμενο; Με ένα τραγούδι; Με την οργάνωση μιας δραστηριότητας για τους ενήλικες; Π.χ. το παιχνίδι της «Επιπεδοχώρας» (βλ. παραπάνω, 2η Ενότητα).

Εργαλεία στη δημοσιοποίηση μπορεί να είναι το European School radio (μαθητικό ραδιόφωνο), η παρουσίαση σε δημοτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, η συγκέντρωση υπογραφών, επιστολές σε οργανώσεις, δημόσιες υπηρεσίες και όποιον φορέα ή πρόσωπο θεωρούν αρμόδιο, η σχολική εφημερίδα, σύντομα video.

Βήμα 5ο

Έχοντας μετρήσει τις δυνάμεις τους, μοιράζονται τις εργασίες.

Δυο παραδείγματα:

1. Επιλέγουν την ανάληψη δράσης για τη συντήρηση και το άνοιγμα μιας παλιάς παιδικής χαράς στη γειτονιά (η δράση συνδέεται με το δικαίωμα στο παιχνίδι). Τα παιδιά που αγαπούν να παίζουν ποδόσφαιρο, οργανώνουν έναν αγώνα στον χώρο για να κάνουν γνωστό το θέμα. Εκείνα που τους αρέσει να φωτογραφίζουν, ετοιμάζουν φωτογραφική έκθεση με την κατάσταση του χώρου κ.ο.κ.
2. Αναλαμβάνουν δράση για να υποστηρίξουν το δικαίωμά τους στην ελευθερία γνώμης. Τα παιδιά που αγαπούν να παίζουν ποδόσφαιρο, οργανώνουν ένα δρώμενο, έναν αγώνα παρωδία, όπου δεν παίρνουν καμιά πρωτοβουλία και περιμένουν εντολές για να κάνουν οποιαδήποτε κίνηση. Εκείνα που τους αρέσει να φωτογραφίζουν ετοιμάζουν μια έκθεση φωτογραφίας με τίτλο «Έχω γνώμη, ρωτήστε με», με κακώς κείμενα της γειτονιάς κ.ο.κ.

Για να αναζητήσουν συμμάχους και να κάνουν γνωστό το πρόβλημα, οργανώνουν μια συνάντηση όπου καλούν τους γονείς τους, εκπροσώπους του δήμου, τοπικούς φορείς, κατοίκους της γειτονιάς. Προετοιμάζουν και γνωστοποιούν τη συνάντηση με προσκλήσεις και αφίσες. Στην παρουσίασή τους αναπτύσσουν επιχειρήματα υπέρ της δράσης που έχουν

ξεκινήσει. Γράφουν για το θέμα στη σχολική εφημερίδα την οποία διανέμουν στη γειτονιά και όπου αλλού αποφασίζουν.

Βήμα 6ο

Συζητούν στην τάξη τη φράση του Nelson Mandela «Πάντα κάτι φαίνεται αδύνατο μέχρι να πραγματοποιηθεί». Τα παιδιά φέρνουν παραδείγματα και ο/η εκπαιδευτικός τους εξηγεί ποιος ήταν ο Nelson Mandela και τι κατάφερε.

Πηγές

Brander, P., Gomes, R., Keen, E., Lemineur, M-L., Oliveira, B., Ondrackova, J., Surian, A. & Suslova, O. (2015). Αναλαμβάνοντας δράση. Στο Brander, P., Keen, E. & Lemineur, M. L (επιμ). *COMPASS – Ένα εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για νέους/νέες*. (σσ. 293–306). Θεσσαλονίκη: Συμβούλιο της Ευρώπης & ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων (η ελληνική έκδοση). Διαθέσιμο στο <https://www.openbook.gr/compass/> (ανακτήθηκε στις 20/4/2021). [Έχει αντληθεί μέρος της δραστηριότητας.]

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή για τις δραστηριότητες.

8. Πολύ μακριά, δεν με νοιάζει!

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Επιδιώκεται να αντιληφθεί ο/η μαθητής/-ήτρια τον εαυτό του/της ως μέλος, όχι μόνο μιας τοπικής κοινότητας, αλλά και ως μέλος της ευρύτερης παγκόσμιας κοινότητας των πολιτών και επομένως να διαμορφώνει τις στάσεις, τις συμπεριφορές, τις αποφάσεις και τις δράσεις του/της με βάση το παγκόσμιο συμφέρον, αφού οι συνθήκες της παγκοσμιοποίησης δεν κρατούν πλέον κανένα πρόβλημα σε στεγανά.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι, χρώματα, ψηφιακά μέσα για αναζήτηση πληροφορίας και παρακολούθηση video.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Είναι συχνό το φαινόμενο τα παιδιά αλλά και οι ενήλικοι πολίτες να «αισθάνονται» ότι δεν τους αφορούν προβλήματα παγκόσμιας εμβέλειας είτε γιατί συμβαίνουν μακριά, είτε γιατί πιστεύουν ότι οι συνέπειές τους δεν είναι άμεσες, αλλά θα επηρεάσουν τη ζωή τους χρόνια ή και δεκαετίες αργότερα. Ωστόσο, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, όπου γεωγραφικά, πολιτισμικά, οικονομικά, τεχνολογικά σύνορα έχουν υποχωρήσει ή και καταργηθεί, κάθε τι που συμβαίνει σε μια περιοχή του πλανήτη επηρεάζει δυναμικά και πολλές άλλες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πανδημία, όπου ένα γεγονός στη λαϊκή αγορά μιας κινεζικής πόλης, ανέτρεψε την παγκόσμια ισορροπία σε όλους τους τομείς και ανέστειλε κάθε έννοια κανονικής ζωής όπως ήταν αντιληπτή μέχρι τότε, σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Με αυτήν την έννοια, όσο κι αν είναι αναγκαία για την ανθρώπινη ύπαρξη η αίσθηση ότι μπορούμε να προβλέψουμε και να διαχειριστούμε τις προβληματικές καταστάσεις γύρω μας μέσα σε όρια οικεία και ασφαλή, σήμερα θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι δεν υπάρχουν στεγανά ούτε στους τόπους ούτε στις αλληλεπιδράσεις όσων συμβαίνουν σε αυτούς. Επομένως η ολιστική αντίληψη του κόσμου, η κατανόηση της αλληλεπίδρασης των μικρών και μεγάλων προβλημάτων και η υιοθέτηση μιας προσέγγισης που συνυπολογίζει πλανητικές και όχι μόνο εθνικές ή τοπικές παραμέτρους, είναι προϋποθέσεις αναγκαίες για να μπορούν οι αυριανοί πολίτες να θεωρούν τον εαυτό τους πολίτη του κόσμου, και να δρουν όχι μόνο τοπικά αλλά και παγκόσμια.

Βήμα 1ο

Η δραστηριότητα ξεκινά με την προβολή τριών βίντεο από το youtube, τα οποία παρακολουθούν οι μαθητές/-ήτριες της τάξης είτε όλοι μαζί, είτε σε ζεύγη ή σε ομάδες, είτε ατομικά από υπολογιστές ή κινητά. Τα video που προτείνονται είναι τα εξής:

- *Black Lives Matter: What is systemic racism? Kids' questions answered* (9/7/2020). BBC News. Διαθέσιμο στο <https://youtu.be/H5J7KlxhQK4>. Διάρκεια: 00.03.55''
- *Η ομιλία της Greta Thunberg στο Συνέδριο για την Κλιματική Αλλαγή* (2019). Διαθέσιμη στο <https://youtu.be/4DDKSfw7CYI>. Διάρκεια: 00.03.20''
- *Στη Μαλάλα Γιουσαφζάι και τον Καϊλάς Σατιάρτι το Νόμπελ Ειρήνης 2014*. Euronews. Διαθέσιμο στο <https://youtu.be/6TQH2IUx0i8>. Διάρκεια: 00.00.32''. Επίσης, στο ANA-MPAwebTV, διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=qKjEzP30aT8>.

Εναλλακτικά ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει άλλα αντίστοιχα video, μικρής διάρκειας (μέχρι 10 λεπτά).

Ακολουθεί συζήτηση βάσει ερωτημάτων. Ο/η εκπαιδευτικός ή οι μαθητές/-ήτριες καταγράφουν τις απαντήσεις.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Σε ποια προβλήματα αναφέρονται τα video;
- Σε ποιες χώρες αναφέρονται;
- Ποιες χώρες επηρεάζουν; Για πόσο χρονικό διάστημα;
- Γιατί νομίζετε ότι έγιναν παγκοσμίως γνωστά τα πρόσωπα που αναφέρονται στα video;
- Πώς νομίζετε ότι αισθάνονται τα πρόσωπα αυτά;

Εικόνα 34: Black Lives Matter, αντιρατσιστική συγκέντρωση στην Αίθουσα Τέχνης Vancouver, 31/5/2020, GoToVan, Vancouver, Canada.

Πηγή: Wikimedia.org, διαθέσιμη στο https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Black_Lives_Matter_Anti-racism_rally_at_Vancouver_Art_Gallery_%2849958359766%29.jpg. Άδεια: CC BY 2.0.

Εικόνα 35: Μαλάλα Γιουσαφζάι και Καϊλάς Σατιάρτι στη συνέντευξη τύπου την παραμονή της απονομής του Νόμπελ, 9/12/2014, Bair175.

Πηγή: Wikimedia.org, διαθέσιμη στο https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malala_Yousafzai_and_Kailash_Satyarthi.jpg. Άδεια: CC-BY-SA-4.0

Εικόνα 36: Η Greta Thunberg στο Ευρωκοινοβούλιο, 16/4/2019, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Πηγή: Wikimedia.org, διαθέσιμη στο [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greta_Thunberg_at_the_Parliament_\(46705842745\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greta_Thunberg_at_the_Parliament_(46705842745).jpg). Άδεια: CC BY 2.0.

Βήμα 2ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε 4 ομάδες. Κάθε μια αντιστοιχεί σε ένα από τα προβλήματα που αναφέρονται στα video: κλιματική αλλαγή, εκπαίδευση κοριτσιών σε μη ανεπτυγμένες χώρες, παιδική εργασία, ρατσισμός. Η κάθε ομάδα καλείται να εργαστεί και, μέσω πηγών του διαδικτύου, να κάνει μια παρουσίαση για το θέμα που της αντιστοιχεί. Η παρουσίαση πρέπει να περιλαμβάνει οπωσδήποτε τους παρακάτω άξονες, καθώς και ό,τι άλλο εκτιμά η ομάδα ότι είναι αναγκαίο:

- Ορισμός του προβλήματος.
- Σύντομη ιστορική αναδρομή.
- Οι αιτίες του προβλήματος.
- Πρόσφατα (μετά το 2000) γεγονότα που συνδέονται με αυτό, μικρό χρονικό.
- Δράσεις που έχουν αναπτυχθεί για το πρόβλημα μετά το 2000 (πού, πότε, από ποιους, με ποια αποτελέσματα).
- Συνέπειες του προβλήματος, τοπικές και διεθνείς.
- Είναι αυτό ένα παγκόσμιο πρόβλημα;

Η κάθε ομάδα παρουσιάζει την εργασία της. Οι υπόλοιπες ομάδες παρακολουθούν, σχολιάζουν, αξιολογούν και εντοπίζουν κοινά σημεία με τις δικές τους παρουσιάσεις, ειδικά ως προς τους δύο τελευταίους άξονες.

Βήμα 3ο

Τα παιδιά καλούνται, μετά το τέλος των παρουσιάσεων, να δώσουν έναν ορισμό για το τι είναι παγκόσμιο πρόβλημα. Με βάση αυτόν τον ορισμό φτιάχνουν όλοι/-ες μαζί, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, έναν κατάλογο από παγκόσμια προβλήματα. Συζητούν ποια είναι τα κριτήρια. Πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι δεν είναι μόνο η γεωγραφική έκταση την οποία αφορούν, αλλά κυρίως ο βαθμός επίδρασης και συσχέτισης με άλλα προβλήματα σε άλλες περιοχές του πλανήτη.

Βήμα 4ο

Τέλος οι μαθητές και οι μαθήτριες, σε ζευγάρια, διαλέγουν ένα από τα προβλήματα που έχουν αναφερθεί ως παγκόσμια και φτιάχνουν ένα πόστερ ή ένα video ή ένα θεατρικό δρώμενο με τίτλο «Με νοιάζει γιατί...», όπου η φράση θα συμπληρώνεται με άλλες που θα συνδέουν το παγκόσμιο με το τοπικό. Παράδειγμα, μιλώντας για την κλιματική αλλαγή: «Με νοιάζει γιατί τα καιρικά φαινόμενα θα είναι περισσότερο προβλέψιμα. Με νοιάζει γιατί δεν θα υπάρχουν τόσες πολλές φυσικές καταστροφές. Με νοιάζει γιατί θα ζω σε ένα ισορροπημένο οικοσύστημα» κ.ο.κ. Τα πόστερ θα εκτεθούν στην τάξη, τα video θα προβληθούν στο σχολείο και τα θεατρικά δρώμενα θα παρουσιαστούν στη σχολική αυλή.

Πηγές

BBC Young Reporter. (9/7/2020). *Black Lives Matter: What is systemic racism? Kids' questions answered*. [video]. BBC News. Διαθέσιμο στο <https://youtu.be/H5J7KlxhQK4> (ανακτήθηκε στις 3/4/2023).

Η ομιλία της Greta Thunberg στο Συνέδριο για την Κλιματική Αλλαγή (2019). [video]. Fonien.gr. Διαθέσιμη στο <https://youtu.be/4DDKSfw7CYI> (ανακτήθηκε στις 2/4/2023).

Στη Μαλάλα Γιουσαφζάι και τον Καϊλίας Σατιάρτι το Νόμπελ Ειρήνης 2014. (2014) [video]. Euronews. Διαθέσιμο στο <https://youtu.be/6TQH2IUx0i8>. (ανακτήθηκε στις 3/4/2023).

9. Τι μπορούμε να κάνουμε;

Βαθμίδα:	- Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού - Γυμνάσιο - Λύκειο
Στόχος:	Η γνωριμία με τρόπους με τους οποίους οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να οργανώνονται και να διεκδικούν δικαιώματα στην ευρύτερη κοινότητα στην οποία ανήκουν.
Διάρκεια:	4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Τοπικές εφημερίδες, πόστερς, αναρτήσεις σε social media, αποσπάσματα από δελτία ειδήσεων.
Συνεργασίες:	Τοπική αυτοδιοίκηση, τοπικοί φορείς, σύλλογοι, σύλλογος γονέων και κηδεμόνων.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Οι μαθητές και οι μαθήτριες αποτελούν δυνάμει ενεργά μέλη της ευρύτερης κοινότητας, πέραν της σχολικής. Στη δραστηριότητα αυτή, μέσω κάποιου εικονικού παραδείγματος (σε παραλλαγές) μπαίνουν σε ρόλους και ασκούνται σε διαδικασίες και τρόπους διεκδίκησης για θέματα που άμεσα ή έμμεσα τους/τις ενδιαφέρουν και τους/τις αφορούν. Τους δίνεται αρχικά υλικό στο οποίο γίνεται αναφορά σε κάποιο τοπικό ή ευρύτερο πρόβλημα. Κατόπιν αναλαμβάνουν ρόλους διαχείρισης του προβλήματος. Το πρόβλημα αυτό μπορεί να είναι, ενδεικτικά, η έλλειψη νοσοκομείου, αεροδρομίου, καλών δικτυακών υπηρεσιών (αν πρόκειται για σχολείο σε απομακρυσμένη περιοχή), πάρκων, χώρων άθλησης, η υψηλή ανεργία στην περιοχή, η εγκατάλειψη των αγροτικών καλλιεργειών κ.ά.

Βήμα 1ο

Αρχικά, στο σύνολο της τάξης δίνεται υλικό που υπάρχει γύρω από ένα τοπικό πρόβλημα. Μπορεί να είναι μια βιντεοσκοπημένη συνέντευξη του δημάρχου, φωτογραφίες ή πόστερ από μια κινητοποίηση, ένα άρθρο σε τοπική ή κεντρική εφημερίδα, μια επιστολή διαμαρτυρίας ενός πολίτη, ένα σχετικό ποστ από μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να παρουσιάσει το υλικό ως θέμα που απασχολεί την κοινότητα.

Βήμα 2ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες σχολιάζουν αν τους/τις αφορά το πρόβλημα και αν τους/τις ενδιαφέρει, αν επηρεάζει την καθημερινότητά τους αλλά και τα μελλοντικά τους σχέδια, αν εν τέλει η επίλυσή του θα βελτιώσει άμεσα ή μακροπρόθεσμα την ποιότητα της ζωής τους και θα δώσει περισσότερες ευκαιρίες στο μέλλον τους. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης τίθεται το ερώτημα: «Γιατί το συζητάμε; Για να ξέρουμε τι γίνεται γύρω μας ή υπάρχει κάτι που μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό;».

Παραλλαγή για Βήματα 1 και 2

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να θέσουν προβλήματα που υπάρχουν στην περιοχή τους ή και ευρύτερα, να συζητήσουν, να τα ιεραρχήσουν και να επιλέξουν ένα από αυτά που θεωρούν πιο κρίσιμα. Στη συνέχεια αναζητούν υλικό σχετικά με αυτό (δημοσιεύσεις, διαμαρτυρίες, απόψεις κ.λπ.).

Βήμα 3ο

Οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν ρόλους. Προτείνεται να υπάρχουν η ομάδα των κατοίκων, η ομάδα των μαθητών/-τριών του τοπικού σχολείου, η ομάδα των τοπικών αρχών, η ομάδα της κεντρικής εξουσίας, η ομάδα των δημοσιογράφων και η ομάδα ενός τοπικού φορέα. Η κάθε ομάδα, θα προσεγγίσει το θέμα με τον δικό της τρόπο, από την δική της οπτική, αξιοποιώντας όποιες πηγές θέλει, απαντώντας στα ερωτήματα:

- Ποιο είναι το πρόβλημα;
- Ποιους επηρεάζει;
- Ποιοι θα ωφεληθούν από την επίλυσή του;
- Ποιοι ενδεχομένως ωφελούνται από την μη επίλυσή του;
- Ποιος είναι τυπικά υπεύθυνος για να το λύσει;
- Τι μπορούμε να κάνουμε εμείς γι' αυτό; Σε αυτό το σημείο δίνεται η ευκαιρία να αναφερθούν, πέραν των συνήθων, και άλλες, σύγχρονες μορφές διεκδίκησης με αξιοποίηση και των ψηφιακών μέσων, της τέχνης, τοπικών δημοψηφισμάτων, των σποτς, της αξιοποίησης των ΜΜΕ, συγκέντρωσης υπογραφών διαμαρτυρίας ηλεκτρονικά (petitions) κ.ά.
- Ποια είναι τα επιχειρήματά μας;
- Με ποιους θα συνεργαστούμε;
- Με ποιο χρονοδιάγραμμα θα δράσουμε;

Βήμα 4ο

Μετά την ολοκλήρωση της εργασίας, θα οριστεί ένας/μία εκπρόσωπος από κάθε ομάδα. Οι εκπρόσωποι όλων των ομάδων θα ανέβουν σε πάνελ και θα απευθυνθούν στα παιδιά της τάξης, που πλέον θα έχουν επιστρέψει στους μαθητικούς τους ρόλους. Οι εκπρόσωποι θα δώσουν μια συνέντευξη τύπου σχετικά με το πρόβλημα και τον τρόπο που η κάθε ομάδα έχει αποφασίσει να το διαχειριστεί. Στη συνέντευξη μπορεί να κληθούν να συμμετάσχουν στο ακροατήριο και άλλοι/-ες εκπαιδευτικοί, μαθητές και μαθήτριες, γονείς κ.λπ. Μετά τις τοποθετήσεις των εκπροσώπων, θα γίνουν ερωτήσεις από τους μαθητές και τις μαθήτριες, με στόχο να προκύψει μια ενιαία τακτική και ένας ενιαίος σχεδιασμός, από όλους, για την εξεύρεση και τη διεκδίκηση λύσης.

Βήμα 5ο

Όσο εξελίσσεται η συνέντευξη 2 μαθητές/-ήτριες, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, καταγράφουν τα κοινά σημεία των τοποθετήσεων. Με την ολοκλήρωση της συνέντευξης οι μαθητές/-ήτριες ανακοινώνουν τις ενέργειες που από κοινού αποφασίστηκε να γίνουν, καθώς και το χρονοδιάγραμμα και τους ρόλους: Ποιος/ποια θα αναλάβει τι; Με ποιους θα συνεργαστούν κ.λπ.

Επέκταση

Προτείνεται να επιλέξουν ένα θέμα στο οποίο κρίνουν ότι μπορούν να παρέμβουν, να σχεδιάσουν δράση παρέμβασης, να αναζητήσουν συμμάχους και να την υλοποιήσουν (βλ. παραδείγματα σε άλλες δραστηριότητες της ενότητας αυτής).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και παιδιά συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι και περιφραστική, περιγραφική. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

10. Βήματα για δράση: μια εκστρατεία

Βαθμίδα:	• Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού • Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Η ανάπτυξη των ικανοτήτων λήψης αποφάσεων, ανάληψης δράσης, διαλόγου, συνεργασίας, καθώς και πρωτοβουλίας για την εξεύρεση λύσης σε προβλήματα.
Διάρκεια:	3-4 διδακτικές ώρες.
Υλικά/μέσα:	Άχρηστα αντικείμενα (όπως ηλεκτρολόγια που δεν λειτουργούν, καπάκια μπουκαλιών, πλαστικά μπουκάλια, γυάλινες φιάλες, παλιές εφημερίδες, ελατήρια στρώματος, καλώδια), σημειωματάρια, μολύβια ή στυλό, χαρτί του μέτρου ή φύλλα Α3.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Η ιλιγγιώδης αύξηση των απορριμμάτων και των αποβλήτων σε όλη την υφήλιο αποτελεί απειλή για την περιβαλλοντική και την ανθρώπινη υγεία, που ήδη διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Η διαχείριση απορριμμάτων, αποτελεί σήμερα ένα από τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά ζητήματα στον πλανήτη. Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται μέσα από μια δραστηριότητα σχεδιασμού επανάχρησης απορριμμάτων να εξασκήσουν τη δημιουργικότητά τους βρίσκοντας εναλλακτικές λύσεις, να καθορίσουν προτεραιότητες και να οργανώνουν εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης.

Βήμα 1ο

Προετοιμασία

Οι μαθητές/-ήτριες συγκεντρώνουν στο σχολείο κάθε είδους άχρηστα αντικείμενα που θα κατέληγαν είτε στον κάδο των σκουπιδιών είτε στην ανακύκλωση, όπως ηλεκτρολόγια που δεν λειτουργούν, καπάκια μπουκαλιών, πλαστικά μπουκάλια, γυάλινες φιάλες, παλιές εφημερίδες, ελατήρια στρώματος, καλώδια κ.ά. Φροντίζουν να είναι ακίνδυνα και καθαρά.

Βήμα 2ο

Χωρισμός σε ομάδες

Τα παιδιά χωρίζονται τυχαία σε 3 ομάδες: τους «μηχανικούς», τους «καλλιτέχνες / σχεδιαστές» και τους «ναυαγούς σε ερημονήσι». Η κάθε ομάδα, ανάλογα με την ιδιότητα που πρεσβεύει, πρέπει να σκεφτεί όσο το δυνατόν περισσότερους τρόπους επεξεργασίας και επαναχρησιμοποίησης των αντικειμένων που έχουν συγκεντρώσει, να τους καταγράψει και να επιλέξει ποιοι είναι εφαρμόσιμοι.

Βήμα 3ο

Φτιάξτε το δικό σας προϊόν

Στη συνέχεια τα παιδιά δημιουργούν ατομικά ή σε υποομάδες ένα αντικείμενο από απορρίμματα, κατά το δυνατό σύμφωνα με τις προτάσεις τους (βλ. Βήμα 2ο).

Ο/ η εκπαιδευτικός τους ζητά να κρατήσουν σημειώσεις, συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί, όπου θα αποτυπώσουν τα στάδια της εργασίας τους και εξηγεί ότι έχει σημασία να καταγραφούν η ιδέα, τα υλικά και οι δυνατότητες αξιοποίησης.

Πίνακας συλλογής πληροφοριών
Το αντικείμενό μου/μας:
Τι πόρους διαθέτω;
Τι άλλοι πόροι χρειάζονται για να το ολοκληρώσω;
Από τι το κατασκεύασα/-άσαμε;
Πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί;

Βήμα 4ο

Μην σπαταλάτε τα σκουπίδια

Οι ομάδες παρουσιάζουν τα αντικείμενα που δημιούργησαν βάσει των εξής κριτηρίων:

- Ποια ήταν η ανάγκη για την οποία επέλεξαν να προτείνουν λύση με το αντικείμενο που έφτιαξαν.
- Πώς το νέο αντικείμενο μπορεί να είναι λειτουργικό, χρηστικό.
- Ποιες δυσκολίες συνάντησαν και πώς τις έλυσαν ή δεν τα έλυσαν.
- Τι έμαθαν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας.
- Τι απαιτείται κυρίως για την επιτυχημένη εκτέλεση ενός κοινού έργου.
- Πώς είδαν τον εαυτό τους στη διαδικασία αυτή και ποιο ρόλο έπαιξε η συνεργασία.

Βήμα 5ο

Οργανώνουμε μια εκστρατεία

Οι μαθητές/-ήτριες συζητούν σε ολομέλεια τι σημαίνει «εκστρατεία»²² και αναφέρουν μερικά παραδείγματα. Ο/η εκπαιδευτικός τους προτείνει να οργανώσουν μια εκστρατεία (καμπάνια) σχετικά με το πρόβλημα των απορριμμάτων. Συζητούν τα βήματα για τον σχεδιασμό μιας εκστρατείας.

Στη συνέχεια τους δίνει τον πίνακα με τα «σκαλοπάτια» (ακολουθεί), τους ζητά να τα βάλουν στη σωστή σειρά και να προσθέσουν και άλλα, αν νομίζουν ότι είναι απαραίτητα.

Μόλις συμφωνήσουν στη σειρά των βημάτων, ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τους/τις μαθητές/-ήτριες σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Η κάθε ομάδα αποφασίζει το ιδιαίτερο θέμα της εκστρατείας που θέλει να οργανώσει γύρω από τα απορρίμματα (ενδεικτικά: ανακύκλωση, μείωση, γνωστοποίηση της επιβάρυνσης του θαλασσίου περιβάλλοντος κ.ά.) και αρχίζει τον σχεδιασμό.

²² Η εκστρατεία είναι μια συντονισμένη ομαδική δράση για την επίτευξη ορισμένου κοινωνικού στόχου. Μπορεί να επιδιώκει ενημέρωση της κοινής γνώμης ή και αλλαγή απόψεων των αποδεκτών (ενδεικτικά: αντικαπνιστική, για τα ανθρώπινα δικαιώματα, προεκλογική).

ΣΚΑΛΟΠΑΤΙΑ	
1	Προσδιορίζουμε συμμάχους και βοηθούς.
2	Αξιολογούμε την εκστρατεία μας.
3	Πραγματοποιούμε τη δραστηριότητα ή την εκδήλωσή μας.
4	Κάνουμε τον προϋπολογισμό.
5	Ορίζουμε τον στόχο.
6	Δίνουμε όνομα στην εκστρατεία μας.
7	Αξιολογούμε τους πόρους μας.
8	Κάνουμε ένα σχέδιο.
9	Φτιάχνουμε την ομάδα μας.
10	Αναζητούμε πόρους (ανθρώπινους, οικονομικούς, δυνατότητες που έχει η ομάδα μας).

Η προτεινόμενη σειρά

5	9	8	6	1	4	10	7	3	2
---	---	---	---	---	---	----	---	---	---

Βήμα 6ο

Γίνε μέρος της λύσης

Οι ομάδες παρουσιάζουν τον σχεδιασμό της εκστρατείας τους (καμπάνιας) στην ολομέλεια. Ο/η εκπαιδευτικός θέτει ερωτήματα με στόχο να βοηθήσει τους/τις μαθητές/-ήτριες να κατανοήσουν καλύτερα τις ανάγκες μιας εκστρατείας.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποια βήματα θεωρείτε ότι είναι πιο εύκολο και ποια πιο δύσκολο να εφαρμοστούν;
- Ποιοι θα μπορούσαν να βοηθήσουν;
- Ποια εμπόδια μπορεί να προκύψουν που θα σταματούσαν ή θα επιβραδύναν την υλοποίησή της;
- Ποια από τα βήματα απαιτούν τους περισσότερους πόρους;
- Τι είδους δεξιότητες χρειαστήκατε για να ολοκληρώσετε τον σχεδιασμό της εκστρατείας; Σας βοήθησε ο συνεργατικός σχεδιασμός και πώς;

Πηγές

Γκόβας, Ν. & Κύρδη, Κ. (2015). *Νοιάζομαι και Δρω. Εθελοντισμός – Αλληλεγγύη – Ενεργός Πολίτης. Δραστηριότητες – Ασκήσεις – Τεχνικές για τον εκπαιδευτικό*. Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη & Δεσμός. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/eksoseis-noiazomai-kai-drw/> (ανακτήθηκε στις 22/3/2021).

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας (στην Πρωτοβάθμια) εκπαιδευτικός και μαθητές/-ήτριες συζητούν και επιλέγουν λέξεις ή φράσεις κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν. Βοηθητικά ερωτήματα: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική, περιγραφική, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να έχει τον ρόλο γραμματέα για τα παιδιά που δεν γνωρίζουν ακόμα γραφή. Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν, σε δεύτερο χρόνο, να προσθέτουν λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται με αφορμή τις δραστηριότητες.

11. Δημιουργώντας κύματα

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών/-τριών να κοινοποιήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο και καλύτερα τη δράση τους, ώστε να έχει μεγαλύτερο και πιο βιώσιμο αντίκτυπο.
Διάρκεια:	2 διδακτικές ώρες και εξωδιδακτικός χρόνος.
Υλικά/μέσα:	Φωτοτυπίες των δύο πινάκων (ακολουθούν), χαρτιά, μολύβια, ένα άδειο κουτί.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Κάθε χρόνο υλοποιούνται εκατοντάδες δράσεις και προγράμματα από μαθητές και μαθήτριες σε όλα τα σχολεία της Ελλάδας και τα ελληνικά σχολεία του εξωτερικού, γεγονός που αποτελεί έναυσμα για αλλαγή στις ζωές πολλών από αυτούς/-ες. Δημιουργείται πλούτος εμπειριών και αποτελεσμάτων που όμως δεν έχουν συνέχεια, δεν έχουν τον επιθυμητό κοινωνικό αντίκτυπο, καθώς δεν γίνεται η ανάλογη διάχυση και προβολή τους. Η ορθή κοινοποίηση των δράσεων μπορεί να είναι «η πέτρα της διάχυσης» που ταραξεί τα νερά και δημιουργεί κύματα στην ευρύτερη κοινότητα, γίνεται αφορμή για αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών σε σχέση με το ζήτημα που έχουν ασχοληθεί οι σχολικές ομάδες.

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να σχεδιάσουν τρόπους διάχυσης των αποτελεσμάτων. Η διάχυση αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα στάδια μιας δράσης, αφού έχει σκοπό τον πολλαπλασιασμό και τη βιωσιμότητα των θετικών αποτελεσμάτων με την ευρύτερη εφαρμογή τους. Μπορεί να επιτευχθεί με την ορατότητα, την ευαισθητοποίηση, την επιδίωξη εμπλοκής περισσότερων ατόμων και ομάδων, τη διάδοση λύσεων και τεχνογνωσίας, την ανάπτυξη νέων συνεργασιών, με την επιρροή σε κύκλους που λαμβάνουν αποφάσεις.

Βήμα 1ο

Χωρισμός σε ομάδες

Ο /η εκπαιδευτικός, φωτοτυπεί και κόβει σε καρτελάκια τον πίνακα όπου αναγράφονται οι πέντε πρώτες θεματικές του προγράμματος *Ενεργώ ως Πολίτης*.

Ζητά από πέντε μαθητές/-ήτριες να τραβήξουν τυχαία ένα θέμα από αυτά που βρίσκονται στο κουτί. Στη συνέχεια, επίσης με τυχαίο τρόπο πλαισιώνει τις πέντε ομάδες με τους υπόλοιπους μαθητές/-ήτριες.

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ

**ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ
- ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΟΛΙΤΗΣ**

ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ

**ΤΙ ΣΤ' ΑΛΗΘΕΙΑ
ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ**

Βήμα 2ο

Δημιουργούμε κύματα

Οι ομάδες καλούνται να σχεδιάσουν δραστηριότητες προβολής και διάδοσης και να αναδείξουν όσα πιστεύουν ότι αξίζει να επιδείξουν από την δράση που έχουν πραγματοποιήσει στο θέμα που έχουν αναλάβει.

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι για τη διάχυση είναι αναγκαίο αφενός να διασφαλιστεί η διαθεσιμότητα υλικών ή ιδεών, αφετέρου να δοθεί προσβασιμότητα σε όσους επιθυμούν να τα προσεγγίσουν.

Κάθε ομάδα επιλέγει έναν τρόπο διάχυσης/ προβολής και τον πραγματοποιεί.

Ενδεικτικές προτάσεις

- Αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και προβολής με τα αντίστοιχα hashtags που θα περιγράφουν το πρόγραμμα, τον σκοπό και τους στόχους του.
- Επιστολές σε δημάρχους, τοπικές αρχές, φορείς, πολιτικούς, επιχειρήσεις κ.λπ. με τις οποίες εξηγούν το θέμα και τους ζητούν να αναλάβουν δράση.
- Δημιουργία αφίσας.
- Έκθεση φωτογραφίας.
- Δημιουργία μικρών συνθημάτων ή/και κειμένων.
- Υλοποίηση δρώμενων.
- Υλοποίηση μιας εκστρατείας (καμπάνιας).
- Δημιουργία μικρού ενημερωτικού εντύπου που οι εθελοντές/-όντριες (μπορεί να είναι γονείς, αδέρφια, γείτονες, φίλοι/-ες) και τα μέλη των ομάδων θα μοιράσουν στα σχολεία, στις γειτονιές, στον Δήμο.
- Οργάνωση flash mob για ευαισθητοποίηση σχετική με το θέμα (ξαφνική συγκέντρωση σε δημόσιο χώρο, για σύντομο χρονικό διάστημα, με κοινό σκοπό την εφαρμογή στην πράξη της δράσης που υποστηρίζουν).
- Δημιουργία βίντεο ή και άρθρου με πληροφορίες, το οποίο θα αναρτήσουν στις δικές τους σελίδες κοινωνικών δικτύων, στα κοινωνικά δίκτυα του σχολείου, καθώς και σχετικών θεματικά ομάδων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα #hashtags.
- Διεύρυνση όσο το δυνατόν της ομάδας στόχου: Απευθύνονται σε συμμαθητές/-ήτριες, άλλους/-ες νέους/-ες, εκπαιδευτικούς, γονείς, φοιτητές/-ήτριες, μέλη συλλόγων και τοπικών κοινοτικών θεσμών (ΚΑΠΗ, βιβλιοθήκες, ΜΚΟ, οργανώσεις εθελοντισμού), τοπικές αρχές.

Βήμα 3ο

Αξιολογούμε

Κάθε ομάδα συζητά και αξιολογεί την αποτελεσματικότητα της δράσης διάχυσης που σχεδίασε, συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί. και παρουσιάζει τα αποτελέσματα στην ολομέλεια.

Τι κάναμε:.....
Σχεδιασμός & κατανομή εργασιών:
Τι δείξαμε (προϊόντα, αποτελέσματα, δρώμενο κ.λπ.):
Σε ποιον/-ους απευθυνθήκαμε:.....
Τι είδους μηνύματα μοιρασθήκαμε;
Πόροι: Τι κόστισε, προϋπολογισμός και χρηματοδότηση:
Τι ικανότητες αξιοποιήθηκαν;.....
Ποιος/-οι ωφελήθηκαν;.....
Τι θα βελτιώσω στο μέλλον:
Ποιος είναι ο επόμενος στόχος;

12. Η ζωή στην κοινότητα

Βαθμίδα:	• Γυμνάσιο • Λύκειο
Στόχος:	Να προσεγγίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες την έννοια του ενεργού πολίτη με κριτική ματιά, να διερευνήσουν τις στάσεις και απόψεις του περίγυρού τους σχετικά με τον ρόλο του πολίτη μέσα στην κοινότητα και να κάνουν προτάσεις δράσης ως ενεργοί πολίτες. Να καλλιεργήσουν την κριτική σκέψη, τις ικανότητες έρευνας, τη δημοκρατική συνείδηση, τις αναλυτικές και συνθετικές ικανότητες, τις ικανότητες σχεδιασμού, διαπολιτισμικής κατανόησης, επίλυσης προβλημάτων, λήψης απόφασης, τις ικανότητες συνεργασίας, επικοινωνίας, συντονισμού, οργάνωσης, διαβούλευσης, προφορικής παρουσίασης, αξιολόγησης, τις δεξιότητες στοχοθεσίας, της οργάνωσης και διαχείρισης του χρόνου, της ενεργητικής ακρόασης, της αυτοπαρουσίασης, της ανάπτυξης επιχειρημάτων και διαλόγου, της συμμετοχής σε debate, την ικανότητα αναστοχασμού, τις διαπροσωπικές ικανότητες, την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθηση.
Διάρκεια:	5-6 μήνες (ως πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων).
Υλικά/μέσα:	Χαρτί, μολύβι ή στυλό, βασικά υλικά σχεδιασμού (χαρτί, μολύβι, χρώματα, μαρκαδόροι, κ.ά.), ρολόι για την τήρηση του χρόνου, υπολογιστής, σύνδεση στο διαδίκτυο, προβολέας (projector).
Συνεργασίες:	Ερευνητής/-ήτρια (βλ. <i>Βήματα 4, 5, 8</i>), μέλη της κοινότητας, γονείς.

Πλαίσιο και περιγραφή της δραστηριότητας

Πρόκειται για μια ολιστική δραστηριότητα μεγάλης διάρκειας που ασκεί τους μαθητές και τις μαθήτριες σε πολλές από τις δεξιότητες του ενεργού πολίτη, καθώς και στη διοργάνωση βήμα βήμα, βάσει επιστημονικής έρευνας, δράσης για την κοινότητα με τη συνεργασία τοπικών παραγόντων.

Στη δραστηριότητα αυτή ενυπάρχουν στοιχεία από άλλες, σύντομες δραστηριότητες, που περιλαμβάνονται στο παρόν βιβλίο.

Οι μαθητές/-ήτριες προσεγγίζουν την έννοια του ενεργού πολίτη εκκινώντας από τον εαυτό τους και το πώς οι ίδιοι/-ες κατανοούν την έννοια, συνεχίζουν με απόψεις του περίγυρού τους

(συμμαθητές και συμμαθήτριες, γονείς, εκπαιδευτικοί, μέλη κοινότητας) και ολοκληρώνουν με βιβλιογραφική έρευνα. Με βάση ανάγκες που οι ίδιοι/-ες ανιχνεύουν με σχετική έρευνα στην τοπική κοινωνία, διατυπώνουν, ως ενεργοί πολίτες, τις δικές τους προτάσεις δράσης για την αντιμετώπισή τους και τις δρομολογούν.

Το μέρος της δραστηριότητας που αφορά τον σχεδιασμό της έρευνας μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διεξαγωγή οποιασδήποτε συγκροτημένης έρευνας από τα παιδιά.

Βήμα 1ο

Ερωτηματολόγιο (1 διδακτική ώρα)

Αμέσως μετά την παρουσίαση και τη συζήτηση των στόχων, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές και τις μαθήτριες να συμπληρώσουν το ακόλουθο ερωτηματολόγιο που στοχεύει στην εκτίμηση των απόψεών τους πριν την εφαρμογή του προγράμματος. Το ίδιο ερωτηματολόγιο θα κληθούν να συμπληρώσουν με την ολοκλήρωση του προγράμματος, προκειμένου να διαπιστώσουν αν υπήρξαν αλλαγές στις αρχικές στάσεις τους.

Ερωτηματολόγιο

1. Τι σημαίνει για σένα ενεργός πολίτης;

Απάντησε σύντομα σε 1 ή 2 γραμμές.

2. Υπάρχουν προβλήματα ή καταστάσεις που δυσκολεύουν τη ζωή κάποιων ανθρώπων στη γειτονιά σου; [Ναι/Όχι]

2α. Αν ναι, ποιος νομίζεις ότι μπορεί να κάνει κάτι για να τις λύσει;

3. Ποιος/-οι έχει/-ουν την ευθύνη για να είναι καθαρά τα πεζοδρόμια και οι δρόμοι στη γειτονιά σου;

4. Σε κάποιες περιοχές υπάρχουν ράμπες στα πεζοδρόμια και στα κτίρια, ώστε αυτά να είναι προσβάσιμα από άτομα με κινητική αναπηρία. Ποιος/ποιοι θεωρείς ότι έχει/έχουν την ευθύνη να φροντίζει/-ουν να μην εμποδίζεται η πρόσβαση στις ράμπες, π.χ. επειδή πάρκαρε μπροστά ένα αυτοκίνητο;

5. Πιστεύεις ότι εσύ μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις αυτά που συμβαίνουν γύρω σου (π.χ. το ότι δεν υπάρχουν ράμπες για ανάπηρους ώστε και αυτοί να μπορούν να πηγαίνουν στα μέρη που πηγαίνουν και οι υπόλοιποι άνθρωποι); [Ναι/Όχι]

5α. Αν ναι, πώς;

5β. Αν όχι, γιατί;

6. Θα ήθελες να προσφέρονται στην περιοχή όπου μένεις ευκαιρίες άθλησης ή πολιτιστικών δραστηριοτήτων (μουσικής, χορού, θεάτρου, λογοτεχνίας κ.ά.) στο πλαίσιο της κοινότητας; [Ναι/Όχι]
7. Θεωρείς ότι μπορούν να κάνουν κάτι οι κάτοικοι της περιοχής για να οργανωθούν τέτοιου είδους ή και άλλες δραστηριότητες που θα κάνουν τη ζωή στην κοινότητα πιο όμορφη; [Ναι/Όχι]
- 7α. Αν ναι, τι θα μπορούσαν να κάνουν;
- 7β. Αν όχι, γιατί;
8. Πώς μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις αυτά που συμβαίνουν σε άλλους ανθρώπους που είναι ίσως σε πιο δύσκολη θέση από εσένα ή πιο ευάλωτοι;
9. Πώς μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις αυτά που συμβαίνουν στο περιβάλλον;
10. Πώς μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις τη ζωή στην κοινότητά σου;

Σε όσες από τις παραπάνω ερωτήσεις είναι ανοικτές θα δίνεται η δυνατότητα ελεύθερης απάντησης με περιορισμό λέξεων (προτείνεται μέχρι 50).

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται online και ανώνυμα, ώστε στο τέλος να μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να παρουσιάσει και να συζητήσει τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα στην τάξη (αυτό είναι εύκολο με τη χρήση google forms). Για να μπορεί όμως να γίνει η σύγκριση πριν και μετά με έγκυρο τρόπο, πρέπει κάθε μαθητής/-ήτρια να εισάγει έναν κωδικό που θα τον γνωρίζει μόνο εκείνος/-η, και θα τον χρησιμοποιήσει ξανά όταν με την ολοκλήρωση του προγράμματος θα κληθεί να συμπληρώσει εκ νέου το ερωτηματολόγιο. Στη δραστηριότητα «Μαθητικά Συμβούλια», στη σελίδα 72 υπάρχει πρόταση για σχηματισμό ατομικού κωδικού που μπορεί κάθε μαθητής/-ήτρια να επαναφέρει εύκολα.

Το ερωτηματολόγιο πρέπει να συμπληρώνεται στο σχολείο κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές και τις μαθήτριες ότι στόχος της διαδικασίας είναι να αυτοαξιολογήσουν ως μαθητές/-ήτριες, αλλά και στη συνέχεια ως ομάδα, τις απόψεις και στάσεις τους για τον ρόλο τους ως ενεργοί πολίτες.

Όταν ολοκληρώσουν όλοι/-ες οι μαθητές/-ήτριες τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ο/η εκπαιδευτικός τους/τις ρωτά αν γνωρίζουν κάποιον/-α στο περιβάλλον τους που θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν ως ενεργό πολίτη και τους/τις καλεί να εξηγήσουν τι είναι εκείνο που καθιστά το συγκεκριμένο άτομο άξιο αυτού του χαρακτηρισμού. Τα παιδιά αναφέρονται στα χαρακτηριστικά του και κάποιος/-α τα καταγράφει σε έναν εννοιολογικό χάρτη στον πίνακα. Ακολουθεί ελεύθερη συζήτηση στην τάξη.

Βήμα 2ο

Εργασία σε ομάδες (1 διδακτική ώρα)

Οι μαθητές και οι μαθήτριες εξοικειώνονται με πρακτικές εργασίας στην ομάδα, συντονισμού και αξιολόγησης, ενώ παράλληλα συζητούν σχετικά με την έννοια του ενεργού πολίτη.

Η δραστηριότητα πραγματοποιείται στην τάξη. Οι μαθητές/-ήτριες χωρίζονται σε 4 ομάδες και τους δίνεται χρόνος 35 λεπτών ώστε να συζητήσουν και να απαντήσουν σε διαφορετικά σύνολα των τριών ερωτημάτων.

Ομάδα Α

- Ποιο είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα στη γειτονιά σας;
- Ποιος νομίζετε ότι ευθύνεται;
- Ποιος μπορεί να το λύσει; Μπορούν να βοηθήσουν και απλοί πολίτες σε αυτό; Πώς;

Ομάδα Β

- Τι ονειρεύεστε να βελτιωθεί στη γειτονιά σας;
- Πώς θα μπορούσε αυτό να πραγματοποιηθεί;
- Ποιος μπορεί να το σχεδιάσει και να το εισηγηθεί; Σε συνεργασία με ποιον/-ους; Μπορούν να έχουν άποψη οι πολίτες και πώς θα την εκφράσουν;

Ομάδα Γ

- Ποια άτομα ή ποια κοινωνική ομάδα της γειτονιάς σας θεωρείτε ότι αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες δυσκολίες ή και αδικίες στην καθημερινότητά τους;
- Γιατί πιστεύετε ότι είναι πιο ευάλωτα τα συγκεκριμένα άτομα;
- Ποιος και πώς μπορεί να τα βοηθήσει; Μπορούν να βοηθήσουν και πολίτες σε αυτό; Πώς;

Ομάδα Δ:

- Ποιο είναι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της γειτονιάς / κοινότητάς σας;
- Πώς μπορεί αυτό να αξιοποιηθεί έτσι ώστε να ωφελούνται όλα τα μέλη της κοινότητας;
- Ποιος και πώς θα μπορούσε να αναλάβει πρωτοβουλία γι' αυτό;

Οι ερωτήσεις βρίσκονται εκτυπωμένες πάνω στο τραπέζι γύρω από το οποίο κάθεται η κάθε ομάδα. Καθώς αρκετοί/-ές μαθητές/-ήτριες ενδέχεται να μην μένουν στην ίδια γειτονιά, πρέπει να τους δοθεί η οδηγία κατά τη διάρκεια της συζήτησης να προσανατολίζονται στα κοινά ή κυρίαρχα σημεία των τοποθετήσεών τους ή σε ζητήματα που αναφέρει ένα μέλος και η ομάδα αποφασίζει να τα υιοθετήσει.

Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να ορίσουν:

- Έναν συντονιστή ή μία συντονίστρια στην κάθε ομάδα, που φροντίζει να απαντηθούν όλα τα ερωτήματα μέσα στον προκαθορισμένο χρόνο και να δοθεί η ευκαιρία σε όλα τα μέλη της ομάδας να τοποθετηθούν εστιάζοντας στο θέμα.
- Έναν ή μία «ρεπόρτερ» που κρατά σημειώσεις για τις θέσεις στις οποίες καταλήγει η ομάδα, ώστε στη συνέχεια να τις παρουσιάσει στην ολομέλεια.

Στη συνέχεια καλεί τα μέλη της κάθε ομάδας να αποφασίσουν χαμηλόφωνα σχετικά με το όνομα που θέλουν να δώσουν στην ομάδα τους, το οποίο προς το παρόν κρατούν κρυφό. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους/τις μαθητές/-ήτριες ότι για να προλάβουν να απαντήσουν στα ερωτήματα, θα πρέπει να ακολουθήσουν κάποιους κανόνες λειτουργίας σαν ομάδα. Τους δίνει τις ακόλουθες οδηγίες:

- Οι μαθητές/-ήτριες συνεργάζονται και συμμετέχουν στη συζήτηση ισότιμα, ανεξάρτητα από τον ρόλο τους στην ομάδα.
- Για θέματα κατανομής του χρόνου συμμορφώνονται όλοι με τις οδηγίες του/της συντονιστή/-ίστριας.
- Κάθε μέλος της ομάδας έχει στη διάθεσή του ένα λεπτό για να τοποθετηθεί για κάθε ερώτημα.
- Μιλά ένας/μία μόνο μαθητής/-ήτρια κάθε φορά και οι υπόλοιποι/-ες παρακολουθούν.
- Η σειρά με την οποία τοποθετούνται αλλάζει κάθε φορά, ώστε να μην μιλούν πάντα τα ίδια άτομα πρώτα ή τελευταία.
- Πριν ξεκινήσουν τα μέλη της ομάδας να απαντούν, ο/η συντονιστής/-ίστρια διαβάσει το εκάστοτε ερώτημα δυνατά.
- Αν κάποιος/-α κληθεί να μιλήσει και δεν είναι έτοιμος/-η, μπορεί να ζητήσει χρόνο να σκεφτεί όσο θα τοποθετείται κάποιο άλλο μέλος της ομάδας.
- Αν αυτό που ήθελε να πει κάποιος/-α, έχει ήδη αναφερθεί από άλλο μέλος της ομάδας, δεν χρειάζεται να επαναληφθεί. Όταν έρθει η σειρά του, μπορεί να πει «συμφωνώ με τον/την ...». Αν έχει να προσθέσει κάτι σε αυτό που είπε ο συμμαθητής ή η συμμαθήτριά του, λέει «Θα ήθελα να προσθέσω σε αυτά που είπε ο/η...». Αν διαφωνεί, μπορεί να πει «Δεν συμφωνώ με την άποψη του/της ... για..., διότι...» και να τεκμηριώσει την αντίθετη θέση του/της.
- Ο/η ρεπόρτερ καταγράφει επιγραμματικά τις απαντήσεις για κάθε ερώτημα, συγκεντρώνοντας έτσι όλα τα σημεία που συζητήθηκαν.
- Όταν τελειώνει ο κύκλος τοποθετήσεων σε κάθε ερώτημα, και πριν περάσουν στο επόμενο, αν υπήρξε σημείο διαφωνίας, τίθεται προς συζήτηση από τον/την συντονιστή/-ίστρια, που παρουσιάζει στην υπόλοιπη ομάδα τις αντικρουόμενες θέσεις και καλεί ένα ένα τα μέλη της ομάδας να τοποθετηθούν. Η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να διαρκέσει συνολικά περισσότερα από τρία (3) λεπτά.
- Αφού ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία, ο/η ρεπόρτερ παρουσιάζει στην ομάδα συνοπτικά (μέσα σε 2 λεπτά) τη συνολική απάντηση της ομάδας στο ερώτημα.
- Ο/η συντονιστής/-ίστρια δίνει το σύνθημα ώστε να περάσουν στο επόμενο ερώτημα, καλώντας ένα μέλος της ομάδας να απαντήσει πρώτο. Η διαδικασία συνεχίζεται και γι' αυτό το ερώτημα, όπως περιγράφεται παραπάνω, μέχρι η ομάδα να απαντήσει σε όλα τα ερωτήματα μέσα στον προκαθορισμένο χρόνο των 35 λεπτών.

Στη διαδικασία δεν πρέπει να υπάρχει νεκρός χρόνος και καθυστερήσεις, διότι τότε δεν θα προλάβει η ομάδα να ολοκληρώσει τις εργασίες της.

Ο χρόνος των 35 λεπτών ξεκινά να μετρά μόλις ο/η εκπαιδευτικός τελειώσει με τις οδηγίες προς τα παιδιά. Αμέσως μετά, κάθε συντονιστής/-ίστρια διαβάσει στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας του δυνατά τις 3 ερωτήσεις που πρέπει να απαντήσουν.

Στη λήξη των 35 λεπτών ο/η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους/τις μαθητές/-ήτριες ότι στην επόμενη συνάντηση θα παρουσιάσουν τις θέσεις της ομάδας τους μέσα σε 5 λεπτά. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει ο/η ρεπόρτερ να ετοιμάσει τις σημειώσεις του/της ή, αν θέλει και το επιτρέπουν και οι υποδομές στο σχολείο, μια ψηφιακή παρουσίαση. Καλό είναι οι ρεπόρτερ να κάνουν πρόβα της παρουσιάσής τους, χρονομετρώντας την, ώστε να είναι συνεπείς με τον προβλεπόμενο χρόνο. Επιπλέον, εξηγεί στις ομάδες ότι θα ανακοινώσουν το όνομά τους στην επόμενη συνάντηση και ότι στο μεσοδιάστημα μπορούν να φτιάξουν ένα σήμα (λογότυπο) της ομάδας είτε ζωγραφίζοντας στο χέρι είτε ψηφιακά.

Βήμα 3ο

Παρουσίαση αποτελεσμάτων εργασίας των ομάδων (1 διδακτική ώρα)

Ο/η ρεπόρτερ της κάθε ομάδας παρουσιάζει τις θέσεις της ομάδας του σε 5', από τις σημειώσεις του ή με προβολή ψηφιακής παρουσίασης. Στην αρχή της παρουσίασης ανακοινώνει στην τάξη το όνομα της ομάδας και ένα μέλος της αναρτά στον πίνακα τον λογότυπό της. Μετά από κάθε 5λεπτη παρουσίαση, τα μέλη των υπόλοιπων ομάδων έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν ερωτήσεις τις οποίες απαντά είτε ο ρεπόρτερ που παρουσίασε είτε άλλα μέλη της ομάδας του. Με την ολοκλήρωση των παρουσιάσεων, ο/η εκπαιδευτικός συνοψίζει τα προβλήματα ή τις προτάσεις που ανέδειξαν οι ομάδες για τη βελτίωση της ζωής στην κοινότητα, καταγράφοντας τις στον πίνακα και, με αφορμή αυτές, αναφέρεται στα θέματα της ευθύνης και των δικαιωμάτων του ενεργού πολίτη.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός αναθέτει σε κάθε μαθητή και μαθήτριά να βρει, για την επόμενη συνάντηση, ορισμούς του ενεργού πολίτη από τρεις διαφορετικές πηγές (τουλάχιστον μία ελληνόγλωσση και τουλάχιστον μία αγγλόγλωσση, την οποία θα μεταφράσουν) και να τους φέρουν στο σχολείο γραμμένους χειρόγραφα ή τυπωμένους. Κάθε ορισμός δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τις 50 λέξεις και θα πρέπει οπωσδήποτε να συνοδεύεται από αναφορά της πηγής του. Αποδεκτές πηγές είναι μόνο εκείνες που περιλαμβάνονται σε έρευνες, μελέτες και έγκυρες εκδόσεις επιστημονικού περιεχομένου, καθώς και σε αναφορές έγκυρων φορέων ή οργανισμών που πραγματοποιούν συγκριτικές μελέτες (π.χ. UNESCO, ΟΟΣΑ, Δίκτυο Ευρυδίκη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κ.ά.).

Βήμα 4ο

Τι είναι ο ενεργός πολίτης; (1 διδακτική ώρα)

Κάθε μαθητής/-ήτριά έχει μπροστά του την εργασία του/της με τους ορισμούς. Ο/η εκπαιδευτικός τους καλεί να βρουν ποια είναι τα κοινά στοιχεία των τριών ορισμών που έχουν βρει κι έτσι καταγράφεται στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου (σαν κολάζ) ένα σύνολο βασικών κοινών συνισταμένων του ορισμού του ενεργού πολίτη. Όλη η τάξη μαζί αποφασίζει ποιον ορισμό θα υιοθετήσει, αλλά μπορεί και να διαμορφώσει έναν δικό της ορισμό, όπου θα ενσωματώνει όλες τις βασικές συνιστώσες των ορισμών.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι, ενώ για άλλα θέματα (π.χ. ρατσισμός) υπάρχουν πολλά και σαφή ερευνητικά δεδομένα που παρέχουν τη δυνατότητα σύγκρισης στοιχείων ανά χώρα, οι έγκυροι φορείς που κάνουν διεθνείς συγκριτικές μελέτες (π.χ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΟΟΣΑ κ.ά.) δεν έχουν δημοσιεύσει τα τελευταία 10 χρόνια (μέχρι το 2021) συγκριτικά δεδομένα για το κατά πόσο είναι ενεργοί οι πολίτες στις διάφορες χώρες και, ειδικότερα, δεδομένα που να περιλαμβάνουν τη δική μας χώρα. Αντίστοιχα, δεν υπάρχει κάποια έγκυρη ελληνική έρευνα για το θέμα αυτό (μέχρι το 2022).

Ο/η εκπαιδευτικός στο σημείο αυτό έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει συνοπτικά σχετική έρευνα της Ε.Ε. που δημοσιεύτηκε το 2006, με τίτλο [*Measuring Active Citizenship in Europe*](#) (βλ. πηγές), και να καλέσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να την προσεγγίσουν για να διαπιστώσουν πώς μια επίσημη έρευνα «μετρά» την ιδιότητα του ενεργού πολίτη, με στόχο να εμπλουτίσουν τον ορισμό που μέχρι τώρα διαμόρφωσαν. Παράλληλα, θα τους δοθεί η ευκαιρία να αναφέρουν σημεία της έρευνας που τους έκαναν εντύπωση και να συζητήσουν πιθανές αιτίες για τις δυσκολίες μιας τέτοιας έρευνας και κατ' επέκταση για την ευρύτητα του ορισμού του ενεργού πολίτη.

Επειδή οι τελευταίες σχετικές μετρήσεις που είχε κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2009 κατέτασσαν την Ελλάδα τελευταία ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι μαθητές και οι μαθήτριες σχολιάζουν αυτό το αποτέλεσμα, αξιολογώντας το σε συνδυασμό με την εμπειρία τους, δηλαδή την εικόνα που έχουν για το αν και πόσο ενεργοί είναι οι πολίτες γύρω τους, με στόχο πάντα να αναγνωρίσουν στάσεις και συμπεριφορές στο περιβάλλον τους που ενισχύουν και όχι που ακυρώνουν την ιδιότητα του ενεργού πολίτη, ακόμα κι αν αυτές δεν είναι κυρίαρχες στην ελληνική κοινωνία.

Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσαν οι ίδιοι/-ες οι μαθητές/-ήτριες να λειτουργήσουν σαν ερευνητές/-ήτριες και να συγκεντρώσουν δεδομένα σε σχέση με τις απόψεις των πολιτών στη γειτονιά τους ή στην ευρύτερη κοινότητα για τη στάση του ενεργού πολίτη. Να καταγράψουν, δηλαδή, με αφορμή τις συνθήκες ζωής στην κοινότητα, πώς οι πολίτες αντιλαμβάνονται τον δικό τους ρόλο και κατά πόσο θεωρούν ότι μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση ζητημάτων που ταλαιπωρούν ή απασχολούν είτε τους ίδιους, είτε το σύνολο της κοινότητας, είτε κάποιους συμπολίτες τους που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση.

Ο/η εκπαιδευτικός τους εξηγεί ότι αυτή δεν θα είναι μια επιστημονική έρευνα γιατί ο αριθμός των ανθρώπων που θα απευθυνθεί θα είναι εκ των πραγμάτων πολύ μικρός, επομένως δεν θα μπορεί κάποιος να βγάλει από αυτήν γενικά συμπεράσματα που θα μπορεί να πει ότι ισχύουν για όλη τη χώρα ή για όλο τον δήμο όπου κατοικούν. Ωστόσο, ακόμα και στο πλαίσιο μιας μικρής μαθητικής έρευνας που θα τους επιτρέψει να αποκτήσουν μια εικόνα για το πώς σκέφτονται και τι κάνουν αυτοί στους οποίους θα απευθυνθούν με ερωτήσεις, πρέπει να εφαρμόζονται κάποιοι βασικοί κανόνες. Ζητά από τους μαθητές και τις μαθήτριες να σκεφτούν ποια μπορεί να είναι τα στοιχεία και οι κανόνες που θα κάνουν την έρευνά τους έγκυρη, αξιόπιστη.

Πώς θα είναι το δείγμα της μικρής τους έρευνας έγκυρο; Εξηγεί ότι το δείγμα είναι το κομμάτι του πληθυσμού από το οποίο αντλούμε τις πληροφορίες και τα δεδομένα που θέλουμε, δηλαδή το σύνολο των ανθρώπων που θα απαντήσουν στις ερωτήσεις τους. Για να είναι το δείγμα

αντιπροσωπευτικό, πρέπει να περιλαμβάνει άτομα με χαρακτηριστικά περίπου αντίστοιχα με εκείνα του συνόλου του πληθυσμού, με περίπου ανάλογη με το σύνολο κατανομή στο φύλο, στην ηλικία κ.λπ. Το πιο καθοριστικό στοιχείο ως προς την αξιοπιστία μιας έρευνας είναι η μεθοδολογία.

Πρέπει να ληφθούν αποφάσεις ως προς τους στόχους της έρευνας, το δείγμα, τα μέσα κ.λπ. Ο/η εκπαιδευτικός τους εξηγεί ότι το να ξέρει κανείς πώς να κάνει μια έρευνα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, ακόμα και αν αργότερα δεν το χρειαστεί στην επαγγελματική του δραστηριότητα. Γνωρίζοντας τους παράγοντες που καθιστούν μια έρευνα έγκυρη, είναι κανείς σε θέση να αξιολογεί καλύτερα τα δεδομένα γύρω του (π.χ. τα επιχειρήματα των άλλων σε μία συζήτηση, στατιστικές ή δεδομένα που ανακοινώνονται στα ΜΜΕ κ.ά.). Επιπλέον, ο ενεργός πολίτης πρέπει, πριν λάβει αποφάσεις και πριν δράσει για κάποιο σκοπό, να μπορεί να γνωρίζει τη γενική εικόνα της κάθε κατάστασης και να την αξιολογεί αντικειμενικά. Ευνόητο είναι ότι ούτε χρειάζεται ούτε είναι δυνατό να κάνει κανείς έρευνα πριν από κάθε απόφαση. Πρέπει όμως να μπορεί να ανιχνεύσει τα δεδομένα, να ζυγίζει σωστά τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κάθε κατάστασης και να λαμβάνει υπόψη όλες τις παραμέτρους που τη διαμορφώνουν. Να έχει δηλαδή μια όσο το δυνατό πιο αντικειμενική και ολοκληρωμένη άποψη για τα πράγματα.

Εφόσον είναι εφικτό, ο/η εκπαιδευτικός προσκαλεί για την επόμενη συνάντηση έναν/μία ειδικό σε θέματα έρευνας για να μιλήσει με τους μαθητές και τις μαθήτριες (με φυσική παρουσία ή εξ αποστάσεως) για τις βασικές αρχές μιας έρευνας και να τους δώσει συγκεκριμένες συμβουλές για τη δική τους μικρή έρευνα. Ζητά από τα παιδιά να σκεφτούν ερωτήματα που θα ήθελαν να θέσουν στον/την ερευνητή/-ήτρια σχετικά με την έρευνα που θα ετοιμάσουν.

Βήμα 5ο

Μιλώντας με ειδικούς (1 διδακτική ώρα)

Ο/η εκπαιδευτικός έχει προηγουμένως ενημερώσει τον/την ειδικό σχετικά με το αντικείμενο του project και τους στόχους της έρευνας των μαθητών και των μαθητριών και έχει θέσει υπόψη του ενδεχόμενα ερωτήματα που ετοίμασαν. Ο/η ερευνητής/-ήτρια θα μιλήσει με τα παιδιά δύο φορές. Στην πρώτη του εισήγηση θα αναφερθεί συνοπτικά σε θέματα που είναι σκόπιμο να έχουν υπόψη τους οι μαθητές και οι μαθήτριες, ώστε να προσεγγίσουν μεθοδολογικά σωστά την έρευνά τους και να συγκεντρώσουν έγκυρα δεδομένα. Θα δώσει ιδιαίτερη έμφαση στη συγκεκριμενοποίηση των στόχων, στο δείγμα, στον προσδιορισμό των εργαλείων/μέσων και στον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζονται και διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα. Παράλληλα, ο/η εκπαιδευτικός θα συνεννοηθεί με τον/την ερευνητή/-ήτρια ότι σε περίπτωση που χρειαστεί, θα του στείλει κάποια μεθοδολογικά ερωτήματα προς απάντηση.

Η παρουσίαση γίνεται με όρους διαδραστικότητας και είναι προσαρμοσμένη στις συνθήκες και ανάγκες της συγκεκριμένης μικρής μαθητικής έρευνας. Στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με ερευνητικές πρακτικές, η ενίσχυση της ικανότητάς τους να θέτουν εύστοχα και έγκυρα ερωτήματα και να εξάγουν αξιόπιστα αποτελέσματα.

Στο πλαίσιο αυτό οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται από τον/την ερευνητή/-ήτρια:

- α) να προτείνουν ποιοι θα μπορούσαν να αποτελέσουν το δείγμα τους και
- β) να διαμορφώνουν ενδεικτικά επί τόπου 1-2 ερωτήματα.

Τα παιδιά του/της θέτουν τα ερωτήματά τους. Οι οδηγίες του/της ομιλητή/-ήτριας κωδικοποιούνται για τον σκοπό της συγκεκριμένης έρευνας είτε από τον/την ίδιο/-α είτε από τον/την εκπαιδευτικό και μοιράζονται στους μαθητές και τις μαθήτριες.

Βήμα 6ο

Ο ενεργός πολίτης ενημερώνεται και ερευνά σωστά (1 διδακτική ώρα)

Σε συνέχεια της συζήτησης και των προτάσεων που έκαναν οι μαθητές/-ήτριες, ο/η εκπαιδευτικός καλεί την τάξη να αποφασίσει ποιοι θα αποτελέσουν το δείγμα.

Ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών/-τριών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, προσδιορίζεται το εύρος του δείγματος στο οποίο θα απευθυνθούν για να συγκεντρώσουν τις πληροφορίες που θέλουν και αντίστοιχα το εύρος των ερωτήσεων που θα θέσουν. Οι μαθητές/-ήτριες θα συνεχίσουν, για τον σκοπό της έρευνας, να λειτουργούν σε ομάδες. Κάθε ομάδα θα αναλάβει να διερευνήσει τις στάσεις/απόψεις διαφορετικής ομάδας αποδεκτών: π.χ. η Ομάδα Α θα απευθύνει τις ερωτήσεις της σε παιδιά (συμμαθητές/-ήτριες και μη, η Ομάδα Β σε εκπαιδευτικούς (όχι μόνο του σχολείου τους, αλλά και γειτονικών σχολικών μονάδων, καθώς και άλλης βαθμίδας), η Ομάδα Γ σε γονείς, η Ομάδα Δ σε παππούδες και γιαγιάδες των μαθητών/-τριών του σχολείου ή στο ΚΑΠΗ της περιοχής ή σε εργαζόμενους σε καταστήματα και επιχειρήσεις της περιοχής.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να εργαστούν ξανά σε ομάδες, ανακατανέμοντας ρόλους συντονιστή και ρεπόρτερ.

Σε κάθε ομάδα δίνονται εκτυπωμένες οι κωδικοποιημένες οδηγίες, καθώς και το κείμενο που ακολουθεί.

Στόχος της έρευνάς σας είναι να συγκεντρώσετε δεδομένα σε σχέση με τις στάσεις ή απόψεις που επικρατούν στην κοινότητά μας για τον ρόλο του πολίτη μέσα στην κοινότητα και πώς αυτός μπορεί να επηρεάζει:

- Την ποιότητα ζωής γενικά.
- Μορφωτικές, πολιτιστικές, αθλητικές κ.λπ. ευκαιρίες που προσφέρονται στα μέλη της κοινότητας.
- Την επίλυση ζητημάτων που ταλαιπωρούν ή απασχολούν είτε τον ίδιο τον ερωτώμενο πολίτη, είτε το σύνολο της κοινότητας, είτε κάποιους συμπολίτες του που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση.

Έχοντας αυτά υπόψη, κάθε ομάδα καλείται να διατυπώσει 10 ερωτήσεις που θα μπορούσε να απευθύνει στη δική της ομάδα στόχο. Στις ερωτήσεις αυτές πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνεται μία που θα καλεί τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες στην έρευνα να αναφέρουν μία ανάγκη, ένα έλλειμμα ή ένα πρόβλημα που εντοπίζουν στη ζωή στην κοινότητά τους (το οποίο είτε αφορά όλους τους πολίτες είτε μόνο ένα μέρος τους) ή να κάνουν μία πρόταση βελτίωσης της ζωής στην κοινότητά τους.

Ο χρόνος που δίνεται στους/τις μαθητές/-ήτριες είναι 30 λεπτά. Οι ερωτήσεις καταγράφονται σε ένα χαρτί και παραδίδονται στον/την εκπαιδευτικό.

Βήμα 7ο

Διατυπώνοντας τα ερωτήματα (1-2 διδακτικές ώρες)

Ο/η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους μαθητές και τις μαθήτριες ότι στην επόμενη συνάντηση θα παρουσιάσουν τα ερωτήματα που θα έχουν διατυπώσει συνεργατικά, ως ομάδα, στον/την ερευνητή/-ήτρια που θα είναι και πάλι μαζί τους.

Κάθε ομάδα διαβάζει τα ερωτήματά της στην τάξη. Παράλληλα, ένα μέλος της ομάδας τα γράφει στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου ή, αν υπάρχει δυνατότητα, προβάλλονται μέσω μιας παρουσίασης. Τα μέλη των υπόλοιπων ομάδων λειτουργούν ως κριτές. Μετά από την παρουσίαση κάθε ομάδας, οι κριτές σχολιάζουν αν τα ερωτήματα είναι επιλεγμένα και διατυπωμένα με βάση τις οδηγίες που έλαβαν από τον/την ερευνητή/-ήτρια και προτείνουν βελτιώσεις. Επίσης μπορούν να ενοποιήσουν ερωτήσεις, να τις ταξινομήσουν ανάλογα, να τις δομήσουν με επιμέρους ζητούμενα, να απορρίψουν άλλες αν δεν εξυπηρετούν τον ζητούμενο στόχο κ.λπ.

Στη συνέχεια τα ερωτήματα των ομάδων αποστέλλονται στον/την ερευνητή/-ήτρια.

Βήμα 8ο

Η επικύρωση των ερωτημάτων (2 διδακτικές ώρες)

Στη νέα συνάντηση με τον/την ερευνητή/-ήτρια οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν τυπωμένα όλα τα ερωτήματα, μαζί με τις οδηγίες από την προηγούμενη εισήγησή του/της. Ο/η ερευνητής/-ήτρια σχολιάζει τα ερωτήματα επιβραβεύοντας τις σωστές επιλογές και συμβουλεύοντας για βελτιώσεις, όπου είναι απαραίτητο. Η διαδικασία περιλαμβάνει διάλογο/ διαπραγμάτευση με τους μαθητές και τις μαθήτριες και καταλήγει στην οριστικοποίηση των ερωτημάτων.

Στη συνέχεια, ο/η ερευνητής/-ήτρια ξεκινά τη δεύτερη εισήγησή του, την οποία εστιάζει στη διαδικασία και στον τρόπο συγκέντρωσης, ταξινόμησης και επεξεργασίας των δεδομένων, στον τρόπο εξαγωγής συμπερασμάτων και παρουσίασής τους. Οι μαθητές και οι μαθήτριες θέτουν ερωτήσεις.

Και πάλι κωδικοποιούνται οι οδηγίες του/της ομιλητή/-ήτριας και προστίθενται στο αρχείο με τις οδηγίες της πρώτης του εισήγησης. Έτσι, οι μαθητές/-ήτριες έχουν στη διάθεσή τους καταγεγραμμένες κάποιες βασικές προδιαγραφές έρευνας, τις οποίες μπορούν να εφαρμόζουν και σε άλλα προγράμματα και μαθήματα.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες έχουν τη δυνατότητα να απευθύνουν στον/την ερευνητή/-ήτρια συμπληρωματικά ερωτήματα που ίσως προκύψουν στην πορεία, τα οποία θα του προωθήσει ο/η εκπαιδευτικός τους με email.

Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας οι μαθητές/-ήτριες είναι έτοιμοι/-ες να ξεκινήσουν την έρευνά τους, η οποία πραγματοποιείται σε εξωσχολικό χρόνο. Οι γονείς και κηδεμόνες τους θα πρέπει να έχουν ενημερωθεί σχετικά και να έχουν δώσει εγγράφως τη συγκατάθεσή τους. Επίσης, να έχουν λάβει οδηγίες ώστε να διευκολύνουν, υποστηρίξουν και επιβλέψουν (στην εκτός σπιτιού έρευνα) τα παιδιά στη διαδικασία συγκέντρωσης δεδομένων. Οι μαθητές/-ήτριες έχουν στη διάθεσή τους διάστημα 3 εβδομάδων για να συγκεντρώσουν τα δεδομένα τους.

Βήμα 9ο

Ερευνώντας (1 διδακτική ώρα, επιπλέον 1-2 ώρες με το πληροφορικό)

Όσο εξελίσσεται η έρευνα εκτός σχολείου, δύο μαθητές/-ήτριες αναλαμβάνουν εθελοντικά να περιγράψουν τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν οι ομάδες από τη στιγμή που λαμβάνουν τις απαντήσεις της έρευνάς τους, μέχρι την παρουσίαση των αποτελεσμάτων στην τάξη, βάσει των οδηγιών και συμβουλών που έλαβαν από τον/την ερευνητή/-ήτρια. Αν προκύψουν ερωτήματα από αυτήν την συζήτηση, τα οποία δεν μπορεί να απαντήσει ο/η εκπαιδευτικός, απευθύνονται στον/την ερευνητή/-ήτρια.

Ο/η εκπαιδευτικός, σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/-ήτριες, δημιουργεί στον πίνακα ένα διάγραμμα της δομής που θα πρέπει να έχει η παρουσίαση των ομάδων και των στοιχείων που θα πρέπει αυτή να περιλαμβάνει. Η παρουσίαση θα πρέπει να είναι ψηφιακή και να περιλαμβάνει γραφήματα, διαγράμματα και ποσοτικά στοιχεία, καλλιεργώντας έτσι την ικανότητα των μαθητών/-τριών να δημιουργούν, αλλά και να ερμηνεύουν τέτοιου είδους απεικονίσεις. Για τον σκοπό αυτό γίνεται συνεννόηση με τον/την μαθηματικό ή/και τον/την πληροφορικό, ώστε να αφιερώσει 1-2 μαθήματα εξηγώντας στους μαθητές και τις μαθήτριες πώς γίνεται η γραφική απεικόνιση δεδομένων και αντίστροφα πώς ερμηνεύονται οι απεικονίσεις αυτές.

Βήμα 10ο

Καταγράφοντας τα δεδομένα (1 διδακτική ώρα)

Οι μαθητές και οι μαθήτριες μετά από διάστημα 3 εβδομάδων έχουν συγκεντρώσει τις απαντήσεις σε κάθε ερώτημα, κατηγοριοποιώντας τις βάσει των οδηγιών του/της ερευνητή/-ήτριας και έχουν στη διάθεσή τους 2 εβδομάδες για να παρουσιάσουν στην τάξη ταξινομημένα και καταγεγραμμένα τα αποτελέσματα. Αν προκύπτουν ερωτήσεις ή δυσκολίες, τις θέτουν

στον/την εκπαιδευτικό τους, που απαντά όσες μπορεί και για τις υπόλοιπες απευθύνεται στον/την ερευνητή/-ήτρια. Ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει απορίες που κρίνει ότι έχει νόημα να ακουστούν μέσα στην τάξη και τις συζητούν.

Αν κριθεί απαραίτητο, οργανώνεται και τρίτη συνάντηση/ τηλεδιάσκεψη με τον/την ερευνητή/-ήτρια.

Βήμα 11ο

Παρουσιάζοντας τα δεδομένα (2 διδακτικές ώρες)

Μία μία οι ομάδες παρουσιάζουν τα δεδομένα και τα συμπεράσματά τους. Κάθε παρουσίαση διαρκεί 15 λεπτά. Κατά τη διάρκεια των παρουσιάσεων κάθε μαθητής/-ήτρια κρατά σε ένα φύλλο χαρτί σημειώσεις σχετικά με τα κοινά στοιχεία και τις διαφορές που εντόπισε στις απαντήσεις των διαφορετικών ομάδων, καθώς και τα σημεία ενδιαφέροντος (π.χ. κάτι εντελώς ιδιαίτερο που προέκυψε από την έρευνα κάποιας ομάδας). Μετά από κάθε παρουσίαση, τα μέλη των άλλων ομάδων μπορούν να κάνουν ερωτήσεις. Με την ολοκλήρωση όλων των παρουσιάσεων, οι μαθητές και οι μαθήτριες επισημαίνουν τα κοινά στοιχεία, τις διαφορές και τα σημεία ενδιαφέροντος στις παρουσιάσεις των διαφορετικών ομάδων, όπως τα σημείωσαν.

Ορίζονται δύο άτομα από την κάθε ομάδα τα οποία συμμετέχουν στην «Ομάδα Συμπερασμάτων». Η ομάδα αυτή αναλαμβάνει, με τη βοήθεια και καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού, να συνθέσει τα αποτελέσματα από τις επιμέρους ομάδες σε ένα κείμενο, το οποίο παρουσιάζει σε επόμενη συνάντηση.

Στη φάση αυτή είναι σημαντικό να γίνει υπενθύμιση στους μαθητές και τις μαθήτριες ότι πρόκειται για μικρή έρευνα, οργανωμένη με βάση τις βασικές αρχές της έρευνας και συνεπώς μας παρέχει πιθανά συμπεράσματα και όχι συμπεράσματα που μπορούν να έχουν γενικότερη ισχύ. Σε κάθε περίπτωση, επειδή ο αρχικός στόχος ήταν η διερεύνηση στάσεων και απόψεων για τον ρόλο του πολίτη στο κοντινό τους περιβάλλον, σίγουρα θα μπορέσουν να διαμορφώσουν μια γενική εικόνα και, επιπλέον, έχοντας περιλάβει σχετικά ερωτήματα, θα έχουν εικόνα κάποιων από τις δυσκολίες ή ελλείψεις της ζωής στην κοινότητα.

Για την επόμενη συνάντηση ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τις ομάδες να έχουν καταγράψει σε ένα φύλλο αυτές τις δυσκολίες, τα προβλήματα και τις ελλείψεις που επεσήμαναν οι ερωτώμενοι/-ες, όπως και ενδεχόμενες προτάσεις τους.

Βήμα 12ο

Συμπεραίνοντας (1-2 διδακτικές ώρες)

Η Ομάδα Συμπερασμάτων παρουσιάζει στην τάξη τα συνολικά αποτελέσματα της έρευνάς τους και, σε συνέχεια της ομαδικής συζήτησης που έγινε στην προηγούμενη συνάντηση, κάνει μια συγκριτική προσέγγιση ως προς τις διάφορες κατηγορίες των ερωτώμενων. Οι μαθητές και οι

μαθήτριες συζητούν πιθανές αιτίες για τις διαφορές στις στάσεις / απόψεις των διαφορετικών κατηγοριών.

Επιπλέον, αν κατά την έρευνα κάποιας ομάδας έχουν καταγραφεί απόψεις που θέλουν τον πολίτη να μη φέρει καμία ευθύνη και να μην μπορεί να επηρεάσει τη ζωή στην κοινότητα, αυτές συζητούνται διεξοδικά, ακόμη και αν είναι μεμονωμένες. Επισημαίνοντας την έννοια της ατομικής ευθύνης, η οποία αναδεικνύεται στις ανοικτές και δημοκρατικές κοινωνίες ως συνιστώσα της συλλογικής συνείδησης, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει το παράδειγμα της πανδημίας του COVID-19, όπου η ατομική ευθύνη σε συνδυασμό με την κρατική μέριμνα έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην προστασία της δημόσιας υγείας.

Στη συνέχεια, οι μαθητές και οι μαθήτριες, έχοντας μπροστά τους το φύλλο με τις καταγραφές τους, εργάζονται στις ομάδες τους και επιλέγουν ένα πρόβλημα ή μία πρόταση που αφορά τη ζωή στην κοινότητα και προέκυψε από την έρευνά τους. Συζητούν ομαδικά επί 20 λεπτά ώστε να προτείνουν πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να αναλάβουν ως ενεργοί πολίτες για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά ή να υλοποιήσουν τις προτάσεις και σε κάθε περίπτωση να βελτιώσουν τη ζωή στην κοινότητα. Ειδικότερα, καλούνται να περιγράψουν: α) ποιος είναι ο στόχος τους, β) τι θα κάνουν, γ) πώς, δ) με ποιους θα συνεργαστούν, ε) πώς θα διασφαλίσουν ότι η λύση τους θα είναι βιώσιμη (ότι το πρόβλημα δεν θα επανέλθει).

Βήμα 13ο

Προτείνοντας (2 διδακτικές ώρες²³)

Κάθε ομάδα περιγράφει το πρόβλημα ή την πρόταση βελτίωσης της κοινωνικής ζωής που επέλεξε να επεξεργαστεί και τις πρωτοβουλίες και δράσεις που προτείνει για την επίλυση του προβλήματος ή / και τη βελτίωση της ζωής στην κοινότητα. Μετά από κάθε παρουσίαση γίνεται συζήτηση στην τάξη, όπου οι υπόλοιποι/-ες μαθητές/-ήτριες σχολιάζουν, ρωτούν ή συμπληρώνουν με δικές τους ιδέες και προτάσεις. Στόχος είναι οι προτάσεις αυτές να παρουσιαστούν στην τοπική κοινωνία, και ιδιαίτερα σε εκείνους/-ες που συμμετείχαν στην έρευνα, τους/τις οποίους/-ες οι μαθητές/-ήτριες θα καλέσουν σε δράση.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες διαμορφώνουν το οριστικό σχέδιο δράσης τους και, με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού τους, οργανώνουν παρουσίασή του στην τοπική κοινότητα, σε εκδήλωση που θα πραγματοποιηθεί στο σχολείο ή σε χώρο του δήμου. Ετοιμάζουν τις προσκλήσεις και το πρόγραμμα της εκδήλωσης, της οποίας οικοδεσπότες θα είναι οι ίδιοι/-ες. Προσκαλούν μέλη των οικογενειών τους, εκπαιδευτικούς και μαθητές/-ήτριες από το δικό τους και από γειτονικά σχολεία, εργαζόμενους/-ες σε τοπικές επιχειρήσεις, καταστήματα κ.λπ., μέλη πολιτιστικών, αθλητικών, περιβαλλοντικών ή άλλων συλλόγων και οργανώσεων, αν υπάρχουν, εκπρόσωπους της δημοτικής αρχής και άλλους πολίτες είτε συμμετείχαν στην έρευνα είτε όχι.

²³ Θα πρέπει να υπολογιστούν επιπλέον 1-2 ώρες εκτός διδακτικού ωραρίου για την αποστολή των προσκλήσεων και την κοινοποίηση της εκδήλωσης.

Βήμα 14ο

Ενημερώνοντας και ενεργοποιώντας

Στην εκδήλωση οι μαθητές και οι μαθήτριες υποδέχονται το κοινό και ξεκινούν με μια σύντομη παρουσίαση του ορισμού του ενεργού πολίτη. Εξηγούν ότι επέλεξαν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος να ασχοληθούν με την πτυχή της ιδιότητας του πολίτη που συνδέεται με τη ζωή στην κοινότητα.

Στη συνέχεια παρουσιάζουν συνοπτικά την έρευνά τους, τα αποτελέσματά της και τα σχέδια δράσης τους. Καλό είναι να δείξουν στο κοινό ότι πιστεύουν πως μπορούν και πρέπει να έχουν λόγο και ρόλο στο πώς διαμορφώνεται η ζωή στην κοινότητά τους. Επειδή χρειάζονται συμμάχους και συνεργασίες για την υλοποίηση των σχεδίων δράσης τους, καλούν το κοινό να τους/τις βοηθήσει. Στην αίθουσα διακινούν φόρμα όπου οι ενδιαφερόμενοι/-ες να βοηθήσουν τα παιδιά και να συμβάλουν στην πρωτοβουλία τους, συμπληρώνουν τα στοιχεία τους και τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμοι/-ες.

Βήμα 15ο

Ενεργώντας

Τα σχέδια των μαθητών/-τριών τίθενται σε εφαρμογή. Λαμβάνεται μέριμνα, ιδιαίτερα με τη βοήθεια των γονέων, ώστε σε κάθε σχέδιο να συνεργάζονται τουλάχιστον 1-2 ενήλικες, που θα αναλάβουν να βοηθήσουν κυρίως σε θέματα που τα παιδιά δυσκολεύονται, είτε λόγω χρόνου και υποχρεωτικής παρουσίας στο σχολείο είτε λόγω ηλικίας, να χειριστούν.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συμμετέχουν στον ελεύθερο χρόνο τους στις πρωτοβουλίες που σχεδίασαν, σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό τους, παρακολουθούν την πρόοδο των ενεργειών και ενημερώνονται από τα ενήλικα μέλη των ομάδων σχετικά με την πορεία των θεμάτων που έχουν αναλάβει. Ανάλογα με τη φύση του θέματος, αν η δράση δεν μπορεί να ολοκληρωθεί εντός της σχολικής χρονιάς, μπορεί ενδεχομένως να συνεχιστεί την επόμενη χρονιά. Κάθε ομάδα ενημερώνει την τάξη για την πρόοδο του σχεδίου δράσης της και συζητούν σε ολομέλεια για τυχόν τροποποιήσεις που έγιναν από τους πολίτες που συνεργάζονται στην υλοποίησή του ή που οι ίδιοι/-ες οι μαθητές/-ήτριες κρίνουν σκόπιμο να προτείνουν. Σε κάθε περίπτωση θα ήταν καλό όλοι/-ες οι εμπλεκόμενοι/-ες στο σχέδιο δράσης να ορίσουν μια συντονιστική ομάδα παρακολούθησης της υλοποίησής του (π.χ. έναν/μία μαθητή/-τρια, έναν/μία εκπαιδευτικό και έναν πολίτη), η οποία θα οργανώνει και θα συντονίζει όσους/-ες συμμετέχουν σε κάθε επιμέρους δραστηριότητα.

Βήμα 16ο

Μέτρηση αντικτύπου (1 διδακτική ώρα)

Στο τέλος της σχολικής χρονιάς οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να απαντήσουν και πάλι στο online ερωτηματολόγιο. Η μόνη διαφορά με το αρχικό είναι ότι έχει προστεθεί στο τέλος μία ερώτηση που συμβάλλει στην ποιοτική αξιολόγηση του προγράμματος.

Ερωτηματολόγιο

1. Τι σημαίνει για σένα ενεργός πολίτης;

Απάντησε σύντομα σε 1 ή 2 γραμμές.

2. Υπάρχουν προβλήματα ή καταστάσεις που δυσκολεύουν τη ζωή κάποιων ανθρώπων στη γειτονιά σου; [Ναι/Όχι]

2α. Αν ναι, ποιος νομίζεις ότι μπορεί να κάνει κάτι για να τις λύσει;

3. Ποιος/-οι έχει/-ουν την ευθύνη για να είναι καθαρά τα πεζοδρόμια και οι δρόμοι στη γειτονιά σου;

4. Σε κάποιες περιοχές υπάρχουν ράμπες στα πεζοδρόμια και στα κτίρια, ώστε αυτά να είναι προσβάσιμα από άτομα με κινητική αναπηρία. Ποιος/ποιοι θεωρείς ότι έχει/έχουν την ευθύνη να φροντίζει/-ουν να μην εμποδίζεται η πρόσβαση στις ράμπες, π.χ. επειδή πάρκαρε μπροστά ένα αυτοκίνητο;

5. Πιστεύεις ότι εσύ μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις αυτά που συμβαίνουν γύρω σου (π.χ. το ότι δεν υπάρχουν ράμπες για ανάπηρους ώστε και αυτοί να μπορούν να πηγαίνουν στα μέρη που πηγαίνουν και οι υπόλοιποι άνθρωποι); [Ναι/Όχι]

5α. Αν ναι, πώς;

5β. Αν όχι, γιατί;

6. Θα ήθελες να προσφέρονται στην περιοχή όπου μένεις ευκαιρίες άθλησης ή πολιτιστικών δραστηριοτήτων (μουσικής, χορού, θεάτρου, λογοτεχνίας κ.ά.) στο πλαίσιο της κοινότητας; [Ναι/Όχι]

7. Θεωρείς ότι μπορούν να κάνουν κάτι οι κάτοικοι της περιοχής για να οργανωθούν τέτοιου είδους ή και άλλες δραστηριότητες που θα κάνουν τη ζωή στην κοινότητα πιο όμορφη; [Ναι/Όχι]

7α. Αν ναι, τι θα μπορούσαν να κάνουν;

7β. Αν όχι, γιατί;

8. Πώς μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις αυτά που συμβαίνουν σε άλλους ανθρώπους που είναι ίσως σε πιο δύσκολη θέση από εσένα ή πιο ευάλωτοι;

9. Πώς μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις αυτά που συμβαίνουν στο περιβάλλον;

10. Πώς μπορείς ως πολίτης να επηρεάσεις τη ζωή στην κοινότητά σου;

11. Θεωρείς ότι κέρδισες κάτι από τη συμμετοχή σου σε αυτό το πρόγραμμα;

11α. Αν ναι, τι; Αν όχι, γιατί;

Σε όσες από τις παραπάνω ερωτήσεις είναι ανοικτές θα δίνεται η δυνατότητα ελεύθερης απάντησης με περιορισμό λέξεων (προτείνεται μέχρι 50).

Κάθε μαθητής/-ήτρια αποθηκεύει ή εκτυπώνει τις απαντήσεις του/της. Συγκρίνει τις πρόσφατες απαντήσεις του/της με τις αντίστοιχες που είχε δώσει πριν ξεκινήσει το πρόγραμμα. Σημειώνει τα σημεία όπου υπήρχαν διαφορές και εκείνα όπου δεν άλλαξε η απάντησή του/της και αναλογίζεται γιατί υπήρξε ή δεν υπήρξε αλλαγή.

Βήμα 17ο

Αναστοχασμός

Κάθε μαθητής/-ήτρια θα εξηγήσει στην τάξη, με μια τοποθέτηση ενός λεπτού, αν και γιατί άλλαξε ο τρόπος που αντιλαμβάνεται την έννοια και τον ρόλο του ενεργού πολίτη στην κοινότητα.

Ο/η εκπαιδευτικός έχει συγκεντρώσει τα αποτελέσματα των μετρήσεων συνολικά για το τμήμα του, πριν και μετά την πραγματοποίηση του προγράμματος, σε μια παρουσίαση με τις τυχόν μεταβολές στις απόψεις και τις στάσεις τους.

Επίσης κάνει μια σύνοψη των απαντήσεων που έδωσαν οι μαθητές και οι μαθήτριες στο τελευταίο ερώτημα (Θεωρείς ότι κέρδισες κάτι από τη συμμετοχή σου σε αυτό το πρόγραμμα; Αν ναι, τι; Αν όχι, γιατί;). Τέλος συζητούν στην τάξη τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου.

Πηγές

Active Citizens for the Common Good: The Active Citizenship Footprint. (2018). London: Volonteuropa. Διαθέσιμο στο <https://volonteuropa.eu/wp-content/uploads/2020/10/Active-Citizenship-Footprint-FINAL.pdf> (ανακτήθηκε στις 10/1/2023).

Hartley, M. & Huddleston, T. (2010). *School–community–university partnerships for a sustainable democracy. Education for democratic citizenship in Europe and the United States of America*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. Διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/16802f7271> (ανακτήθηκε στις 20/4/2021).

Hoskins, B., Saisana, M. & Villalba, C.M.H. Civic Competence of Youth in Europe: Measuring Cross National Variation Through the Creation of a Composite Indicator. *Soc Indic Res* 123, 431–457 (2015). Διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0746-z> (ανακτήθηκε στις 27/4/2021).

Hoskins, B., Jesinghaus, J., Mascherini, M., Munda, G., Nardo, M., Saisana, M., Van Nijlen, D., Vidoni, D. & Ernesto Villalba, E. (2006) *Measuring Active Citizenship in Europe*. Institute for the Protection and Security of the Citizen. Luxembourg: Office for Official Publications

of the European Communities. Διαθέσιμο στο https://www.labsus.org/wp-content/uploads/images/M_images/MeasuringActiveCitizenship.pdf (ανακτήθηκε στις 10/1/2023).

Le Gall, J. (1999). *Coopérer pour développer la citoyenneté: la classe coopérative* (Μτφρ. Η συνεργασία για την ανάπτυξη της ιδιότητας του πολίτη: η συνεταιριστική τάξη). Paris: Edition Hatier. Collection Questions d' École. Απόσπασμα στο <https://skasiarxeio.wordpress.com/κειμενα/jean-le-gal-τάξη-κοινότητα/> (ανακτήθηκε στις 9/5/2021).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Παρατίθενται οι σημαντικότερες βιβλιογραφικές πηγές που αξιοποιήθηκαν για τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού και τις αξίες που προβάλλει. Ειδικότερη βιβλιογραφία παρατίθεται στο τέλος κάθε δραστηριότητας.

Active Citizens facilitator's toolkit - Globally connected, locally engaged. (2011). British Council. Διαθέσιμο στο https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/global_toolkit_final.pdf (ανακτήθηκε στις 28/4/2021).

Ανάλυση της Κατάστασης των Παιδιών και των Νέων, Ελλάδα 2020. (2021). Unicef Greece Country Office. Διαθέσιμο στο <https://www.unicef.org/greece/media> (ανακτήθηκε στις 20/5/2023).

Brander, P., Keen, E. & Lemineur, M. L. (ed.). (2018). *Πλαίσιο Αναφοράς Ικανοτήτων για Δημοκρατικό Πολιτισμό.* Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο https://humanrightsforbeginners.gr/wp-content/uploads/2021/11/COMPETENCES-FOR-DEMOCRATIC-CULTURE_Tomos1_Web_Xoris-diselido.pdf (1ος τόμος) και στο <https://rm.coe.int/rfcdc-greek-volume-2/1680a3bf13> (2ος τόμος) (ανακτήθηκαν στις 12/5/2023).

Citizenship Education in Europe. (2012). Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency P9 Eurydice. Διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/citizenship_education_in_europe_en.pdf (ανακτήθηκε στις 12/5/2022).

Γκόβας, Ν. & Κύρδη Κ. (2016). *Νοιάζομαι και Δρω. Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη, Ενεργός Πολίτης. Δραστηριότητες – Ασκήσεις – Τεχνικές για τον εκπαιδευτικό.* Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη & Δεσμός. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/eksoseis-noiazomai-kai-drw/> (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

Γκόβας, Ν. & Κύρδη Κ. (2016). *Νοιάζομαι και Δρω. Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη, Ενεργός Πολίτης. Οδηγός για τον εκπαιδευτικό.* Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη & Δεσμός. Διαθέσιμο στο http://noiazomaikaidrw.gr/wp-content/uploads/2015/08/1o_TEYXOS_Single_Pages.pdf (ανακτήθηκε στις 2/11/2022).

Gomes, P. (ed.). (2004). *All different - all equal.* Education Pack. Directorate of Youth and Sport, Council of Europe. Διαθέσιμο στο <http://www.eycb.coe.int/edupack/> (ανακτήθηκε στις 21/05/2021).

Compass, ένα Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για νέους/νέες. (2010). Συμβούλιο της Ευρώπης. Θεσσαλονίκη: Άρσις (Ελληνική έκδοση). Διαθέσιμο στο <https://www.arsis.gr/wp-content/uploads/2013/07/4.-Compass.pdf> (ανακτήθηκε στις 10/4/2021).

Compasito – Μικρή πυξίδα. Εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα για παιδιά. (2012). Συμβούλιο της Ευρώπης // Hope for Children-UNCRC. Διαθέσιμο στο <https://www.openbook.gr/compasito-mikri-pyxida/> (ανακτήθηκε στις 10/4/2021).

Council of Europe. (2016). *Competences for Democratic Culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies.* Brussels: Council of Europe Publishing.

Eggers, T., Grages, C., & Pfau-Effinger, B. (2019). Self-Responsibility of the "Active Social Citizen": Different Types of the Policy Concept of "Active Social Citizenship" in Different Types of Welfare States. *American Behavioral Scientist*, 63(1), 43-64. Διαθέσιμο στο <https://doi.org/10.1177/0002764218816803> (ανακτήθηκε στις 15/5/2021).

European Commission/ EACEA/ Eurydice. (2017). *Citizenship education at school in Europe, 2017.* Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο <https://data.europa.eu/doi/10.2797/536166> (ανακτήθηκε στις 10/5/2021).

Evers, A (ed.) & Guillemard, A.-M.(ed.) (2016). *Social Policy and Citizenship: The Changing Landscape.* Oxford: Oxford University Press. Διαθέσιμο στο <https://academic.oup.com/book/11808> (ανακτήθηκε στις 10/2/2023).

Ζεμπύλας, Μ. (2010). Παιδεία, εκπαίδευση, ηθική της χειραφέτησης και δημοκρατική πολιτειότητα. Στο Ζεμπύλας, Μ. (επιμ.) *Πολιτική ηθική των συναισθημάτων και η εκπαίδευση για κοινωνική δικαιοσύνη.* Αθήνα: Κριτική.

Zembylas, M. (2009). Affect, citizenship, politics: implications for education. *Pedagogy, Culture & Society*, 17:3, 369-383. DOI: [10.1080/14681360903194376](https://doi.org/10.1080/14681360903194376) (ανακτήθηκε στις 5/5/2023).

Gollob, R., Krapf, P., Ólafsdóttir, Ó. & Weidinger, W. (2010). *Εκπαιδευόμαστε και εκπαιδούμε για τη δημοκρατία.* Living Democracy - Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE), Βιβλίο Ι. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-1/> (ανακτήθηκε στις 9/4/2022).

Gollob, R. & Weidinger, W. (2010). *Μεγαλώνουμε Δημοκρατικά.* Living Democracy - Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE), Βιβλίο ΙΙ. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-2/> (ανακτήθηκε στις 9/4/2022).

Gollob, R., Huddleston, T., Krapf, P., Rowe, D. & Taelman, W (2008). *Ζούμε Δημοκρατικά.* Living Democracy - Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE), Βιβλίο ΙΙΙ. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-3/> (ανακτήθηκε στις 9/4/2022).

Gollob, R., Krapf, P. & Weidinger, W. (2007). *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy - Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE), Βιβλίο V. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/> (ανακτήθηκε στις 9/4/2022).

Hoskins, B., Jesinghaus, J., Mascherini, M. Munda, G., Nardo, M., Saisana, M., Nijlen, D., Vidoni, D. & Villalba, E. (2006). *Measuring Active Citizenship in Europe*. CRELL Research Paper 4. Διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/305395703_Measuring_Active_Citizenship_in_Europe (ανακτήθηκε στις 9/4/2021).

Huber, J. & Reynolds, C. (2014) *Αναπτύσσοντας τη διαπολιτισμική ικανότητα μέσω της εκπαίδευσης*. Στρασβούργο: Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/pestalozzi-series-n-3-greek-version/16807358f6> (ανακτήθηκε στις 15/5/2023).

Krapf, P. (2010). *Συμμετέχουμε στη Δημοκρατία*. Living Democracy - Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (EDC/HRE), Βιβλίο IV. Συμβούλιο της Ευρώπης. Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-4/> (ανακτήθηκε στις 9/4/2022).

Καρακατσάνη, Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση. Γνώσεις, αξίες, πρακτικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Keen, E. & Georgescu, M. (2015). *Σύνδεσμοι. Ένα εγχειρίδιο για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο μέσα από την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα*. Συμβούλιο της Ευρώπης (για την ελληνική έκδοση Ίδρυμα Μποδοσάκη). Διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/16806f9ac4> (ανακτήθηκε στις 15/1/2023).

Korczak, J. (2017). *Το δικαίωμα του παιδιού στον σεβασμό*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Λάχλου, Σ. & Μπαλτάς, Χ.(επιμ.) (2017). *Célestin Freinet, θεσμική και κριτική παιδαγωγική*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Learning to Disagree. Teachers' Guides (2020). EuroClio project. Διαθέσιμο στο <https://www.euroclio.eu/wp-content/uploads/2020/02/Learning-to-Disagree-Teachers-Guide-2020.pdf> (ανακτήθηκε στις 19/3/2022).

Lundy, L. (2007). 'Voice' is not enough: Conceptualising article 12 of the United nations convention on the rights of the child. *British Educational Research Journal*, 33, 6, 927-942.

Manca A., Mascherini M. & Hoskins B. (2009). *The characterization of Active Citizenship in Europe*. EUR 23995 EN. Luxembourg: European Commission. Διαθέσιμο στο <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC54065> (ανακτήθηκε στις 19/5/2021).

Meigs, D. F. O'Neill, B., Soriani, A. & Tomé V. (2017). *Digital Citizenship Education. Overview and new perspectives*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. Διαθέσιμο στο <https://rm.coe.int/prems-187117-gbr-2511-digital-citizenship-literature-review-8432-web-1/168077bc6a> (ανακτήθηκε στις 17/5/2021).

Mompoin-Gaillard, P. & Lázár, I. (ed.) (2015). *TASKs for democracy 60 activities to learn and assess transversal attitudes, skills and knowledge*. The Pestalozzi Programme. Strasbourg: Council of Europe Publishing. Διαθέσιμο στο https://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/Pestalozzi4_EN.pdf (ανακτήθηκε στις 10/2/2021).

Μπάλιας, Στ. (επιμ.) (2008). *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήσης

Ντιρογιάννη, Δ., Καρδογέρου, Δ. & Τσαχάλη, Μ. (2016). *Ενεργός πολίτης μέσα και έξω από την τάξη*. Αθήνα: Πατάκης και Actionaid.

Right Here, Right Now. Teaching citizenship through Human Rights. (2009). Ministry of Justice, British Institute of Human Rights, Department for Children, Schools and Families, Amnesty International UK. Διαθέσιμο στο https://www.amnesty.org.uk/files/book_-_right_here_right_now_0.pdf (ανακτήθηκε στις 15/4/2021).

Πεχτελίδης, Γ. (2020). *Για μια εκπαίδευση των κοινών εντός και πέραν των "τειχών"*. Αθήνα: Gutenberg.

Τα διαφορετικά σχολεία. Επίσημη παρουσίαση του δημοσίου ανοικτού δημοτικού σχολείου Angégérin (μτφρ. Φωτεινός, Γ. & Μπέλλου, Φ.). Στο Auffrand, R. (2007) *Ecoles Differentes -Alternatives Educatives- Changeons l' ecole: Nous sommes tous Ministres de l' Education*. Διαθέσιμο στο <https://skasiarxeio.wordpress.com/σχολεία-freinet/τα-διαφορετικα-σχολεια/> (ανακτήθηκε στις 19/5/2021).

UNESCO. (2015). *Global Citizenship Education: Topics and learning objectives*. UNESCO. Διαθέσιμο στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993> και στο https://www.edu-links.org/sites/default/files/media/file/Global%20citizenship%20education_%20topics%20and%20learning%20objectives%20-%20UNESCO%20Digital%20Library.pdf (ανακτήθηκε στις 20/1/2022).

